

გვერდი

საქართველოს
საქართველოს
საქართველოს

644 :
1998

სამსახური-სალოტორატივი აქტუალი I | 1998

124

დამთუბნელები:
საქართველოს მწერალთა კავშირი
და ქრწნალ „ცისკარის“ ბრდაცვია

1 | 1998

დარსებულია 1852 წელს აღდგენილია 1957 წელს

მთავარი რედაქტორი:
გურ კალანდია

სარედაქციო საბჭო:

- ბალაშვილ არაბული
- ირაკლი ბაზაძე
- ლევან მალაზონია
- ელზა მბრძანაძე
- (მორედაქტორის მოადგილე)
- მისო მოსულიშვილი
- ზურაბ ნარსია
- ჯემალ ჭირია
- (ასუხისმგებელ მღვანე)

საკონსულტაციო საბჭო:

- გივი ნუშაძე
- ნოდარ ბიბიალაშვილი ✓
- დავით თაღლიძე
- ზაზა თვარაძე
- ეზარ ძვინაძე
- რეზა მინაძე
- დავით მგალობლი
- გივი სულაბაძე
- მიხეილ მელიქიძე
- ჯანსუღ ლინჯილი
- შაბუაჯი შაბუაჯი
- ნუზარ შაბუაჯი
- როსტომ ჩხეიძე
- ჯანო ჯანაშია

მხატვარი:
გიორგი წაბთაძე

მხატვრული რედაქტორი
დავით აბულაძე

ტექნიკური რედაქტორი:
ვილი სირაძე

გამომცემელი:
ლევან თითქარია

შინაარსი

გამოიღვიტე, ქნარი!

3. უსაღმუნები, გაგრძელება. ებრაულიდან თარგმნა ჯემალ აჯიაშვილმა

ბოუზია და ბროზა

- 6. რენე კალანდია, ლექსები
- 13. თორე ჭელიძე, ვინ როდის კვდება, რომანი, გაგრძელება
- 48. ლია ბელოშვილი, ლექსები
- 51. ჯარჯი უბოუელი, ჟურნალები
- 73. ცოტე აღბუთაშვილი, ლექსები
- 76. კახა ლევდარიანი, მოთხრობები
- 82. ნათელა კაკაბაძე, ლექსები
- 83. კიმოთე აღიაშვილი, შურისძიება

ნაცნობი უცნობი

85. გიორგი ბაქანიძე, გმადგმა, გაგრძელება

მოგონებანი გარდასული დღითა

96. ედიშერ ხომგარი-ბროსე, სტუმრად სტალინთან ნიკო ბერძენიშვილი, შეხვედრა სტალინთან

ფაში ქვათა შუკრებისა...

111. ლერი აღიმონაკი, გრანელის ლანი

წერილები

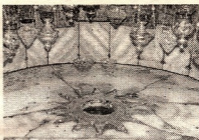
- 120. შაჰა აბშიანიძე, ილია ჭავჭავაძე
- 131. შარინე ჯაიანი, უღანაშულო დამნაშავე

ოტია ბუკტორი - 70

133. მისო მოსულიშვილი, ხანჯალი ქარბორბალაში, ანუ ქარმონია მოითხოვს დისონანს

21040

ბუღეზი, ბუღეზის ვარკელაუ (ქრისტესობის ადგილი)

ფსალმუნები

ფსალმუნი 87

კორნისის ძეთა საგალობელი. სიმღერა.

1. მიხი ფუძე და
საძირკველი
წმინდა მთებშია.
2. და უფალს ჩვენსას, უფლისგამრიგეს, უფრო ვთნევა
სიონის ბჭენი,
ვიდრე სახლი და
საცხოვრისი იააკობის.
3. ქება-დიდებას იტყვიან შენსას,
უფლის ქალაქო,
4. ვიტყვი რაჰაბს და
ვიტყვი ბაბილონს
და ნაცნობთათვის ფილისტიმსაც მოყისსენიებ;
აჰა ტვიროს და
ეთიოპია -
იქ დაიბადა მავანთაგანი.
5. ხოლო სიონზე ჭეშმარიტად ასე იტყვიან:
„იქ დაიბადა მავანთაგანი
და ძლიერებით შეამტკიცა უზენაესმა“.
6. ხალხთა ნუსხაში უფლისაგან ნაიწერება:
„იქ დაიბადა მავანთაგანი“.
7. მგალობელნი და
მღერებნი -
შენ მოგვეტვიან სასოებით,
რადგან შენშია

საბჭოთავო
ბიბლიოთეკა

წუაროხთვალი და
 სათავე უოკლის.

ფსალმუნი 88

სიმღერა. კორანის ძეთა საგალობელი. ღოტბარისადმი.
 მანალათის საკრავსე სასიმღეროდ.
 მოძღვრება ჰემან ერანხელისა.

2. უფალო ღმერთო, -
 ჩემო მხსნელო,
 მზარეულო ჩემო,
 უოველცინმარე აღვაუღენ ღოცვას
 და უოველლაჲე შეუღაღადებ
 სამკვიდროს შენას;
3. რომ შეისმინო ჩემუელი ღოცვა-უედრება,
 ჩემს საგალობლებს მოაზერო უერი.
4. რადგან წუხილით ამეცხო სული, -
 ჩემი ცხოვრება
 ქვესკნელისკენ მიექანება.
5. დავმსგავსებივარ სასიკვდილოდ განწუხებულებს,
 სასომიხდილი გლახაკივით დავიარები.
6. მიცვალებულთა საუფლოში მიტოვებული
 ვხი სიბნელეში -
 ცხედართა შორის,
 შენ რომ შემუსრე სასტიკი ხელით
 და განაწესე
 საუკუნო დავიწუებისთვის.
7. შენ ჩამიძახე
 ჯოჯოხეთის მღეროე მორეკში,
 ბნელ ჯურღმულებში -
 უფსკრულთა წიად.
8. რისხვად დამატედა აღმური შენი,
 შენმა ტალღებმა
 ღვარცოფებად გადამიარეს.
9. გამომარიდე ხანათუნათს
 და უველახათუის სამუღველად გადამაქციე, -
 დამატევევე
 და დამიხშე კარი.

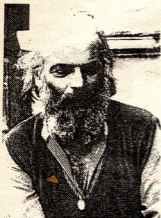

10. ტანჯვა-ყავებამ თვალისჩინი ამომიღამა,
 შაინც შენ შეგთხოვ,
 უშალო ჩემო,
 ხელაპერობილი შეგლაღადებ უოველცინმარე.
11. ნუთუ მკვდრებისთვის სასწაულებს მოიმოქმედებ
 და აღდგებიან სამარხებიდან
 შენს სადიდებლად,
 დიდებავ ჩვენო?
12. ნუთუ საფლავში გაცხადდებ
 შენი წვალობა
 და ჯოჯოხეთში -
 შენეული ჭეშმარიტება?
13. ნუთუ წუვდიადის სამეუფოში
 გაცნაურდება შენეული საოცრებანი,
 შენი სიძაროლე -
 დაუიწუების უდაბნოებში?
14. მე კი შენ შეგთხოვ, შემწვადეო, -
 დილაცინმარე
 შემოგვერება ჩემეული ღოცვა-ვედრება.
- 15 : რატომ განუდექ, უშალო, ჩემს სულს
 და ზირი შენი
 მუხეულად უკუმარიდე?
16. მწირი ვარ მე და
 სიურმიდანვე სიკვდილნახვაში,
 ვიტვირთე შენი სამინელედა
 და მე შეეპრწუნდი,
 გამჩენო ჩემო!
17. გადაძიარა შენეულმა რისხვის გრიგალმა,
 შიშმა და ელდამ
 გამაცამტვერა:
18. იგრაგნებოდნენ დღენიადაგ მღვრიე წულებივით,
 გარემურტემოდა სიმრავლე მათი.
19. ასე წამგვარე უოველგვარი მძა და
 მოკეთე
 და მხოლოდ ბნელთან დამამეგობრე.

(გაგრძელება იქნება)

ებრაულიდან თარგმნა
 ჯემალ აჯიაშვილმა

რენე კალანდია

ჩემი და სხვისი

სულიერი დეპრესია -
თითქმის პესიმიზმი:
რაც ცუდია, რენესია,
რაც კარგია - სხვისი...
ცას მიაპობს ეკლესია
გუმბათით და ნისლი -
გაფატრული - რენესია,
„უფლის გაბლა“ - სხვისი...
მუშლი მუხას შეესია
და წული ისმის:
მუშლის კებნა - რენესია,
მუხის სკამი - სხვისი...

აღარ არის ის შესია,
თუმცა კათარსისი -
მარადისი - რენესია,
ბულიმია* - სხვისი...
მოკვდება, რომ გაგვიხარდეთ:
დიდი დანაკლისი
არც იქნება... გაღიხადეთ,
ოლონდ პარაკლისი...
ოლონდ პარაკლისი...

1994

გამოთხოვება სოხუმთან

ჩაიშრიალა კურთხეულმა ზაფხულმა ჩემმა...
დედიშობილა დევნილს მამთრის ბუნავში მძინავს:
კომშარის გემის ფოკ-ანძახთან ფარფაგებს გერმა -
პოეტის სულის ნაფლეთი და ქვითინებს ბინა...
განხეთქილების ვაშლის კურკას ფურთხის გემო აქვს,
როგორც სოხუმურ „ასტრას“... ებღავე: არ ჩანს საშველი!..
რუსის სალდაფონს საბარგოთი სადღაც ვადააქვს
სიცოცხლე ჩემი - გადაშლილი, გადასაშლელი...
ებორგავ: მეგობართ წიგნებიდან ამოგლეჯილი

*ჰამისაღმი ჰარბი მიდრეკილება, გაუმაძღრობა /ავტ. შენიშვნა/.

ლექსების ფრთათა არშიებზე ეამი თარეშობს -
უკანალების ავგოგრაფით - სიბილწის შვილი
ნიშნის მოგებით მეუბნება: „საპირფარეშოდ
ხომ იქცა შენი პელიკონი? - უნდა შეიგნო,
ღმერთი ჩაძაღლდა!.. ანგელოზი ხერინაეს - მთვრალია!“
არ არსებობენ - „ლო ტირიას“, „ლო ტინაფ“, „ლო ტიგნოვ“...*
ათივე მცნებამ ჩაილურის წყალი დალია!..

10.04.1996

70-იანი წლების „ვერლიბრისგი“ იხსენებს
60-იანი წლების ცისკრელებთან თავისი რთული
ურთიერთობების ნიუანსებს და 90-იანი წლების
ნეოავანგარდისგების გასაგონად კითხულობს
ლუკას სახარებას: თავი მეთერთმეტე, 11-12

პურის ნაცვლად შავი ქვა და
თევზის ნაცვლად გველი
შემაჩიჩეს, მოგმა სცადა
ჩემთვის მორიელის
მოწოდება - კვერცხის ნაცვლად,
ყოველგვარი სცადეს...
სამდურავი რომ არ დამცდა,
ვფიქრობ, გ ა მ თ მ ც ა დ ე ს...

11.5.1995

ღვენითა გმის პოეზია

„ორმოც დღეს წარღვნა იყო ქვეყანაზე“
/დაბადება; 7-17/.

„ღამე იყო და წვიმდა; წვიმა წვიმდა, მაგრამ
სისხლად იღვრებოდა მიწაზე. და მე ვიდექი იმ
ჭანჭრობში...“

ელგარ პო

მარილიანი წყლით გაქვნილია წიგნი: დაიქცა ბიბლიური ცაპ:
გაღამავეიწყდა კბილის ტკივილიც--
ორმოცი დღე და ორმოცი ღამე გულს მიმანთავს, სამშობლოც, ვფიქვაც, -
ღვენითა გმა და მიწის ყივილი--

ვწუხ: აღარაფერს ველოდები - სანუგეშოს - ეგრისის მთებო,
თუმცა თვალებზე თქვენი ნისლია -
მსუბუქი, როგორც უპოვარი წინაპრის ლანდი: აწ საოცნებო -
მხოლოდ ღირსეულ ჯვარცმის სისხლია...

* - „არა კაც კელა“, „არ იმრუშო“, „არ იქურდო“ /ივრ/.

უფალო ჩემო, ვინ გაუძლებს, ამ გვაშების გზას - ამბოხებულ ხიდს? -
ჩაწიხლულ კოლხეთს დაუდგა ვამი -
მუნჯ სამარეთა: პოეგის გარდა, ვინ გაფატრავს, მამულო, ამ ბინდს -
ორმოცი დღის და ორმოცი ღამის?!

1994

„მეფე ჰენრი VI“-ზე მინაწერი

არ ვარ ანეჟს მთავარი;
ნეაპოლის მეფის
ტიტულს ვინ მომაშავებს?..
ვგაფარ თუჯის სეიფს,
სადაც დებენ ლექსებს
„დიდკაი“ პოეგები...
ესვამ... ვკითხულობ შექსპირს -
ჩემთვის - განმარტოებით...

საკლიგეში, როცა
უფლის სხივი აღწევს,
აღტყეპას, მოწყენას
ბრმა საწუთრო არწევს,
როგორც დედა პატარას
და უმღერის „ნანას“ -
სიკეთის და სიღარიბის
ქრისტეს ანაბანას...

1994

იმედის სხივი: უფალი და მერცხლები

„მაგრამ ერთმა მეომარმა შუბი აძგერა უფრდში,
და მისივე გაღმოსჩქეჟა სისხლმა და წყალმა“

იოანე / 19, 34/.

ხელნაწერს ცეცხლი არ ეკიდება*,
და შაინც, სიგყვის მიმყვება ვალი:
შუბის კერის შემდეგ გაღმოდინდება -
მარადიული სისხლი და წყალი...

XXI-ე დააწყობს გომებს,
გადასაფურცლად შეიღს არ ეცლება:
მხოლოდ უფალი არ მიმაგოვებს,
და, წაიკითხონ იქნებ... მერცხლებმა...

2.5.1995

* მიხეილ ბულგაკოვის ფრაზა /ავტ. შენიშვნა/.

უსათაურო ღღეების ქაგო

სასოწარკვეთა სეველით ამიფსებს
თვალთა უკეებს... ქანცგაწყვეტილი
ისევ ვეცეში დარდის ბალიშზე -
პირქვე - ღუმლის მრავალწერტილი
მქეია: ექვითინებ... საღამო მოდის...
თებერვლის დამღევს უფრო თბილია
სისხლიც, კედელიც... მომავლის ლოდი
მზაფრავს: კაეშირი გაწყვეტილია
აწმყოსთან... ებორგავ: მარგო ვარ, მარგო!
უსათაურო ღღეთა მარულა,
მგვერი: *მღაპარში - იქ იყო ქაგო,*
ახლა აქ - ჩემთან შემოპარულა...

1995

პესიმისგური ღღურიდან

ექესი მარგია ღღეს,
მე კი - სიკვდილი მინდა...
ქარი წუხს, ქარი ჟღერს,
ქარი აწვალებს წმინდანს,
ანუ აღუბლის ხეს
და მის მოციქულს - აგამს...
ექესი მარგია ღღეს,
მშვს ეფიცხება კატა:
უღვას ხუნგრუცის ეამი, -
ვნება ძვალ-რბილში აგანს...

მე კი - შემშალოს ღამის
პეიშაეების ხაგვამ...

ექესი მარგია ღღეს,
მე კი - სიკვდილი მინდა...
ქარის ქვითინში ჟღერს
ანგელოსური - წმინდა -
ეოლიელთა ხმები...
ენადაპრობილ მარის
შეშლილ ღღემილით ეკვდები,
თვალებს მიხუჭავს ქარი...

6 მარტი, 1995

სასჯელის უმაღლესი ზომა: გენიოსების კითხვა

ვწვევარ: ღღმონი - გამოწურული...
ბითურს ცაშიც არ მექნება ბინა...
ბედნიერია ვარლამ ჟურული! -
იყო და წერდა... საფლაეში სძინავს...

თვითგვემის უსკერი... ვგრძნობ: ვერც ავღვები...
 რადგან ადგომას შემლა მოყვება...
 ვულს - მოცახცახე ფრინველს ვასკლები
 და არც იციან ჩემმა მოყვრებმა,
 რა საბრალო ვარ: ასე უძლური,
 რა ფრუანტელს მგერის გიგანთა მშერა,
 რა ფურთხის გემოს გოვებს ძუძგური:
 პურის ლოდნა და სტრიქონის წერა...

1997

ჰამბურგული ანგარიში

/ციკლიდან „იქ და აქ“/

სითბოს ენაგრობდი და არა ოქროს,
 სიგყვასთან მქონდა ჭიდილი, არა
 მორკინალებთან... იქ - ოკრობოკრო
 ქუჩით ნადველმა ჩამოიარა -

აქ მომიყვანა: არ ვიცი, ჩემს სულს
 „იქ“ რა ეწადა ან „აქ“ რა უნდა?! -
 წიგნების ღვთიურ გაძარში შესულს
 ირიბად მიმშერს ათასი ბუდა...

1995

გულს კვდიანი სიმმარ-ცხადის ტექსტი

აღარაფერს არ ჰგავს ჩემი
 უხოვრება და, ლექსიც არ ჰგავს
 რენეაღურს: სიმწრით, თმენით
 ვუციდი, რომ არ დამიკარგავს
 ცხვირს: სხვაგან მეძებს იგი,
 მე კი - აქ ვარ: ნახალია
 ა ავი - კედელს: დადგა რიგი,
 თუმც ესეც არახალია...

09.05.1996

დიდი უფულობის ლექსი

ჩემს ჯიბეში დარბის თაგვი -
რუხი მარათონელი:
დაშლივინებს ეგ აბრაგი,
ვითომც ოქროს მპოვნელი...
მეყინება: რას დაეძებ,
თაგვო, რაც არ მქონია?!

თუ იპოვი, მხოლოდ ლექსებს,
ფანქარს და, აგონიას
შლევთა შლევგის... დარბის თაგვი,
ნახვრეგს აჯენს ნახვრეგზე,
როგორც გყვიას, და აბრაგი
ჯიბეში ფულს დაეძებს...

1994

გემოდან ქვემოთ

გეიდან ფსკერზე! - სიღრმიდან მალღა! -
მესმის... მივობღავე - კარგა ხანია -
ეწვალობ - ვგრძნობ: უკვე ვერ ვიგყვი ახალ
სიგყვას და ძნელი ასაგანია -
ყოფნაც: წამებად მექცა ლექსების
წერა თუ მშერა შემლილ ქარისთვის...
სივრცე: ჩემს ბორცვაკს ეაღერსება
ფრთებით ბალახი და კიპარისი...

მემობლის პანაშვიდზე აკვიატებული ფიქრები

1995

პა, მომენატრა ვაშლი!
მწყინს: ისევ არ მაქვს ფული...
თანატოსი რომ გაშლის
ფრთებს - მოვა აღსასრული...

მკვდარს გამიწყობენ სუფრას
და, რაც მაკლია ახლა -
მექნება - უხეად, მით უფრო,
რაც შორს ვიქნები - მალღა...

1.5.1995

სველიანი კვირა დღე: გზა სასაფლაოსკენ

გოლსტოის ქუჩა... ნელი
ნაბიჯით - იქით მივალ:
მამის მესამე წელი! -
გამოუთქმელად მტკივა...
მარტოკამ უნდა ვაცხორო
მამის ნათელი სული,
თან შევავედრო მაცხოვარს
მამული - წაბიღწული -
გადაარჩინოს იქნება,
თორემ სამშობიე ცივა,
ქვეყნადაც... თავს არ ვიქებ, რა...
ისე, უბრალოდ მტკივა...

1994

უსათაურო

უფალო, ნებაჲ რა გთხოვე,

მგოსნად კურთხევის გარდა?!
რას შერჩი, რომ მამათხოვრებ -
კლასიკოსების კართან? -
რად დამსვი ყრუ, უპოვარი,
უსინათლო და მუნჯი?!
ხომ ვიცი, შენი რომ არის

ბგერაც, ფერიც და უნჯი
სიგყუაც... მწყინს: მაინც არ მწყალობ,
როცა ზღვა - უსასრულო
გაქვს, მე - მწირს - ტბასთან წანწალით
ღამის ამომხდეს სული...

1994

„პროფესიონალიზმის“ საფუძვლები

ღამის კომპარად გადაიქცევა
ღღის საზრუნავე: სტრიქონთჯახიერი...
შორს მიიქცევა და მოიქცევა
უჩემოდ ზღვა და, რადგან საყვირი
არა ვარ, ვიცი: ქვეყნად არავის
ვეკუთვნი - მონად... ცდუნების რტოებს
შუბლს არ ვუშვერდი... თუმც შემზარავი
არის სიცოცხლე და სიმარგოვეუ...

1995

ფენიქსის მონოლოგი

არ მსურს ვიქცე იმ ამებად, -
მილიონი წლით,
რომ ცოცხლობს... გულს ეამება:
სამად სამი დღით
ვიყო - ვენით - დავიფურფლო,
შარავანდით აღვსდგე -
ცისთვის... /ლაფში არ ჩავეფლო
და ყორანს არ ვგავეღე! /

მარცვლით - უფლის ნაბოძებით -
მადლიერი დავრჩე:
არ შემართოს აქ - ბოშების,
იქ - თაღლითთა სარჩელს
არ ვისმენდე... წმინდა ვიყო -
აისსა და მწუხრში...
/არ გავლორდე - არ გავიყო, -
ნათელსა თუ კუპრში! /

არ მსურს, ვიქცე პარამიგად, -
ნაქურდალ მშით გავთბე:
მიჯობს, ჩემი ჯვარი ვშიღო,
როგორც უფლის მართვემ!

5-6.07.1996

ოთარ ჭელიძე

ვინ როდის კვდება

(რომანი)

თავი XXIV მაგილის ქვეშეთი

ჩვენს ოჯახში იმ დღეს სტუმრად მოწვეულ მაიას შეგობართაგან ყველას ვიწმინდი, ისინი უმეტესად ახალდაწინაურებულთა შვილები იყვნენ, დახვრევილთა თუ ციმბირში გადასახლებულთა ადგილებზე დანიშნული მათი მშობლები წინასწარ გრძნობდნენ, რაც დაემართებოდათ და, ალბათ, ამიგომ ჩქარობდნენ, შვილების საუკეთესოდ ჩაცმადახურვის, მათი მამრისად დაზრდისა და პრესტიჟულ სკოლებში სწავლისათვის არაფერს იშურებდნენ. თბილისის პრესტიჟულ გერმანულ სკოლაში აღზრდილი მაია და მისი თანაკლასელები სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში სწავლობდნენ, მაგრამ შეგობრობას ძველებურად განაგრძობდნენ. იმ დღეს ბებია მართას სანახაყად ჩამოსული სერგო ბერიაც გვეწვია.

ღმილით პირსახეგაბადრულ ახალგაზრდა სტუმართაგან ქერათმიანი, ლურჯთვალება ექუენა ეორეოლაძე ძალზე ნალვლიანი გამოხედვითა და მდიდრული, მაგრამ უკუმოვნო ჩაცმულობით გამოვარჩიე. ეგაჟობდი, ვადიმუბას ისეე ლამობდა, ოღონდ ღმილის მაგიერ თხელ ტუჩებთან სიმწრის გრემასა აჩნდებოდა, რაც ისედაც არასწორნაკეთებთან, ოღონდ ეშხიან ხსეს უუმნოვბდა. ჩვენმა იუბილარმაე სწორედ მის გვერდით ისურვა დაჯლომა, - მოწყენილობა

რას მიქვია! ჩემი დაბადების დღეს მხიარულად გაგატარებინებთო! - უთხრა გვერდზე მიჯლომისთანავე და ექუენასთან ხმადაბალი საუბარი გააბა. მე მათ პირისპირ ვიჯექი. თორმეგოჯა ნაწლავის წყლულის გამო წლობით ხაჟოსა და ვაწურული მაწვნის დიეტაზე მყოფი ჩემი სიმამრი ზვანტკარამ ძალზე მალე ააჟიკიკია. მისგან დაძალეზულმა ღვინომ ექუენაც გააზხიარულა, და წელანდელი მოწყენილობის მიზეზი გიორგი ვასილევინს დახმარების იმედით ისე ხმა-მაღლა ჩამოუეჟქა, რომ მათ ახლო მსხდომთ მამამისის დაჭერის ამბავი წერილ-წერილად მოგვასმენინა. თბილისის საჟიაციო ქარხნის გვერდზე, სახადლოში მეზუეეგედ მოწყობილ ექუენას მამას ღმიონათისა და ბორჯომის წყლის გარდა, ყოველგვარი მაგარი ხასმელის გაყიდვა ჰქონია აკრძალული, მაგრამ ხაშის საჭმელად შემოსული ხალხი რადაცნაირად მაინც ახერხებდა ღათრობას. მრავალგზის დასეემა რეეეზია და მილიცია, საწყობი და ბუეეეე ათასგზის გაუჩხრეკით, ერთიანად გადაუტრიალებით, მაგრამ ჭაჭის ან რაიმე მისი მსგაჟესის ნასახიე ვერსად აღმოუენინათ. პირში ჩალაგამოვლებული რეეეზორები და მილიციის მუშაკები ღიღხანს უდარაჟებდნენ, რა გზით არა ედილობდნენ ამ იღუმალებით მოეული საქმის გახსნას, ოღონდ ვერაფერს ხეებოდნენ. სარდაღიდან ამოსული, შექეიფიანებულე ხალხის დაკითხვით მათ არა გამო-სდიოდათ რა, რადგან ის ორასიოდე კაცი,

ვისთვისაც იმ სასაბილოში ხაში იხარშებოდა, ყველა ერთხმად გაიძახოდა სასმელი ჩვენ თვითონ შევიგანეთ, აბა, უარყოფ ხაში სად გაგონილარ.

- კი მაგრამ, „ბორჯომისა“ და ლიმონათის ცარიელ ბოთლებს არყის სუნი რომ არ ასდის, რითი შეიგანეთო, როცა კეთიხადენენ, შემთვრალი „ხაშისგები“ ხელს მუცლებზე იბარგყუნებდნენ, ამითი შემოვიგანეთ, არაყი სასაბილოში შემოსვლამდე დავლიეთო. რაღა თქმა უნდა, მილიციას შათი ნათქვამის არა სჯეროდა, ოღონდ ბეჯან ჟორღოლანის ვალე „გამოჭერას“ მაინც იმედოვნებდნენ. არაყგადაკრული ხალხისაგან მილიციას სამ წელს უშეღვრო ძიებით ვერაფერი რომ ვერ შეუგყვია, ბოლოს მუშურ განსაცემელში გადაცემული მთელი ათეული შესულა სასაბილოში, რომლის პირსაბანთანაც ერთ-ერთ მილიციელს მაშინ ამოუცნია ბნელით მოცული საიდუმლო, როცა ჭიქით ხელში წყლის ონკანთან მიმდგარი თეთრხალათიანი ბიჭი მუჯღუგუნით გვერდზე მიუგდია და პირზე წყლის შესხმისას სახე და თვალები ისე ასწვია - სიმწრისაგან დაუკლავლია. თვალებიდან ღვარღვარით ცრემლებმოთქრიალე მილიციელი გადაცემულ მეთაურთან მიჭრილა და დაწინაურების მოლოდინით, სულმოუთქმელად მოუხსენებია, წყლის მილიდან ცხარე ჭაჭა მოჩქეფსო. წყლის მილიდან არყის ჩამოღინებას აბა, რომელი ჭკკათამყოფელი იფიქრებდა?

ეუენას მაშას ყოველ წელს არყით საესე რუმბები აპქონდა თურმე იმ სახლის სხვენზე, რომლის ხუთი სართულის ქვემოთ სარდაფში მუშათა სასაბილოს ბუფეტს თვითონ განაგებდა. ყოველი თვის ბოლოს ოცუთიან რუმბს წყლის მილს უერთებდა და ის თეთრხალათიანი ბიჭი, მილიციელმა მუჯღუგუნის კერით განზე რომ მიაგდო, ნაცნობ მუშტრებს წყლის ონკანიდან არაყს უსხამდა და იქვე ასმევდა.

გამომგონებლობით თავმოქმონე გიორგი ვასილევინმა ეუენას მაშის მოხერხებულობა გაიოცა და ღვინისგან დაწვინაწითლებულ ქალიშვილს რაღაც ჩასჩურჩულა. გამხნეველმა ეუენამ მაიას მაშას თვალებში როდესაც შესინა, სწორედ ამ დროს ბუბიას კალთას გამოპარული ჩემი წლინახურის

ბიჭი თავისი ოთახიდან გამობაჯბაჯდა და მაგდის ქვეშ შექერა. იმწამსვე მისკენ დავიხარე, სუფრის ქვეშ ბოჩოლასავით დაოთხებული ბაღლი გარეთ როცა გამოწყავდა, სწორედ მაშინ შევნიშნე, გიორგი ვასილევინის მსხვილბეჭდიანი ხელი ეუენას ბარძაყებს შუა როგორ აფათურდა. ჩემ ბიჭს სანამ ჩოჩიალაში ჩავაყენებდი, ეუენას შეეხედე. სახელეწვია ქალიშვილი ჩუმად იცრემლებოდა. ახლა მისთვის აღარავის ეცალა. მაიას ყოფილი თანაკლასელი, სანდომიანი სახის ენამხვილი სერგო ბერია თანამესუფრეებს ცინცხალი ანეგლოგებით ახარხარებდა. მან აცრემლებულ ეუენას თვალი როცა შეავლო, გიორგი ვასილევინმა ის ხელი, წელან ეუენას ბარძაყებში რომ ელო, ახლა ოქროსფერ თმაზე მამაშვილურად მოუთათუნა გოგონას. ომში დაღუპული ძმა გაახსენდაო, - ეუენასადმი ხმამაღალი თანაგრძნობით განუცხადა თავისი მეგობრის შეილს მიწყიე წყნარად და ხმადაბლა მოსაუბრე კინონინერმა. რასაკვირველია, ჩემსა და ეუენას გარდა, მისი ნათქვამი ყველამ ირწმუნა. სერგომ ჩემს სიმაშრს ეჭვიანად გამოხედა. მეგობართა დაეინებულ თხოვნას ყური აღარ ათხოვა... ერთხანს იჯდა გარინდებული, ბოლოს დიდი ბოდიშის მოხდითა და სასწრაფო საქმეთა მშომიშეშებით შუშე წამოღდა და ისე დაეგუმშვიდობა, მამამისის მეგობრისაკენ არც ვაუხვია. მისი მოულოდნელი წასვლით შეტებებული, სუცბაღევად შუშე წამომდგარი ჩემი სიმაშრი ერთხანს ჩაფიქრდა, შერე ისევ შხიარული კაცის ნიღაბმორგებულმა, ხალისიანი და გონებაშახვილი სტუმრის წასვლით გულდაწყვევილ სუფრას გადახედა და ის ერთადერთი ლექსი, რომელიც მას ახსოვდა და პოეზიის დიდი მოყვარული წარამარა იმეორებდა, ახლაც, სტუმართა ყურადღების სხვა საგანზე გადასაგანად ხმათროლვებულმა წარმოთქვა:

"Но нигде я не стану вас чувствовать
Юбилем лучей, и на свете
Вы не встретите дня, день не встретит вас,
Я вам ночь оставляю внаследье.

პასტერნაკის „პაგანინის ვიოლინოდან“ საყოველთაოდ ცნობილი სტროფის წარმოთქმის შემდეგ, შემთვრალ სტუმართაგან

კანგიკუნებად ტამის დამკერელთა შორის ტაში ყველაზე გულმოდგინედ ეუკუნა ეორტ-ოლაძემ რომ დასცხო, არ შემიცხადებია, რადგან ღრმად ვიყავი დარწმუნებული, გიორგი ვასილევჩი მას მამის გათავისუფლებას უჭველად შეპირდებოდა. წელსქვემოთ ხელის მოთათუნების ფასად ქრთამის მცირე ნაწილი მას წინასწარ პქონდა აღებული, ხოლო სხვა, დიდი ნაწილის აღებასაც ახლო მომავალში მოელოდა.

კიდევ სხვა ლექსების წარმოთქმისა თუ შუღლამისას ქუჩაში მძარცველთა თავდასხმის შიშით როცა სხვებიც წამოიშალნენ, მაიას მამამ მათ მამაშვილურად დაუყვავა, თან კოსტიუმის ჯიბიდან თეატრის ბილეთების დასტა ამოიღო. - ხეალ მარჯანიშვილის თეატრში ჩემი უსაყვარლესი მეგობრის პიესა, - „ინინერ სერგეევის შეელომა“ იდგმება, ყველას გეპატივებითო - კვლავ ხმის ოსტატური ათრთოლებით წარმოთქვა და ბილეთები სათითაოდ ჩამოგვირიგა.

სტუმრები სადარბაზომდე მარტო მე გავაციდე. იმ დამეს ძილი აბობოქრებული მდინარის გაბალახვასავით ძალზე რომ გამიჭირდა, ფიქრში კვლავ ჩემს ნისლას მოუხმე. წარმოდგენილი რაშის ქროლვა-ჭენებით დაღლილს, რიბირაბოს ეამს ჩამქმინა. სიმმარში ჩემი სიმამრის ხელიდან გამოგაცებულ ეუკუნა ეორტოლაძეს სადღაც ცხრა მთას იქით მივაქროლებდი. მისი გადარჩენა მეწადა, მაგრამ ყველა გმაჯავრედინზე ცხრათავიანი გიორგი ვასილევჩი მხედებოდა.

მეორე დღეს რედაქციიდან პირდაპირ თეატრისაკენ გავწიე, სპექტაკლის დაწყებამდე მე და მთავარ შესასყელეთან დანიშნულ პაემანზე შესვლად მოსულმა მაიამ თეატრის ბუფეტში წაიხეხმეთ. ჩემი ცოლი პიესის აუტორს მერკულოვს კარგად იცნობდა. მისგან შევიგყვე, რომ მეორე მსოფლიო ომში დამარცხებული გერმანიის კულტურის ფასეულობათა გამგებულს, სტალინის შიშით, იმ აურაცხელი სიმდიდრის უმცირესი ნივთისათვისაც კი არ დაუკარებია ხელი, რომლითაც დაბამიანის შუბლის გყვითი გახვრება არაფრად მიაჩნდა. მაიამ, რაღა თქმა უნდა, მამინაცვლის მონაყოლიდან ისიც მაცნობა, როგორი როლი მეუსრულებია გოგლიძე-

სთან ერთად, მერკულოვს ლავრენტი ბეროიას გადარჩენაში, როდესაც სპეტროველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივნად დაწინაურებულ ბეროიას ეყოვი დაპატიმრებას და შემდგომ მიწასთან გასწორებას უპირებდა. მაგრამ ბოლოს ისევ გიორგი ვასილევჩის ნათქვამი გაიმეორა: მერკულოვს სტალინისათვის ისეთი დამაჯერებელი ახსნა-განმარტებითი ბარათი მიუწვრია, რომ დასაპატიმრებლად განწირული ბერია და მისი ორივე ხელქვეითი - გოგლიძე და მერკულოვი კრემლში გამოუძახია. ეყოვის მოადგილე დანიშნული ბერია თანამდებობით მასზე უფროსის კაბინეტში ერთხელაც არ გამოცხადებულა. თურმე თვითონ ეყოვი ჩადიოდა მასთან აუცილებელ საქმეებზე მოსალაპარაკებლად, მაგრამ მათი საუბარი სულ რამდენჯერმე შემდგარა, რადგან ბეროიას ეყოვის ადგილი მალე დაუკავებია. ეყოვის „რიჩის მუშის“ წინააღმდეგ პირველი დოსიაც, ცხადია, ბეროიას კარნახითა და შთაგონებით მერკულოვს შეუდგენია. თეატრის ბუფეტში მაიასთან მერკულოვზე საუბრისას ერთი სული მქონდა, შემეტყო უმაღლესი რანგის მისამართით ახსნა-განმარტებითი ბარათებისა თუ დოსიეების მწერალს როგორი პიესის დაწერა ძალუძდა ან რისი თქმა უწადა. მესამე მარი პარტერის მეოთხე რიგში ჩვენი დასხრომისას დაირეკა. ხალხით გაჭვდილ თეატრში მაიას მეგობართა შორის სერგო ბეროიასაც მოეკარი თვალი. როგორც თანაკლასელთა სიძეს იგი შორიდან გულბოთით დიმილით მომესალმა, - მის გვერდით ლამაზი ქალი რომ მის, დედამისი - ნინო გეგეჭკორიაო, - ჩამურჩულა მაიამ. როდესაც ჩვენს უკან მჯდარმა მისმა თანაკლასელმა წერილი გადმომცა. „წუხანდელი აჩქარებისათვის დიდ ბოდიშს ვიხდით. ამ სპექტაკლსაც ვერ დავუწვრები ბოლომდე, რადგან გუშინდამ მოსკოვში გასამგზავრებული, თბილისიდან ამაღამაც თუ ვერ გავეგებე, საქმე უნდა წამიფა. ძმურად გეხვევით, თქვენი სერგო“. მამამისის უერთგულესი მეგობრის სპექტაკლზეც ბოლომდე ვერდასწრების მიზეზი, ალბათ, დიდად სერიოზული საქმე უნდა იყოს-მეთქი, - ჩემად ვუთხარი მაიას. - რა თქმა უნდა, მაქსიმ გორკის ოჯახთან

საბარათო
06.08.20
ბიბლიოთეკა

დანათესავენა, არც ისე მცირე საქმეაო; დი-
მილით მიპასუხა მაიამ, თავისი თანაკლა-
სელის მრავლანი აღრევე რომ სცოდნია.

ა. მერკულოვის „ინჟინერ სერგეევის შე-
ცდომა“ უფერულად დაიწყო და ხელოვნუ-
რად „დაძაბული“ სექტაკლი უღიმღამოდ
დამთავრდა. ხალხი თეატრიდან ფეხაკრეფით
გაიკრიბა, სექტაკლი არაფის მოგვეწონა,
იმ მორცხვი ქუქუნას გარდა, პირველ რიგში
გიორგი ვასილევინის გვერდზე რომ იჯდა
და წარამარა ტაშის კვრაში თავის ხნოვან
მესაიღუმლეს ეჯიბრებოდა. ზედმეტად მძა-
ფრისუქებიანი პიესა იმდენად სუსტი იყო,
რომ ბრწყინვალე მსახიობთა თამაშიც ვერ
აიციხლებდა. მაიას მაშინაცვლისა და ქუქუ-
ნას ურთიერთობა, რასაკვირველია, იმ სუფ-
რის და ამ წარუმატებელი წარმოდგენის
მერვე არ შეწყვეტილა.

ორ ცეცხლსშუა მოქცეულმა ჩემმა სიამა-
რმა იმ დამეს ჩვენთან ერთად შინ დაბრუ-
ნებას ქუქუნას სახლამდე გაცილება არჩია.
აგადმოფურად თავმოყვარე მაიას მის საქ-
ციელზე ჩემთან არა უთქვამს რა, მაგრამ
თეატრიდან სახლში ფეხით მისვლამდე ორი-
ოდე შეკითხვამე მისმა დაბნეულმა პასუხმა
ხმა ჩამაკმენდინა. სადარბაზოს კარი ჩუმი-
ად, ფრთხილად გავაღეთ და მაიას ღღის
შეუძწნველად ბინაში ქურდებითი შევია-
რეთ. - ჩემი ქმარი სად არისო, - ქალბატონ
ფეფოს რომ ეკითხა, რა უნდა გვეპასუხა?

თავი XXV
პერპეტუობილე

ერთი ცნობილი ქართველი კრიტიკოსი-
სა არ იყოს, ახალგაზრდობაში ქალებთან
ზედმეტად მორცხვი, ცოლის შერთვამდე მდე-
დრსგუკარებული გიორგი ვასილევინი ნახე-
ვარი საუკუნის ვალევისთანავე ცეტი ბიჭი-
ვით აცუნდრუკდა, მაგრამ ჩემი კეთილი,
გულბერყვილო სიღერი ნაშუადამეფს შინ
დაბრუნებულ ქმარს ვახშამს ახლა უფრო
ხალისიანად უშლიდა. შინიდან მოგჯერ კვ-
ირაში ერთხელ ძლივსგატყულმა გიორგი
ვასილევინმა, ყოველდე იწყო სამსახურში
სიარული, გახალისდა, გამხიარულდა. თავ-

ის ოთახში ხშირად აღარ იქცევიდა, მაგ-
რამ ხელფასიც აღარ მოჰქონდა. რამგადა-
ხილ ქვეყანას ექვსი თვით ჯამაგირის დაგ-
ვიანებაზე სამღურავს როგორ ვეგყვიო? -
თავს იმართლებდა ოჯახის მოსიყვარულე
თმაჰალარა ინჟინერი და ექვსი თვის წინათ
სასტკაი ომში გამარჯვებულ, მაგრამ სამინლ-
ად გაპარტახებულ ქვეყანას ნამუსს შეჰნდდა.
მეშვიდე თუ მერვე თვეს მან მართლაც
ერთად მოუტანა თავის მიმნლობა და სათნო
ცოლს დაკლებული ფული, თან მოსკოვში
გასამგზავრებლად განემშადა. გამოგონებას
მიმტკიცებენ, პატენგის მისაღებად, სააგე-
ორო უფლებების დასამტკიცებლად ჩემი იქ
ყოფნა აუცილებელიაო. ვაგზლამდე თავი
არაფის გაგვიცილებინა. აგრე პაიპარად სა-
ხლიდან მისი გასვლის ოციოდე წუთის შემ-
დეგ, მეც ლამის მთელი კვირის უნახავი დე-
ღისაკენ გავეწიე. ხალხით გადატვირთულ
ტრამპვის ვაგონში ჩემი სიამარის მეგად
ორიგინალურ გამოგონებაზე ფიქრმა გამი-
ტაცა, გამოგონების ძირითადი, ანუ დედა-
ში უნაყოფო ფანტაზიად მიმაჩნდა. კინო-
ტექნიკის საკითხებში ვაუთვითცნობიერებ-
ლობისა თუ ჩემი სიამარის გამოგონებ-
ლური ნიჭისადმი უნდობლობის გამო, ვერ
წარმომედგინა, ჩვეულებრივ კინოტენგის
სააროქტო აპარატის შემწეობით, კერანზე
ფერები როგორ უნდა გადაეკანა? ანდა სრუ-
ლიად ახალი ფერადი კინოს ეს ურთულესი
პრობლემა ასე ადვილი გადასატრელი თუ
იყო, როგორც გიორგი ვასილევინი მიმტკი-
ცებდა, რატომ აღრევე ვერ გადაწყვიტეს კი-
ნოტექნიკის დარგში ჩვენზე მეგად განვით-
არებულმა ქვეყნებმა, სადაც ფერად კინო-
ფილმს მხოლოდ ფერადი კინოფირით უხვე-
ნებენ. ჩემი სიამარის ინჟინრული ნიჭისადმი
უნდობლობას დედამემის სარდაფში მობინ-
ადრე ერთი თავმეხულადებული ლოთი ვე-
იკას მაგალითიც მიმყარებდა. მუდმივი ძრავ-
ას, ანუ პერპეტუუმ მობილეს შექმნის იდე-
ით შეპყრობილმა ვედიკამ წყლისა და კან-
ალიზაციის დამალი მილების შეკეთებაზე
და ოჯახზე გული რომ აიყარა, დედამემის
ნებართვით, ჩვენი სარდაფი გადატვირდა და
მიგ სახელოსნო მოაწყო. დიდიდან სალა-
მომდე რკინის რკინაზე ჩაქქუნის ხმა იმ სა-
რდაფიდან ჭასავით ბნელი ემოს მაჯისცემად

იქცა. მუღმივი ძრავას „გამომგონებელი“ მხოლოდ საღამოებამს ამოდიოდა სარდაფიდან, რომლის კარს სამი დიდი ბოქლომით და ურდულით ეკბაედა. ერთხელ მისივე თხოვნით, ჩემი ძველი ნაცნობი, გექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი ჩავიყვანე სარდაფში ვედიკას სახელაჯის შესამოწმებლად. აი, სულ პატარა რადაც აქლია, სულ მუღამ რომ იმუშაოს, აი, სულ პატარა რადაც უნდა დაემაგოს რადა, - იმეორებდა ვედიკა და ცნობილი მექანიკოსის სახევე დიმილი რომ შენიშნა, ჩაქუჩს დასტაცა ხელი. - აი, ეხლავე დავამატრევე, სულ ნაკუწ-ნაკუწ ვაქციე ეხლავე. თუ დასაყინი რამე გამოიკეთება. ჩემ ნაცნობ მექანიკოსს დიმილი ტურნებზე შეეყინა. იმწამსვე მიხედა თავის შეცდომას, მაგრამ იგი ძალაუნებურად მარტო ვედიკას ნაციოღვილარს კი არ გაუღიშებია, როგორც თვითონ თქვა, არამედ ადამიანის მიერ მისივე თანამოძმეთა ათასწლოვანი გამოცდილების არად ჩაგდება მოპგვარა მწარე სინანული. რაღა თქმა უნდა, ვედიკა მის ნათქვამში რომ ვერ გაერკევა, ჩემი ნაცნობი პროფესორივე კარგად მიხვდა. აი, ის პატარა რადაცა, რისთვისაც თქვენ ვერ მიგვიგნით, მთელი კაცობრიობის უდიდესი საფიქრალია. მაგ მცირე დეგალს რომ მივავნოთ, ადამიანებს ნავთობზე, ქვანახშირზე, აგომურ თუ შშის ენერჯის მოპოვებაზე შრუნვა აღარ დასჭირდებათ. ვედიკამ მუღმივი ძრავას გასანადგურებლად შემართული ჩაქუჩით სარდაფის დანაგვიანებულ კუთხეში ახორხლილი არყის ცარიელი ბოთლები მიაშსხვრია, - ჩემს ნაცნობ მეცნიერს აცახცახებული ხელი გაწვოდა. - მაშ მოდი და ამ გამოგონებაზე ერთად ვიმუშაოთ, რაღა, ფულიც სახაეეროდ, ძმურად გავიყოთ. ჩემმა ნაცნობმა მექანიკოსმა ვედიკას ხელი, რაღა თქმა უნდა, თანხმობის გამო კი არა, საუბრის მოთავებისა და დამშვიდობების ნიშნად ჩამოართვა, თან სავინიგო ბარათიყ დაუტოვა, რამეც მათი კვლევითი ინსტიტუტის მისამართი და გელეფონის ნომერი ეწერა, - ჩვენს ინსტიტუტში მუშად მოგაწყოთ. პერპეტუემ მოხილეს შექმნაზე კი არა, მაგრამ სხვა გამოგონებაზე ვიმრომეთ ერთად, კარგი ხელოვანი გვჭირდებათ, - უთხრა მან მუღმივი ძრავის შექმნაზე თავგადაკულ

კაცს და მეცნიერის ნათქვამმა ბოლოს მარტო ვედიკასი კი არა, მთელი მისი ოჯახის ცხოვრების ვითარება შეეცვალა. არყიდან ღვინოზე გადასული ვედიკა უპატრონოდ მიტოვებულ ცოლ-შვილს ნელ-ნელა დაუბრუნდა. - დილაადრიან მთელ ემოს აღვიძებდა ხოლმე მისი ძახილი: - ქალო, პურზე ბავშვი გაუშვი, ვერ ხედავ, ინსტიტუტში მივლივარ, ინსტიტუტში მაგვიანდება! სუფთა განსაცემელში გამოწყობილი, შავშლაპიანი ჩემი შემობოდი მალაკნების ბაზრის ახლო დუქნებსა და დარაბებს რომ ჩაუვლიდა, სეირის მოყვარული ნოქრები და დახლიდარები იმწამსვე გარეთ გამოიფინებოდნენ, - ბატონ პროფესორს გაუმარჯოს! პროფესორს ჩვენი საღამო! სხვა, ინსტიტუტში რა ამბებია? ქუჩაში კარგახანს მიაცილებდა მართლაც და დიდი სწავლულივით დინჯად მიშავალ ვედიკას მათი ქირქილი, ბოლოს მისი ნაბოლარა, ათი წლის შავტუხა ბიჭი შედ მალაკნების ბაზართან გრამვიამ რომ გაიტანა, ვედიკას ცოლვით მთელი ჩვენი უბანი იწვოდა. მექანიკის კვლევითი ინსტიტუტის ყველა მეცნიერი მუშაკი მიაცილებდა ეოლონჩელის ფუტლიარისხელა კუბოში ჩახვენებულ ყმაწვილის ცხედარს. მე და დედაჩემი კუკიის სასაფლაოზე აყვევით პროცესიას. შვილის დალუკვის შემდეგ მაგ წვერ-მოშვებული ვედიკა ორმოც დღეს გარეთ არ გამოსულა. წყლისა და პურის გარდა, პირთან არა გაუკარებია რა. ბოლოს, ინსტიტუტში წასვლისას დედაჩემისთვის უთხოვია, შენმა შვილმა მინახულოსო. რაღა თქმა უნდა, მგლოვიარე ვედიკა იმდღესვე მოვიხახულე. - კოტე, შენმა სხვა არაფერი მინდა, სამუშაოზე მარტო წასვლა მეძნელდება და თუ გამომყვები ნამდვილ ძმობას გამოიწვიო. ესეთ მცირე თხოვნას აბა როგორ არ შეუკსრულებდი. მალაკნების ბაზართან გაულისას ყველა რიდიითა და კრძალვით ესალმებოდა. კარგი ოსტატის სახელდამკვდრებულ კაცს კვლევით ინსტიტუტშიც ისეთი პატივისცემით დახვდნენ, რომლის მსგავს პატივისცემას გიორგიც ვასილევანი ვეროდეს რომ ვერ ეღირსებოდა, რადგან მისი მეობის საწყისი მწირ ნიადაგში იყო ჩამოწვლილი მას თითო ოროლა შემთხვევით აღმევეებული პირის გარდა, არაყინ ახლოს არ იკარებდა.

საკუთარი გამოგონებისა თუ სწამდა, არც ეს შეეროდა. მის თავდაჯერებულობისა და თვითკმაყოფილების მიზეზზე დაფიქრება აღარ შეწადა, რადგან ის კაცად არ მიმაჩნდა. ვის ქვეყანაშიც ცხოვრობდა, მას იმ ხალხის კარგად გაცნობის სურვილი ახლო არ გაჰკარებია. როგორც პიროვნება, მას ჯანსიაც ათი თავით აღემატებოდა, რადგან იმ მახინჯს, თავისი ნამოქმედარი ჯერაც არ ჰქონდა გაცნობიერებული. ვიორგი ვასილევების ყოველი ნაბიჯი წინასწარ ჰქონდა გამოთლილი, იგი ისეთს არას მოიმოქმედებდა, რაც მის სათაყვანო შეგობრებს არ ჩაუდენიათ. მას სწებობრივ ეგალონად ვეება იმპერიის სათ. ვეში შემთხვევით მოხვედრილთა ქვევა წარმოსახუოდა. სამოქმედო ასპარეზის მცირე მასშტაბი შეგობართა თვალში მას უპრეცედნით და საძმო საქმისადმი უერთგულეს ადამიანად წარმოაჩენდა, ოლონდ მისი გერის ან თავად მისივე უბედურებით ვერც იმ შეგობართ დაალონებდა, დღედაღამ საკუთარი თავის აღმაგებამე, თანამერძოლთა ცხედრებზე გადავლით უმაღლეს მწვერვალზე აღწევას რომ ღამობდნენ.

თავი XXVI უცნაური გამგზავრება

მგზავრებით გაჭედილ გრამევის ვაგონში ვილანის მუჯღუგუნმა ფიქრებიდან გამომარკვია. უკანა ბაქნიდან ჩამავალმა ერთმა ზორბა გლეხმა თავისი ხილისკალათიანად ვაგონის ახლო გარეუბასთან ჩამიგანა. გრამევიანი ხელახლა ავილას ერთხანს ქვეითად სიარული ვარჩიე. დედაჩემის ბინამდე ძალზე მოკლე გზა სრჩებოდა გასაღული. სადგურის მოედანზე გრამევიანმა ჩემდა უნებურად ჩამომხგარს, დედასთან ორი ქუჩით შემებლო მისელს, იმ ორიდან, რა გმითაც უნდა შეელო, ნიკო ფიროსმანაშვილის ნაბინავარს მაინც ვერ ავცდებოდი, იმ კიბესთან წუთით შეჩერება, რომლის ქვეშაც დიდ მხაგვარს უცხოვრია, ჩვევად შექცა. მაგრამ ახლა უციით სიარული, რაგომლაც გადავიფიქრე, ისევე გრამევის დავე-

ლოდე, ამ ქვეყნად სამი წლით ადრე რომ მოესულიყავ, ნიკალას სახე ჩემი შემობლებივით დამახსოვდებოდა; პო, კარგად ვიცნობდითო, ლოგოსა თუ კარგის თამაშისას, რომ გრამევიანდნენ. რამდენჯერ მითამაშია ბურთი იმ ეზოში, რომლის სიღრმეში მიმდგარი ორსართულიანი სახლის უკანა კედელი რომ გაგვეკრა, ჩვენს ეზოში აღმოჩნდებოდი. ფიროსმანის ნაბინავართან წუთით შეჩერებისას თვალწინ ყოველთვის ჩემი ბუნდოვანი, უღიმიამო მომავალი მესახებოდა. დაბეჩავებული, დაჩანჩანაკებული, მაგრამ სულით ჭაბუკი უნდა მოემკედარიყავ, ყველასგან მიგოვებულს, მორგიდან, ღამით, ბალდახინით კი არა, დროვით წამაჩაკეებდნენ ოღროზოდრო ქვაფენილზე და სადღაც, თბილისის გარეთ ღრმა ორმთში ჩამავდებდნენ. ახალგაზრდა კაცს აგრე რაგომ წარმოშეგინა ჩემი მომავალი ან რა ძალა მამრებდა ნიკო ფიროსმანის ნაბინავართან, ჯერ ვერ გამეცნობიერებია. არადა, რაღა დავიმალოთ და, იმ დაფხავებული კიბის ქვეშ გათავებულ ქრისტიკსავით კაცს თითქოს ბევრჯერ გამოვლაპარაკებიათ კდე. ეზოში მობურთავე ბაეშეებს შემული ვგონებიათ, მათ ჩემთვის ბევრჯერ, სიცოცხლთან ერთად, აგურის ნაგებებიც დაუშენიათ. შეუბრალებლები, დაუნდობლები არიან ერთად თავშეყრილი ბაეშეები. ისინი სათითაოდ ანგელოშებს ჰგვანან, ერთად როცა შეიყრებიან, მტრისას! ერთი ჩემი შემობედი დედაბრის ნათქვამი მახსენდება: საწყალ ნიკალას სიციოცხლეს უწამლავდნენ, აი ეგ ღაწირაკები, ვაეკაციები ვართო, რო გაიძახიან. თავზე ჭალარა ქალის მანდილივით რო უფრიალებთ, აი ვეგნი, ბქეთ დამინოს და იქით ნარდს რომ თამაშობენ თითო ბოთლა ღვინოზე. არც კი სცხენიანთ, ნიკალას კარგად ვიცნობდითო, რომ გრამევიანდნენ. მაგათ ნიკალა კარგად რო სცნობდათ, მისხარად კი არ ავიგდებდნენ, კიბის ქვეშ მის ფიცრულს ქვეებს კი არ დაუშენდენ ეგ დასამიწებლები. რა დაუშავა იმ საწყალმა მავ არგასამეშებებს, მაგათა.

სათითაოდ ყველა კარგად მგონია. თავამიანად მომესალმებიან, როგორა ხარო, - მომიკითხავენ, ერთად შეყრილებს ვინმე ახლოს თუ ჩაუვლის, სიცილით იფხრიწებიან,

- ბებო, ცხვირსახოცი დაგივარდაო, წელან ესეც მაკადრეს. თქვე წვინტილიანებო, აიღეთ და ეგ უნამუსო ცხვირები მოიხოცეთ-მეთქი. მახსოვს, ამის თქმისას დედაბერი როგორ შეიშმუშნა, კაბის ჯიბეები მოიქექა, ჟუი, მართლა დამკარგვია ცხვირსახოცი, მაგათ რას ეუმართლებოდი, ქაა! ჩემ ხელში არიან დამრდილები, სათითაოდ ყველა კარგია, ერთად რო შეიყრებიან, - ეს უზო სოლომონომორი გეგონება. წლები მოემატათ, თორე ჰკუთ ისევე ჰკუები არიან. აბა, ვის რა სჭირს მაგათი დასაყინი? პაი, ერთხელ მაგათ როგორ დაერია მთერალი ნიკალა!.. ალიყურუჭმელი ერთიე არ დატოვა. დილით, გამოფხიზლებულმა, ყველსა თურამაულის ვამლები ჩამოურთვა, - სიღანაჭამებო, აბა, ესლა ვაშლები ჭამეთო. კარგად ვიწნობდიო, ნუ გრებაახობენ... ღამის იმისი ხნისა ვარ და, მე ვერ ვიგყვი, ვიწნობდი-მეთქი, როგორც გაირკვა, არავის გვეწნობია, ნიკალას ბელი ამ ცოდელო მიწამე კი არა, ცამში ყოფილა გადაწყვეტილი.

სადგურის მოედანზე გრამავის გაჩერებასთან შემდგარს ერთი კვირის წინანდელი დიალოგი გამახსენდა.

- აქ რომ ერთი მოხუცი ქალი ცხოვრობდა, ახლა სად არის? - ქუჩისპირა დარაბი-საკენ მივახედე შემობლის ბიჭები.

- დეიდა ელოი? აქ ბღარ ცხოვრობს! - მიპასუხა ერთმა გრძელცხვირა, ელაშმა ყმა-წვილმა და გრამავის ხაზისკენ გადააპურჭყა.

- სად გადავიდა? - რაეი, - ქართლურად მოუქცია თამბაბურძენილმა წითურამ.

- კი არ გადავიდა, გადაიყვანეს, - ისევე იმ პურჭყიამ მიპასუხა.

- სად?

- თავის ქმართან, კუკიაზე, - ჩაიყინა პურჭყია ბიჭმა და სხეებმაყ სიცილი დამყარეს. სიცილით გული რომ იჯერეს, - რამდენი ხანია ქალაქში ცხოვრობთ-მეთქი? ვკითხე ბიჭებს, ქალაქელობისა ნიშანწყალიც რომ არ ექნათ.

- რამდენი ხნისაც ვართო, - მიპასუხა ისევე იმ ცხვირამ, თექქსმეტი წლისამე ცოტა მეტის რომ იქნებოდა.

მათ თავაშიანად დავემშვიდობე. გზადაგმა უსიამო ფიქრები ამუკვიატა. თბილისში დაბადებული, გამრდილი ბიჭები, მათი მშობ-

ლებივით, ისევე კუთხურ კილოკაგზე რომ ჩიქორთულობენ ხალხმრავალ ქუჩაში, როგორც ორდობეში ისე იპურჭყებიან, ქალაქის მკვიდრებად მხოლოდ დავეთარში ჩაწერით ითვლებიან თუ მოქალაქეობრივი ღირსებით? მათ შემყურე თბილისს დახეწვისა და ბუნებრივი ურბანიშაყის ნაცვლად, გასოულელება ხომ არ ემუქრება? როგორ? გასხვაერებას გასოულელება არ გირჩევნია? - ქართველებს თბილისში დამკვიდრებას უკრძალავ? - ეგ ჩემი შინაგანი ხმა მეკითხება. პირიქით, უკრძალავ კი არა, მათ ნაფხურებს დაეკონიდი, ჩენი ქუჩები ნაფერთხში აშელდი მგერთ რომ არ იყოს გამინთული, ჩენს ქალაქში მცხოვრები მოძმე ხალხის შეილები სხვის ოჯახში შეპარულეებით რომ არ მოიქნენ, სწორედ მათ, ჩენმა ახალგამრდებმა უნდა უჩვენო მაგალითი, ისე, როგორც ბალგისპირეთში ხდება. კია ბიჭი ხარ და, რიგაში ან გალნის ქუჩაში სიგარეტის ნამწვი ან ან ქალაქის პაწია ნაკუწი დაგივარდეს, ჯარიმის გადახდას ვინ ჩივის, იქაური ახალგამრდები ისეთ დღეს დაგაყრიან, თაბეულს გაწყველინებენ. თავი თქვენს ბინძურ ქალაქში ხომ არ გგონიაო, - შემაჩერა ერთმა ტალინელმა ჭაბუკმა, ჯიბიდან ცხვირსახოცის ამოღებისას ბილეთი რომ გაღმომიფრიალდა. კიდეე კარგი, მან დამანახა, თორემ უმბილეთოდ თბილისში თვითმფრინავით ვერ გაღმოფრინდებოდი. ჩენე კი, აქაოდა, ძველი ინგერნაციონალისტური გრადიციების გამგრძელებელი ხალხი ვართო, სიგყვა ვერავისთვის შეგვიბედავს. უხეირო, ბინძურ მეეზოვეს ქუჩის ჯერ მორწყვაზე და მერე დაგვაშე თუ რამეს ეგყვი, აქეთ შემოვიგყვ: შენ ვინა გკითხავსო, ვისი გიციგომარა გლიხარო?! ქართული ენა ბევრმა ჩვენებური ღანძღვაგინებით გაიგება.

ასეთ წერილმანებზე რა გალაპარაკებსო, მეგყვის მავანი, მაგრამ მსხვილმანებზე მსჯელობას ვიღრე შევეუღვებით, შესაძლოა, მგვერმა დაგვახჩნოს, ანდა ქოლერის ეპიდემიამ მოგვიღოს ბოლო. ქართველი კაცის სტუმართმოყვარეობით მოსარგებლეთარიცხვის შრდით ქართველი კაცის ღირსება რომ მყირდება, გულს ეს მიკლავს, თორემ სადგურის ნაგვით სახვე მოედანთან რა

გამაჩერებდა? დედაქალაქის ბედის სხვაზე მინდობა არც ერთ ცივილიზებულ ერს არ ეპატიება. ვამთავრებ რადგან უღმობურია, შეიძლება რომელიმე დიდ ქალაქში ფეხსაცმელების მწმენდავენად უძველესი ქრისტიანული ერის წარმომადგენლებს ეყვართ მონოპოლია, მაგრამ საკუთარი სახლის წინ ნაგვის გამოხვევას არც პროფესორი და არც მუშა უნდა უკადრისობდეს. საპირფარეშოებზე აღარას ვიგყვი, მილიონიან ქალაქში მათი რიცხვი ხელის თითებზე ჩამოითვლება.

გრამაფიის მოლოდინში თბილისის მოუვლელი მონაწილეობა ბოლშევიკთა და აგვისტოს პაპანაქება სიცხემ თავი ამატკია. შემადონებული ხვატი და ნაგავი ერთად, მტრისას! ბოლოს, როგორც იქნა, სადგურის ქუჩის სამ და ოთხსართულიან სახლებს შორის გაჭიმულ მათეულეებზე ბუფკელით მიტყავსნილი წითელი ვაგონი მარის წკრიალით მომიახლოვდა, მაგრამ იქვე, გაჩერებასთან ძვირფასად ჩაქმული ქერათმიანი ყმაწვილი ქალის გამოჩენამ გრამაფიაში ასვლა გადაამაფიქრებინა. მისი გან-ფეხი შეცნაურა, სახეზე თვალი ჯერ არ შემეფლო. ყმაწვილი ქალის გვერდით დიდი ჩემოდნის სიმძიმისაგან მხარმოქცეული ვიორჯი ვასილევითი ხან კითხვის ნიშანივით მოკაკული, ხან ძახილის ნიშანივით გამართული, საჩვენებელი თითით მოხუც მეკურგნეს მოუხმობდა. მოხუცმა ქერთმა მეკურგნემ მისი ასაკის კაცისთვის უჩვეულო სიმკერცხლით მათკენ გამოკურცხლა. ჩემგან მურგმექცევით მდგარი ყმაწვილი ქალი მაიას მამინაცვალს საგვიროთოდ მოხრილ მეკურგნის მურგზე ვეებერთელა ჩემოდნის დაღებაში შეეშველა. გრამაფიის გაჩერებასთან აფიშებით აჭრელებულ მსხვილ სვეტს სანამ მივეფარებოდი, ყმაწვილმა ქალმა, თითქოსდა განგებ, წამით ჩემკენ გამოიხედა. „აღბათ, ვერ დამინახა“, - უკვე სვეტს მიფარებულმა გავიფიქრე, როცა სახეაწითლებულმა ქუეუნამ მეკურგნეს წინ გაუსწრო. მან ჩემს სიამარს მედიდურად უკან გამოხედა და რაღაც უბრძანა.

უახლეს მოღამე შეკერილ კაბას, მაღალქუსლებიან ფეხსაცმელს და ოდნავ წამომრდილ მუცელს მაიას ამხანავთაგან ერთ დროს ყველაზე მოუქნელი გოგონა ისე გამოიყვალა, რომ დიდი ხნის უნახავი ქუეუნა ვორ-

ეოლაძე ძლივს ვიციანი. „აღბათ, დამინახა და შერცხვა, იმიგომაც წამოწითლდა“, სააფიშო სვეტსმოფარებული ასე ვფიქრობდი, მაგრამ წამოწითლების უნარის შენარჩუნება და არ დაკარგვა, სირცხვილის გრძობის არდაკარგვას რომ არ უდრიდა, მან თეატრში დამარწმუნა იმ საღამოს, მაიას მამის გვერდით საფარძელზე მოკალათებისას. ახლა კი ქუეუნას მორცხვობაზე ჩემი შეხედულების შეცვლა საქმის ვითარებას არ ცვლიდა. ცხადია, ისინი მოსკოვში ერთად მიემგზავრებოდნენ. საათზე დავიხედე თბილის-მოსკოვის მაგარებული უკვე ჩამომდგარი იქნებოდა, სააფიშო სვეტს მსკოვარით ამოფარებული იმ ორს გავეცქეროდი. პროლეტარული დიქტატორის ქვეყნის ერთ-ერთი „დიქტატორის“, მეკურგნისა და ჩემი როველახი სიამარის წინ ჩვენი ქუეუნა თამამად მიადიჯებდა. მათ მიწისმედა გადასასვლელამდე ვადევნე თვალი. ბოლშევიკულმა ფიროსმანის ქუჩა ისე ვავლიე, ნიკოლას ეზოსკენ არ მიმიხედავს. მალაკნების ბაშრის მოპირდაპირე მხარეს, ძველ, ორსართულიან სახლს მივადექი, სადაც დედაჩემი და ჩემი ბავშვობის წლები ერთად ცხოვრობდნენ, როგორც აწმყო და ახლო-წარსული. ჩვენს ღარიბულ, „ცალთვალა ოთახის“ ფანჯარაზე ქუჩის მხრიდან რომ არ დამეკაკუნებინა, დედაჩემთან ისე არასოდეს შევიდიდი, რადგან კარის ვალებსას, როგორც წინათ, ქმრის დაბამირებისას, იგი დაფუთებული წამოიჭრებოდა და ნუ წაიყვანო, ნუ წაიყვანო! - შემომძახებდა შემოიღივით.

დედაჩემს იმ დღეს, არყით გამომოივრალივით თავდამძიმებული გამოვეცხადე მასთან. რაღა თქმა უნდა, ვიორჯი ვასილევითისა და ქუეუნას მოსკოვში გამგზავრებაზე არა მითქვამს რა, ოღონდ არგამხელავ გამომხედა. ომის შემდგომ აღდგენილი ახალგაზრდული გემუთის კორესპონდენტს პონორარი და ხელფასი ძალზე ცოცა შეძლოდა, მაგრამ დედაჩემისათვის პურის ფული არ დამიკლია. რედაქციაში მუშაობის დაწყებამდე ჩემი მარჩენალი, ქმარგადასახლებული ჩივამის ქალი მოწაფეთა რვეულების სწორებით გაწყალებულ თვალს მრისხანედ მომამყრობდა, ჯიბისკენ ხელს როცა წაიღ-

ნადი, მიწყრობდა, მაგრამ შვილისგან ყურადღება მაინც სიამოვნებდა, თუმცა იმ ფულს ისევე მე მინახავდა.

სადგურის მოედანზე ნანახით გაბრუნებული, დედაჩემს რახან ნასვამი ვეგონე, ამიგომ სადილზე ღვინო აღარ დამიძგა. არადა, სმა სწორედ იმ ქაშს მწყუროდა, როცა ოჯახზე გადაგებულის იერით შავალი კაცი, თავისი ქალიშვილის თანაკურსელთან ერთად, ალბათ, საერთაშორისო ვაგონის ორადგილიანი კუპითი მოსკოვისაკენ მიქროლდა. რასაკვირველია, თანამგზავრები ჩემი ბიჭის ბაბუას ქუეყნას მამად ჩათვლიდნენ. ერთის მხრივ, დიდად გასაოცარი რამ არა ხდებოდა რა, მაგრამ გიორგი ვახილევიძის გაცნობის პირველი დღიდანვე თავისი გველნიანი მეგობრებით რომ არ დავემინებინე, რაღაც ადამიანური სითბო რომ ვერძნობინებინა, ასეთ საქციელს, ცხადია, მიუგუეებდი, მის აცუნდრუკებაზე ვეგებ გულიანადაც გამიცინებოდა.

- შენი მტკივანი თავის პატრონმა ისევე დალიე? ნაღვლიანად მკითხა დედა.

- ნასვამი არა ვარ! - ხმამაღლა შევეპასუხე მას, ვისთანაც ხმამაღალი სიტყვა იშვიათად დამცდენია. როგორც შევაგყვე, ჩივამის ქალმა, ალბათ, ხმის აწვეის გამოც, ჩემი ნათქვამი, არ ირწმუნა, ოღონდ იმ გაგანია სიცხეში ჩემი ნოტიო სარდაფიდან ამოგანხილი ბოთლმენისღული კახური ღვინო მართლაც დიდად მეამებოდა. ხეაგითა და ბოღმა-ბრაზით ვახურებულ გულს გამიგრილებდა.

სამის ეშხზე მოსულს, ღვინის ამოსაგანად დედაჩემი აღარ შემეწუხებია, სარდაფიდან ერთი „ჩეთვიანი“ დავითრიე და თოფივით ღვინოს თან ჩვენს ბნელ, ვიწრო ეშოში ონკანის წყალს სველი გუქებით დაწაფებული სწორედ ის ვედიკა პართანიანიც გამოვაცოლე, შარშანწინ შვილი რომ დავუღუპა.

სუფრამე ყველი, პური, ქორფა გარხუნა, და ერობკვერცხი ვიდას ახსოვდა, არც მსხვილთავე ვედიკა მყავდა დიდი მჭამელი, მაგრამ „სასმელს რამე უკუველად უნდა შეაყოლო“, ჭკუას მარიგვდა. ბიჭო, შეაყოლო კი არა, შეატანო უნდა თქვა, შეაყოლო რა, ჩემი ხახლიდან მაგვებ? - სიცილით ეპასუხ-

ობდი მუღმივი ძრავას ხელმოკარულ გამოშვონებულს. - არა, კოგჯახან, ერთ-ერთი თოთლა გვეყოფა, თორე ეს გიქი ღვინო ჩვენ თავზე გიქს გააკეთებს. - რამდენჯერ უნდა ვითხრა?! - ერთ-ერთი ბოთლი კი არა, თითო ბოთლი, გიქს გააკეთებს კი არა, გაგვაგვიყვებს. ბიჭო, ქართული სკოლა დაამთავრე და ეგეთი უბრალო რამეები როგორ გეშლუება?

- შენც ამბობ რა, მასწავლებლები სკოლაში ღვინოზე კი არ შელაპარაკებოდნენ. ეგრე არ არის ქალბაგონო სოფიო? სუფრასთან მოუფსუფსე დედაჩემს, თანხმობის ნიშნად, ჩაეცინა. - თუმცაღა გაკვეთილებზე ნასვამიც მიფსულვარ, მასწავლებლებს ვერაფერი შეუგვიათ, ფხიშელიც მთერაღსა ვგავდი, ეხლაც ესე ვარ, ფეხი თუ არ ამერიო, ცოლიც ვერ მაგყობს, მთერაღი ვარ თუ ფხიშელი.

თბილისური აგვისტოს სიცხეში თოფივით კახურის სმას არ გავუვიქვივარ, ოღონდ იმ დამეს მინ დაბრუნებულს რაც ვაღამხდა, მგრისას! ყოვლად უწყინარი ჩემი სიდედრი და სიტყვაძერი მამა გიორგი ვახილევიძისა და ქუეყნას მოსკოვში ერთად გამგზავრების ამბავზე კრინტის დაძერისთანავე პირში მგლებივით შეენენ, გიორგი ვახილევიძი მაგნაირ საქციელს როგორ ჩაიდენდა, შენ თავად ხარ ეგეთი ნადირალა, კრავივით უცოდველ კაცს მაგვევარ უსაქციელობას რომ აბრალებო, - თავგამოღებით იგვადა ქმარს ჩემი სიდედრი. დედას თავისი ქალიშვილიც აპყვა: - ქუეყნამ ახლახან გელეფონით დამირეკა: მამაშენი სადგურამდე მე ვავაცილე და ჩემს მოსკოველ ნათესაეებთან ერთი ჩემოდანი ხილი ვავაგანეო, ჩემიანები კურსკის ვაგზალში დახედებთან, გვირთის შიღვით არ შეწუხდება.

კაცი ვაგვრი. ჩემი თავი შემშარდა. სიმთერალე უცბად გამოშინელდა. - არა მჯერა-მეთქი, ესღა წამოვიღულულე და ქუეყნას სანახავად მამას ძალით წაყვინა დავაპირე. მასთან ჩემი მიყვანა რად გინდა? აი, გულეონი, დაურეკე, პასუხს თვითონ ქუეყნა გაგვემსო, - ნიშნის მოგებით მომახალა მამამ. - არა, არ მჯერა! - დედა-შვილს ისე ხმამაღლა შევევირე, რომ ჩემი შავგუხა ბიჭი აკვანში წამოვიყვილე. სიდედრი ბავშვ-

ის დასაწყნარებლად მეორე ოთახში გავარდა. ჩემი შიშითა თუ ნათქვამით სახეზეც ვლილმა მაიამ ტანთ თეთრი გილოს კაბა გადაიცვა და ვერის აბანოსთან შუალამისას მისი თანაკურსელის ემოს გაქსით მივადექით. თითქოს გველოდაო, ჭიშკართან ლოგოს თამაშმიტოვებულ მეზობლის ქალებთან ერთად, თვითონ ეუქუნა გამოგვეგება. ლოგოს მაგიდა იმწამსვე ხილის სუფრად გადაიქცა. არყის გამო დაჭერილმა და, გიორგი ვასილევინის შემწვობით ციხიდან ახალგამოსულმა ეუქუნას ჩოფურა, ნამძინარევეს მაშამ ხილის სუფრამე ხილის არყით სახვე სურა დადგა. - თბილისში ცხოვრება აკრძალული რომ არ მქონდეს, დილაადრიან სოფელში რომ არ მივიდიოდე, მეც თქვენთან ერთად მოვილხენდიო, თქვა მან და ბოდიშის მოხდით ოთახში ძილის გასაგრძელებლად შევიდა. - სწორედ ესეთი მსხალი გავატანე გიორგი ვასილევინს, ჩემოდანი მუშამ აიგანა ვაგონში. მაშამენს შედხელი არ დაუკარებია, მაგრამ მაინც რომ შევაწუხე, უნდა მაპატიო. მოსკოველი მეგობრების პატივსაცემად ის ხილი თავადაც გამოადგებაო. ოღნავ მუცელწამომრდილ ეუქუნას ვესმენდი და ვითომ წყალში შემეშალა, ხახამშრალმა და გაწბილებულმა არაყი ჩაის ჭიქით გადაეკარი. მისი მუცლისკენ გაპარებული შვერა რომ შემამჩნია, ეუქუნას სახე აუფარკლა. - ამდენი გულაბი ჩემს დღეში არ მიჭამაო, - თითქოს მოიბოდიშა თან ქარვისფერგულაბიანი დიდი ვაშა ჩვეული მორცხვი დიმილით ცოლ-ქმარს უფრო ახლო მოგვიჩოჩა.

ლოგოს თამაშით გადაღლილი მეზობლის ქალები სათითაოდ გაიკრიბნენ. ჭიშკარში გასელისას ერთს, რატომღაც, სიცილი წასკდა: აკი მატარებელმა გამასწროო... ბილეთიყ გვაჩვენა.

- გაჩუმდი შე ადრე დასამიწებელი! - დაუგია მას მეორემ, მაგრამ სხვებსაც სიცილი-კისკისი რომ წასკდათ, ჩემი ცოლი მიხვდა რადაცას... ეუქუნა შემეცოდა. აბა, მეზობლის ქალებს რა გამოეპარებოდათ. ქალთა სიცილით ერთხანს სკამზე გახვეებული ეუქუნა მაინც არ დაიბნა. შინ შევეცაბა, კარგ მუსიკას მოგასმენინებთო, გვთხოვა, მაგრამ, სულის შემზუთველი სიციხისა და გვიან-

ობის მომიმეშებით, სახლში არ შევყვეით. ეზოში კარგა ხანს ვისხედეთ. ღანაშ შოთ-მინებადაკარგულმა გაქსის მოფერმა მანქანა არ ააბლაველა.

- ასე ცოტა ხნით სტუმრობა არ ვარგა, არა, არ ვარგა! - ბოლო სიგყვამე მახვილის დასმით გვისაყვედურა ზგზე წამომდგარმა ეუქუნამ და ისე ნაძალადევედ გამიდიმა, მაშინვე მიხვდი, რომ სადგურის მოედანზე, გრამვის განჩერებასთან მან ნამდვილად დამინახა. მოსკოვში სწორედ ამიგომ აღარ გაჰყვა მაიას მამინაცეალს. დედასავით კეთილ და თავდაპირველ მაიას, რაღა თქმა უნდა, მისთვის არ უკითხავს, ამანათის გატანებას თუ აპირებდი, რად დამიმძალეო. გერმანულ საბავშვო ბაღში და გერმანულ სკოლაში აღმრდილმა, სიგყვის ყადრის კარგად მყოდნე ქალმა მეგობარს უგაქტო არა აკადრა რა. ჭიშკართან დამშვიდობებისას მხოლოდ ეს უთხრა: - მაგ მსხალს ერდიე, სიმსუქნე არ გიხდებაო. ეუქუნას სახე აღარ წამოსწითლებია, რითაც გავვიმასპინძლდა, სახეზე იმ გულაბის მოყვითალო ფერი დაედო. გაქსის შინ მიხვდამდე ცოლ-ქმარი ერთმანეთს არ დაუღალაპარაკებიათ.

ჩემ სიმართლეში ღრმად დარწმუნებულმა, ვერელებთან სტუმრობის მეორე დღესვე კი არა, ეუქუნას მესამე დღეს დავერეკე. გელეფონთან მოსულმა მისმა ნათესავმა ვოგონამ მიპასუხა: ეუქუნა დღეს დილით მოსკოვში გაფრინდაო. გიორგი ვასილევინის ხელწერა იმწამსვე შეცნაურა: დაუჭკვეული ოჯახის წევრები მისი გამგზავრების მეორე დღეს ეუქუნას შინ ყოფნით რახან დავემშვიდებოდით, ეუქუნა აბით ისარგებლებდა და მოსკოვში მესამე დღეს ჩაფრინდებოდა. მაიას და დედაისს ეს ამბავი არ გვეუხილევ. მაიას უჩემოდ შეუტყვეია ყველაფერი: ვადის დიდი ხნით გადაცილების გამო, ეუქუნასთვის აბორგი მოსკოვის არც ერთ კლინიკაში არ გაუკეთებიათ. ისინი მოსკოვიდანაც ცალ-ცალკე გამოშვავრებულან.

ჩემს სიმამრს, ალბათ, ნამდვილი შეიღის ყოლა ეწადა, თორემ მოსკოვში ეუქუნას მუცელს როგორ ვერ მოაშლევინებდა? შეიღივით გამრდილი მაია მაინც მისი გერი იყო. ხოლო შეიღიშვილი რომ არ უყვარდა, ამკარად ვგრძნობდი. ჩემი ბიჭის გირიღს

იგი მოთმინებიდან გამოჰყავდა, თვალები უსისხლიანდებოდა. გიორგი ვასილევინი არც ისეთი გულუბრყვილო გახლდათ, რომ ასეთი პირადი საიდუმლო სანუკვარი მეგობრებისათვის გაენდო, შეიძლება მასხარადაც აეგდოთ. ან ოდიშოზურ პირად მიჩნეულისათვის, ხალხში სახელგაგებილისათვის თავიანთი სახლის კარის მაგიერ მისთვის სულ სხვა შენობის კარი გაეღოთ. გიორგი ვასილევინმა შეღმწევნით კარგად იცოდა ვისთან რა უნდა ეთქვა, რა დროს როგორ უნდა მოქცეულიყო. მათ შვეს კი ფიცულობდა, მაგრამ დარწმუნებული ვარ, ბერიაც და მერკულოვიც ჭირივით სძულდა, რადგან ორივესი შურდა და ეშინოდა. არადა, თებერვლის დღესასწაულზე მოსკოვიდან ჩამოსულ მთავრობის წევრებს ჩვენს ოჯახში წვეულებაზე პირველად რომ შევხვდი, მათმა დახვეწილმა ინგლიგენტურმა სახის იერმა და საუბარმაც მომხიბლა. სუფრასთან დასხდომამდე ბერიაშ მერკულოვი ჭადრაკში სასტიკად დაამარცხა. - ჭადრაკის ნორმალური მოთამაშე აქ არავინ არისო? - სიტყვათა ერთბაშად მიყრით კითხვა მან თავის ძველ მეგობარს. გიორგი ვასილევინმა მე გამომხედა. ერთ დროს თბილისელ მოწაფეთა შორის უფრო ადგილი სწორედ იმ დროს მქონდა მოპოვებული, როდესაც რესპუბლიკური გამეთები საქართველოს კომპარტიის რომელიღაც პლენუმზე ბერიას მიერ წამოსროლილ ლომუნგს თითქმის ყოველ ნომერში აფორიზმებით ბეჭდადნენ „მოწაფეთა გმირობა და სიმამაცე არის ურიალზე სწავლა“. უფრო ადრე კი უმცროსკლასელები, მის გამოსაჯერებლად თუ ბაღური შურისძიების მიზნით სადმე მოყარებულნი, ხშირად კი პაპიროსის კვამლით და ქლორის სუნით გაქვნილი სკოლის საინფარემოში ერთხმად ვავიძახოდით - „ბერია, ბერია!.. ლობიოს გაუბერია!“ არადა საქართველოში ყველაზე იაფი საჭმელი ჩვენ თვითონ ვიყავით დაბერილები, ღარიბ ოჯახთა ყოველდღიური ულუფა ლობიო იყო.

ბოლოს, როცა წამოვიჩიე და პოლიტიკურ პატიმართა ცოლებთან მისი ურთიერთობის ცნობილ ამბებთან ერთად, პაოლო იაშვილის ექსპრომტად ნათქვამი ფუნაგორ-

იაც დაეხსოვო:
 Была страна Иберия
 Где пили и и...св,
 Сейчас Лаврентий Берия
 И..т весь Тифлис.

ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

თავი XXVII
 პიკასოს ეტიუდი

ჩვენი ფანჯრებიდან მკვერის სანაპიროზე ლამაზად აქოჩრილი ჭადრების ხეივანი კარგად მოჩანდა, სკალინის სახელობის სანაპირო ახალდარგული ჭადრების გვერით იყო აღყამემორგებული, რაზეც ცნობილ დრამატურგს „ყვარყვარე თუთაბერის“ ავტორს უხუმრია: - „ბერია ხალხს ხერეგავს და ხეებს ახარებსო. „აღბათ, ყური ვერ მოსკერეს ამ ხუმრობას ან ავტორის ვინაობა ვერ დადგინეს, თორემ პოლიკარკე აკაბამეს პაოლო იაშვილის ხვედრი არ ასცდებოდა. ბერია მასაც თავს მოაკვლევინებდა ანდა გციან გაბიძგავით ციმიბრის უკაცრიელ გრამაღზე პატიმრებით გაძქვნილი საგვირთო ვაგონიდან ვინმე არაკაცს გადააგდებინებდა, მამაჩემის ხვედრზე რომ არა ეთქვა რა.

ასეთ კაცთან ჭადრაკში შებმით ჩემ თავს საშინელ საფრთხეში რომ ვაგდებდი, ვიცოდი, მაგრამ ისყრმის მეგობრის ოჯახში ბერიას შინაურულმა უბრალოებამ, მისმა ინგლიგენტურმა იერმა ხალხში გავრცელებული ხმების სიმართლეში დამაეჭვა, რასაც ამ დიმილიან კაცზე ამბობენ, აღბათ, ჩვეულებრივი თბილისური ჭორებია-მეთქი, უბრალოებას ასე უშუალოდ თუ თამაშობენ, შესანიშნავი მსახიობები ყოფილან, მათი დიდი რეჟისორის მიმართაც მოკრძალებით განვიმსჭვალე როცა ჭადრაკის მაგიდასთან მიდგმულ ცარიელ სკამზე დაჯდომა წუთის წინ სასტიკად დამარცხებულმა მერკულოვმა დამასწრო. - ლავრენგი პავლოვიჩ, რაკი პარტნიორი არ ვყავს, ისევე მე გეთამაშებით, თქვა მან და დაფამე ჭადრაკის ფიგურების დაწყობა რომ მოათავა, ბერიაშ მას გარშემო დიდი რილითა და მოკრძალებით გარინდებული სტუმრების გასაგონად უთხრა: - არა,

ამხანაგო, ერთ დღეში ორჯერ დამარცხების არ გაკადრებო. ღიმილით სახეგაბადრული მერკულოვი სწრაფად წამოღგა, ირგვლივ მიმოიხედა, უხმოდ იკითხა, რომელი ვთამაშებითო. შენ არ ვთამაშობ და თუ ვთამაშები, არ მოუგოო, - ყურში ჩამწერწულა ჩემმა სიმაჰრმა. აბა, ბერია რა ბერია იქნებოდა, ეს ჩურჩული რომ გამოჰპარვოდა. მან მე და გიორგი ვასილევჩის ცერად გამოგვხედა: - სიძე და სიმაჰრი რას ჩურჩულებითო, თამაში თუ არ იცით, ეს ძვირფასი, სიბილოს ძელის ფიგურებიანი ჭადრაკი რა ბედენად გინდათო. გარშემოკრებილმა სტუმრებმა, რაღა თქმა უნდა, ხმაშალდა გაიციისეს. მერკულოვს სახეზე ჩრდილმა გადაურბინა. რომელიღაც ევროპული მუშეუმიდან წამოღებული ეს ძვირფასი ჭადრაკი გიორგი ვასილევჩისათვის დაბადების დღეზე პაბლო პიკასოს ეგოუდთან ერთად, სწორედ მას უჩქქებია. საბჭოთა კავშირთან ომში დამარცხებული ქვეყნების სულიერ ფასეულობათა განმგებელი, უერთგულესი მეგობრისათვის ასეთ მცირეოდენ არმაღანს, რასაკვირველია, არ დაიმურებდა.

პაბლო პიკასოს „შემოდგომის ეგოუდი“, ფაიურის ჭიქაზე მიხატულ ქარში მოფარფრედა ხმელ ფოთოლს შემოდგომის პაწია ალაპივით რომ აფარფაგებდა, ჩემი სიმაჰრის ოთახში ეკიდა, რითაც მთელი ოჯახი ამაყობდა. ამქვეყნიდან ჩემი წასვლის შემდეგ, ეს სურათი შენს შვილს უნდა დარჩესო... გიორგი ვასილევჩის უჩვეულო გულუხვობით გახარებულმა იმ დღესვე ჩამოვხსენი ყველასაგან მალულად. უკანა მხარეს წვრილი ასოებით ჩემი ბიჭის ინიციალები ტუშით მივაწერე და ისევ კედელზე ჩამოვკიდე. ოჯახის ბურჯის მოსკოვმა გამგაგრებისთანავე იმ სურათის გაქრობა უახლოესი ადამიანის დაკარგვასავით შევიცხადა. მაგრამ ეს ამბავი არავისთვის გამომხედა. „ალბათ, სადღაც გადაშალა-მეთქი“, სხვა რა უნდა მეფიქრა?..

ერთი კვირის თავზე მოსკოვიდან მიახს მამის ჩამოსვლისას „შემოდგომის ეგოუდის“ კვლავ კედელზე გამობრწყინებამ საოცრად დამაეჭვა. სააბრფარეშოში ოჯახის თავის ერთსაათიანი ჯღომისას მის ოთახში ჩემად შესულმა სურათის მეორე მხარეს და-

ვხედე და ჩემი ხელით წაწერილი ჩემი ბიჭის ინიციალები ზედ აღარ ეწერა. კედელზე „შემოდგომის ეგოუდის“ ასლი რომ ეკიდა, რაღა თქმა უნდა, ხელად მივხედი. ორიგინალისაგან მისი გარჩევა დიდად გამოცდილ ხელოვნებათმცოდნესაც გაუჭირდებოდა. რაღა მეორე მხარეზე ინიციალები აღარ ეწერა, დედანსა და ასლს შორის სხვაობის აღმოჩენა არ გამჭირვებია. ნახატზე ხელის ოდნავ შეხებისას ახალი საღებავის სიღიბლე წამსვე დაეანამდვილე. ასლი დედანიდან რამდენიმე დღის წინათ იქნებოდა გადაღებული. პიკასოს ფაქსიმილზე ოსტაგურად იყო განმეორებული.

ხმის ამოღებაზე და სიმაართლისათვის თავგანწირვაზე ლაპარაკი აღვილია, ოღონდ ჩემი შავგუხა ბიჭის შემაცქერალს, უმარმაზარი სახელმწიფოს სათავეში მოქველთა უერთგულესი მეგობრის ოჯახში ჩასიძებულს, 1937 წელს შორეულ პოლარეთში გადასახლებულის შვილს ანგარიშს ვინ გამოწვედა? ხმა რომ ამომელო, მამაჩემის ხედვრს მომანატრებდნენ.

მიახს მამინაცვალი იმ სურათს რა ზღაპრულ ფასაღაც გაყიდა, დარწმუნებული ვარ, თვითონ ქუქუნასაც კი არ ეცოდინებოდა, რადგან მისი ვალი გიორგი ვასილევჩის მისივე მამის ციხიდან გამოყვანით პქონდა გადახდილი. არც ქუქუნას მუსელის არმოშლისა და შვილის შენარჩუნებისათვის მოიკლავდა თავს კაცი, რომელიც ახლა ჩემს მაგიერ ლაერენგი ბერიასთან ჭადრაკის სათამაშოდ ვახეშადა, მაგრამ ლაერენგიმ მასთან შებმა არ ისურვა: „ჩემო ვორც, რა მოთამაშეუ ხარ, მშენიერად ვიცი, ოღონდ ვახეშად თუ დავესხამ და ბუფეტიდან მაგდაზე კონიას თუ დადგამ, ამაზე კარგ სვლას დღეს ვერ გააკეთებო.“

სტუმართა სიცილ-ხარხართ სახეგაბრწყინებულმა ბერიამ ზვე წამოდგომისას პენსზე შეისწორა, მერე საათზე დაიხედა და მერკულოვს გადაულაპარაკა: ჩვენი წასვლის დრო ღგებო.

ჩემიანებს ამის გაგონებაზე ლამის გული შეუღონდათ, სხვა სტუმრებიც დიდად შეწუხდნენ. ბერია და მერკულოვი თბილისში მათი ჩამოსვლის აღსანიშნავად მეგობრის ოჯახში გამოიღეს სუფრაზე ნახევარ საათსაც

არ მსხდარან. მათი წასვლისას ფანჯარა გამოვადე, პაერის ჩახუნთქვასთან ერთად, მისი მანქანის უკან მიმავალი ექსკორტის დანახვაც მოვასწარი. იმ დღეს დიდად საბაგით სტუმართან თამაშმა რომ არ მომიწია, გული არ დამწყვეტია, რადგან ჩემ სიამარს რომ არც გავეურთხილებინე, მერკულოვის „სასტიკი დამარცხებითაც“ კარგად ეხედებოდი, ბერძნისთან შეჯიბრი არას მარგებდა. იმ დღეს, ერთხელ კიდე დავრწმუნდი, რომ სიყრმის მეგობრებით თავმომწონე გიორგი ვასილევის, ჩემი განადგურება, საკონცენტრაციო ბანაკის მკერად ქსევა არად უღირდა. კიდე კარგი, მაიამ და დედამისმა დამინდეს, თორემ ეუქნასთან კორეის ურთიერთობის გამქდავენებას სხვა ვინ მაბაგებდა? ისე კი, მათაც კარგად იცოდნენ, ოჯახში რაც ხდებოდა, ოღონდ ხმის ამოდებისა ეშინოდათ. დედაშვილს, ალბათ, არა მარტო კერის დანგრევის, უფრო დიდი უბედურების შიში ამუნათებდა. მეორედ გათხოვილი ჩემი სიღერისა და დარიბ ახალგაზრდა კაცს გაყოლილი მისი ქალიშვილის დაფეთებული თვალებიდან სწორედ ეს შიში ამოვიკითხე, როდესაც ისინი ეუქნას ჯერ არ დაბადებული ბავშვის ყოფნა-არყოფნის გამო მოსკოვში გამგზავრებულ ქმარსა და მამას ჩემი თავდასხმისაგან თავგამოღებით იცადნენ. ბოლოს ჩემს სიმართლეში ორივე დარწმუნდა, მაგრამ გვიანდაც იყო; ჩვენს შორის ნღობის ხიდი თავიდანვე მათ ჩატეხეს, ჩემთვის ყველაზე მურდალი იარიდან გამოსარწყავი ბალღამით სულის შემალონებლად ის იქცა, რასაც არ ველოდი: მაიას თავისი მეგობრის ბედზე ფიქრი კი არა, საკუთარი ოჯახის ხვალისდელი დღის შიში მარავდა, შემეურად ახმობდა. ერთი კვირის უძილობამ დედაშვილი ერთთავად დაადნო და მიასავათა. ერთი კვირის წინ პირმშვენიერ ქალებს ახლა სახეზე აღარ შეეხედებოდა. გუნებამოვაშულებთან დალაპარაკებას გაუბრძოდა. მხოლოდ „ხო“ და „არა“ დავგრჩა საოჯახო ლექსიკად, საიდანაც „ხო“ ალბათ სულ მალე ამოიშლებოდა. ოჯახზე გული ჯერ გამებმარა, მერე ყინულივით გამიცივდა და გამიგყდა. რეაქტივიაში თუ მივლინებაში ჩემი ყოფნისას ისინი რაზე ბგობდნენ, ცხადია, არ

ვიციოდი, მაგრამ იმ ერთმა კვირამ მთელი ამიხილა. ჩემი ოჯახის წევრისაგან მმარტო ერთის - ჩემი თითო ბიჭის ხვედრი მადარდებდა; დანარჩენთა ცხოვრების გზა უქმოდ როგორ წარიმართებოდა, უკვე ნაკლებად მაწუხებდა, რადგან, როგორც მალე დავრწმუნდი, ჩემ მომავალზე ფიქრით თავს მაინცდამაინც არც ისინი იტკივებდნენ. თავისი დროის უერთგულესი შეილები ურანგო და უგაველენო აღამიანს ღირსეულ კაცად არ სცნობდნენ, რის გამოც ჩვენს შორის დატყეული გაუცხოების ჩრდილი თანდათან მუქლებოდა უკუნ დამეში გადასაზრდელად. დრო კარგს არას რომ უქადათ, მათ ესეც ჩემზე კარგად უწყობდნენ, მაგრამ რა ექნათ? მივლინებებში ხშირად ყოფნის დროს რაიენგრების ბინძურ სასტუმროებში დამეების თევისას მათ შორიდან თვალს როცა გადავაველებდი, სიბრაღელის გრძობა მაინც შეძალებოდა. მათთვის რაღაც გამოსავალს ვეძებდი, ოღონდ არა იმ მონდომებით, არა იმ ძალით, რაც სიგყვისა და მისი მუსგად ჩასასმელი ადგილის ძიებისას მწევოდა. ჩემს გაუბედობას ვადანაშაულებდი: მაიას მამინაცვლი აღრევე რომ გამეურთხილებინა, მის ჯალაბს ყოველი დღის გათენება თავის მოჭრით არ დამეუქრებოდა. ოჯახის ბურჯის საქციელით თაველაფდასხმული და შემინებული ისინი აღრევე იყვნენ, მაგრამ საქყყინონი გამოსაჩვენებლად მავი ბეჭედი მუბლზე ჯერ არ დასმოდათ.

ბოლოს, როგორც გამოირკვა, ერთკვირიანი მივლინებით ბათუმში ჩემი ყოფნისას მაიას და დედამისს აგრერივად აბურდულ-დაბურდული ვითარების გამოსასწორებლად ერთი გზა აურჩევიათ, წყლის მილიდან გამონადენი არყის ფულით გაზრდილი ეუქუნა კორეოლადის გათხოვება განუმრახავთ. სამინლად განაწყენებული ცოლ-შვილის შექარას ჩემი სიმამარი შეუშინებია და მათ არჩევანს უსიგყვოდ, უყოყმანოდ დათანხმებია.

ეუქუნასთან დაახლოვებამდე მიწყევ თავის ოთახში ჩაკეტილი, ღრმა საფიქრალში თავჩარგული კინოინჟინერი, ოჯახიდან აბარგების მაგიერ, გამხიარულებულა, თორმეგჯოჯას წყულულზე ერთთავად მოწუწუნე კორეი გაწურული მაწენიდან პირდაპირ

ღეინომე გადასულა. მამთარ-მაფხულ ქრონიკული სურდოსაგან წამოწითლებული ცხვირი ახლა ერთიანად გალურჯებოდა. ოჯახის დალაგში გამოჭერილი ჟორეი ცოლ-შვილს სულ თვალებში შესციინებდა.

- მთორალმა მოსკოეში დარეკვა არ გაბედო, იორემ ყურშილს გამოგატეხ და იმ შენს ძმაკაცებს მოვახსენებ, როგორი ვაკეაიც ბრძანდები!

- კარგი, არ დავრეკავ, როგორც მირჩევ, ისე მოვიქცევი.

მივლინები და დებრუნებულს ქალბაგონი ფეფოს მბრძნებლური და ჟორეის მინაგულული ხმა კარის შეღებამდე შემომესმა. გიორგი ვასილევინის ასეთი უცებარი სახეცვლილება, რაღა თქმა უნდა, თვალში შეეკა. ჩვენი დამოყვრების დღიდან აგრე თბილად იგი არასოდეს შეჰხედრია. პორტფელი თვითონ მან ჩამომარ თვა და ღიმილით გაბადრულმა მკითხა: - რაგომ შეგაგვიანდა, გზამე რაიმე ხიფაი სხომ არ გადაეყარეო.

- არც შემგვიანებია და არც რაიმე ხიფათს გადაეყრილგარ-მეთქი, განგებ ცივად მოვეუკერი, რადგან მასთან ჩემი საბოლოო სიგყვის თქმა უკვე გადავწყვიტე კუკუმაღლობა მობემრებულს დახვეწილი სიგყვაპასუხისა და რვეერანსებისათვის საღა მუცალა.

მთელი ღამის უძილოსა და დანჯარული ვაგონის ჯაყჯაყით თავბრკივებულს მათა და ქალბაგონი ფეფო ღიმილით როცა შემომეგებნენ, მიხვდი, ჩემთვის რაღაც საჭოკმანო, ძნელად დასათანხმებელი რამ უნდა დაევალებინათ. მათ ჯერ ცხელი საუზმით რომ დამანაყრეს, ჟორ იო, ქალბაგონი ფეფოს წარბის შეხრისთანავე, როგორც კარგად გაწვდრთილი მწეკარი, ფეხაკრეფით გაგვივარა, ჩვეულებრე განმარტოვდა თავის ოთახში.

- კოტე, რაც ერთად ვართ, შენთვის ჯერ ხომ არა მითხოვია რა? - მოკრძალებით მკითხა სიღერმა, თან ჩემს პირისპირ ჩამოძადარ მათას გადახედა, დასტურს თუ ელოდა, ხომ კარგად დავიწყეო. მათამ ღედას უღიმღამოდ გაუღიმა, არც ისე კარგადო, გამოკრთა ჩემი ცოლის წაძალადევი ღიმილღიან. ქალბაგონი ფეფო უკმაყოფილო ქალღიმილის უხმო საყვედურმა გააგულისა -

ასეთი შეუთანხმებლობისას მათ ყოველთვის წაქინკლავება სჩეოვლათ. მსგავსა რამ ახლაც რომ არ განმეორებულებო, - პირდაპირ მითხარით, რისი თქმა გინდით-მეთქი. - თავამიანად ვეითხე. რახან ცოლ-ქმარს, ხანგრძლივი საუბარი კარგა ხანია აღარ ვაგვიბამს, ქალბაგონმა ფეფომ სათქმელი მათას დაუთმო, მაგრამ ღამის უკვე გადაწყვეტილი განმარტვის უცბად განდობა ჩემს ცოლსაც გაუძნელდა. ღედა-შვილს სახემე წვლანდელი ღიმილის ნაგამალიც აღარ შერჩენოდა. ჩემთვის გაურკვეველ საჩოთირო ვითარებაში ჩაეარდნილი ქალები წამით შემებრალნენ, ოღონდ მათგან იმდღევანდელი ჩემი გაბიბურების სეცნაც თვალწინ წარმომიდგა. ღედა-შვილის მოჩვენებითი დიდებუბოვნებით თვალახელილს ამ ოჯახში ვისმეს ოღესმე წრფელი სიგყვა თუ დსცლენია, აღარც ეს მჯეროდა.

- გიორგი ვასილევინის დისწულს, გოჩას, კიროვის პარკში ყოველ შაბათ-კვირას ჭადრაკს რომ ეთამამები, კარგი ბიჭიაო, რომ აქებ, ეგებ დღეს ჩვენთან მოიყვანო, - ძღვის ამოღერდა მათამ. პასუხი განგებ შეუუყოვნე-ჟორეის დისწულს გოჩას დიდებულები მეტსახელად ლავრენტიჩს რომ ეძახდნენ, კიროვის ბაღში კი არა, მუშგაიღში მწვანე მაგიდაზე ღომინოელთა ღანძღვა-გინებასა და ღომინოს ქეების ყურწამლებ ჭახაჭუხში ეეთამამებოდნო ხოლმე ჭადრაკს. ცხვირზე მას პესნე რომ წამოეცევა, თვალწინ პირწავარდნილი ბერია წარმოვიდგებოდა. თბილისის ბალ-პარკების აბორიგენი მიწყვი ჭადრაკის თამაშით თვალებამოწყალებული, მხედველობახუსტი გოჩა გარეთ გამოსელისას სათვალეს განგებ არ იკეთებდა, ბიჭებმა „ლავრენტიჩი“ არ დამიძახონო. ჟორეის დისწვილსა და ლავრენტი ბერიას შორის საოცარი მსგავსების უკვეულობაში საბჭოთა კავშირის მინაგან საქმეთა მინისტრის ჩვენთან სტუმრობისას საბოლოოდ დაერწმუნდი.

მათათვის პასუხის გეცემამდე, სიმხნევის შესამატებლად ჩაის ჭიქით ჭაჭა წყალივით გადაეკარი, მაგრამ წინწანაქარმა ჭაჭამაც უცებ ვერ გაჭრა. ბოლოს გრაფინში ჩარჩენილი არაყი ჭიქაში ერთიანად ჩაეუშვი და ისიც იქ ჩაეუშახე, საღაც მეგრულ-იმერული ცხარემე-ცხარე საჭმელების ოხმივარი ახ-

ლაც გრიალებდა და მივლინებაში ყოფნის დღეებს მანატრებდა.

კი მაგრამ...იმ ლენჩი გოჩასთან ჭადრაკს რა გათამაშებსო, შენ არ ჩამჩინებდი? - ვკითხე პასუხის მოლოდინში გარინდებულ მაიას.

- ევ მტკივანი თავი გათენებისას რომ მოგქონდა, შენს პარტნიორს იმიტომ ვლანძბავდი, თორემ... ლენჩი კი არა, თურმე საქართველოს ჩემპიონობის პრეტენდენტი ყოფილა, - თქვა ჩემთან საუბრის გაბმით კმაყოფილმა მაიამ. - თუმცა შტეფან ცვაიციგის ცნობილი მოთხრობის გმირიც დიდი მოჭადრაკეა, მაგრამ დიდი სიბრძნით არ გამოირჩევა. რაღა დროს შტეფან ცვაიციგა-მეთქი მინდოდა მეთქვა, ოღონდ აღარ შევეწინააღმდეგე მას, გერმანულ და ინგლისურ ლიტერატურას ედღანში რომ კითხულობდა, - მაინც, ვერ გამოვიგა, გოჩა აგრე რამ მოგანატრათ? - ვკითხე სმენადქვეულ დედა-მეფის. მაიამ პასუხი არ დამთყოფინა: - გიორგი ვასილევის მისი ნახვა სწავია. გვეყოფა ამდენი ხნის უბრობა, ჩემს ბუგია დისწულს როგორმე შემარიგეთო. დაღლილზე იმ ორმა ჭიქა არაყმა კარგად გაჭრა.

- გოჩა მის ოჯახში ფეხს არ შემოდგამს. მამის დაბუღლებას მაგას აბრალებს. ჩვენი ოჯახი მაგან დააქციო. მამაჩემს ცოლთან ერთხელ წაჩხუბება ციმბირში გადასახლებადა დაუსვაო.

- გყვილია, გყვილია! ევ ლენჩი უნამუსო გარეწარიც ყოფილა! - გამწარებულმა ქალებმა ერთხმად როცა წამოიძახეს, მე მთელი ჩემი გაბედულება მოვიკრიბე და გულში რა ჯაერიც მეგუბა, ერთბაშად გადმოვდგარე: - თქვენს მეუღლეს და მამას თავისი უმცროსი დაიკო ქალიშვილობისას თვითონ მიუყვანია ბერიასთან. მერე თვითონვე გაუთხოვებია. ქმრის დაჭერის შემდეგაც კი ის ქალი ერთი ორჯერ თავისით მისულა მასთან, ვის კაბინეტშიც ქალიშვილობა დარჩენია. ბერიას ორჯერ მიუღია თქვენი შული, მესამედ მისვლისას მცველებს აღარ შეუშვიათ. გოჩას დედას არყის სმა დაუწყია, მესამედ ქვეულს, წლინახევრის ბიჭი უპაგრონო ბაეშეთა სახლში მიუბარებია. - არაყმა გამაბედინა, თორემ ამის თქმას აგრე თამამად ვერ მოვახერხებდი.

ქალბაგონი ფეფო და მაია გაქვავებულ-ებივით ისხდნენ, სმას ვერ იღებდნენ, კეცობა მათ ჩემზე კარგად იციოდნენ ეს ამბავი, რაც მთელ „სახკინმრეწვს“ აღრევე მოჰყენია. სწორედ მაშინ, როდესაც ეორცისათვის საკავშირო პერსონალური პენსია დაუნიშნავთ. - ასეთი დამსახურებისათვის მეცივ გვეყოფნოდაო, - პირში მიხვლია ღვიძლი დის გამყიდველისთვის „სახკინმრეწვის“ მოხუც მოლარე ქალს, რომელიც მეორე დღესვე საღლაე გამქრალა. სასტუმრო დარბაზში სამარისებური სიჩუმი გამჟღავნდა.

ხვერდგადაკრულ მრგვალ სკამზე მჯდომმა ქალბაგონმა ფეფომ ბოლოს ძლივს ამოიხვნეშა და ხუფახდელი როიალის კლავიშებზე იდაყვის დაყრდნობისას სასტუმრო დარბაზი უცნაურმა სმავრმა შეძრა. მაია დივანზე გადახვდა, შემოფოთებული ეორცი თავისი ოთახიდან გამოვარდა, - რა მოხდაო! - დაიღრიალა მან და უმანკო ბაღლის თვალეები ისე დამაქანა, თითქოს დასახრჩობად უნდა მეტყეოროსო. - არაფერიც არ მომხდარა! - შეუგია მას დივანზე წამოწოლილმა მაიამ. გერის სიმშვილემ ეორციც დააწყნარა. თუმცა იჭვნარევე მშერას მაინც არც ერთს არ გვაიცილებდა. ქალბაგონ ფეფოსაც ისე მშვიდად ეკაება თავი, თითქოს არა მოესმინოს რა.

- თქვენ ნამდვილად გინდათ გოჩას შემორიგება? - ჯიქურ ვკითხე ეორცს, თან თვალში თვალში გაუყვარე. თავი ისე მეჭირა, თითქოს სამთა მოთათობირების მიმანს ბოლომდე ვერ ეწვდებოდი.

- ნამდვილად მინდა! - ჯიქურადეე მიამასუხა გაკვირებულმა. - აგრე თამამად ლაპარაკს როგორ მიბედავსო.

- რად მოგესურვათ? - სასამართლოს გარეშე დასასჯელად თავგამტეებულმა უფრო უკმეხად ვკითხე მას, ვისაც ჩემი გაქრობა არაფრად უდიოდა.

- გოჩას ბედი მაწუხებს, პაგარა აღარ, არის, ვიდაც უცხო ხომ არაა, ჩემი საწყაღი დისშვილია. მის სიყვებზე ქალბაგონი ფეფო და მაიაც შეიშმუშნენ.

- არ მინდა უცოლშვილოდ დარჩეს, განაგრძო გიორგი ვასილევინმა. - უგზოკვლოდ ყიღი ეყოფა. ყოველდე სმა და ბაღპარკებში თრევა აბა რა მოსაწონია? - თქვა

მან და ბოლოს საყვედურიც დაურთო: ერთ-მანეთს თუ ხედებით, რატომ არაფერს ეგყვიო.

- მაჭანკლობა არ შემარჯვება, მაგრამ გოჩას საცოლედ ერთი ნაცნობი გოგო დაეიგულე, ოღონდ...

- მერე? გოჩას გააცანი? - მკითხა ეორემა.

- არა, არ გაეაცანი, ის გოგო მსუბუქი ყოფაქცევისა აღმოჩნდა, - ჩემმა სიმაძრვა შევებით ამოისუნთქა. - თბილისელია? - ცალკვებად იკითხა.

- თბილისელია, - არხენი კაცივით, დაუფიქრებლად ვპასუხობდი მას, მთელი არსებით იმ უცნობი გოგოს ვინაობის გარკვევად რომ სწყყროდა. ეორეის, რაღა თქმა უნდა, ცნობისმოყვარეობის არგამომცდავანების უნარი არ აკლდა. ათეულ წლობით სათანადო უწყებაში „შეთაქსებით“ მომუშავეს ეს უნარი არც უნდა კლებოდა. ყოველთვის თავაშიანი და სრულიად უცნობ ხალხთან შინაურული ურთიერთობის ხელად გამბეული ეორეი ჩემს ნათქვამს არ გაუკვირვებია, არც სახეზე აღბეჭდვია უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდნილის რაიმე ნიშანწყალი, მაგრამ საკუთარმა ხმამ მაინც ვაცა, როგორც თავად არა ერთი და ორი გაუცია.

- მსუბუქი ყოფაქცევისა თუა, ჩემს დისწულს რა ჭირად უნდაო, სინანულით თქვა საგრძნობლად ხმაშეკვლილმა და ცოცა ხნით დეფიქრების მერე, ქალებს თვალში შემპარავად შეაელო.

- რასაკვირველია! - დაუდასტურა ქალბატონმა ფეფომ. დივანზე წამოწოლილ მაიას პოზა წამითაც არ შეუცვლია, სახეგაფითრებული გვისმუნდა.

- იმ საწყალ გოგოს უსაქციელობას ვეგბეგვილად აბრალებენ. ჩენი ქალაქის ამბავი არ იყით? გაუკოროავი და ლაფში ამოუსერელი ვინ დარჩენიათ? - სათქმელს ოხვრავ ამოაყოლა ორიოდე წუთის წინ სიბრაზისაგან სახეშემღილმა ქალბატონმა ფეფომ, თან ისე გულდიად გამიღიმა, თითქოს წელან ჩემგან მისი ქმრის გამათახსირებელი ბრალდების მაგიერ, დიდად საამო, სასიხარულო ამბავი მოესმინოს.

- არა, არ აბრალებენ!.. იმ გოგოს კარგვად ვიცნობ! მეძაქვია, მეძაქვი! - ჩვენდა მოულოდნელად წამოიკვილა დივანიდან წამო-

მხგარმა მაიამ. მეძაქვია, მეძაქვი... გააკიოდა ბავშვის ოთახისაკენ თვალგაქცეული. ეორეი და ქალბატონი ფეფო თავჩაქინდრულები დსუმდნენ, მეც თავი ჩაქეინდრე დასაჭერად ვაწირულს, ამ ოჯახში საბოლოო სიგყვის უთქმელობა სიკვდილამდე სადარლებლად გამყვებოდა, მაგრამ საბოლოო სიგყვის თქმას მაია არ მაცილია: - რა გემაართეებით, ნუთუ ვერ ხედებით?... ნუთუ ვერ მიუხვდით ვიშე ლაპარაკობს ეს პაგიოსანი კაცი?! - ბოლო სიგყვები სახეში სიღასავით მიხლიმა მიმღმორეულმა მაიამ, სანამ ქეითინით დივანზე დაქმობოდა. ხო, უპაგიოსნო კეეად ჩამთეალა ჩემმა ცოლმა, მისი პაგიოსანი მაშინაცვლის დისწულისა და გეუბედურებული ეეუენას უფრო მეტად გეუბედურება რახან არ ვეიკისრე. მათ მეტი რაღა გეუბედურება ევრეუებოდათ? ძმისაგან თხასავით გაციდელი დელის თეითმიკვლეობის ჭადრაკში მოგებუბი გროშეებით გამომიერალი გოჩა როცა ვახისენებდა, დაუხავებული შარვლიდან თასმასავით წერილ ქამარს შემოიხსნიდა ხოლმე; - ამ ქამარზე ჩამოისრჩო თავი საცოდავმა დედაჩემმა, მეც ამ ქამრის იშედი მაციესო, მუშგაიდეღ მოჭადრაკეთა და დომინოელთა ხარხარში ისე ხარხარებდა, თან ჩამაჩულ, ბინძურ მარვალზე ხელახლა ისალგავად ერთადერთ ნუგემად შემორჩენილ „მამისეულ“ ქამარს, რისი დანახეაც ყოველთვის განში მჰარავდა. გოჩა კარგი მოჭადრაკის ვარდა კარგი მობილიარდეე იყო, ოღონდ ჯიბის სეიარიეულ და განზე შემოიქმული ბონბეები საბილიარდოში შესვლას უკრძალავდა. დომინოს თამაშს გეურბოდა, პარიკმახერებისა და მათხოვერების გასართობიათ, ვადაისარხარებდა ხოლმე დომინოელთა გასაჯავრებლად. ჭადრაკისა და ბილიარდის სეივარული, როგორც ვანსაცეიფრებელი სახიერი მსგავსება მას, აღბათ, მისიეე შემქმნელისაგან გამოაყოლოდა. გოჩა უკვე სასჯელმთხილდ „მამასთან“ - ბოლადიბოს ოქროს საბადოებში საემუშაოდ გამგზავრებას ყოველ წელს აპირებდა, მაგრამ ჩენს ახლობლებში შეგროვებული სახარჯო ჯიბეში ერთ დღესაც არ უჩერდებოდა; ფულის დიდ ნაწილს დილაამდე აორთქლებდა, დანარჩენს კი ქუჩის ბიჭ-ბუჭები აცლიდნენ მამის წერილებთან ერთად. ასე რომ,

ეორის დისწულის არსებობის ყოველი წვრილმანი მთელმა დიდებულმა ზედმიწევნით კარგად უწყობდა. ცხადია, ჩვენი ოჯახის წევრებსაც, სხვებზე არანაკლებ მუსტად ეცოდინებოდათ გოჩას ასაკალ-დასაკალი, მაგრამ მათივე წყალობით გამათხოვრებული ნათესავი მხოლოდ ახლა გაახსენდათ და მერე რისთვის? -

სასტუმრო დარბაზში საგრინგალოდ შეგუბებული სიჩუმე რასაც მიქაღდა, ვერძნობდი, ოღონდ საკუთარი თავი აღარ შედარდებოდა, თუმცა ღრმად მწამდა - არ გაემათხოვრდებოდი იმ ახალგაზრდა კაცივით, ვისაც, რაღა თქმა უნდა, ციმბირში „მამასთან“ ყოფნა ათასგზის ერჩია. გოჩას ერთობახიანი კერძო ბინის შემადგენაზე მეოცნებე შემობეული ხელსაყრელ მომენტს, რასაკვირველია, ხელიდან არ გაუშვებდა; აღარც წარამარა გააგმაინდა მიღვიძრული საინფრეს: დებოშორი, ლოთი შემობეული საშველს არ გვაძღვესო, მხედარეული ნაძირალა ვიდრე მცირეწლოვან შვილებს გამილოთებს, დროა, თბილისიდან გააძევეთო. შვილების მომავლით დაზღვევას ებეჭადი ოთარ ასტეცატგროვი გოჩას ბინის შემოერთებით მართლაც საშვილიშვილო საცხოვრისის გამართადა; ღმერთგირების ბაშრის შეკუქნავეს ფულიც მკენარივით არ ელეოდა.

- გოჩა ციმბირში მიდის... მამასთან სამუშაოდ, - მემტყვად სმამაღლა წამოვისროლოდ არაყნასვამმა.

- როგორ? ბინა უკვე გაყიდა? - წამსვე პირში შეეცა ანკესზე წამოგებული ეორეი. ჩემს დას ბინა ჩემი საკუთარი ფულით ვუყიდეო, ხშირად რომ იმეორებდა.

- გაყიდა, დიხს გაყიდა! - ხმას უფრო აუწვიე.

- სწორ გზაზე მინდოდა მისი დაყენება. ცოლად შესანიშნავ ქალიშვილს შეირთაოდა, მეც დაეხმარებოდი, ქორწილსაც მე გადავუხდიდი, თუმცა ციმბირი რა, ცოცა ცივი მხარეა, თორემ ცოლის იქ წაყვანა არ შეიძლება თუ რა? ვინ დაუშვებს? - თითქოსდა თავისთვის მსჯელობდა ფანჯრიდან მტკვრის სანაპიროსკენ შშირალი ეორეი. მან ლეკბრისტები და მათი თაყდადებული ცოლებიც ისე ახსენა, რომ წარბიც არ შერხვია. ქალბატონი უფრო და ცრემლებმემშრალი

მაია ერთმანეთს შესეკეროდნენ, მგრე-ნემკენ გამოიხედეს. რაღა თქმა უნდა, გოჩას და ეუქუნას ციმბირში საქორწინო მოგზაურობისა და შემდეგ სამუდამოდ იქ დარჩენის იდეა მათაც მოეწონებოდათ, მაგრამ რა იცოდნენ, მე რომ უსამიბრეს ცინიშში ვუიქრობდი. ჩემი საფიქრალი მათ წამითაც რომ არ აფიქრებდა, ორთავეს იმედის შუქჩამდგარ თვალებში შევნიშნე. გულში ვთქვი - „როგორც უნდათ ისე მოიქნენ“ ოღონდ ჩემი საბოლოო სათქმელი როგორ არ მეთქვა, რაღაც უნდა დამჯდომოდა!

- ეუქუნა ვინც იხმარა, პიკასოს სურათში აღებული ფულით ვინც მისთვის ვინ იცის რაღა არ იყიდა... ცოლადაც მან უნდა შეირთოს! - დიხს, ის შენ უნდა ითხოვო. ძალზე დინჯად, ხმის აუწვევად ის ვუთხარი ჩემს სიმამრს, რაც შეიძლი თვის წინათ უნდა მეთქვა: მერე მისი ოთახიდან პიკასოს მინიატურის ასლი გამოვიტანე, სიმამრს ცხვირწინ დავუდე. ეს ასლია! დედანი სად არის? დედა-შვილისთვის აღარც შემიხედავს, არ ვიცი მათ რა დაემართათ ჩემი საბრალდებო დასკვნის მოსმენისას, მხოლოდ ეორეის გაქვავებული სახე დამახსოვდა... სიმწრით მოკეპული პირიდან ღეუმა როგორ გამოეონა. ნაღმის ნამსხვრევისაგან დაინვალილებულმა, მაგრამ მაინც სამხედრომ, შურგისაკენ სხარტად შებრუნებისთანავე, შუღრული ნაბიჯით მათი ექსტრაგავანტური ავეჯით შორთული ბინა ისე სწრაფად მიეატოვე, ჩემ შავტუხა ბოქუკელასაც კი არ გამოემშვიდობებინარ. ის დამე გოჩასთან ჭადრაკის თამაშში და მის შემობელ ოთარ ასტეცატგროვითან მოლაპარაკებაში გავათენე. გოჩას ბინის გაყიდვის საქმე სამ დღეში მოვაგვარეთ. კერძო ბინის ყიდვა-გაყიდვის ქალაღლებიც გაეაფორმეთ. მერე მე და გოჩამ დედაჩემთან წაყივასმეთ. მერეც დღეს თბილისის ჭავჭავინის სახელობის უნივერსიტეტის უცხო ენების ფაკულტეტადან გამოგზავნილი ჩემი საბუთებით და საქართველოს მწერალთა კავშირის თავმჯდომარის დიდებული სარეკომენდაციო წერილით, მისივე მშური რჩევა-ღარიგებებით აღჭურვილი, მოსკოვში გოჩასთან ერთად გავემგზავრე.

თავი XXVIII

გაქცევა

ჩვენს წინ მიმავალი მატარებლის კაბასტროფამ რუსეთის გრიალ გრამალზე მთელი დღე-ღამით შეგვავიწყუნა. ვაგონში ყველას და იმ ვირთხასაც კიძინა; ფხაკუნი ფიქრს აღარ მტაკებდა. უჭკველი სიკვდილიდან თავის დაძვრენა ჩემგან დაუყოვნებელ, სწრაფ მოქმედებას მოითხოვდა, მაგრამ მაინც მატარებლით მგზავრობა ვარჩიეთ, რადგან ქორქს თავისი მსგოერებით უფრო იოლად შეეძლო აეროპორტში ჩვენი გამოჭერა. დიდძალი ფულით ჯიბეებგამოტანილმა გოჩამ დაფხრეწილ-დაფხავებული ტანსაცმლის ახლით შეცვლა ვერ მოასწრო, ისე სწრაფად აეიბარგეთ. რაღა თქმა უნდა, ღელაჩემს სადგურამდე თავი არ გაგვიცილებინე - მალე ჩამოსვლას შეეპირა. მოსკოვ-თბილისის ჩქარი მატარებლის ორადგილიან კუპეში ჭადრაკის თამაშით მე და გოჩამ გული მაგრად ვიჯერეთ. ყოველი მორიგი სვლისას უცდილობდა მისი „მახრჩობელა“ ქამრისათვის თვალი ამერიდებინა, მაგრამ საჭადრაკო დაფის მეორე მხარეს მჯდარი გოჩა კორთიდან ოდნავ წამოიწვედა თუ არა, მის წელზე შემოსალგული გველის წიწილივით წერილი ღვედის დანახვა საგონებელში მაგდებდა, ალბათ, ამის გამოც პარტიას პარტიამე ვაგებდი. ციმიირის ოქროს საბადოებში სამუშაოდ მიმავალ ლოთს არაყი რომ არ დაეღია, მატარებლის ვაგონ-რესტორანშიც ჭადრაკს ვეთამაშებოდი. საოცრად კეთილი და დამყოლი ბუნების ახალგაზრდა მგზავრობისას ძალზე ხელგამილი და ყურადღებიანი აღმოჩნდა; იგი ყოველ სადგურში დამობდა ჩახტომას და რაიმე სასმელისა და კბილგასაკრავის ამოგანას, მაგრამ მარტოს არსად ვუშვებდი. მგზავრობის მესამე დღეს, არ ვიცი, თამაშისას უცნარი უგუნებობის მიზეზი შემატყო, თუ თვალი შემასწრო, მან უცებ ჩემი ამფორი-აქებელი ქაშარი შემოიხსნა და ვაგონის ფანჯრიდან მფრინავი გველივით პაერში მოისროლა. მთელი კვირის უსმელი გოჩა, ალბათ, იმ ბურანიდან გამოერეკა, თავჩამოხრჩვეალ ღელასთან ქამრის მარყუევით

რომ აერთებდა, საბოლოო ნუგეშად მასაც თავის ჩამოხრჩობას რომ უბეღებდა. მეც ჩემი თანამგზავრივით გადავიხედე ფანჯრიდან. რაღა თქმა უნდა, გრამალზე იმ „მახრჩობელა“ ქაშარს თვალს ვეღარ მოკერავდი. რომელიდაც დიდ და მღორე მდინარის პირას, მორვეისკენ ანკესგაწვილი, თავადაც ანკესივით მოხრილი, სამოსჩამოფლეთილი მეთევზე იდგა. გოჩას ჩაყინა.

- ანკესის ერთ ბოლოზე ჭიყვალაა, მეორეზე - ჩემსავით ბრიყვი რამდენი თევზი უნდა დაიჭიროს მაგ საწყალმა, ტანთ რომ ჩაიყვას და დასანაყრებლადაც ეყოს?

გოჩას იმ დაკონკილ, უკვე თვალსმიფარებულ მეთევზედ ალბათ, თავისი თავი წარმოედგინა, მაგრამ მისი ორიოდე სიტყვიდან რაღაც რწმენისმავარმა სინათლემ, სიცილში რომ გამოუკრთა, დაჰაიგმრების ყოველწამს მომლოდინეც გამაყინა. ბელს მინდობილი ორი ადამიანის შიარი გზა მალე გაიყოფოდა, მაგრამ გულახდლად საუბარი არც ერთს არ გვეწადა, რადგან ჩვენს შორის ბელმებელივით მდგარი ერთი კაცი, რომელმაც სისხლი გაგვიშრო, მისი სისხლით ნათესავი - ბიძა და ჩემი ყოფილი სიმამრი იყო. გოჩა, ალბათ, ბიძამისის ოჯახში ცხოვრებას და მუღისძიობას მივინებდა, მე კი ასეთი ბიძის ყოლას ვუძრახავდი. ოღონდ ერთ ფორმალურ უპირატესობას ვგრძნობდი გოჩასთან: მის ღვიძლ ბიძას ჩემთვის უკვე ყოფილი სიმამრი ერქვა, ის კი ბიძამე „ყოფილს“ ვერ იტყვოდა. ჟორემე უპირატე რომ იყოს, ბიძას „ყოფილს“ ვერ დაარქმევ, „ბიძაყოფილად“ ვერ მოიხსენიებ ვერც ერთ ენაზე. თუმცა გოჩას სულაც არ ანადლეუბდა ბიძამისს რას უწოდებდი, სიმამრს უკვე ყოფილ სიმამრად ვთვლიდი, სიღელდრს - ყოფილ სიღელდრად, ცოლს კი - ცოლყოფილად. ისედაც, საერთოდ, მას სიტყვაზე ფიქრი და ჭკუის ჭყლეტა უაზრობად მიაჩნდა, როგორც ჭადრაკის პარტიამე უფუცი სვლების გამეორება. ადამიანებს ძნელად ენდობოდა, მათ ერთმანეთისაგან მხოლოდ ერთი საწმომით არჩევდა: ვინ რა გაუკეთა ან როგორ მოექცა. თახსირი ადამიანი ცხოვრებაში გოჩას ბევრი შეხვედრია, მაგრამ მათ შორის ყველაზე თახსირად საკუთარ ბიძას თვლიდა, რომლის ნამოქმედარზე ლაპარაკის ეინი

სმის დროს მოუვლიდა ხოლმე. მოსკოვამდე დათრობა რახან ავეკრძალე, ახლა ვატყობდი, რომ ჩემთან საუბრის გარდა, მას უღიზიოდა და უარყოფდა ფიქრის უკიდრად.

- სულ ასე ვისხდეთ მუნჯებით? - ვკითხე ჭადრაკის დაუფლებულ საათობით დაშვებულ თანამგზავს.

- ჩვენს მაგიერ ჩვენი ხისთავა მეფეები როგორ ლაპარაკობენ, არ გასმის? არც ცხენების ჭიხინი გვეურება? - როქის გაკეთების შემდეგ ჩაიბურღლენა მან და წამოდგა; საფეთქლებზემართო ოღნავ მელიტორეული თავი ფანჯარაში გაყო, მხარმარჯვნივ, ქარის საპირისპირო მხარეს დაინებით შშირალი, თითქოს წვლან გადაგდებულ „მხარხოზელა“ ქაშის დაღანდვას ღამობდა.

- რა?... ტულაში ვართ უკვე? - საოცრად განსციფრებულმა გამოძხვდა, - არა, ჭადრაკი ჩვენს პლანეტაზე არ უნდა იყოს გამოგონებული, სხვა პლანეტის მკვიდრთა სათამაშოა ნამდვილად, ალბათ, მათ დარჩათ დეღამიწამე. - გოჩა ხმაძალდა ფიქრობდა თუ მე მომმართავდა, ვერ ვხვდებოდი, მაგრამ მისმა ნათქვამმა წვლანდელი ამრი გადამაფიქრებინა, იგი უსასმელოდაც ძალზე ხალად ამროვნებდა.

- როგორ, პლანეტური ენერჯის გამოყენება თუ შესძლეს, ჩვენი პლანეტის მკვიდრი ჭადრაკს ვერ გამოიგონებდნენ? - ვკითხე განგებ, საუბარში გამოსაწვევად.

- პლანეტური ენერჯის მხოლოდ დამანგრეველი თვისების გამოყენება შეძლეს ისევ საკუთარი პლანეტის გასანადგურებლად, მაგრამ მე ჭადრაკის დროზე ვეუბნები, ჭადრაკის დრო დიდად განსხვავდება ჩვენი პლანეტის დროისაგან, რომელშიც ჭადრაკი ვერ შექვა, დიახ, დეღამიწის დროს ბევრად წინ უსწრებს, როგორც მათი მფრინავი აპარატები ჩვენსას. ჭადრაკი სულ სხვა დროის და სულ სხვა პლანეტის კუთვნილებაა, როგორც დეღამიწაზე დანარცხებული კომეტა. დრო არც ერთი თამაშისას არ მიქრის ისე სწრაფად, როგორც პოკერის თამაშში და ჭადრაკის უარელებზე ფიგურების გადაადგილებისას. აი, თუ გინდა, დაეხსდეთ და ბოლო პარტიაე ვითამაშოთ, მხოლოდ ფულზე ან ღვინოზე, თამაშის გზება რომ არ გაგვიხელდეს, - თქვა ჩემდა გასაკვირად ლაპარაკ-

ის ეშხე მოსულმა გოჩამ და ბოლოდ კარგის დაწვებისთანავე დაშუქდა. შემოხველ კუბედან კისკის შემოგვესმა. ჩვენი ვაგონით ვილაე ქალები მომგზავრებოდნენ. მათგან ერთმა, ჩითის სარაფანიანმა, ჩვენს კარლია კუბეში რამდენჯერაც შემოიხვდა, ბოდიშიე იმდენჯერ მოგვიხადა, ჩვენს კუბეში შემეშალათ. მასთან გამოლაპარაკება განვიშრაზე, ოლონდ გოჩასი მომერდა, რადგან ასეთი სისხლის კაცს იმ ჯიშიანი ახალგაზრდა ქალებისკენ ტულის იქით რომელიდაც სადგურში სიცილ-კისკისით ჩახვლის დროსაც არ გაუხვდაეს, რადგან, განსაცმელით, ძარღვები ქორნა ჩემზე შეგად დაქინძილი.

გოჩას ნათქვამის სისწორეში ბოლოს და ვერწმუნდი, როცა ჭადრაკის არააქვეყნიურ სამყაროს მინდობილება მოსკოვამდე დრო და მანძილი ისე გავლიეთ, თითქოს რაკეტით გვემგზავროს.

მოსკოვში ჩახვლისთანავე მას უმაღლესი ხარისხის ინგლისური შალის კოსტიუმი და ძვირფასი ქურქი ვაყიდინე, ოლონდ სანდუნის აბანოში ვახეხვა-გაგვრიგინებამდე, ახალ განსაცმელს არ გაუაკარე. ნაბანაეები საუესოოდ გამოეწყო, შერე იმ რესტორანში ვისადილეთ, სადაც ომის დაწყებამდე ანანია ბარკალიაის სარდლობით, გერმანელთა სამხედრო ატაშესთან ხელჩართული ბრძოლა გადაგვხდა.

უცხოური ჩემოდნით „მოსკოვ-ვლადიეოსტოკის“ „ექსპრესის“ საერთაშორისო ვაგონისკენ დინჯად მიმავალი ჯველი უცხოელი დიპლომატი გვეგონებოდა.

მაგარებლის დამკრისას მან ფანჯრიდან გადმოძხვდა, თვალებში ნაში ჩახლგომოდა. ბაქანზე მღვარ გამოილუელთაგან სამმა თუ ოთხმა ცნობისმოყვარემ მკითხა: თქვენ რომ ვაკაცილეთ, ვისი ვაქათო? ციმბირელი ოქროსმადიებლის შეილია-მეთქი, - აბა, როგორ შევასუსა? ლავრენგი ბერიასი. ვინც იყო, ხომ არ ვეგყოლი?

ეორვის დისწულს ოღესზე სადმე კიდეე თუ შევხვდებოდი, იმწამს ფიქრადაც არ ვამივლია, თბილისიდან გაქეულს და ჯერ დაუქერულ საეჭვო პირს მისთვის აღარ შეეცადა, ვჩქარობდი, რადგან კარგად ვიცოდი, რომ ჩემს დასაპატიმრებლად საკავშირო ძიების გამოცხადება ეორვის გელეფონით მხოლოდ

ერთ დარეკად უღირდა. ბაქანზე მარტო დარჩენილი სადგურიდან გარეთ გავევარი და ვაგზლის მოვლანზე მომიმხიმი ხალხის მღვაში შეჭრილმა, გემი მეტროსაკენ ავიღე. ბოლოს, ხალხის ტალღას ქუჩაში გავყვი, პუშკინის ძეგლიდან გვერის ბუღვარის გავლით, როგორც იქნა, ვოროჟსკის ქუჩაზე გავაღწიე. ალექსანდრე ფადეევთან მისატანნი სიმონ ჩიქოვანის წერილი გულისჯიბიდან მიყვიროდა, ადრესაგს დროზე ჩამაბარეო. სსრკ მწერალთა კავშირის ხელმძღვანელის კაბინეტთან ყურყუტმა დიდხანს არ მომიწია. დილიდანვე ოდნავ ნასვამმა ან წუხელ ნაქეიფარმა სანდომიანის სახის მდივანმა ქალმა, ვინაობის გამოკითხვისთანავე გამიღიმა, თვითონ ფადეევი საქართველოდან სულ ახლახანს ჩამოვიდაო, - შინაურულად მიიხრა თუ არა, წერილი გამომართვა. ქერათმიანი, ცისფერთვალეაბოხანი ფადეევი შინაურულად შემომეგება, ჩემი ხალათის გაერევილ სახელოზე თეალის შევლებსას თავად ახალთახალ სამხედრო განსაკმელში გამოწყობილი, წამით ჩაიფიქრდა, მერე ვეება საწერი მაგიდის უკრიდან ფული ამოიღო, ხუთასი მანეთი ვაღათვალა. დიდი ხნით კი არა, პირველი წიგნის გამოცემაზე გასუსხებო, - მიიხრა და შეცბუნებულმა ნაბიჯით უკან რომ დაფიხიე, ხელით შემაჩერა, ფული ხალათის იმავეჯიბეში ჩამიგენა, რომელშიც წელან ის წერილი მეღო, რამაც ჩემი ცხოვრების გზა რამდენად სწორად წარმართა, ვერ ვიგყვი, მაგრამ ცოცხალი რომ დაეაღ ამ ცოდიელ მიწაზე, მისი მაღლია. „რკინის ნიაღვრისა“ და „ახალგაზრდა გვარდის“ ავტორმა გელეფონით სადაც დარეკა. - დამელოდოს, მასთან საქმე მაქვსო, - ყურმილში ამ სიგყეების ჩატოვებისთანავე, მეც იქით მოვდივარ, გამომყევიო, - მიბრძანა. ვოროჟსკის ქუჩიდან გვერის ბუღვარამდე თავისი „მის - 101“ - ით როცა მიმიყვანა, თავი სიმპარში მეგონა. ხმელ-ხმელი, განმაღალი ალექსანდრე ფადეევი და შუბგანის თოვლისფერფაფრიანი ფეოდორ გლაბკოვი ნათელკაბინეტში ერთმანეთს მძურად რომ გადაიხვივნენ, ვორკის სახელობის ლიტერატურის ინსტიტუტის მესამე კურსზე ჩემი ჩარიცხვა მაშინვე ვეშეუვალადა ვეანი. ინსტიტუტის

დირექტორის კაბინეტიდან გამოსულსას, ფადეევა მანქანა დაითხოვა, გვერის ბუღვარიდან მწერალთა კავშირამდე ფეხით გავლა ისურვა. მეც, რაღა თქმა უნდა, სიახოვნებით გავყვი, რადგან ასეთი სახელოვანი კაცის თანამგზავრს ვერავინ დამაბამირება. გზადაგზა მან ერთი სასაცილო ამბავი გაიხსენა: ხალხით გავვლილ სვეტკებთან დარბაზში, მესამე ინტერნაციონალის საშვიმოხლოდის დაწყებამდე, კლარა ეტკინის გამოჩენას მოუთმენლად მოვლიან, მის დაგვიანებას პრეზიდენტი განიცდის, მალე მოვარო, ხალხს ამშვიდებენ. უცებ კარი იღება შემოდის სათნო სახის თმაჭალარა მოხუცი, რომელსაც მთელი დარბაზი ფეხზე ადგომითა და გამაყრუებელი ტამის ქუხილით ხედება. გავგნებული მოხუცი ბქეთ-იქით იექირება. „გაუმარჯოს კლარა ეტკინს!.. ვაში კლარა ეტკინს!..“ - გაისმის ერთსულვანი შემახილები. ყველა კლარა ეტკინს ესალმება. მე კი - შენი გოლი ჭაბუკი - ხმაშაღლა ვხარხარებ. დარბაზში კლარა ეტკინი კი არა, ჩვენი ფელია გლაბკოვი შემოვიდა და ხალხე დასაჯლომ ადგილს ექებს, მას პრეზიდენტი უხმობენ. მხრებზე დაყრილი ჭაღარა თმის გამო ხალხს ჩვენი ფეოდორ გლაბკოვი გერმანელი რევილუციონერი ქალი - კლარა ეტკინი ეგონა... ხი,ხი,ხი,ხი - ხიოხიოთდა ცისფერ თვალეშში ცრეშლამდგარი ფადეევი და მისი ლალი, თავშეუკავებული სიცილი გვერის ბუღვარზე მოსეირნე მოსკოველებს აღიმებდა. გამველთაგან შოგი, ვისაც მწერალი ენაურა, გოცებული გვაექერდებოდა; მეც, რაღა თქმა უნდა, სიმორცხვის მარწუხებში მომწყედული, გაცინებას ვედილობდი, ოღონდ ყრუ ტკიელითა და ათასი ვარამ-საფიქრალით თავდამიმებულს, მასავით გულიანად რა გამაცინებდა, ან საქართველოშიც ნაკლებად ცნობად ახალგაზრდა პოეტს ასეთი სახელმოხვეჭილი მწერლის გვერდით თავი თამამად როგორ უნდა მეგრძნო?

ალექსანდრე ფადეევთან ჩემი ურთიერთობა იმ დღეს დაიწყო და იმ დღევე შეწყდა, რადგან რუსეთში ჩემი პირველი წიგნის გამოცემაზე მასთან პირშავედ გამოჩენისა მერიდებოდა.

ბოლოს, რამდენიმე წლის შემდეგ, სულ

სხვა ფადევეთან თეთრი ყვავილების კონით მომიწია მისვლა, როცა მან თავის რთულ და მავანთაგან დაყვედრებულ სიცოცხლეს პისტოლეტის გყვიით ისე დაუსვა წერტილი, რომ ვალის გადახდა ვერ მოვასწარი. დამწამავესავით ვიდექი მის ცხედართან, გაფიცრულ ბაგეებზე ტყივილიანი ღიმილი რომ მიყინოდა, ასე მეგონა, ის ღიმილი მალე იმდღევანდელ სიცილში გადაემრდებოდა.

ალექსანდრე ფადეევის დაკრძალვაზე ხალხის მომღვავეებას, ცხადაა, არ გავუკვირვებია, მაგრამ ერთხანს საოცარი რამ მეპართებოდა: მარჯვენაზე ცხედრის ცივი ხელის შეხებას ისე ცხადად ვგრძნობდი, ღამის წამომეყვირა. შემდეგ კი გვერის ბულვარზე გავლისას ყოველთვის მისი ხმა-მაღალი სიცილი მიმაცილებდა. მაღალი, ცისფერთვალეა კაცის სიცილი კვლავ იმ დროში მაბრუნებდა, როცა დიდ ომში გამარჯვებული ქვეყნის დედაქალაქი, სტალინისადმი უდიდესი სიყვარულის გამო, ქართველებს მოყვასის სიყვარულით გვეფერებოდა.

ალექსანდრე ფადევეთან შეხვედრის იმ პირველ და უკანასკნელ დღეს ის ხუთასი მანეთი „სოკოლნიკების“ მეგროსთან, ძველ მოსკოვურ ნაქირავებ ოთახის ბედ ერთ უახსიათო, ჭუჭყუნა დედაბერს ხელში პირწმინდად ჩაეუთვალა. შიმშილითა და შიშით გაგრძელდა ჩემი სტუდენტური ცხოვრება.

თავი XXIX

მეოთხე ინგერნაციონალი

ჩემსავით ჯიბეებგამოფხეკილ თანაკურსელებთან, იქვე, ინსტიტუტის გვერდზე, კამერული თეატრის ბუფეტში, კარგოფილის კატლეტებით დანაყრებისას, საარსებო წყაროს დროზე წავაწყდი. დილაუთენია ისევ მივაკითხე კურსკის ვაგზალს, საიდანაც სასტუმრო „მოსკვას“ რესტორანში და ფრონტზე გერმანელებთან სამგრო-სახსიციოცხოო შეხვედრის შემდეგ, მეორედ შემოვადგი ფეხი მოსკოვში, რომლის სატვირთო ვაგზალში ჩემს თანაკურსელებთან, ახლა მთელ მსოფლიოში სახელგანთქმულ მწერლებთან

ერთად ფქვილით გაგენილ ტომარებს ვეშობოდი. ლექციების დაწყებამდე მოვედი რიბინაბოსკაშს სამ საათს „სიმძიმეებით ვარჯიში“ ჯვედ კაცს კუნთების გარკინების გარდა, ჯიბის ფულსაც არ მაკლებდა. ასე რომ თავის როგორმე გატანა კი არა, პუშკინის მოედნის დიდ ბარში ახალი მეგობრების კათხა ლულზე ან მეტროპოლის სასტუმროსთან კინოში ახალ ფილმზე გოგონების დაბაკიებაც არ მიჭირდა... რაჭველს მეკურტნეობა სისხლში თუ არ აქვს გამჭადარი, რა რაჭველია! - თავს ვიმხნევებდი შუბლგაოფილ რუს აშხანაგებთან, რაჭა და რაჭველები სულ სხვა ქვეყნად და სხვა არაქართულ ენაზე მოლაპარაკე ხალხად რომ წარმოედგინათ, როგორც აჭარა და აჭარლები, სამეგრელო და მეგრელები, კახეთი და კახელები, იმერეთი და იმერელები. - არა, ეგ ერები ქართულ ენაზე არ მეგუთვლებენო, - მიმტკიუნებდა უძლიოსისაგან ქუთუთოვდაწითლებული გრიზა ფორდმანი, მეტსახელად ფორდს რომ ეძახდნენ. ჩემი რატომაც, არ სჯეროდათ, ყველა მას ეთანხმებოდა, ვიდრე ჩემს მყირემიწიან, ღარიბ და მაინც მშვენიერებად აღაღანებულ რაჭას ახლო გაიცილობდნენ. მათ არც ის სჯეროდათ, სტალინი ჩვენი სოფლის სიძე რომ იყო. სტალინის ქართველობას თუ ვახსენებდი, გრიზას გული მოსდიოდა: სწქართველო რა შუაშია, მსოფლიო პროლეტარიატის დიდი ბელადი მარტო საქართველოს კი არა, მთელ კაცობრიობას ეკუთვნისო. ის დრო იდგა, როდესაც მძიმე კომრების მიღებით წელმოწყვეტილ დატაკ სტუდენტებს თუ ჩვენზე არანაკლებ გაჭირვებულ მოხუც პროფესორებს, ქარხნებიდან უმარმაზმარ ნაკადად ღახლასით მომავალ მუშებს, გაძვალტყავებულ გლეხობას თუ სკოლის ბუფეტის რიგში შიმშილით თვალეზამოღამებულ უმრწემს თაობას სტალინის სახელი პირზე ეკერა, თუმცა ერთი კილო კომერციული თეთრი პური სამასი მანეთი ღირდა. თბილისში დედანჩემის შემობულ მაშისთვის მთელი თვის პურის გალონები რომ ამოუცლიათ, წვრილმუილის პაგრონი, ფრონტზე ქმარდალუკული ქალი აპრილის მოდილებულ მტკეპარში ხიდიდან როგორ გადავარდა, ჩვენი რედაქციის ფანჯრიდან მოვკარი თვალი! კიბეზე ხატიქხუთქით

დაეუწი, მაგრამ ვერ გადავარჩინე, თავი წყალქვეშა კლდეზე დაუნარცხებია, - გომარამე ჩამომჯდარმა ვთქვი პაპიროსის მოსაწვევად შესვენებისას. - არა, არ მჯერაო! - პირში მუცა ისევ ის გრიმა ფორდმანი, - სტალინს ქართველები ომში არ მიჰყავდა და არც რაიმე ვაგჭირვებიათო. - ეგებ არც მე ვყოფილარ ფრონტზე, არა?! - შეყვირე სიბრამისაგან გაყოფებულმა. - ომში თუ იყავი ჭრილობა?... აბა, სად ხარ დაჭრილი? - პასუხის მალოდინში მან შეწითლებული ქუთუთობიდან თვალები უნაურად ვადმოყვლია. ფერსკრთალ სახეზე უნდობლობა აღბეჭდვოდა, სჭრილობევი კეფის ჩვენება გადავიფიქრე, რადგან ნადმის ნამსხვერვის პაწია კვალის დანახვისას ფორდი და სხვა ბიჭებიც სიცილს დამაყრიდნენ; ამიგომ მათ თვალწინ შარულადან ხალაით და პერანგი კისრამდე ავიჩაჩე ხერხემაღლე ნაჭრილობევის დანახვისას ვორდი შეკრთა, - ბეწვზე გადარჩენილხარო, - თქვეს გომრებიდან წამომდგარმა ბიჭებმა. ჩემზე გვიან შენიშნეს იქვე, ჩვენს ახლო მომდგარი ტანკში სახუდამწვარი მგვირთავთა ბრიგადირი, ხუთივე სკულენგს შედმეტ გასამრჯელოს რომ გვიწერდა. მან ჩემი ნაჭრილობევის დანახვისას ბიჭებს შეუბღვირა. - ეგეთი ზურგით ამსიმიძიე გომრების თრეუვას როგორ ბედავო? - დამიგია ივან პროხორონიშა. - აღარ მტკივა-მეთქი, - ვუთხარი შარვალში უკვე ხალათიგანებულმა და ინსტიტუტისკენ გასაქცევად გამზადებულმა. ბრიგადირმა გარშემო გასუსულ ბიჭებს კვლავ შეუბღვირა: აბა თქვენი ჭრილობებიც ვნახოთო! ჩემმა თანაკურსელებმა ერთ მანეთს გადახედეს. გრიმა ფორდმანმა მარჯლის მარცხენა გოგი მუხლამდე აიკარწახა; წვიფზე ძაფივით წვრილი და ნუკა თითის სიგრძე ნაჭრილობევი რომ გამოუჩნდა, პოლ როხონიშვით შორბა ივან პროხორონიშმა განიერი მკერდიდან დამრული ხარხარი ვერ შეიკავა. მაგნაირ ჭრილობას ფრონტზე არც იხვევენ, ორ დღეში თავისით ხორცდება. მემობლის ბაღში გადაძრომისას გაგვაქარებოცაო... მის ნათქვამზე ყველას გაეცინა. - თქვენ რაღა გაცინებთ, წვეთი სისხლი რომ არ დაგიღვრიათ, ამ ჯეულს რას ეჩივითო. სახელაფუქელმა კაცმა ლექციების დაწყებამდე ლექ-

ცია წაიკითხა და ფული სათხილად დროცა დაგვირიგა, მე განზე გამიხმო, ნაჭრილობევი მურგზე ხელი მომიტათუნა. - თქვენი ჭიჭიანი არ მომეწონა. ისე კი, რომ იყო, ეგენი ცული ბიჭები არ არიან, ოღონდ რაღაც რაღაცები უშლებათ, წყენას გულში ნუ ჩაიფებებო, - დამიყვავა და წითელ სახეზე ალაგ-ალაგ ამობუქვული წვერი მაშინდა შევნიშნე. მგვირთავთა ბრიგადირის მოფერებით გამხნეებულს, სითამამე გამიათქვდა. - ივან პროხორონი, წვერის მომეებაზე არ გიფიქრიათ? - კითხე გამომდღვალად. - უეჭვლად უნდა მოუშვათ, - მისადმი სიბრალულმა თუ პატივისცემის გამოხატვის სურვილმა მათქმევინა ეს სიტყვები, არ ვიცი, ოღონდ მგვირთავთა ბრიგადირის თვალებში დაკლაკინილმა ელვამ შემაკრთო, მეგონა, იქვე გამათავებდა, მაგრამ არა, მას ყრუ ოხერასავით აღმოხდა: ესე, აქა-იქ, ბუჩქებივით ამომდის წვერი და კვირამი ერთხელ ვიპარსავო. ერთ ჩვენს მეგობარსაც თქვენსავით აქვს სახე ტანკში დამწვარი, მაგრამ წვერი ისე კარგად უმაღაეს, ვერაფერს შეატყობთ. დიღხანს თუ არ გაიპარსავთ, ეგ ბუჩქები ერთმანეთს გადაებმის და სიღამწერეს დაგიფარავთ, ჩვენც ხომ წვეროსანთა შვილები და შვილიშვილები ეართო.

კარლ მარქსს თუ დავემგვანე, კარგია, მაგრამ იღეებს რა ვუყო, ძველი, წვერებიანი ანეგლოგის თქმისას ისევ გამეხუმრა: იმ ერთმა ქალმა პირი თუ აღარ მომარია, ნიშნობაში დაგაბაგიეებ, ოღონდ ის წვეროსანი ტანკისციე უნდა მომიყვანო. ჩვენი საუბარი არავის გაანდო, მითხრა დამშვიდობებისას.

გომრების მიღვით კუნთებაკიეებულ სკულენგებს მოგჯერ ლექციებზე გვაგვიანდებოდა, მაგრამ საარსებო ლუკმის მაძიებულ, დილიდანვე დაღლილ მომავალ პოეგებს და პროზაიკოსებს ლექტორები გულმოწყალედ გვაბაგიობდნენ, ინსტიტუტის დირექციაც თვალს ხუჭავდა, რადგან შემოქმედებით ინსტიტუტში სულ ოთხმოცამდე ახალგამრდა ვირიეხებოდი. ცნობილი მწერლები და მეცნიერები ბუდიგორიაში ლექციებზე თუ სემინარებზე მეგობრებივით გვესაუბრებოდნენ. რაღა თქმა უნდა, თითო-ოროლა გაფუყული პროფესორი თუ მწერ-

ალი მათშიც უნდა, მაგრამ გერცენის სახლის ჭერ-კედლებში გამეფებულ კეთილ ურთიერთდამოკიდებულებას სტუდენტებთან ასეთი მეგობრული ურთიერთობის გამო მათი ბუმბული ვერ არღვევდა.

სწორედ მათგან ერთი ლექტორი, ჩემი, როგორც ქართველის თანდასწრებით, პოლიტიკურ თემაზე მსჯელობისას სტალინის ისეთი ხოტბა-დიდებით ამკობდა, ეგონა, ლექციის დამთავრებისთანავე სპასკის კომისის კარიბჭედან პირდაპირ კრემლში შევევარდებოდი და ხალხთა დიდ ბელადს მავანისაგან მისი ქება-დიდების ამბავს მოვახსენებდი. მეორე ლექტორი კი პირიქით, სტალინის სხენებისას შემინებული ანთიმოზივით თვალეში შემომაცქერდებოდა, ბელადს ჩემზე აუცი არა უთხრას რაო. არა, ეს კი არ მეჩვენებოდა, ჩემდამი მათი ასეთი რიდი და უნდობლობა ჩემს თანაკურსელებსაც შეუმჩნევიათ, ოღონდ ეს ამბავი, ფორდის გარდა, არაფერს გამიმხილა. მასვე მოუღვია მთელი ჩვენი ინსტიტუტისათვის, სტალინი კოგე ლანდას ბიძა ყოფილაო, ჩვენი სოფლის სიძე ბიძაჩემად მოუნათლავს. რომელიღაც ლექციამზე მანვე მაჩვენა სტალინის პირადი ანექტის ასლი, სადაც მსოფლიოს ხალხთა გენიალურ ბელადს თავისი ხელით ჩაუწერია. წარმომობოთ ქართველი ვარ, ხოლო ჩემი მშობლიური ენა რუსულიაო. - ეხლა რაღას იგვიყო, ნიშნის მოგებით ყურში ჩამამახა ფორდმა. სტალინის ანექტის წაკითხვამ სისხლი ამიმღერია. პროფესორ რეფორმაციის ლექციისასაც კი ვეღარ ვუსმენდი. მშენიერი ქართული ლექსების ავტორი მშობლიურ ენაზე უარის თქმას როგორ კისრულობდა, ეს მამწარებდა, თორემ საკუთარი ერისა და ენის უარმყოფელი, რამდენი ქართველი შემხვედრია, ჩამოფოთლი? სტალინის საქციელით გულმოსულმა ვონების თვალი ახლა მისივე ლექსებს გადავაგლე თუ არა, ჯერ იღია ჭავჭავაძის „ივერიამი“ და მერე იაკობ გოგებაშვილის „ღეღე ენამი“ დაბეჭდილი „დილა“ გამახსენდა. პოეზიაში უდიდესი სიმუსტის თაყვანისმცემელმა, ამ დიდებული ლექსის პირველივე სტროფში აღმოვაჩინე რამდენიმე უმუსტობა, რითაც, ჩემი აზრით, ბუნებისა და ხელოვნების ხელშეუხებელი კანონები ირღვეოდა. „გარდს

გაფურჩქნა კოკორი, გადახვეოდა იასა, მამახსაც გაღვიძებოდა და თავს უხრიდა ნიანსა“... „ბუნებაში თუ შეუძლებელია ვარდი იას გადახვეოს, არც ლექსში შეიძლება ეს მოხდეს, გარდა ამისა, წლის იმ დროს, ეგრეს კოკორი რომ ეფურჩქნება, იის ნასახსაც კი ვეღარ პოევეს საქართველოში. მით უმეტეს, „მამახის გაღვიძებისას“... ბუნების კანონებში ასე თვითნებურად ჩარევის უფლება დედამიწაზე ჯერ არც ერთ შემოქმედს არ მიუღია“. - ასე ვფიქრობდი სტალინის ანექტამზე თვალებდაშტერებული, როცა უკანა მხრიდან ჩემკენ გადმობრლიმა ფორდმა ის ასლი თვალსა და ხელს შუა ამაკლა. „არა, სტალინი ქართულ ენაზე უარს არ იგყოფა, როგორც პირადად მას არ დაუჭერია მამაჩემი. მტრები უგონებენ, ეს ყალბი ანექტაც მტრების ნახელარია. სოსელიოს „დილას“ რაღას ვერჩი, დიდებული ლექსია, ჩემგან განქიქება არ ეკადრება“. საოცარ დროს მოვესწარ, ჩვენი პლანეტის დრო და სივრცე სტალინის სახელით იყო გაქვნილი. ანექტის წაკითხვით გაორებულს, სტალინის საქციელის გამართლება მეწადა, მაგრამ ვერ ვახერხებდი. ქართულ ენაზე უარის თქმა ქართველ პოეტს რუსულმა პოლიტიკოსობამ აკადრებინა. რუსეთის მუშათა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთ აღიარებულ ლიდერს ანექტაში მშობლიურ ენად ქართული ენა რომ ჩაეწერა, ემიგრანტის როლში აღმოჩნდებოდა. რუსეთის კომუნისტური (ბოლშევიკების) პარტიის დედაენად, რადგან რუსული იყო ოფიციალურად აღიარებული, ანექტაში მან მშობლიურ ენად რუსული აღნიშნა, როგორც მშობლიური პარტიის ენა; რუსულის მაგიერ, ნამდვილად მისი მშობლიური, ქართული ენა რომ ჩაეწერა, მტრები აუცილებლად წამოაძახებდნენ, ვისი გიკი-გომარა ვდიხარ, შენს ქვეყანაში წაეთრიეო... პირველ ყოვლისა, ტროცკი არ დაინდობდა, რომელიც მის ყოველ ნაკლს გამადიდებელი ლინზით წარმოაჩენდა, ერთი ასად გაბუქავდა. მშობლიურ ენაზე უარის თქმის შემდეგ, სტალინს, სამშობლომეც უნდა ეთქვა უარი, მაგრამ არ ეთმობოდა. თუმცა დიდი სიმწრის, დამცირების, თავსგადახილი ბრძოლებისა და დედის გარდა, აქ არა დარჩენოდა რა.

ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ მსოფლიოში პირველ სოციალ-დემოკრატიულ რესპუბლიკად საქართველოს გამოცხადებამ სტალინი ურთულესი ამოცანის წინაშე დააყენა. თებერვლის რევოლუციის ქართველ წინამძღოლთა დიდი ნაწილის დამოუკიდებელ საქართველოში დაბრუნებას მისი მშობელი ქვეყნის საერთაშორისო ავტორიტეტის შრდა და ამაღლება რომ მოჰყვებოდა, მან შესანიშნავად იცოდა. რევოლუციური რუსეთის მიერ საქართველოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ცნობა, მას, ცხადია, არ ეამებოდა, რადგან თვითონ ის, რუსეთში ბოლშევიკური პარტიის მიერ ერთხმად იყო აღიარებული ჩინებულ ორგანიზატორად, მაგრამ მოქიშპეთა თვალში მაინც ემიგრანტად გამოიყურებოდა. არც მისი პირადი მგრები იყვნენ რუსები, ოღონდ მათ რუსეთის გარდა, სხვა სამშობლო არ გააჩნდათ. ბევრ მათგანს მისი ფოლადისებური ნებისყოფის მისაღავი ფსევდონიმისაც შურდა, როგორც სასწაულებრივი აღდგომა, რითაც იგი ურთულესი ვითარებიდან არაერთხელ გამოსულა გამარჯვებული.

მშობლიურ ენაზე უარის მოქმელი კაციაო, ჩვენს ოჯახში მამის მეგობართაგან კი მსმენია, მაგრამ არ მჯეროდა. არა, არც ახლა მჯერა, ჩემს თავს სწორედ იმდროის ვედავებოდი, როდესაც პროფესორი რეფორმაკი ინდოევროპული ენების წარმომობის საიდუმლოებზე ქადაგებდა. პროფესორის ნათელი, შთაგონებული სახე და მკაფიოდ გამოთქმული მისი ყოველი სიტყვა ჩემს თანაკურსელებს მაგნიტივით იზიდავდა, ოღონდ მე, იმ ანეკდოტი აღმოჩენით ვაოგნებულს, სულ სხვა რაღაცა მაფიქრებდა. ის „სხვა რაღაც“ ჩემი პაგარა სამშობლოს ახლო წარსული იყო. აღმეველები დროის სამწლიანი მონაკვეთი კაცობრიობის ისტორიაში პირველ სოციალ-დემოკრატიულ რესპუბლიკად რომ იწოდება, ეს ჩვენი ინსტიტუტის დირექტორმა „კლარა ცეტკინმა“ ანუ - ფეოდორ გლაძეკოვმა მაცნობა.

თავი XXX

დაბაგიმრება და ჯაშუში

ლექციიდან ასე დაფიქრებული გამოვედი და მტკივანი თავი გერეყნის სახლის სარდ-

აფში ამოყვავი წასაძინებლად. ჭკუქუნა დედაბრის ბინიდან ინსტიტუტის საერთო საცხოვრებლად წოდებულ სარდაფში გადმობარგებულს, ძილი იმ ანეკდოტის ხელახლა გახსენებამ გამიგება. სარდაფის ბნელ და ნესტიან ოთახში ოთხი სტუდენტი ვცხოვრობდით, ოთხივენი ლექსებს ვწერდით. ერთი ოთახის ჭერქვეშ რუსული, უკრაინული, ქართული და სომხური მუშა მუყობდა, რის გამოც ვიქტორ მანცელმა ჩვენს კვარტეტს „მეოთხე ინტერნაციონალი“ შეარქვა. მე და ზღარბივით თმააბურძმგნილ ვიქტორს რახან ძილი ყველაზე გვიან გვაკითხავდა, სასაუბროც არ გველეოდა.

- სახელმწიფოს სათავეში მოხვედრის მიზნით, შენს მშობლიურ ენაზე უარს თუ იტყვი? - ვკითხე რკინის საწოლზე განსაცმლიანად წამოწოლილ მანცელს.

- რომელ ენაზე შეკითხები? - რომელსაც შენ გულისხმობ, დიდი სიამოვნებით გავუვლიდი ივრითზე. - გაცვლიდი? - კვლავ შევეკითხე, ივრითი კარგად იცი?

- კარგად არ ვიცი, მაგრამ სისხლში მიჩქეფს, - სხარტად მომახალა მან.

- პო, სისხლში რაც გიჩქეფს, ბაღლობიდან მაგ ენაზე გმირ წინაპართა სადიდებლად და მშობელი ერის გამრავლების წყურვილით, ლექსებს რომ წერდე, სახელმწიფოს სათავეში მოხვედრის მიზნით, ივრითზე უარს იტყვიდი თუ არა?

- პირადი მიზნის გამო, რა თქმა უნდა, არა, ოღონდ ასეთი სუპერ სახელმწიფოს სათავეში ყოფნისას, ებრაელი ერის კეთილ-დღეობას თუ ივრითის მაგიერ, სხვა ენით შევეწვოდი, რასაკვირველია, პრიორიტეტს იმ სხვა ენას მივანიჭებდი აუცილებლად. დი-ახ, სწორედ ისე, როგორც სტალინი მოიქცა.

ვიქტორ მანცელისაგან ასეთ პასუხს არ ველოდი.

- სტალინი რა შუაშია? - ვკითხე ვითომცდა გაცვებულმა.

- გრიშკა ფორდმანს სტალინის ანეკდოტის ასლი მე ვათხოვე, მან კი, ჩემს ნებადაურთავად, ფოგოთი გაამრავლა და მთელ ქვეყანას მოჰყინა. მაგ გილიან ფორდს ბევრი რამ ეშლება. როგორც ვაგყოფ, შენც გეშლება... წუდან განგებ რად გაიოცე, არა, ბრიყვი ხომ არ გვინივარ? რომ არ მყო-

დნოდა კიდევ, განა რა მწელი მისახვედრია, მშობლიურ ენაზე უარს ვინ რა მიზნით იგყოფა ან მთელ ჩვენს ქვეყანაში მხოლოდ ერთი ენის გაბეჭდვა ვის რატომ სწავია. სწორი ვარ თუ არა? - იკითხა თავისივე პასუხით კმაყოფილმა ვიქტორმა და წუდან სკამზე გადადებული ვეებერთელა წიგნი თვალზე აიფარა. ძილის წინ იგი ყოველთვის ბიბლიას კითხულობდა, ოღონდ უძილობას ჩემზე დიდხანს ვერ უძლებდა, ჩემზე მალე ჩაეძინებოდა ხოლმე და იატაკზე დაეკრძალებოდა მძიმე ფოლიანტის ბრაზუნის, მარტო ჩვენი ოთახის ბინადართ კი არა, მთელ საერთო საცხოვრებელს აღვიტებდა. ტიხრულს იქით ხმაურისაგან დაფეთებული პოეტი ქალების წყველა-კრულვა ღრმად ჩაძინებულ პოეტს ალბათ, ღების სიმღერასავით ჩაესმოდა.

ებრაელი ერის კეთილდღეობას თუ იერი-თის მავიერ სხვა ერთი შევეწყოდიო, სწორედ ისე, როგორც სტალინი მოიქცაო. ეს რა ამრები ჩაუყრია თავში? ქართული ერის რომელ კეთილდღეობაზე მიმანიშნებდა იგი, ვერ გამეგო. არა, მარტო ვიქტორ მანცელი არ ფიქრობდა აგრე. მისი უპასუხოდ დაგო-ვება არ შეიძლებოდა, არადა, ხმადაბლა მა-სთან კამათი არ მეხერხებოდა. საბაქროდ მაინც გავეშმადე, მაგრამ ვიქტორს უკვე ჩას-ბინებოდა. მისი საწოლის გვერდით კამე-რული თეატრის ბუფეტადან ჩუმად დათრ-ეულ სამუფხა სკამზე ხსყვლიანი ვეებერ-თელა ბიბლია მშვიდად დაეასვენე. ის ღამე უშველესი სიბრძნის წიგნის იატაკზე დაე-მით აღარ უნდა შეძრულიყო. ძილგაგეხილი ასე ვფიქრობდი, მაგრამ ვარაუდი არ გამი-მართლდა.

ბათქაშაყრილ კედელთან მავთულბადე-ჩაგლეჯილ საწოლზე ნიკაპა სეკეპა სავენ-კოს გულმშვიდად ეძინა, მის გვერდით მუ-გუზალივით სახეშავი, თმახუჭუჭა ვაზგენ ვა-რთანინი ფშინავდა. ვიქტორ ხალიფოვს ცილი ხელი თავქვეშ ამოვლო, მეორეთი გა-ბანჯელულ მეკრღს და ღაჯავს ძილშიც წარამარა იფხანდა. „მეოთხე ინტერნაციონ-ალის“ წარმომადგენელთაგან, ჩემს გარდა, ყველას ეძინა. სამუფხა სკამზე ვიქტორის ბიბლია ისე იდო, სადაცაა გადმოვარ-დებოდა.

სკამის შუაზე მის დასადებად წამოვდე-

ქი, მაგრამ წიგნმა დამასწრო, ბრძანუნამ გა-დმოვარდა. ხმაურისას ვიქტორს აწრინაღდა, მძინარეს დაეკეკრდი, გრიმა ფორდმანსა და მას შორის მსგავსება რომ აღმოვაჩინე, გამეცინა. ასე უდროო დროს სიცილი ხშირ-და არ მწვეოდა, მაგრამ მარტო ყოფნისას თუ უძილობისას საამისო მიზეზის გაჩენის-თანავე თავს ვეღარ ვიკავებდი. მძინარე ვიქტორის სახით საგვირთო ვაგზალში ჩე-ენი დღევანდელი ჯაფის სასაცილო სცენად მომქეცივი თანაკურსელი თვალწინ წარმო-მიდგა. თმააბურთგნილი გრიმა ფორდმანი ხორბლთი გაგეკნილ გომარას დასწვდა, ოლ-ონდ გვირთის შურვზე წამოკიდეტისთანავე, ქველაგანიდან ისეთი საოცარი ხმა გამოცა, რომ მე და ორთავ ვალოდას - სოლოუხინს და გუნდრიაკოვს გომრები ძირს დაგვიცივი-და. სიცილ-ხარხარით ქანცელეულებმა ძირს მიმოყრილ გომრებზე ჩაეკეკე. - თქვით, რა მოხდა?... ეგებ მეც გამაცინოთო, - დაბიუხუნა ხარხარის ხმაზე ჩვენთან მოკრ-ილმა, ჩემი რჩევით ორი თვის წინათ ვვერ-მოშვებულმა ივან პროხორინმა, სახეზე დამ-წერობის ნიშანწყალიც რომ აღარ ეგყო-ბოდა. ჩვენგან შორიახლო დარცხვენით მღგარი გრიმა ფორდმანი, რაღა თქმა უნდა, არ გავეციო, რისთვისაც კინოფილმში ნანახი მექსიკელი პლანტატორივით შორბა, დონჯ-მემოყრილი ბრიგადირის რისხვა დავიმ-სახურეთი - წადით ახლა, იცინეთ, რამდენ-იც გვენბოთ, დღეს ფულს ვერ გამოგიწერ-თო. ბრძანა მან და მოხდენილ წვერზე ხელი რომ ჩამოისვა, მას თვითონ გრიმა ფორდმ-ანი ეახლა გაუბედავად. - აი, იმ გომრის აწვეისას უკანიდან გამეპარაო. ივან პროხ-ორინს არც კი გაუღიმიო, სერიოზულად კითხა - დიდი თუ პაგარაო. - პაგარა! - იმწამსვე მიახარა თვითონაც უკვე სიცილ-ის გუნებაზე მოსულმა ფორდმა.

- მგვირთავთა ბრიგადირი სცილს ერთ-ხანს შლივს იკავებდა, დამშორული, ხელს წვერზე წამდაწუმ ისეაშადა, თითქოს ძველ ანეგლოგებს ისენებესო.

- ბოლოს იმანაც, ხარხარით გული რომ იჯერა, ფორდი დაამშვიდა: ეგ არაფერია, ძველ მგვირთავთა სალუგებს ჩემსავით მთ-ელ დღეს რომ უსმინო, გული წაგვივა ან დაყრუვდებით. მოგი დიდსაც უშვეებს შარე-ალში. ფრონტიდან ახალდაბრუნებულმა

მკვირთაობა მეც დიდით დაეიწყეო, თქვა მან თვალის ჩაკერისას. ივანე პროხორინის სახეზე დაკვირვებისას საოცარი რამ აღმოვაჩინე: წვერს ხანდამშულ კაცად გამოჩენის მაგიერ, იგი თითქოს უფრო გაეახალგაზრდადებინა. ნიშნობაზე მასთან სიგყვის ჩამოვდებოდა მეწადა, მაგრამ ვერ შევებუდე.

საერთო საცხოვრებელში შუალამისას ასე სულელივით სიცილის წასკლომა ეკლდა მენიშნა. უძილობით ნაწრიალებმა, აწვილ-გათელილი ლოჯინი გავასწორე და დავეწვიე თუ არა, ღერუნიდან აჩქარებული ნაბიჯების ხმა შემომესმა. ერთი წამი და... სამოქალაქო განსაცემელში ერთნაირ ყაიდაზე გამოწყობილი ახმახი უცნობები ჩვენს ოთახში შემოვივინდნენ. ცხადაა, ისინი ჩემს დასაჭერად იყვნენ მერკულოვის გამოგზავნილები. ასეთ მცირე საქმეზე, რასაკვირველია, ეორე ბერიას არ შეაწუხებდა. საწოლიდან წამოვიწვიე, მაგრამ, პოი, საოცრებაზე, მათ ჩემკენ არც გამოუხედავთ, გემი პირდაპირ ვიქტორ მანცელის საწოლისაკენ აიღეს.

- ხომ ხედავთ, სძინავს, არ გააღვიძოთ. ვისაც თქვენ ეძებთ, ეგ ის არ არის-მეთქი. როგორც მახსოვს, რაც შემებლო მშვიდად უუთხარი მათ, საღათას ძილში წასულ პოეტს რომ ახვარევენ. - შენ მაგ საწოლზე ეგექ! - შემომიღრინა ერთმა, ჩინით სხეებზე უფროსი ვინც აღმოჩნდა.

- მაინც რა გვარის კაცს ეძებთ? - ახლა უკვე ხმაშაღლა ვკითხე შიშითა და სინდისის ქეჩნით ცივოფლდასხმულმა. დღეს თუ არა, ხედავ მაინც დამაპატიმრებდნენ... ეს უღანაშაულო ბიჭი ჩემს გამო რად უნდა გაეტანჯათ? შინსახკომელებმა ვიქტორის საწოლთან მიდგმული კარადა გაჩხრიკეს, წიგნები გულდასმით, ფურცელ-ფურცელ გასინჯეს, ხელნაწერები ვერ აღმოაჩინეს, რადგან ვიქტორს დაუბეჭდავი თითქმის არა და რჩენია რა. ბიბლიაც გულდასმით გაჩითეს.

- ჩვენ კი არ ვეძებთ, ეპოულობთ! - მანვე ღვარძლიანად გამოსცრა პიკსოს ცნობილი აფორიზმი, რომლის ასეთ ვითარებაშიც წარმოთქმა თუ შეიძლებოდა, ვერ წარმოვადგინა, ოღონდ იმწამსვე გამახსენდა, ამ წრის ხალხს რა მაღალი რანგის ინგელ-იგენგებადაც მოქონდა თავი.

- შენ პოეტი ვიქტორ მანცელი ხარ თუ

არა? - ხმადაბლა პკითხა. ახალგაზრდავით-ძებულ, გემწეწამომხტარ ვიქტორ მანცელს შინსახკომელთა უფროსმა, „მეოთხე ინგერანციონალის“ წარმომადგენლები რომ არ გაეღვიძებინა.

- დაახ, ვიქტორ მანცელი ვარ, ჩემგან რა გნებავთ? რა დაგიშავით? ნამძინარევი თვალების მოსრეხისას ძლივს ამოღერდა ელდისაგან ხმაშეცვლილმა ჩემმა თანაკურსელმა, სტუდენტებს შორის ყველაზე ხშირად ვინც იბეჭდებოდა, ვისაც კამათში კაციშვილი ვერ ჯაბნიდა. ხელნაწერები რომ ვერ აღმოუჩინეს, არ გამკვირვებია, ვიქტორს ყველა თავისი ლექსი შეპირად ახსოვდა.

- რა? დაკითხვას შენ გვიწყობ? რაც დაამავე იქ გეგყვით! მალე ჩაიციე, ნუ იშლანები! - ხმადაბლა ბრძანებდა ჩემკენ ხანგამოშეებით მშირალი შინსახკომელი, რომლის ხმა თითქოს ნამდვილად მეცნაურა. იგი მომწვანო სახითაც იმ ადიუტანტს მივამგვანე, ეორეს მთავრობის ღერბიანი გელეგრაბა რომ მოართვა. მაგრამ არა, ის არ იყო.

ვიქტორმა განსაცემელი, როგორც იქნა, ჩაიციე, დაუპატიებელ სტუმრებთან ერთად წახასველვად გამზადებულმა, მე გამომხედა, - ჩემოდანი არ დაგვაიწყდეს-მეთქი, - შეეძახე მას და შინსახკომელთა ბრძანებით საწოლზე დაგდებული, უცებ მათ უკითხავად მეზე წამოხეტი. ხელჩანთასავით პაგარა ჩემი ჩემოდანი ვაღმოვაპირქვავე და შიგ, მის განსაცემელთან ერთად, ჩემი უხმარი ორი ხელი თეთრეული და „ბელომორის“ კოლოფები ჩაყვარე. ღამის სტუმრებს ჩემს საქციელზე ხმა არ ამოუღიათ. ხალხის გაღვიძებისა ურიდებოდათ თუ ჩემს სახეზე სიგეთის მაგვარი ნიშნის შეეცნობამ გაარინდა ისინი, დღემდე ვერ გავრკეველვარ. მე უფრო დაუნდობლები მეგონნენ. თუმცა, სხვა რა უნდა ექნათ, დაპატიმრებულ სტუდენტს იქვე, ჩვენს თვალწინ წამებით ხომ არ მოკლავდნენ? ამხანაგის ასე იოლად დაპატიმრებამ დაჭერის შიში ოღნავ გამინელა, მაგრამ ნაჭრილობევი თავის ტკივილმა საგრძნობლად მიმაგა.

მეორე დღეს მთელმა ინსტიტუტმა ღამის ჩემზე უკეთ უწყობდა ვიქტორ მანცელის „ჩორნი ვორონი“ წაყვანის ამბავი. - აგრე ეღვისუმაღ ვინ განცნობათ-მეთქი, ვალოლია

სლონუხინს და მის სეხნია გენდრიაკოვს კითხვ გაკვირვებულმა. - სტეპო სავენკომ და ვამგენ ვართანთანა გეთხროსო, - ერთხმად მომხალეს ჩემი გაკვირვებით შეუბუნებულმა ვალოდებმა. დამენათევი და თავს გადახდილით ძარღვებაწეწილი, ალბათ, შემლილსა ვგავდი, სეხნეები რომ გამყიდლენ.

„მეოთხე ინგერნაციონალის“ ორ წარმომადგენელს წუხელ თურმე ჩვენთან მინსახკომელთა შემოყენებისა გაღვიძებით, მგერამ თორივეს თავი მოუშმინარებია.

- არ გეწყინოსო, - მითხრა იმ დილითვე კამერული თეატრის ბუფეტში შეხვედრილმა სტეპკომ, - პოლიტპატიმრის შეილი ვარ, მგონა, ისინი ჩემს დასაჭერად მოვიდნენო. აბა, რაღა შეთქვა? დამინებულმა ბიჭმა მამის ამბავიუ კი გამანდო. ანდა ერთხელ უკვე ციმბირმოვლილ, ციხენაღეს ვამგენას თვალი რომ გაეხილა ან ჩემსავით საწოლიდან წამომხტარიყო, განწირულ თანატოლს რას უშველიდა? ვინ უწყის, მათსავით დროზე რომ დამძინებოდა, მინსახკომელთა შემოჭრით ძიღვაფურთხალს, ვგებ მეუ თავი მოშმინარებინა, ჩვენი დროის შვილები ცხელ ტაფაზე ცოცხლად დაყრილი თევზებით, კლაკნა-გრეხით ერთმანეთსა ვგავდით, არაგულწრფელობაზე რომ არა ვთქვით რა.

გერცენის სახლის სარდაფში აღამინებზე გულის მოსვლისას ყოველთვის გერცენისავე ნათქვამი მახსენდებოდა: „მომაჯალში რეკოლუცია არა მარტო საკუთრებისა და სამოქალაქო უფლებების მარადიული საკითხით, არამედ აღამიანთა შნეობრივი საკითხით უნდა დაიწყოს...“

ამქვეყნად მხოლოდ ერთადერთი კაცი მეგულეებოდა, თანამედროვეთაგან განცალკევებული, განსხვავებული, ვინც ნამდვილად გამიგებდა, საკუთარ თავზე მეტად ვისიუ მწამდა, ვინც ჩემი ასაეალ-დასავლისა არა იყოდა რა, არც მე მყავდა იგი ნანახი, მაგრამ ბაღლობიდანვე მის ახლო გაცნობაზე მეოცნებეს მეგონა - თვალს მადევნებდა, შორეთიდან გამოწვიღლ ხელს მამუელედა.

ჩემს ახლონათესავთა თუ უფროს მეგობართა საუკეთესო ღირსებანი ერთიანად მისმეირად მიმანდა, რადგან ჩემიანების გულახდილი ნაუბარიდან ჩემ სულში დაბუდე-

ბულიყო ათეული წლობით თანდათანობით სრულქმნილი, იმედისა თუ ნუგემის მომნიჭებული, მაგნიტურ არესავით მარად შეუნსობელი ძალა, საწუთროში ყველას უკლებლიე რომ იზიდაეს და განიზიდაეს. ცხოვრების კალაპოტიდან ამოვარდნილ, სამუღველი ბიძისაგან განზიღულ გოჩასაც კი ის ძალა ბოღაბოს მადარობისაკენ მისი მამადწოდებული კატორღელის სახით იზიდავდა. დეღამიწის ახალგაზრდა მკვიდრთაგან კაციშვილი არ ბოვინობს, ვიღაცის იმედი რომ არ ასულდგმულელებს, საერთო საცხოვრებელშიუ მარტოობას ის მიხალვათებდა. ობობას ქსელივით ჩემს გამოსაჭერად დაქსაქსულ გზებზე ის მაღალი სულის აღამიანი წინ უჩინრად მიმიღოდა. ბიძაილა ხარო, ახლობლები ადრე როღესაც მეტყოდნენ, მიხაროდა, თუმცა ბიძინა ჩივაძე დეღამემის ბიძაშვილი იყო მხოლოდ და არა მამა, არა ჩემი ღვიძლი ბიძა, როგორც გოჩასათვის ჩემი ნახიამზრადი.

რუსეთში რაც ჩამოვედი, ერთი ფიქრი არ მომშორებია - ჩემს ყოფაში მოხვედრილი ბიძინა ჩივაძე როგორ მოიქცეოდა?

ვიქტორ მანცელის დაპატიმრების ღამემ დანარჩენი ღამეებზეუ მატეხინა, იმ ნესტიან სარდაფში ცხრა თვეს წესიერი ძიღი აღარ მომადირსა, უძიღობამ და დაჭერის მოლოდინმა ჩამომახმო, სახე გამიშავა, საერთო საცხოვრებლის კედლების სინესტემ გენიანი ლოვინიდან თითქოს ჩემშიუ შემოკონა, დაჭირილი ვევა უფრო მწარედ ამიკენესა. მაც აღვიღეს გასცილდი, საღმე სხვაგან აუცილებლად ვაღადი, თორემ დაიღუპებო, - გამაფრთხილებელი ხმა სწორედ მეცხრე თვის ბოლო დამეს ჩამესმა. ხაროსავით ჩაბნელებულ ოთახში ყველას ეძინა, ვიქტორ მანცელის საწოლში უკვე სულ სხვა პოეტი - ვიქტორ გრაფოვი იწვა, რომლის თავდაუჭერლობა მარტო მე კი არა, ჩვენი ოთახის სხვა მკვიდრთაც სისხლს უმღვრევდა. ჩემი სახელი ლათინურად და რუსულადაც გამარჯუების აღმნიშვნელიაო, - წარამარა გვიმტკიცებდა ის მხრებვიწრო და გადამსხვილი ოპტიმისტი, ვისაც სასხვათაშორისოდ შევახსენებდი ხოლმე, მისი საწოლის ყოფილ პატრონსაც ვიქტორი, ანუ „გამარჯუება“ რომ ერქვა.

- ჯერ ერთი, მას - 37 წელზე პოემის

დამწერს, ჩემი ხელით დახვრეგდი, მეორეც, - ებრაულ მანცელს ლათინური სახელი „ვიქტორი“ არ ერქმეოდაო, ისე ბრამშორეული მასსუხობდა, მარტო განისა და ლექსების სივრცით მაიაკოვსკის შემკვიდრედ თავწარმოდგენილი ვიქტორ რაფოვი, ისედაც ძილგატეხილებს, დილაძე ლექსების წერისას თვალეში შექს რომ გვიჭყვიტინებდა.

ლულხანიდან გვიან დაბრუნებულმა გრაფოვმა ერთხელ, მისი აზრით, სასაილო რამ გაგვიმხილა - დღეს გავიხსენე, ჩვენს ერთ სტუდენტს ჟორესი ჰქვიან, მის კრეგინ მშობლებს შვილისათვის თურმე ქუჩის სახელი დაურქმევიათო. რაღა თქმა უნდა, ჩვენც ხმაძალა ავხარხარდით, ოღონდ, მას თუ დავეინოდით, გრაფოვი ამას, რა თქმა უნდა, ვერ მიხვდებოდა, რადგან ყველანი, ჩვენი მშობლებიანდა, კრეგინებად მივანდით.

შუქის ჩაქრობაზე არაერთი თხოვნა მასთან არ ჰქრდა, ყველანი უნიჭობად და ანგისაბჭოთა ელემენტებად წარმოედგინეთ. ოღონდ ცისკრის ეამს ძლიეწაძინებულებს მაინც მისი ხმაძალა სოპრანო გვაფეთებდა: - მისმინეთ, ნამდვილი შედეკერი, შედეკერი შეექმენიო, - ქალური ხმით წამოკიელებისთანავე მელანშეუშრალ ცხელცხელ აქკარებს რადიოს დიქტორივით გვიკითხავდა, რისთვისაც ვამგენ ვართიანმა მას გვარი და სახელი ოღნაე შეუცვალა და დიქტორ გრაფომანიანცი შეარქვა.

რუს პოეცს სომხური გვარი რად მომაკერეო? - გამწარდა ვიქტორ გრაფოვი.

გერმანული გვარი თუ გნებავს, მაგამე იოლი რაა? „იანცს“ მოვაცილებ და „გრაფომანი“ ზედგამოტრილივით დაგმშვენდებო, - მოუჭრა ძალად ნათლიამ, მაგრამ გრაფოვი მეორე ვარიანტმა უფრო გააცხარა: წმინდა რუსული გვარის ფაშისტურ ენამე გადაკეთებას როგორ მიბედავო?

- ბოდიში, გოეთე და შილერი ფაშისტები თუ იყვნენ, არ ვიციოდი, არც ის ვიციოდი, გრაფი წმინდა გერმანული წოდება რომ არ ყოფილაო, - სინანულით უთხრა ვამგენმა და ბოლოს დაურთო, - რადგან დედა გერმანული მყავს და მამა სომეხი, მხოლოდ ამ ორი ეროვნული გვარის კულის ჩუქება შემიძლია, დამით შუქს თუ ჩააქრობ და დილაუთენია აღარ გაგვავლიებო. მათ ხმაძალად

კამათში დეარვიით შეჭრილმა ჩვენმა ხარხარმა, რასაკვირველია, შემობული პოეტი ქალებიც გააღვიდა, მაგრამ გიხარს იქიდან ჩვეული წყველა კრუღვის მაგიერ, გაბმული სიცილ-კისკისი შემოგვესმა, თურმე მათაც პყოლიათ ერთი აბუნარი მადვიძარა, ვისთვისაც ჩვენს გრაფოვს ლექსების დიდი ციკლი მიუძღვნია. აღექსანდრ ბლოკის „Стихи о Прекрасной Даме“ ამ ლექსებთან შეკერთალდებო, - უთქვამს დამეთამთვეელი გრაფოვივით სადილობისას ვაღვიძებულ კრიტიკოს ქალს, მიჯნურის შემოქმედებაზე სამი სტაგია რომ ჰქონდა დაბეჭდილი.

მეშობელთაგან ეს ამაბი როცა შეეცყვეთ, ჩვენს გამწამებულს იმ ქალის ცოლად შერთვა ვურიეთ. - რახან ერთდროულად გიწვეთ მუშაობა, შეერთე და დირექციამ ცოლ-ქმარს, ჩვენი თხოვნით, შეიძლება საერთო საცხოვრებელში ცალკე ოთახი გამოვიყოთ. - მეორე დამეხვე შეაგულიანან სტეკო სავენკომ უკრაინულ ყაიღამე გადანათლული გრაფომენკო, რომლის გვარის უუტესაც, მეჯდანუაშვილისა არ იყოს, „ჯღანით“ „გრაფო“ ვერ ვაქვეცობდა. ქართულადაც ურიგოდ როდი ედერდა „გრაფომანიძე“, მაგრამ უუტეუკვეცადი გვარის პატრონის რაობა გერმანული დაბოლოებით უფრო მუსგად ხასიათდებოდა.

არა, შემოქმედებაში ხელი შემეშლებო, - ცოლის შერთვაზე უარს ამბობდა ჩვენი მეშობელი, მაგრამ ბოლოს მაინც პოეტი ქალებმა გვაჯობეს, ინსტიტუტის დირექციასთან შეუთანხმებლად, საერთო საცხოვრებლის საკმაოდ დიდი საკუჭნაო ბიჭებს გადაგვაგებინეს, ქუჩის მხარეს კედელში პაწია სარკმელი გამოგვაჭრევისეს, პურ-მარილიც თაუად იკისრეს და სტუდენტური ქორწილის შერე, ჩვენი ძილი ძილს როდესაც დაემგვანა, ორი ვიქტორის საწოლს ერთი ოქროსოქრორა, განმაღალი პირველკურსელი დრამატურგი დაეპატრონა. ჩვენი ახალი მეშობელი ლექციებზე და სემინარებზე დასწრებით თავს დიდად არ იწუხებდა, საერთო საცხოვრებელში საღამოეამს გვესტუმრებოდა თუ არა, ნამძინარევი სახით ეახმად პოლიტიკურ ანეგლოტებს დაგვეცირიდა და იმავე წამს ლოგინში დიდი ხნის უძილოსავით წვებოდა. სტეკო, ვამგენი და მე ახალი მეშობლის ცხელ-ცხელ ანეგლოტებს ყურს

კი ვეგლებდით, თავშეკაფებულად ვიცინოდით კიდეკი, მაგრამ ჩვენ თავად არას ვუყვებოდით. მოსმენა გვერჩია, რადგან სამთავე შწარედ ვიყავით დამინებული. არც ისე გამოუცდელი გახლდით, ქრონიკული უძილობით დაბავადებულს, მისი სუთქვის სისშირით ან ქუთუთოებისა და სახის ნაკუთობა ოდნავ შერხვეითაც კი ვერ შეუმეჩნია, ნამდელილად ეძინა თუ არა. ჩვენს ჩაძინებამდე მას, რაგომდაც, ერთი წამითაც არასოდეს სძინებია. ჯერაც შეუცნობელ, სრულიად სხვა სამყაროში შემოხლებლთა გადაურუნისთანავე, იგი ფრთხილად დგებოდა, ქვეშაგებს ვაასწორებდა, მერე ქურდევით ჩუმად კარის გაღებისთანავე გარეთ, ბნელ ღამეში უჩინარდებოდა. ეს ოქროსქოჩორობა დამწყვები დრამატურგი ამოუხსნელ დილემად შექცა. მებნეგლოდი ლიოშა თუშკა ჩვენი ხნისა იყო, მაინც ვერ გავივინებარდა. ერთ საღამოს მან ჩვენს ქვეყანაში სოფლის მეურნეობის ჩამორჩენაზე ისეთი ანეგლოგი გვითხრა, რომ სამთავეს სიცილი წაგვსკდა, ჩვენი სიცილით წახალისებულმა ლიოშამ ნაზიმ პიქმეთმეც მოგვახსენა, ციხეში ერთთვიანი შიმშილი რომ გამოუცხადებია და ამის გამო ჩვენი გაბეთებზე აღშოთებას გამოთქვამენ, როგორ არა რცხვენიათ, ჩვენ ოცდაათი წელია, ვშიმშილობთო, თქვა მან და სკამზე განსაქმელის გადაუუნისას მარულის ჯიბიდან რაღაც მძიმე ნეთი იგაკეშე ვიქტორ მანცელის ბიბლიასათუ, ბრავჯანით რომ დაუვარდა, მის გარდა, ყველანი შევეკრითო. შემთხვევით ძირს დავარდნილი „ტექს“ პატრონმა თვალი თვალში ჯერ მე გამიყარა, მერე სტეკოს და ვაზგენს გადახედა.

არსად წამოვცდეთ, თორემ, „ოცდაჩვიდმეტი წლის“ ავტორევით, მეც გამაქრობენო. დამამებრების შიშით შემეურად ჩამომხმარ სამ სტუდენტს ესლა გვაკლდა? დატაკური ცხოვრებით უკმაყოფილოებს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის ვამოსწორების იმედ და უკუთქსი მომავლის რწმენა გვიძლებინებდა, თორემ ქურდობასა და ყაჩაღობას დაჭერის ან სიკვდილის შიშიც კი ვერ დაგვიშლიდა. ლიოშაზე ნაკლებჯანიათი თუ გულოვანი სამთაგან არც ერთი არ ვიყავით.

- აბა, გვიჩვენე, როგორი იარაღია! - ბრძანების კილოთი ვუთხარი ლიოშას. სტე-

კიო და ვაზგენა ჩემს ახლოს აიტკუნენ. იარაღი გვიჩვენეო, - უსიგვოდანინშენს ფერწახულ ლიოშას, ახალგახილი განსაცმელი ხელახლა პაიპარად რომ ჩაიცვა და საბრძოლო ხმარებლად ჯერ კიდევ გამოუსხეული „ტექ“ პიჯაკის შიდა ჯიბეში სამიულოდ მოიყუჩა. - ძმებო, ყაჩაღი არ გვევონოთ, ამ იარაღს, სანამ ცოცხალი ვარ, ვერ გიჩვენებთო! - ამის თქმისას გაფითრებულ სახეზე მას თითქოს რაღაც ჩრდილმა გადაურა, ერთხანს იდგა ასე გაბუსუნებული, ბოლოს კარისკენ სახემებრუნებულმა მხედრული ნაბიჯით დერეფანი ისე სწრაფად გაიარა, ჩვენკენ ერთხელაც არ მოუხედავს.

მას შემდეგ ლიოშას მხოლოდ ერთხელ მოვეკართი თვალი. მოულოდნელი შემთხვევით დაბნულმა მე და ჩვენმა ბიჭებმა. სახელმწიფო უშიშროების მუშაკთა მწვანე ფორმაში კოხგად გამოწყობილი განმალადი ლიოშა საპირველმასისო პარადზე, თავის პოლკიან ერთად, აღექსანდრეს ბადის კიდედან წითელი მოედნისაკენ ამაყად მიბიჯებდა.

„მეთხე ინტერნაციონალის“ წარმომადგენლებმა პირველი სახელმწიფო გამოცდა ინსტიტუტის საგამოცლო კომისიას კი არა, იმ ახალგაზრდა ოციერს ჩავაბარეთ, ვინც ჩვენს საიმედოლობას ანეგლოტების თქმითა თუ ჩვენი საუბრისას თავის მომხინარებით ამოწმებდა. ვინ უწყის, ალბათ, სხვა ოთახებშიც იყო თითო ასეთი „დრამატურგი“ ლიტერატურული დრამის ნაცვლად, ცხოვრებისეული დრამის არცთუ ისე რთული ფაბულის დასახლართავად, მის ერთ სიგვეამე, როგორც ბეწეზე, არა მარტო ჩვენი გაუხარული სიცოცხლე, ჩვენი პაწია ბიჭების ბედიც ეკიდა. სტეკოს და ვაზგენს - თავიანთი ჩველი ბავშვების გადიდებულ სურათები თავსასთუმალს მემოთ, კედელზე უკიდათ, მე კი, დასაჭერად გამზადებულს, ჩემი ძის ხატი გულის ჯიბეში მდლო მამობის პასპორტევით. მაგ საერთო საცხოვრებლადან აუცილებლად უნდა გადახვიდყო. შუალამისას კვლავ საიდანღაც ჩამესმა უცნობი ბიძაჩემის ბიძინა ჩივამის ხმა. სხვა რაღა ჩარა მქონდა, უნდა ავჩქარებულეყავი, მოსალოდნელი უბედურებისათვის როგორმე დროზე უნდა გამესწრო. ჯერ არ გამეგონა, მაგრამ

მისი ხმა რომ იყო, განით ვერძნობდი. თავიე ავისმა უწყებლად მიკენსოდა. მეორე დღესვე მწერალთა კავშირის ახლო, ვოროუ-სკის ქუჩასთან საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლობის ლამაზ სახლს გარშემო სამჯერ შემოვუარე, მაგრამ შესასვლელს ვერ მივაგენი, რომელ კარსაც დავეჯავჯურე. ყველა დაკეტილი აღმოჩნდა. თითქოს ჩემს ჯიბრზე, იმ სახლიდან გამოშვებული ან შიგ შემსვლელი დიდხანს ვერაფერი იხილიე. გვიანნი შემოდგომის ენქელში თხელი ლაბადისამარე ყურყურდა როცა ამაძაგაძაგა, ჩენი წარმომადგენლობის ჩარამული კარიე სწორედ იმ წამს გაიღო, ვარეთ მაღალ-მაღალი ჭადაროსანი ქართველი დარბაისელი გამობრძანდა; მისმა გამორჩენამ უსიამოცივი ქარ-წვიმა თითქოს თბილისურ თბილ ნიაველ მიქცია. უამრავ უცხო ქვეყნის საუღროთა მუყდრო ქუჩაში გაქსის მომლოდინე შალვა დადიანი უცებ ვიციანი; იმანაც მიენო თუ დიდად თავაშინამა კაცმა დიმილიანი საღამო უცნობი ქართველისთიე-საე კი არ დაინანა, არ ვიცი, როდესაც გამოვეცნაურე, მან წვიმით გაელენთილ მხარზე ხელი გადამხვია, - როდის ჩამობრძანდითო, - მკითხა, თან მის წიგნზე მოსკოვში გამომგზავრების წინ „ახალგაზრდა კომუნისტში“ გმოქვეყნებული ჩემი რეცენზიის ქება-ქებით წარმომადგენლობის შენობაში შემიძლეა, წითელი ხის ჭრაჭუნა კიბის საფუხრზე ფეხის შედგმისას სიცილით მითხრა, ეს კიბეე ჩემსავით დაბერდო.

- ჩემს გამო უკან ნუ დაბრუნდებით-მეთქი, ვითხოვე ბაგონ შალვას არა, მარგო თქვენს გამო, არა, ქოლგია თვის ებრუნდებო, ვგებ ჩვენი წარმომადგენლობა ამაში მანინე გამოვვადგესო. კი, უმე ასელისთანავე იგი სავარძელში ჩაეშვა - აბა, ბრძანეთ, რა გაგჭირვებიათ, ასეთ ამინდში აქ რამ მოგიყვანათო. ოჯახის მიგოვეების აშპავთან ერთად, მას ჩემი უბინაოლაც როცა შეეჩიულე, არაფერიო, გრეხილ უღვაშებში ჩაეცინა ხუთცილოგამოვიდილ ცხეთეანს. სავარძლიდან წამოდგომას რო ეღსაე აპირებდა, იქვე, ჩვენს პირისპირ კაბინეტიდან შალვა დადიანზე ბევრად უმცრისი, ოღონდ ერთიანად გაჭლარავებული, მოხდენილად ჩაეშული კაცი გამოვიდა.

- ბაგონო შალვა, რაკი ჯერ არ წაბრძა-

ნებულხართ, სასტუმრომდე მანქანით ვაგაცილებთო, თქვა მან და მეც, როგორც დიდი მწერლის თანმხლებს, თავაშინადად გამიდიმა.

ბაგონმა შალვამ მოსკოვში საქართველოს წარმომადგენლობის ხელმძღვანელს - ალექსანდრე ბუხნიკაშვილს ჩემი თავი ნიჭიერ პოეტად გააცნო. ეს ახალგაზრდა ქართველ სტუდენტთა საერთო საცხოვრებელში უეჭველად უნდა მომიწყო, თორემ ჩვენს მოკეთობაზე ხელს ავიღებო, მრავალმნიშვნელოვნად ჩაიხითხითა ჩემმა შემწვემ და მწყალობელმა.

- პატივცემულო შალვა, ჩვენს მოკეთობაზე თქვენ ნახევარი საუკუნის წინათ ელენესთან განშორების შემდეგ აიღეთ ხელი, მაგრამ რახან თქვენა მითხოვთ, ამ ყმაწვილს ქართველ სტუდენტთა საერთო საცხოვრებელში აუცილებლად დღესვე მოვაწყო.

ბაგონმა ალექსანდრემ ჩაიხითხითებითვე უპასუხა თავის ყოფილ მოკეთეს, საქართველოს გარეთაც ურიცხვი მოკეთე თუ ნაცნობი დიდი პატივისცემით რომ ვგებობოდა. უამრავ მის მოყვასზე ან ახლობელზე რა მოგახსენებო, ყველას ჩემზე უკეთ მოგახსენებო, ოღონდ შალვა დადიანის სხვაგვარი ცხოვრება წამითაც ვერ წარმომეღვინია. „გიორგი რუსის“ და „გვირგვინების ოჯახის“, „გუმინდელისა“ და „რაე გამახსენდას“ ავტორს საქართველოში მხოლოდ კარგ თამადად და მსახიობად ვინე იხსენიებს, მის სიბეჭეზე შეეცინება.

არავის ეგონოს, თითქოს მას მხოლოდ უკიდურესი გაჭირვების ეამს მამაშვილური დახმარებისათვის ვადიდებე ან სხვათა ჯიბრზე მეწადოს გამოჩენილი მწერლის გაღმერთება, სიგყვის გვედლობა თუ ფრამის მოქნილობა, სტილის სანიშნურო სისხადავე თუ ხასიათთა ძერწვის იშვიათი უნარი, ქართველი კაცის ბუნებაში ღრმად წვდომის უმცდარი ალლო თუ ერის გკივილთა გათავისება მას საკუთარი სისხლის უშურველად გაღების ფისად დასჯდომია.

მაგანთავან თვალის მერევე გადავლუბით უშრუნველ დარდიმანდად მიჩნეული შალვა დადიანი განა მარგო ჩემი ან რომელიმე თაობის მოძღვრად, არამედ მთელი საქართველოს იმედად შეგულებოდა. კარგად მახსოვს მის წინაშე „გიორგი რუსის“

განმქიებელი ერთი მოსკოველი მედროვე პუბლიცისგის ბოდიშის მოხდა. არც ის მავიწყდება - იმ მედროვის ბოდიშის მოხდალე სამართლიანად ვაცხარებულ ბაგონ მალეს როგორ გამოვექომაგე, რისთვისაც ჩვენმა ქართველმა და აფხაზმა მედროვეებმა აფხაშეთის მთავრობის საბანკეტო დარბაზში მასხრად ამივდეს, სტალინის მიერ აღმუკვეულ და ბოლოს მის აბუნად ამგდებ პოშიორთან მომიბოდიშეს: - უგონოდ დათერა და ეპატიებაო. თამარ მეფის უღირსი, მწედაცემული თანამეცხედრო - გიორგი რუსი მათ რუსი სტუმრის მიშით, ხალხმრავალი გრანკეობისას, პროგრესულ მოღვაწელ გამოაყხადეს.

მოსკოვში ჩვენი შეხედრისას ბაგონ მალეს, ალბათ, ეს ამბავიც გაახსენდა, აგრე გულწრფელად რომ მომესიყვარულა და სამშობლოს გარეთ მცხოვრებ ქართველ სტუდენტთა საერთო ჭერქემ იმ უკმურ დღესეუ დამამკვიდრა.

წითელი მოედნის ვაკლით, ვასილი ნეტარის დიდებული გაპრიდან მხარმარცხნივ თუ შეუხვევ, რამინის ქუჩის დასაწყისშივე მაღალი არა, მაგრამ ვეება ფართობის მოიველი მომწვანო-მოყვითალო, ნახევარსვეტებიანი სახლი გამოჩნდება. რუსეთის პირველი გილდის ვაჭრებს მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში აუგიათ ეს უღიმამო შენობა, სადაც სასტუმრო, რესტორანი, საწყობები, თაფლები, კამინო, ჩაიხანა, საროსკიპო და კიდევ სხვა აუცილებლად საჭირო და თავშესაქცევი დაწესებულებები განულაგებიათ, რათა შორი გუბერნიებიდან ჩამოსულებს, საროიან საქმეთა იქვე მოგვარებისთანავე, პროვინციებში დაგუბებული ფინი ადგილმევე ჯიშინან მოსკოველ ქალეთთან გადამბული ღრეობით მამპანურის მღვაში ჩაეხრჩოთ.

ვერცენის სახლის სარდაფიდან ამ სახლის მესამე სართულზე გადმობარგებაში ერთი საათიც არ დამჭირებია, ოღონდ რამინის ქუჩის №3 სადარბაზოში ფეხი შევდგი თუ არა, სულ სხვა ხანაში მეგონა ჩემი თავი: უსამველოდ გრძელი ღერეფნიდან სტალიონივით ფართოდ გაშლილ, ჯარიმთა და ნაგვიით საფე ეშოს ხანამ გადავხედავდი, თვალი ჩემს ახლო მიმომრბენალთ შევაუღე. პირქეში შენობის ბათქაშაყრილი

კანგორებიდან დაბალი ჩინის, ჩემზე ცუდად ჩაცმული, უმეტესად ცხვირწითელი მოხელეები კი არ გამოდიოდნენ, გამორბოდნენ და იქვე, სხვა კანგორებში შერბოდნენ. მათ შემყურეს ვიქტორ მანკელისათვის ნახუქარი ჩემოდნის მავიერ ხელთ ჩარსავის ფუთა რომ შეკავა, არ მეუხერხულებოდა. უზარმაზარ ეშოს შიგნით რკალად შემოვლებული ცემენგისიაგაკიანი ღერეფანი შენობაში შეჭრილ ქუჩას შეგადა.

ამ ჭერიან ქუჩაში გამვლელთაგან ვინმე კაბიანი თუ გამოერეოდა, წამით თვალს ის თუ შემაღებდა, თორემ შარველიანები მხოლოდ ჩემს თეთრ ფუთას უბღვერდნენ ხოლმე გვერდზე ჩაქროლებისას. შაფილაქნებიან ღერეფანში აქა-იქ კედელთან აგუმულებიყ შეენიშნე; ისინი, ალბათ რაღაც შავ საქმეზე იყვნენ გამოსულნი, თორემ უქმად დგომას, ისიც ასეთ საქმიან, ქალაღდებაფრიალებულ ხალხში თავს არ გამოპყოფდნენ. როგორც შევაგყვე, ნალივით მორკალულ იმ უსასრულოდ გრძელ ღერეფანში მომიერი ნაბიჯით მარგო მე მივდიოდი, სხევი გარბოდნენ ან იღვნენ. სტალიონისხელა შენობა რაღაც შინაურ ხმას გამოსცემდა. ქაროველ სტუდენტთა საერთო საცხოვრებლის კიბესთან მისულს, ვიღაცამ კაცოო, - დამიძახა, მერე საჩვენებელი თითით თავისკენ მიმიხმო განგისფერ კედელთან აგუმულმა მარწყვისცხვირიანმა შაველვამა უცნობმა მშისგან გარუჯული პირისახის გამო კავკასიელს რომ მივაგმვანე.

- ვინა ხარ-მეთქი, ვკითხე კიბესთან შეყოფებულმა, თან ჩემს მოსახმობად მსხვილი მავლივით მოსხმარგალე თითზე მშერა დავარისხე. - გი მოი შემლიაკ და? გი იმ გრუში? - მკითხა. ძალად გაღრეკისას ფოლადის კბილებამშინებულმა. რაღა თქმა უნდა, ქართველი რომ არ იყო, ხელად შევაგყვე, მაგრამ ვინაობა მაინც ქართულად ვკითხე. ცულივით სახეწამახულმა უცნობმა როცა ვერა გამიგო რა, თვითონ იკადრა მოახლოება. - გამარდლობა შემლიაკ! - თქვა და მის შორიახლო აგუმულ კახნასკენ მიმახება, იაჟად მოვემსახურებო. „შემლიაკს“ ჭროლა თვალებში ჩავაყქერდი, ნაბიჯით უკან დავიხიე და საცვლებით გამოტენილი ფუთა შიგ სახეში როცა ვთხლიშე, ქართველად თავის გამსაღებელი ოღრამი უსამველოდ გრძელ

დერეფანში მარბენალ ხალხს აედევნა. „რუსეთში ჯერ ორი წელიც არ მეცხოვრა და ორიათასამდე თაღლითს თუ სპეკულანტს მაინც გადავეყარე, თავს ქართულად ვინც ასაღებდა. ეს უკანასკნელი მათ შორის ყველაზე მურღალი ვინმე არ იყო. არა, ღმერთმანი, დღემდე ვერ გამიგია, ეს ნაყარ-ნუყარანი რუსეთში და საზღვარგარეთაც თავს ქართველებად რომ ინათლავენ, რას გვერჩიან, თავს რაგომ გვეჭრიან, რა დაეუშავით? ჩვენგან სიკეთისა და სითბოს გარდა, რა ახსოვთ? ჩვენს მიწა-წყალზე ლაღად მცხოვრებნი სხეებით გაგვიუკუვას კი არა, ღვიძლი ძმებით შევეიფარებია, სარჩო-საბადებელი გაგვიწვდია. მაღლობის მაგიერ, სხვაგან რად გვარცხვენენ, შემობულს რად გვიმხედრებენ. შავანთა შთაგონებით, ჩვენს წინააღმდეგ დიდი შეთქმულება ხომ არ იწყება?“ კიბის საფუხურებს ამდაგვარი ფიქრებით თვატაკიებული ავეყვი. იმ კარლია ოთახში, სადაც ორ წელიწადს კიდევ უნდა მეცხოვრა, სამი ქართველი სტუდენტი დაშხვდა, ოღონდ არ შემომგებებიან, არც გამცნობიან, რადგან ჩემი მისვლისას უკვე ძიანთ.

ისინი განგახუდელად წამოწოლიდოყვნენ რკინის საწოლებზე, კარმარცხნივ, საწოლზე წაბლისფერქოჩორა, შავგერემანი ჯეელი განმომცრო ჩანდა. მის პირისპირ, ფანჯრისკენ მიჯრილ საწოლზე, შვეულვამა, გრძელკანჭება ჰაბაკუი ფშვინავდა, კარმარჯვნივ, ძველებური ძვირფასი კაფულით მომარკეთებულ ბუხართან, სახის ლამამანაკეთებიანი პირთეთრი ახალგაზრდა გამოგილიყო. ერთს წიგნი მკერდზე ესვენა, მეორეს - გვერდზე, მესამეს, ვიქტორ მანცელის ბიბლია-ახავით, წიგნი იატაკზე დაფარდნოდა. კარლია ოთახში მათ ისე ტკბილად ჩასძინებოდათ, რომ საჩემოდ გამაღებულ, თეთრეულ-გაღაფარებულ საწოლამდე მისვლისა მომგვივადებოდა მთელი დღის ნალექიანი ბიჭები არ გაივადვიმო-მეთქი. ჩემთვის განკუთვნილი რკინის საწოლი ისეთი ძველი და დახჯდრეული მეჩვენა, ზედ ჩემი ჩამოჯდომისას უკვეწვლად აჭრილდებოდა, არადა, მეოთხე სკამი ოთახში ვერ დავლანდე. ერთხანს ვიდექი აგრე დაბნული. ბოლოს, როგორც იქნა, მოვისამარე და, ჩქამგაულებლად, ღბილად ჩემსავ ფუთაზე მოვიკალათე, თან მწა-

რედ ჩამეცინა - ჩემს მაგიერ ციხეში ჩემი ჩემოდანი რომ მიყუჩდა.

მშობლიური სითბო ვიგრძენი თუ არა, იმწამსვე წამთელიმა, მაგრამ შორიახლო თუ საერთო საცხოვრებლის შემოსახვლელთან ვილაყამ მჭახე ხმით დაიჭქვა: - *Тбилиси звонит, не слышите, глухие?!*

ამ ხმამ ბიჭები ზემე წამოახტუნა და ფუთაზე მოკალათებულს, თვალები დამაჭყიცგეს. შუ დალოცვილო, ეგრე რა გაჯუღლებსო, - გამომძახა პირთეთრა სტუდენტმა. წაბლისფერთმიანს და შვეულვამას ხამაღლა გაეცინათ: - ეგ რა შუაშია, ჩვენი კომუნდაგი ვახილ მიხაილოვიჩი ყვირის. ალბათ, თბილისი მარეკავს, - თქვა შვეულვამამ და დერეფანში გავარდა.

ჩემმა დამტექსაყმა ბოღიში მომიხადა, ფუთიდან წამომხტარს, ხელი ჩამომართვა, წაბლისფერთმიანი ახალგაზრდა გამყენო: მომავალი კინორეჟისორი, თენგიშ აბულაძე გახლებით, - მე შოთა შქვიანი, გვარად ქარუხნიშიელი ვარ, ამბობდა იგი, თან საწოლზე გადანაცვლებულ ჩემს ფუთას ირონიულად მოჭკეკულ ცალ თვალს არ აცილებდა.

- ერთ შოთა ქარუხნიშიელს ვიცნობ, - დაჭკეკულმა გაეხუღე მას და თენგიშმაყ მშერა ჩემი ფუთისაკენ როცა გააპარა, ჩემი ჩემოდანი ციხეში არის-მეთქი, - მრავალმნიშვნელოვნად წამომცდა.

ამბავი არ გამიჭიანურებია, რადგან ორივეს სახეზე ჩემღამი რიდი და პატივისცემა აღებეჭდა.

- ალბათ, პოლიტიკურზე არა? - მოკრძალებით მკითხა თენგიშმა. პო, მერე მოგიყვებით-მეთქი, კვლავ გავეცინე მათ და ამასობაში რეზო ჩხვიძე დაბრუნდა. სიხარულით სახეგაბადრულმა რეზომ გაცნობისთანავე ბიძამასი - ღემნა შენგელაია მიხსენა, - თუ იცნობთო. ახალგაზრდა პოეტი ჩვენს ცნობილ მწერალს როგორ არ ვიცნობდი.

- ახლა სწორედ მან დამირეკა, ჩემთვის ფული გამოუგზავნია, შემეკითხა, მიიღე თუ არაო? - აბა, ჩქარა! სანამ დაიკეტება, ფოსტისაკენ ბიჭებო! -

- კოტე, თქვენ აქ იყავით. გორკის ქუჩაზე ფულს ავიღებთ თუ არა, იქვე, ელისეის მალამოში შევიბრუნებთ, სულ მალე აქ გაეჩნდებათ, ჩვენი გაცნობა ხომ უნდა აღენ-

მწითო! - მოხოვა მეგობრებთან ერთად გარეთ ვასავარდნად წკიპზე შემდგარმა რე-
მომ. რომლის მარგო ბიძას კი არა, მამასაც
ვიცნობდი, ოღონდ შორიდან, სხვათა ნაამ-
ბობით. დავით ჩხვიძე - დია ჩიანელის ფსე-
ვლონიმით ახსოვს ყველას, ვისაც ოცდაათ-
იანი წლების ქართული მწერლობისა სწავს
ან რაიმე ეკითხება. არ ვიცოდი, ოცდაჩუ-
დმეტ წელში დაღუპულ ახალგაზრდას ჩემი
გოლი ვაფი თუ დარჩა. ასე მეგონა, თითქოს
რემო ჩხვიძის გაცნობისას თვითონ დია ჩი-
ანელს ჩამოვართვი ხელი, ვის კაცობაზეც
ბევრი კარგი მსმენია სერვანტესის იდალ-
გოსავით ამაყ და თითქმის არავეს მაქებარ
ნიკა აგიაშვილისაგან.

აგიაშვილი ნიკო
ნე პრიმზაიოტ ნიკაო...

ხოგბამუნწობისათვის მას ჯერ ასეთი ფუნ-
აგორია გამოუთქვეს, მერე უკვდავი „გერნ-
იკას“ და სხვა აურბახელი შედეგების აფ-
გორიც მიაყოლეს:

აგიაშვილსა ნიკასო
არ ნაყვარება პიკასო,
გაჯავრებულა პიკასო:
რა დავეუშავე ნიკასო.

შუბგანისა ნიკა აგიაშვილი, მაგრამ შო-
რიდან ქუჩაში დანახვისას მაღალი რად მეჩ-
ვენება? თვალი მაგყუებს, თუ მანძილია გერ-
ეთ წოდებულ სინამდვილეზე მართალი? აი,
ახლაც, რუსეთის შუაგულიდან ფიქრის თე-
ალით დანახული ნიკა აგიაშვილი სერვანტე-
ესზე დაწერილი წიგნიდან და ფუნაგორიების
გომით ხელში მადის თაობიდან თაობებში.
ფიქრში წასულს, მისივე ნაუბარი მახსენდება:
შორი სოფლის სკოლისაკენ ჯორით მიმავ-
ალ პაგარა ნიკას გზაზე ვინმე თუ ჩაუვლ-
იდა, მისი ბეხრეკი როსინანტი იმწამსვე
ჩერდებოდა, გაჯიუტებული ჯორი ადგილ-
იდან ფეხს აღარ იცვლიდა. არც წიკებლა
ჭრიდა არც ხეწნა-მუდარა, არც ყვირილი
და არც საუშმელ გამოგანებული ხაჭაპურის
ან ჭადის ნაჭერი. ოთხფეხთან ჯაჯგურით
გატანჯულ ბიჭს ბეგრჯერ გზაზე მიუვლია
ის ჯორი და სკოლისკენ გირილ-გირილით
გაუკურცხლავს.

- იმ ჯაგლაგს რა ჭირი ყვრებოდა-მეთქი,
- სიცილით ვკითხე ძველ თავადიშვილს,
მზაბლის ქუჩაზე მოცეკვავესავით მსუბუქად
რომ მიაბიჯებდა.

- რა და... იმ ჯორს აღრე ნაბუნჩუმი და-
ჰყავდა. მსოვან თავადს გზაზე ვინმე თუ
შეხედებოდა, გაუჩერებლად როგორ გაუშე-
ბდა, ყალიონებს ერთად გააფუელებდნენ.
მასლაათის გუნებაზე მოსულებს, მოჯერ
გზაზე დადგომის მიზეზი კი ავიწყებოდათ,
მაგრამ ჯორს ბაბუნაჩემის სიკვდილის კი
ხნის მერე კარგად ახსოვდა, რომ მგზავრ-
ის შეხედრისას უკვევლად უნდა გაჩერე-
ლიყო; ასე გამიმწარა იმ სამგლემ ყრმობა.
თქვა ნიკამ და წიგნთაგან თავისუფალი
ხელი განზე გაიქნია, თითქოს შორის ნოს-
ტალგადა გამოცხადებულ წარსულს იგერი-
ებსო.

სახით ნიკა აგიაშვილს მახსენებდა ის
მოხდენილი ჯეელი, სხვისი გვართა და
სახელით რომ გამაქნო თავი. თბილისში
თვალა ბეგრჯერ მომიკრავს, ვარანციოვე-
ლია, იღლიაში ვიოლინოამონრილი ყმაწ-
ვლია ჩვენს ქუჩაზე ყოველთვის დინჯი ნაბი-
ჯით ჩაივლიდა ხოლმე. მამა რაც დაუპატი-
მრეს, მას მერე აღარ მინახავს. მაგრამ რად
უნად გამცნობოდა? ნამდვილ შოთა
ქარუხნიშვილსაც ბაღლობიდან ვიცნობდი,
თავზე თმა არ მექნება იმდენი, რამდენჯერაც
მასთან „პაგარა“ მითამაშია. არა, მე არ
მიცრუია გუჯასთან, მაგრამ ჩემი ჩემოდნის
ციხეში მოხვედრის აშბავი რაგომაც არ დაე-
ამთავრე, გაუცნობიერებლად ვიციოდა. ინს-
ტანქით ნაკარნახევი ამრი ახლა თავისით
გამიცნობიერდა. ჩემთან სხვა კაცად თავის
გაცნობისათვის ხურდა, რასაკვირველია,
იმწამსვე უნდა დამებრუნებინა, ოღონდ ჩემი
ნათქვამი თუ აგრე გაჭრიდა, არ მეგონა:
მას და თენგიშს ყოფილ პოლიტაგამირად
კი არ გაეცნობიერ, ყოფილ კემირად თვი-
თონ მათ ჩამთვალეს, ოღონდ შეეშალათ,
ყოფილი კი არა, ნამდვილი პატიმარი ვიყავი.
ყოველდღე დაჭურის მლოლინით მემუერ-
ა და ჩამოშხმარს, დაპატიმრება ბევრად მერ-
ია, ოღონდ ციხეში დამწყვედევამდე განჯვა-
წამებით სიკვდილისა მემინოდა. ეორეი რას
არ იკადრებდა. უბრალოდ, გაქცევის მცდე-
ლობის საბაბით ჩემი მოკვლა იმ ხალხს არა-
ფრად უღირდა.

ამგვარ საგანჯველს კიდეე რამდენ ხანს
გაუძლებდი, არ ვიცოდი, მაგრამ ქართველ
სტუდენტთა საერთო საცხოვრებელში თავ-
ის შეფარება მინც რაღაცნაირად მანუგ-

ემუბდა.

ფოსტა-ტელეგრაფში ფულის მისაღებად გაქცეული ბიჭები რატომღაც იგვიანებდნენ, ფუთიდან ორიოდ წიგნი და თეთრული ამოვალაგე საერთო მაგიდაზე მიმოყრილი გაზეთები გადათვალღერებისთანავე დაეჭმუჭნ და ბუხარში შეეყარე. საწოლზე წამოწოლილს, ცეცხლის წამიერ აბრიალებამ სულის წრიალი გამინელა. ჩემს ბებერ ოდასახლში გადაამაფრინა. ფიქრით ნისლასათვის რომ მომეხმო, რიონის ჭალებში მისი ჭენებით დაღლილს, ახლა უსათუოდ ჩამეძინებოდა, მაგრამ შემობლების მოლოდინში თვალზე რული არ ვავიკარე. რუსეთის დიდებულთა ყოფილ სასტუმროში თითქოს ახალშემწვარი ჭყინგი გაროს სურნელება კვამლთან ერთად დაგრიალდა. ბუხარს, ალბათ, კარგი წვეა არ ჰქონდა, შემოდგომის ქარი კვამლს უკან რომ აბრუნებდა. ქაღალდები მალე ჩაიფერფლა, ოღონდ ოთახში დამბოლქვილია ბოლმა ლამის სულთქმა დამიხმო, თვალზე ამიერეშლა, საწოლიდან ძლივ წამოშლამნილმა, ორმაგი სარკელები გამოვადე. გარეთ გაჭრილი კვამლი ქარმა მარცხნივ, არც ისე შორი ფანჯრებისკენ გააქროლა, რომელთა მიღმა ოთხწლიანი სასტიკი ომის გამარჯვებით დამაგვირგვინებული, ჭადარით თმაშუბოლილი გენერალსიმუსი მეგულებოდა.

ჩვენი ბუხრის კვამლი თითქოს მისი ჩიბუხის კვამლთან შესაბავეებლად მიისწრაფოდა. კრემლის კურანტთა რეკვა, რაღა თქმა უნდა, სმარჩაწყვეტილი რადიოს კოლოფიდან კი არა, მაყსოვრის კომსიდან როცა ჩამესმა, ასე მეგონა, ჭირგადახდილი დიდი ქვეყნის ჭარმაგი შესაჭე გამომეხშიანა, ხომ არაფერი გიჭირსო. მგრისას, მე რაც მჭირდა, მაგრამ ჩემი პაწია ბიჭისა და ცოლის ეორეის-ანაბარა მიმგოვებულს, დედასთანაც დამნაშავეს, ღმერთად აღიარებულ კაცთან ვინ მიმასუნინებდა? კრემლში რომ შემეღწია კიდეც, ეორეის აგენტთა ხელთ სიკვდილი მელის-მეთქი, სტალინს ხომ ვერ ვავეუბნებელი? რომ მეთქვა კიდეც, დამიჯერებდა? ბრიყვო, შენი მათხოვრული არსებობა ვის ახსოვს, როდესაც ძღვევამოსილი საბჭოთა სახელმწიფო ახალ, გრანდიოზულ მიღწევებს ბეიმობსო. ცხადია, მთლად ასე არ მეტყობა, შეიძლება გამოშქომაგებოდა იგი, ვის კაბინ-

ეტამდეც მე კი არა, ის კვამლიც ვერ შეიღწეოდა, ჩემი უაბრო ფიქრით მტკივნეულად რომ იფანტებოდა.

მაინც, რა ძალა გააჩნდა ამ ადამიანს, ვისი სახელიც დროის ყოველ მონაკვეთში, განა მარტო მე, მთელ მსოფლიოს პირზე ეკურა. მისი დიდება მიწისქვეშაც კი გაისმოდა, მაგრამ მისი სახელობის ქუჩას მოსკოვში არა, მხოლოდ პერიფერიებში თუ ნახაელი, იქ, სადაც თვალი ვერ მიუწვდებოდა. გამარჯვებული ქვეყნის დედაქალაქში არც მისი ძველი იღვა, უბრალო საბჭოთა მოქალაქეთაგან იგი არც ჩამეშლინებოდა თუ საკუთარი ოჯახის მოვლა-პატრონობით გამოირჩეოდა, მუშები სწორედ ასეთი თავმდაბლობისათვის ეთაყვანებოდნენ, გაზეთებისა და რადიოს, კინოფილმებისა და სპექტაკლების თუ წიგნების გარდა, მისადმი დიდრიდსა და მოკრძალებას კიდევ სხვა რაღაც გვინერგავდა. ეს სხვა რაღაც, ალბათ, ძალიანხმევის მაღლი იყო, რამაც რუსეთის ორი საგახტო ქალაქი ღრმა წყალში ჩაძირვას გადაარჩინა, დაზგრეული სტალინგრადის მისადგომებთან და კავკასიონის მთავრებილთან პიგლერის რჩეული დივიზიები პირწმინდად გაანადგურა, ხოლო პიგლერთან პირადი ანგარიშის გასწორებისა და ბერლინის აღების შემდეგ, წითელ მოღანზე ისეთი დიდებული პარადი დადგა, რომლის შესაგუს წარმოდგენას კაცობრიობა არ მოსწრებია.

აბა, ჩემს გარდა, ვინ უწყობდა, რაჭის პაგარა სოფელში მის მიერ დაღვმული სპექტაკლი, ასეთი გრანდიოზული სანახაობის რეპეტიცია რომ იყო, ისევე, როგორც მოსკოვის საბედისწერო განსაიდელის ეამს გამართული სამუდინოეშრო პარადა.

სამკედრო-სასიციოხლო ომის პირველ დღეებში წარმოთქმული დაპირება - „ჩვენს ქუჩაზეც იქნება ოღესასწაული“, ხალხს მან პირნათლად აღუსრულა, გაგანჯულ ქვეყანას რვა წლის წინანდელი დახვრეგები ღამის გადააიწყა, მაშინდელი ნაგყვიარები სიხარულის ცრემლებით მოჰბანა.

ფოსტა-ტელეგრაფში ფულის მისაღებად გაქცეულმა დამწყებმა რეჟისორებმა და „მომაველმა ექიმმა“ აბა, რა იცოდნენ - ჩვენი საერთო საციოვრებლის შემობლად როგორი რეჟისორი მოღვაწეობდა. რაღა თქმა უნდა,

არც მე ვიცი, იგი ხეალ როგორ სექტაკლს დადგამდა ან ახალ წარმოდგენაზე მუშაობისას რომელ ასისტენტებს ჩამიმორებდა, რაღა დასამალა და, მე იმ ორის მარცხი მეწადა, მათი აგენტების შიშით საცხოვრებელ ადგილს წარამარა ვიცილი. მაშინ ჩვენი სოფლის სიძეს გადარჩენის ჩემზე მეტი შანსი გააჩნდა, რადგან მას რევოლუციის მოლოდინით აღტიხებული ხალხი ინახავდა. მისივე დამინებულ სამწყსოში მე ვინ შემეწყალებდა? ვისი იმელი უნდა მქონოდა, როცა ბალობოდანვე გოლოთაგან დაბეზღებისა და მავნებლის შეილობის წამოყვედრების გარდა, არა მიწვევია რა. პატიოსანი კაცის ნიღბის მორგებას ყველა გარეწარი ისე აღაშვეა, რომ მათ შემხედვარეს ნაღვ კაცთაც ნაღვ კაცობაზე გული აუყარა. ომიდან დაბრუნებისას მამაჩემის გმით სიარული ერთხანს მეც აღარ მეწადა, შეძლებულ ოჯახს მელსიძელ სწორედ ამიტომ შევეკედლე და აი, ბოლოს მარტო მოსკოვში მერამდენე საცხოვრებელი გამოვიყვალე ერთრის აგენტთა თვალასახვევად.

ჟორჯიმ ჩემი მოკვლა რაგომ გადალო, ვერ ვამერკვია, თუმცა მისი განმრახვის სიმტკიცეში ეჭვი წამითაც არ შემპარვია. მან ორ წელიწადს სიცოცხლე როგორ მაცალა, ეს მაკვირვებდა; ალბათ, ჩემი ყურადღების მოსადუნებლად იცდიდა ან ეგებ მართლა ვერ იპოვეს ჩემი ასავალ-დასავალი. მოსკოვის დროებით მკვიდრად მხოლოდ გუმინ ჩაწერილს, საბინაო დავთრების ქექვით, ცხადია, ვერ მომნახავდნენ. არადა, პროფესიონალ მკვლელთათვის გზაკვადის ანევეა აღარ შემეძლო. თავის გამუდმებულმა ტკივილმა და უძილობამ ისე დამადნო, რამინის ქუჩიდან კვლავ სხვაგან გადაბარგებაზე ფიქრიც კი განში მმარავდა. ეგეთი დენის ეჭვი და მკვლელთა ხელით დაღუპვის შიში ეგებ ხანგრძლივი გადაღლილობის ბრალიაო, მეტყოდა ვინმე ჭკუათმყოფელი, მაგრამ ჟორჯის ჩემსავით ვინც იყნობდა, ამას არც გაიფიქრებდა.

ჩემს ნასიმამრალთან მამულოვი და ქო-

ბულოვიც ამხანაგობდნენ, მათ არ ენდობოდა, რადგან ბერია და მისი უერთგულები მესაიდუმლე მერკულოვი მშობას მარტო სიგყვით კი არა, საქმითაც უმტკიცებდნენ. ჩემს უსამველობაზე და ჟორჯის ყოვლისშემძლეობაზე ჯაფრი გენის მიზურღავდა, სისხლს მიწამღავდა. მისი ბელმებელური დუმილი თბილისიდან მოსკოვში მყინავდა სიკვდილზე მეტად, მტკივან თავში გყვიის დახლისა შემინოდა. მან, ალბათ, ყოველ წაშს სიკვდილის მოლოდინით ჩემი შემლა გადაწყვიტა. ჩემი თავი წამით ბაქტერიად წარმოვიდგინე, სხვა, მსხვილი ბაქტერიები რომ ეხვევიან.

განიავებულ ოთახში საწოლზე მთელემარეს, აჩქარებულ ნაბიჯთა ხმასთან ქალის უჩის ხმაც რომ შემომესმა, წამსვე წამოვხტი, მივხვდი, რომ ჩემს ახალგაენობილ შემობლებს ვიღაც ლამამზანიც უნდა შემომყოლოდა.

აწწილი ლოგინი სწრაფად გაეასწორე, მაგრამ ვარაუდი არ გამიმართლდა: კარის დაკაკუნებისთანავე მინ შემოსულნი, ვისაც მოველოდი, ისინი არ აღმოჩნდნენ, არც მათი თანმხლები საშუალო განის ოდნავ თავმსხვილი ნაცრისფერკოსტიკიანი გოგონა გახლდათ ლამამზანი, წაბლისფერი მისი თვალ-წარბი ისე შეცნაურა, ერთხანს თვალი ვერ მოვწყვიტე ჩამოსართმევედ ხელი პირველად მან ვამომიწოდა და დიმილითაც საოცრად შეცნაურა. სტუმართაგან ოთახში ყველაზე შინაურულად შემოსული სულხან ინცნაცე მაშინვე ვეცანი; ქართული კვარტეკის ვირტუოზი ვიოლონჩელისგე მშურად გადავკონე. თმის ვარცხნილობით და ჩაცმულობით იგი ევროპელს დამგვანებოდა. საშუალო განისაზე მაღალ, პირხმელ სულხანს სიგამზდრე თითქოს უფრო ამაღლენდა, მაგრამ მის გვერდით შუბლზე სვანურქელჩამოფხაკულ ჭაბუკს კეხიან ცხვირამდე ვერ სწვლდებოდა. სვანურქელიანი ახალგაზრდა და ის გოგონა ჩემსავით შავგვერმანები იყენენ, ოლონდ, როგორც ვაგყობდი, ქრონიკული უძილობისაგან მათზე მეტი სახისფერი უნდა მქონოდა.

ლია ბედოშვილი

* * *

ჯერაც არ ვიცი,
სად მოხვდი,
ჯერს ვეწირები
ტარიგად...
გაჩენის დღემდე
ვეოცხლობდი...
გაჩენის დღიდან -
მკვდარი ვარ...

* * *

ჩაქრა ოცნება,
მოშეხვია ფიქრის ხეიარა,
მუმიასავეთ შემინახავს
მშვიდი ფარდები,
ამ სიცოცხლეში
რა წამებაც გამოვიარე,
ვიცი, წმინდაა და, სიკვდილო,
გ ა მ ი ხ ა რ დ ე ბ ი!

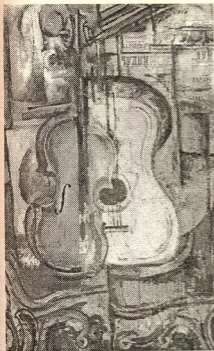
* * *

რაც მომცა უფალმა,
მაღლი უფალს,
ლამაზის უღონობაც
ლამაზია,
ყვაილი პყვავის და
თავის დრო აქვს,
კაბაზე ღეთის თვალნი
ახაგია,

მიწა გაბერწდა და
ღამიღონდა,
ირგვლივ სარეველას
ღაღანია,
ცელის სიმღერა მენატრება,
მთიბველი ბრძენია
და ალაღია,
რაც მომცა უფალმა,
მაღლი უფალს,
ლამაზის უღბლობაც
ლამაზია...

* * *

ხანდახან დედოფალი,
ხანდახან დედოფალა,
სამყაროს შვილი
და ბოვანო...
სული გასაყიდი არ არის და
იღბალმა მოქნილად მივანა...
ცოდეილს განგება
ცოდეით სჯის და
სამყაროს კარია უკარო,
მე შემინია უხმო ხმის და
გშები მეძახის უვალნი...
ზოგს შწარედ ადარდებს
თუშანი და
ზოგს ჭეშმარიტების ჭკალი...
დღე გადაეფგორო, ღმერთო,
არას მენალვლება ხვალე,
ხანდახან დედოფალი,
ხანდახან დედოფალა,
ემახსრობ და
მივყვები ქარებს...

* * *

ჩემი ძახილი - ჩუმი, მართალი,
 ესმის სამყაროს და ფეთქებას ერთვის,
 მეყო ამქვეყნად უქმი ფართხალი,
 მოწყალედ მექმნა მადალი ღმერთი...
 ეხარობ ყოფნით და ეხარობ აიხით,
 მოგზაური ვარ და სივრცეს ვკვალავ,
 ვეხმებიანები გრემსა და სურთვისს,
 უჩიოქებ მწველი სიციცხლის ძალას,
 არც არასოდეს ვყოფილვარ ცალად,
 სიყვარულშია ფიქრი და ფესვი,
 მადლობა უფალს, რომ ხონთქრის
 ხალათს
 არ ეწირება სული და ლექსი...
 ისევ ვიმღერებ და გამლილ დაღალს
 ექნება ფერი სევდის, აღერხის,

ციცხლი სწვავს, ვიცი, მიწიერ ჩალას,
 სიციცხლის აბებს სჭირდება კვების
 და სოფლის ხმაურს, მტვერსა და შარას
 აწუხებს ქალის ცოცხალი ძეგლი,
 ბოროტის ენას, მურსა და დანას
 გადაუჩრებები და მომკლავს გესლი,
 რადგან მიყვარდა და აშლილ ფარას
 იმედს ეუმღერდი, რომ მოვა მწყემსი...
 უკვლავ გზას ვკვალავ და მადლობელი
 დავეყურებ მიწას - დროებით შემოიღებს...
 ჩემი ძახილი - ჩუმი, მართალი
 ესმის სამყაროს და ფეთქებას ერთვის...

* * *

სულ უჩვეულო იერით და
 სულ საშვეიმო.
 გამოქცეული საპატარძლო
 სასაცილო ვარ...
 დღესაც არ მოხდა სასწაული,
 აბა, შამათი -
 უდაბნოს ხეაგში მშრალი მათარა...
 სიციცხლე მიღის,
 გზა-მარაგზე ლილო-ჭრილოა
 ვიცი, მწყურია, წყაროსი კი
 გამჭრალა კვალი,
 მჩებენ, ძალღივით მიხორცილება
 ყველა ჭრილობა
 და მტკიცე ხალი...
 პო, პოეტი ვარ,
 არ ვის ცოლი და დელოფალი,
 ქუჩის ლოთი და ქალაქის ესმერალდა,
 შემომადამდა მუდღემში
 და ჯავრით მივრალი
 ფიროსმანს ვიხსენებ
 საფლავის კართან...
 სულ უჩვეულო იერით და
 სულ საშვეიმო,
 გამოქცეული საპატარძლო
 სასაცილო ვარ...
 ჩემი წამება აქ დამთავრდა,
 აბა, შამათი -
 გადაიხსნა ყველა ჭრილობა!

* * *

მშენიერ მძევალს, გამოგლოვილს,
ჯაერისთვის მიგვრილს,
ბეღმა უგვანმა ის სარკმელიც ამომიგმანა,
სიდან ცა ჩანდა, მაგ უძირო თვალების ფერი,
სიდან მზე ჩანდა, მსგავსი

ჩვენი წმინდა სახმლის,
მდინარე ჩქარი მახსენებდა
შენს მწყურვალ მშერას,
ღრუბელთა ეგრავს მიმოქონდა

უხმო ძახილი...
ბეღმა უგვანმა ის სარკმელიც ამომიგმანა.
სიბნელე ღამის, ღამქარივით
პირქუშად დადგა,
სენაკის კართან მძიმედ ოხრავს

მონა-ცეცდანი,
მკერდთან მიკრული შენეული
ლექსის დედანი
ხმამალა მღერის და სიბნელეს

ფერი აქვს ფითრის,
სიკვდილი მიცდის, სახემკრთალი
საქმარო ჩემი,
ჯვარისწერაზე დამშვენდება

სამოსი სისხლის,
მშენიერ მძევალს, გამოგლოვილს,
ჯაერისთვის მიგვრილს...

იმეღა

ცრემლივით ნამალავს
უბირთ მარაქაში,
როცა მზიარულობს
სულთა სამედიო...
როცა იფოთლება
ლიქნა და დაღატი,
ღიმი შესყიდულთა,
ქისათა ჩხრილა
და კაცურ კაცობას
მიპიკი „დაღაია“
და აღარ გაკვირ ვებს
მოქნილთა სრიალი...
როცა მეგობარის
ისე სახესხეობს,
სიკვდილს მოგანატრებს
იღბალი გაიღი...

ცრემლივით ნამალავს,
მთვარის სინათლეზე
იმელს ვუფერები,
უფალო, იესო...

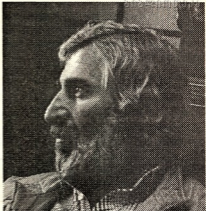
* * *

თვალეზმა სიმწარით გაგიხსენა,
ღრუბელზე დაგწერა სააუღარო,
ძახილმა სახელი აანთო და
ბეჭმე გაიმშორა დაშლა,
გრძნობა ნათხოვარი
ქარებს გაპყვა,
რაიც არაუისთვის მითხოვია,
იმან გამიშალა აკეცილი
თმები - მეკობრეთა აფრა...
გზად ბედის ღიმილი გაიღანდა,
მთვართან გაღაჩეხვის ანრდილია,
ცეცხლივით მწყველი და არეული
ვღგავარ უჩინარის კართან...
პოეტის სიციხლეა უჩვეულო,
სიგყვები ტკივილის ნოტებია,
მოვალ, მოგახვიო გაგიყვების
ხელზე გაჩვეული განცდა...

ჯარჯი ფხოველი

ფურცლები

სიგყვის შესაძლებლობის საზღვარი: ის უდავოდ არის, ოღონდ იმ საზღვრამდე თუ ვინ მიაღწია, ეს არაფერია, ეს არაფერია არ იცის. ყოველი ლიტერატურული მარცხი აიხსნება მწერლის უუნარობით, ხელმოყვარვით და არა სიგყვის შესაძლებლობის საზღვრულობით... ამის გამო ბევრი რამ გაურკვეველი რჩება, ბევრი რამ ბურუსში ინთქმება საბოლოოდ და სამუდამოდ... ერთიც ვთქვათ: სიგყვის შესაძლებლობა ფართოვდება ან მცირდება მწერლის ნიჭისა და მიხედვით... მაგრამ საზღვარი მაინც არის: უდავოდ არის!

გეუბნები: რწმენა არის ყოველდღიური ძიება ღვთაებრივი სიყვარულისა. როგორც კი სიყვარულის ნათლის ძებნას შეეშვეები, უმაღლეს მშენებლის წყვილიაღში ჩაიძირები, უმაღლეს მშენებლის მრახბეები და შეგრობნებები დაგფლეთენ, გაგრიყავენ.

სიახლეს თვით გენიოსებიც კი ვერ ეგუებიან: 1910 წელს ლევ ტოლსტოიმ თქვა: „კინემატოგრაფი გადოსტ ი ფაღმ...“

ხეპრობის, უნგელექტობის ამაზრჟინი ნიშანი: განიკითხო ის, ვინც ისე არ ფიქრობს, როგორც შენ ფიქრობ; ვინც ისე არ წერს,

როგორც შენ წერ; ვინც შენს გემოვნებას ვერ მოერგო... პო: აქვე ვთქვათ, რომ ეს სენი უსაშველოა!

მეუბნება: აგერ, ორმოცდაათიან წლებში ზენა სოფლებიდან ბარისახოში ჯერ კიდევ ჩამოდიოდნენ ხმალ-ხანჯრითა და ფარ-შუბით შეჭურვილი ხევსურები: იყო მოყვრებთან მონაგრებული შეხვედრები, ხოლო მტრებთან: სისხლიანი შეხლა-შემოხლა. ის შეხვედრები უბედურებითაც კი მთავრდებოდა... მილიციელმა კუცია ბარისახოში ააგო ხევსურების გაობახტი: შიგ აწყველევდა ჭინჭყელსა და დაუმორჩილებელ მოშულარებს. ხმლისა თუ ხანჯრის წვერით ნაკაწრ-ნაკეჭნი გაობახტი კაი ხანს იღგა, როგორც გაფრთხილება, მაგრამ ბოლოს იმასაც უწია ავბედა: ვიღაცამ ღამით გრაქტორით გადაუარა, დაანგრია და მოასწორა იქაურობა... გაქრა ხევსურების გაობახტი: მარგო მოშულართა ხსოვნაში დარჩა ის, როგორც შიმის, აკრძალვის შორეული, მრისხანე ანარეკლი.

„საბჭოთა მიწა, გიკონი ფესვებს, ახალ ცხოვრების ვარ ალავერდი!“ - თქვა შეპრწუნებულმა გიციან ტაბიძემ, ალბათ, იმის იმედით, ეგებ ამ სიგყვებმა მაინც გადაამარჩინა-

ნონო, მაგრამ ამაოდ: განწირულთა შორის ისიც დაეცა, დაინაცრა... ეს სტრიქონები კი დარჩა, როგორც ბოროტთან დამჯავების მტკიცეობა, როგორც განწირულის უსასო ამოხაველება, როგორც გატყევილი, დამორჩილებული სულის გმინვა.

ახლა იფიქრე აკრძალვებზე. გაპყვე იმ ფიქრს, დაინახავ, სად მიგიყვანს: სამყაროს რამდენ კარს აწერია ეს სამინელი სიგყვები „აქ შესვლა აკრძალულია!“... და შენ, იმედგადაწურული და ილაჯგაწყვევილი, დაბრუნდები და სულს დაგიფლეთენ დიდი კითხვები, რომელთა პასუხი არც შენ იყი და, სამწუხაროდ, არც სხვამ არავინ არ იყის!

მითხრა: აი, ლექსი; აი, სიგყვა: ბუნებისეული, ბუნების ნახმევი, შმის ხელდანაკარები, უღვთო რია-რიას რომ არ ირევეს, არ იკარებს... აი, ეს არის ჩემი რწმენა, ჩემი რელიგია, ჩემი წარმართი გულის ძაგძაგი! ესა ვარ. მორჩა და გათავდა. აქ იწყება ის, რაც მიყვარს, და აქვე მთავრდება... რაც გინდა, ის დამარქვი. ეს არის ჩემი სულის მოღობილი. ესა ვარ, რაც ვარ. მორჩა და გათავდა!

დააკვირდი: ისტორიის პირქუმ რელიეფში ჩვენ მხოლოდ მწვერვალებსა ვხედავთ: გენიალობისა და გმირობის მწვერვალებს. იქ სხვა ყველაფერი თანაბარია, შესაძლოა, არათანაბარიც, მაგრამ მცირე სიმაღლეები ისტორიის ღამეში არა სჩანს, მათ ვერ ვხედავთ, ვერ შევიგრძნობთ... იქ საჩინოა მხოლოდ სისხლით აღმართული სიმაღლეები: ძელებით ნამენი ყორღანები, სულიერი თავდალებით აგებული კედლები... დანარჩენი სხვა რამ უხილავია, უჩინარია, უცნოა...

მწერალი: ის ჰგავს მღელვარე მღვამეში გადაშვებულს, სიცოცხლის არადჩამგდებ პილიგრიმს: სიგყვათა ქაოსში, ენის ღვარცოფში და მეხთაგებაში ის ეამიეამ გაიღანდება, თითქოს მომღვენო გაღღის მოვარდნამდე ამოყვინთაო, და მერმე ისეე დაინთქმება, გაუჩინარდება და... კვლავ ხელახლა ამოყვინთავს... ის არ გაურბის ენის მძვინვარებას: საბუღისწერო სტიქიონს. ის ცხოვრობს სტიქიონში, როგორც მშობლიურ გარემოში...

თავდაპირველი პოეზია წარმართულმა სულის დაღადი იყო: ღვთის გასაგონად მღვლეწილი, შმის და ვარსკვლავების საგალობელი, ცის საიდუმლოების წინაშე დაჩოქილი გულის ამოძახილი... ეამთახვლამ ბუერი რამ შეევიდა. შეევიდა პოეტური სიგყვის მიმართულებაც: ის უფრო მიწიერ საქმეებს უბრუნდება, მიწიერ სიყვარულს ესაძირკვლება, ოღონდ, ეამიეამ, ის იხსენებს თავის თავდაპირველ სიყვარულს, თავის ბავშვობას და, მუღამავალი, კვლავ შენაარისკენ მიემართება, იმის კალთას ებღუჭება: აქაა პოეზიის უკვდავი მარცვალი, ეამთიგამჭოლი, უბერებელი.

პო: მე ის საწოლზე მიჯაჭვული ენახე: გაღვლეული, გამხდარი... გულს უწიოდა. საუბარზე ემწნოდა, სიცოცხლეს რომ არაფრად არ აგდებდა... ლექსის კითხვისას თვალები არამიწიერად უელავდა: თითქოს ამოუცნობი შინაგანი ცეცხლით ევსებოდა... ახლგამრდა პოეტებთან საუბარი არ მოსწყინდა: მომცრო პალატაში შუაღამემდე დაერჩით... გამომშვიდობებისას ერთ-ერთს ხელი დაუჭირა: ამსიდიღე ხელების პატრონი პოეტი როგორ გამოხეალო, ჩაეკითხა და თან დაბნეულად მიმოიხედა, მიხედა, რაღაც ალოგეკური რომ თქვა... ბოლოს დაამაგა: არ ვაწყინოს, ეს უფრო გუთნისდღის ხელებაა, ვიდრე პოეტისო... და ხელგასაგსავებით დაგვემშვიდობა.

მეუბნება: ოჯახი სხვის ჭირსა და ღხინს ვერ გაიშიარებს, თუ დაუმარხავი მკედრები ჰყავს, ღია ცის ქვეშ უპატრონოდ გადაყრილები... მთავრობა ქვეყანას ვერ მოუვლის თუ დაუმარხავი მკედრები ჰყავს, ღია ცის ქვეშ უპატრონოდ გადაყრილები... ამგვარი სირცხვილით დამძიმებული ოჯახისა და სახელმწიფოს კაცები დღეს მრავლად არიან, მრავლად!..

უსირცხო სიშიშვლე. ქვედა ენებების სიგყვითი ფოტოგრაფირება და ყოველივე ამით ტკობა, ეგზალტირება, სიშმაგე— აღვირახსნილობა, ეამიეამ მწერლობაში რომ ამოსკდება, წიგნებში რომ იღვრება. ამგვარი წიგნები ხანდახან იშვიათობადაც კი იქნევიან... რა დავარქვათ: მითხველის მოტყუება? უკიდურესი სიმართლისაკენ სწრაფა?

და კიდევ... რა?

პირველი სტრიქონი, როგორც ვასაღებო: ამ სტრიქონს უხილავი ვიგზავნის, ხოლო დანარჩენს გახსნილი გული ამოგაბის...

აბა: პოეზია პოლიტიკის საგელიტი. ლექსი: პოლიტიკური მანიფესტი, ან პოლიტიკური მანიფესტის კომენტარი... ამავე ჯგუფს მიეკუთვნება პოლიტიკოსების, რევოლუციების, მიტინგების მიმართ მიძღვნილი ოდა-შაირებიც: - ეს არის მუხლმოყრილი, დანთქმული პოეზია.

გეუბნები: სულიერ ცხოვრებას, რწმენას, მედიტაციას ბედნიერება არ მოაქვს: სულის ცხოვრებას კაეშანი ესაძირკვლება, ხოლო, თავის მხრივ, კაეშანი მიუღწევლობის, საზღვრულობის, უღმურების შავთვალა პირშშოა.

ამბობს: ეგა სუ ქვეყანას შესწინებდა, სუ თავის მუცელს ჩასტიროდა, სუ ხელგამყვრილი იდგა: მაგის ცოლით იწვებოდა გამჟღელ-გამომჟღელი. ესმარებოდნენ კიდუკა: ფულითა, სასმელ-საჭმელითა... რო მოკვდა, მაგის კრაოგის ქვეშ ერთი მემოკი ფული ნახეს: დამპალ-დაობებული: ყარდა თურმე... დასამარხად რო უყოფოდა, ის ძლივ გამარჩიეს იმ ფულიდანა... ეგეთი იყო, მაშ!

მეუბნება: პოლ ვალერი რომ წერს, ხორცის ხეზე სულის ჩიტი ვალობსო, ამგვარი ბანაღური რამ რომ წამოგედვს, ხომ ჯვარს გაცეპენ ზენი ტეინოსხუნი და, ესეც არ იყოს, ამისთანა რამის თქმას თუ დააპირებ, თოკიც იქვე უნდა გქონდეს ჩამობმული... აბა, არა?!

სულიერი ცხოვრება ქმნის პიროვნებას: სულიერი ცხოვრების პრქონე კაცი მასალაა და მეტი არაფერი... სამყაროს, ისგორიას მხოლოდ სულიერი ცხოვრების მქონენი ევლიან, გარდაქმნიან, წინ ეწვეიან...

შენ რა გაგარგალეხს მამინ, როცა ღმერთიც კი სდუმს!

ასე სწყველიდა: ქურმუხის წმინდა გიორგის მუხნაკრავო; წვიმანაშხუე ცეცხლივით ჩანელებული; მტრისთვის გმის გამწათებელი;

მპორმყაყის მკმეველო; შავეთიფინი შავეო...

ენის საბორძიკო ადგილი: ხორკლი ლექსისა...

მომავლის გოგალური პოეზია: ის აღმოაქუნებს ქვაღქვეული წარმოდგენების დამანგრეველ სიგყვას: ყველაფერი ერთად: დულიში, მოძრაობაში, ენის შორეუში.

გვგყე: ყოველივე არაპოეტური პოეზიას ანგრევს, ხოლო ამ დამანგრეველთაგან ყველაზე სამინელი და უღმობელია უკიდლო ხმაშაღლობა: ის პოეზიისაგან თითქმის არაფერს არა გოვებს.

სიგყვამ საკმაოდ ვირული საშუალო უნდა შესრულოს: მას დაეკისრა ძნელი და საჭოჭმანო საქმე: უძიმეში აზრი უნდა იგვიერთოს, გადაიგაონს, გადასცეს...

ენის წიაღი: იღუშალი, შეშვარავი ქაოსის სარკე...

წარსული, აწმყო, მომავალი: ეს დროშია. არყოფნა, არმყოფობა, არარა: ეს მხოლოდ მედროულ, დროის მიღმა მდგომ ენაშია. მარადისობა მხოლოდ ენაშია შესაძლებელი...

პოეტური ბიოველი: ბირთვი ემოციური შედაპირისა. სიგყვათა შესხეულება: პოეტური ბიოველის შემწახავი, გადამგანი, გადამცემი...

მეუბნება: პოეზიის დასაბამი, პირველსაწყისი ლოცვაა. ნურავინ იფიქრებს, რომ ამ ამბავს ვაქქევა, ლოცვას ვანუღვება, პოეზიას ესტრადამე შევადგებს, იქ იყროყინებს და ბრბოსაც ამით გულს მოუღბობს, თვალებს მოუწყვლიანებს... ეს შეუძლებელი რამაა. პოეზია დგას იქ, სადაც ლოცვა ვაისმის. ხოლო ესტრადამე ავარდნილი შეძახილ-შეკიელება პოეზია არ არის: ის სხვა რამეა.

ღირსების გრძნობა თვით სიკედილის ელდასაც კი ანაღვურებს... ვრს, ქვეყანას, კაცთა საკრებულოს სახელს უგვხენ და ამდაბლებენ უღირსებონი...

სტრიქონები: სულიერი ცხოვრების ნა-

რჩენები. დაიწყოების უკვდავი ჩენჩო.

გეგყვი: სიყვარული ჩვენ წარსულთან გვაერთიანებს... რწმენაც მისი ნაწილია: ის წამიერ გვაბრუნებს კაცობრიობის უღრუბლო ბავშვობაში, როცა შეიყვრი დედაშიწაშე დაბიჯებდა, როცა დედაშიწა იყო სამოთხე.

სიბრძნის მრავალგვარობა. აი, ერთ-ერთი: როსკიპთა სიბრძნე. ეს არის ძლევაშოსილი ჭეშმარიტების ანარეკლი, რომლის წინაშეც მუხლებზე ეყემა ყველა სხვა არგუმენტი, ყველა სხვა მოსაზრება... და, რაც მთაყვარია, ეს არის ჭეშმარიტება, რომელიც რაღაცას აშართლებს...

უსამანო ეგზალტაცია, ცრემლის მოყორჭება, ეს ჭვარტლია, პოეზიის კაშკაშა ცას რომ ამუქებს, ყომრალი ბინდით რომ ფარავს... აი, ბუნება: ის არა სცნობს ცრემლს, გულის კანკალს, ვაი-უშველებულს.

მკითხველი: მცირე, მცირე, თითებზე ჩამოსათვლელი. მეტი მკითხველი პოეზიას არა შეყავსო, მეუნებები შენ. ათასები, შილიონები გლექსილი პოლიტიკურ მანიფესტებს ან სამშობლოზე ლიბრეტოებს იმეპირებენო...

გამრიგე. გულთა აღმშვები. თვალის მიმტაცი. განუსაზღვრელი...

მე გეუნებები: პოეზია წმინდაა მაშინ, როცა მას არ შეერევა ყალბი და შემთხვევითი რამ... პოეზია, პაგიოსანი თამაშით შობილი: ენაში დამარბული მაგიური კრისტალების გამონათება, ეამის გამკეალავი რამ, მწიკლს რომ არ იკარებს.

ამქვეყნად ყველაფერი გაუცხოვდება, გარდა იმისა, რაც არ არის...

მეოცე საუკუნემ იყის სასწაულები. ერთი სასწაული ისიც იყო, პოეზია სიყალბეს რომ დაუღგა მსახურად: უარყო თავისთავი, უარყო ხალვით გმა: სანაცვლოდ შიილო უზნეობის გაღახში ნათრევი რამ იღვა: ეს მყაყი შეიმოსა და ასე წარსდგა მომავლის წინაშე... ესლა ჩვენ როგორ მოვიქცეთო, მკითხები შენ. მოვიქცეთ ისე, როგორც ათასწლოვანი,

გაუყვიდავი პოეზიის სული გვიკარნახებს: მოვაროვით ის ოდა-შაირები, სიყალბეს რომ ეღგა მსახურად, მყაყს შერეული, გმუილის ლექსები და შილიანად და ერთიანად და დაუბრუნებლად კვლავ წარსულის ჭაობში გადავუძახოთ... საბედნიეროდ, კიღვე რაღაც დაგვრჩება, რითაც თავს მოვიწოხებთ, რითაც სულს მოვიბრუნებთ: დაგვრჩება ის პოეზია, ის წყობილსიგყვა, რაც არ დაეშო, რაც არ გაბითურდა, რაც ისევ ვითარდება. მეობს და, ღვთის წყალობით, წინ მიიწევს...

სამყარო წვდომილია. ადამიანის შინაგნობა, შემეცნება, რწმენა შიილგვის მენაარისაკენ რომელიც სამყაროს სწვდება, რაც, თავის მხრივ, იმას გვეუნება, რომ სამყაროს წვდომა მხოლოდ მისი მეშვეობითაა შესაძლებელი.

სიგყვა თავისი შესაძლებლობის მღვარზე და მღვარს იქით...

იმ ქალზე ამბობდნენ: ბუბოში გადაირიო... კაცმა კაი ხანს მისდია კითხვა-კითხვით, აღლოს მომარჯვებით, კბილთა ღრჭილით; კაი ხანს ამგვერა გვალვით გახორხოშიილი ბილიები. ბოლოს მეჭიკელი მეშერე-ყარაულის ფანჩაგურში შიავნო: იქა ნახა გლექებული... კაცმა ღასტური კედლები დახანჯლა, იმის იმედით, ეგებ მაგ ნაბოზარსაც უწიოო... მაშინ იყო, ფანჩაგურის ბოძს ახვეულმა ასნიგმა რომ დაგესლა. უხსენებელიც აკუნა; ვერანი ცოლყოფილიც მოკკლა; თვითონაც იქვე ჩაკკდა თურმე... მაგამე კი ეგრე ამბობდნენ: ენით უთქმელი, შემწარავი, უსახელო აღსასრული ერგო...

„მოშვიმე უნამუსობა“: სულიერი ცხოვრების არქონით შობილი...

ყოველი გაცხადება, პოეტური ნათელხიღვა ერთადერთი და დიადი; ოღონდ ეგაა: ამროვნების სტერეოტიპები მას ამწყველვენ თავის კალაპოგში და შედეგიც საკმაოდ ბანალურია... გენიალურია ის, რაც კალაპოგში ვერ ეგევა, რაც ამ კალაპოგს შიღმა მიეღინება და გვაოცებს თავისი უჩვეულობით, თავდაპირველობით, განუმეორებლობით, მიულწველობით.

მოგჯერ თავს იქვევდა იმგვარი სენგენციებით: იქ, სადაც სილაგაკეა, თავისუფლებას ნუ ეძებთ და, წინაუკმო: იქ, სადაც თავისუფლებაა, თქვენ სილაგაკეს ვერ იხილავთ!

დააკვირდი: მიმწველი პოლიტიკის იერიშმა, მიტინგურმა ესთეტიკამ გაააფთრა და გააუხემა ადამიანის სული, გონება... ტანი...

მუხუნება: საქართველოს ის გაამთლიანებს, ვინც მის კუთხე-კუნჭულებს „საერთო მომავლის რწმენას“ დაუბრუნებს... სხვაგვარად ეს არ მოხდება, არა, არა, არა...

პოემის უკვდავი მიჯნა: სიგყვის გაუცხოება... ამის შემდეგ იწყება ის მდგომარეობა, რასაც პოემის თეორეტიკოსები და ფილოსოფოსები არარას სახელით მოიხსენიებენ...

ცხოვრება, როგორც თამაში: და ამ უღიმღამო სპექტაკლის წიაღში მაინც რამდენი ცრემლი და სისხლი იღვრება, მაინც რამდენი ოფერა და ვაება გაისმის და, ღმერთო ჩემო, რამდენიმე ვინმე გოგებს სიცოცხლეს ისე, რომ ამ სპექტაკლის არსი ვერ გაუგია!... ცხოვრების არსი ყველაზე უკეთ ბავშვებს ესმით: ისინი ცხოვრებას თამაშობენ.

სიცოცხლე, როგორც რევერანსების მოყვარული ბებერი ჭეშმარიტება.

მოგზაურობა ენის წკვარამ ლაბირინთში, სადაც გაურკვევლობის და მწუხარების ნაფლეთები ვედება ქუთუთოებზე, თვალისგუგებზე და გაიძულებს თვალდახუჭულმა იარო.

სტრიქონები სჩანდნენ, როგორც ნაბჭკევენი დროის გლეჯ მუღაპირზე; როგორც ნაკწრები ეამის გაუვალ ყინულზე, სადაც ფუხის მოკიდებას ცდილობდი: ხოლო ის გისხლევდა, გიმორებდა, უკუგაგებდა... შიშლით, შიშლით, დაუზოგავად...

გონი გაუაღებურა მეტაფიზიკური ბნელეთის წინაშე ძრწოლამ, შეუცნობელმა სიღრმემ,

რასაც შემეცნება მიეღვას, მაგრამ ვერ მოიცავს, ვერ საზღვრავს კიდითიღვმდე, ბოლომდე...

ის მიიწვევს სხვა სამყაროებისაკენ, სხვა პლანეტებისაკენ, სიგნალებს უგზავნის უცხო ცივილიზაციებს... მიიღვას იქით, სადაც არავინ არ ელოდება, საითაც მას სიყვარული კი არ მიუძღვის, არამედ ცნობისწაღილი...

მიწის წყველიაღმი დივდება სიცოცხლე: იქ იძენს სინათლისკენ სწრაფვის წყურვილს და ამ წყველიაღმი, ბინდში, ღამეში შეუძღვრად მიიწვევს. შხისკენ.

გუხუნები: სიკვდილი წარსულში დარჩენაა, აწმყოდან გადახვევაა; უცხო, უკიდლო სამყაროსკენ პირმიქევაა...

აჰა, ეამი: როცა პატრიოტული სიგყვა მხოლოდ იაუ სპექულაციად აღიქმება; ეამი, როცა სიგყვა კარგავს სიყვარულის უნარს, როცა სიგყვა უცხოა...

პიროვნულობა, არსი: თავისი სისუსტითა და სიმყოფით ეამიეამ გადაუღახვე ბარიერად რომ აღიშართება მენს გზაზე.

1915 წლის 11 ივნისს ვაჟა-ფშაველამ ეს წერილი დაწერა: „ჩემო ჯალაღნო! ამას წინად წერილი გამოგიგზავნეთ და, არ ვიცი, მოგივიდათ თუ არა. მე დიდი აუბლობა და მწუხარება გამოვიარე, ხოლო დღესღვლებით კარგადა ვარ, მაგრამ ექიმები წამოსვლის ნებას არ მაძლევენ. ამ წერილს ნიკოს ვატან და ყველაფერს დაწერილებით გიამბობსთ. პეტრეს საქმე ვაგაკეთე აქ ქალაქში და, იმედია, ღმერთშიაღ გაკეთდებოდა. ასე რომ ამ ბიჭს ისევე ღმერთში დასტოვებენ. მე ამ ცხრა-ათ დღეზე ვაგჩნდები მანდა. თქვენ იცით მანდაურობას როგორ შეინახავთ და გაუფრთხილდებით. თამარო, საითბევს გაუფრთხილდით, თვალი უნდა დაავლოთ ჩქარ-ჩქარა, თორთ ხომ იცით ესლანდელი ხალხის ამბავი. წისქვილი მაშინებდა, იქნებ წყალმა წაიღოსო და ნიკომ მითხრა: ბეკურმა გაამაგრაო. აჰა მანაყარი და მოურავი მაგისთანა უნდა! რო მოვალ, ერთი დიდი მენდალი უნდა მოუტანო წადი-მოღისა. მარადის თქვენნი

ერთგული ვაჟა“. ეს არის ვაჟა-ფშაველას უკანასკნელი წერილი. აქ კარგად ჩანს, რომ პოეტი სიკვდილზე სულაც არ ფიქრობდა: მას ოჯახის, სათიბების და წისქვილის ბედი უფრო აღელვებდა მაშინ... მაგრამ სიკვდილი მაინც მოვიდა: უეცრად, მოულოდნელად... 15 ივნისს ის უკვე თბილისის სამხედრო ლაზარეთშია... 27 ივლისს თავს კარგად გრძნობს, ესაუბრება ექიმებს. როგორც გადმოგვცემენ, „ოხუნჯობს კიდეც“... ამის შემდეგ უეცრად ძალზე ეუღად ხდება, უზერდება გულისცემა: აღესრულება... 2 აგვისტოს ასაფლავებენ დიდუბის პანთეონში... ბუნდოვან, გაურკვეველ ეჭვად ხშიანებს ვახგანგ რაშიკაშვილის ნათქვამი: მამაჩემი მოკლეს...

სამყაროს საიდუმლო. სულეთის საიდუმლო. უცხო მფრინავი ობიექტების საიდუმლო... სხვადასხვა მიწიერი და ციური საიდუმლოებები... მათი გაცხადებით შეიცვლება ცნობიერი სამყარო, გადაილახება შლავარი, გაიხსნება ნაკრძალი: ადამიანი დაუბრუნდება თავისთავს... ადამიანი დაუბრუნდება პირველ-აკვანს.

დიდი ქვეყნები დედამიწას ისე გადაფოფერიან, როგორც ოკეანეები... ხოლო საქართველო აქ სწანს, როგორც მწელად მისაგნები წვეთი: ის არ არის ოკეანის ანასხლეტი. ის არის თვითმყოფადი და მარტო, როგორც უფლის ეული ცრემლი, ციდან რომ დაეშვა და აქ, ამ მთათა შორის რომ დაეყვანა, დაემკვიდრა სამარადისოდ.

პირველსიკვია: ლექსის ხერხემალი, მთაგონების პირველმაცნე, შენაარის ნაკარნახევი...

აქ ვიღაც სულ იმის ცდამია ქმნადობის ეინით პერობილი ადამიანის ნახელავის შესაგვეისი კანონი ან წესი რომ გამოიგონოს: ალბათ, იმიტომ, სხვებს რომ დაუგვიკოს, ამ წესისა თუ კანონის მიხედვით ქმნიდარ, რასაც უდაოდ მოსდევს იმის სურვილიც, ეს წესი სხვებსაც რომ დაუკანონოს, ჩააგონოს... და აქედან იწყება რუტინა, შემოქმედებითი გირანია... და სხვა მრავალი სავაგლახო ამბავი.

სიკვყათა კავშირების თავდაპირველი სიღბო და მოულოდნელობა: დროში გამლდვა-

ლი, დაკარგული რამ, რის ხელახლა დაბრუნებასაც მიეღმის პოეზია და ამ შეუძლებლისაღმე ღლოლვაში ისრისება, ნადგურდება, ქრება.

მუეზნება: ჯოგის კანონების დამრღვევე, თავნება ლეკვებს დედა მგელი ანადგურებს...

ნასოფლარი. ცოტა ხნის წინ აქ იყო სოფელი: გაისძობა ადამიანთა ხმები, გადაძახილ-გადმოძახილი, იღვრებოდა ხორციელის ოფლი და ცრემლი; ისმოდა საქონლის ბღავი, ძაღლის დავლაყი, მამლის ყვილი... დღედა სიციოხლე... ეხლა აქ შეუუძებს სრული სიჩუმე, ისეთი, უკაცრიელ ალაგას რომ იცის: სიჩუმე პირქეში, დამორგუნველი... აქედან აიყარა კაცი, ხოლო იმის ნაგერფალში, იმის ნასახლარში დასახლდა გყე, დასახლდა ბალახი, დასახლდა სიჩუმე მკვდრული.

მიილო, აღიარო ისეთი, როგორც არის: ესაა ყველაზე დიდი კომპრომისი, აქტი: მგრობის, სიმუხთლის გადამწურველი.

გონითი პოეზიის ხანა: ის ვვაგყვევებს, გვიმხრობს პოეტური ამრით, ამ ამრის მოულოდნელობით, მომცველობით, გაცხადების უნარით... თუმცა ყველაფერი იმას მეგყველებს, რომ ეს დრო დასრულდება... მოგიერთ გულში ის უკვე დაიწყოებას მიეცა... მაგრამ, ძვირფასებო, საქელეზე ფუფუსს ნაადრევედ ნუ შევეღვებით: მივენლოთ, მივეყვით ეამის ულმობელობას, ბედისწერას, იღბალს...

მადლიერების გრძნობა რწმენის ნაწილია: ისინი სადაც ხედებიან ერთურთს, ერთიანდებიან, მოლიანდებიან და ავსებენ ჩვენს გულებს.

საოცარი რამ მითხრა: ღმერთთან ბრძოლამ გამობრძმედა ადამიანი: ის გახდა იმაზე უფრო ჭკვიანი და მოხერხებული, ვიდრე ნავარაუდვეი იყო... და ეს ყოველივე რის ფასად მიილო, არავეს იცის...

დამიჯერე: ჭეშმარიტებას ბრბოის განსჯა ვერ გააცხადებს: მას მხოლოდ სიმარტოვის წიაღში დაყუდებული გონიერნი მოიხილავენ.

მოღერნი ერთიანი სტილია. ეს არის: სიგყვის მომჭირნობა. ქვეტექსტის სახეობა. წერტილის დასმის ხელოვნება... აქაა ნაპობი ფრაზა. მრავალწერტილისა და ქარაგმის მონაცვლეობა. ენის ერთიანობის აღქმა. ძველის აღმუშება. სიგყვათქმნადობა... ქართული მოღერნის მამაა გრიგოლ რობაქიძე... დღეს მოღერნს ამაგრებს ბესიკ ალექსიშვილის შემოქმედება.

სიციხელის რომელიღაც მონაკვეთში აღამანს ეუფლება პესიმშიში, რაც სიციხელის შეუძლებლობის, კაცად დარჩენის უამრობის აღიარებაში ვლინდება: ჩნდება რაღაც სხვად გარდაქმნის ფაგალური გარდუვალობა... ეს ვითარება ხან წლობით, ხანაც სულ ცოტახანს გრძელდება: ეს არის სიკვდილის წინაღულე.

მკითხველი უნდა შეურიგდეს იმას, რასაც სთავაზობენ, უნდა მიიღოს ის, რაც მას, შესაძლოა, სრულიად სხვაგვარად წარმოუდგენია, სხვაგვარად ესახება, ხოლო ჩარევა ან რაიმეს შეცვლა კი არ შეუძლია... ეს ამბავი შინაგანი წინააღმდეგობის, ანგაგონიშმის საფუძველია: ეს მარაგს მკითხველს და ის უნებლიე მონაწილე ხდება პოეტების წინააღმდეგ პლატონის მიერ მოწყობილი ლაშქრობისა...

მდინარის კვალი მიწის ზურგზე: ცვალებადი, წარუშლელი, მარადიული... მესიგყვის კვალი სუფთა ქაღალდზე, კაცის გულში, ხასიათში: ცვალებადი, წარუშლელი, მარადიული... მეციხოვნის კვალი: ციხე-სიმაგრე, თითქოს შთის წამონაზარდი, თითქოს ბუნებითი რამ კოლოსი, თითქოს ცის შესახიდი სეგექლედი: ცვალებადი, წარუშლელი, მარადიული...

აქ ყველაფერი გაუცხოვდა: გაუცხოვდა სიყვარულიც. შენ უკვე უდაბნოში ხარ: არც ფესვები გახსოვს, არც მიწა, არც ცა, არც სიბუღილი, არც სიყვარული... შენ უკვე უდაბნოში ხარ: შენ ხარ ქვიშის მარცვალი, შენ ხარ ქარის ამოსუნთქვა, შენ ხარ არარა...

გუებზე: სიყვარულის განუწყვეტლობის მიზეზი რწმენაა. ეს არის ლეთაბურღი. მკვთოვეტიური მღგომარეობა: ის არის მრავალსახა და ყოველი მისი ხატი ერთი წარმომავლობისაა, თუმცა მათი ხარისხი, მათი სიხშირე, მათი რიგში და ძალმოსილება სხვადასხვაა...

გამაფხულის ეამს მდინარეს მოუთმენლობა აიგანდა: მხარბუკი ამოებურცებოდა, ნაპირთა ფლაგეებს ანგრევდა, აქუცმაცებდა, მზავად მოქეონდა: ღვებოდა ამღვრევის ეამი. მისი განი იმსხერეოდა უთვალავ მხეფად, ქეებზე წიოდა, თითქოს ჭარი აწუხებდო: რაღაცის მოცილება სწყუროდა, რაღაცის მოშორებას ღამობდა... და ამ გაუთავებულ კვეთებაში, ამ ვაივაგლახში ის იღვთებოდა, სხეული უხურდა; მოსწყურდებოდა წყაროს კამკამა, კბილისმგეხავი წყალი: მდინარეს პირი უმრებოდა, ენაგრებოდა ნაკადული, ხვევი, ჩანჩქერი... მდინარე მისტიროდა თავის წარსულს, თავის ბავშვობას, სათავეს...

რა არის პოეტობა? ღვთის მსახურება. მოწოდება. ბედისწერა. სიგიჟე... ყოველივე ამას ერთივე დაუემაგოთ: ემოციის გაღამდნობელის იმეათი, საშიში ხელობა...

რომელიღაც პირველყოფილი ღოცვისა თუ სადილებლის რიგში, ენამ რომ შეინახა, გადმოგვცა... რიგში, ექსპრესია: რწმენით შეპყრობილი გულის ძაგძაგი. ენაში არეკლილი გულისცემა: სისხლის და ენის თანაზიარობის მარადიული მოწმე.

სანამ საგანს უწევს, მშერამ რაღაც სიერე უნდა გადალახოს, გადაკვეთოს და ამ გზაზე რაც დახვდება, თვით სიერეც, მშერაგამგარია, და ეს ყოველივე უნდა აღბეჭდოს თავისთავში, როგორც სუფთა ფურცელზე და ეს სურათი რჩება მანამდე, სანამ მშერა საგნამდე მიადწევდეს, ხოლო ამის შემდეგ მთავარი საგნის /მიზანი საგნის/ სურათი მელ ედება და ფარავს გზად შემხვედრი, შემთხვევითი საგნისა და სიერის სურათს, შლის მას, აქრობს... ეს არის შეყვსეულობა, წამისწრობა, თვალისდახამხამება...

მთარგმნელის გზაზე: სიერე, გადახვევა,

ყელში წაჭერა, ხელების გადაგრეხვა, გაცურება ორივესი: ავტორისა და მკითხველისა... და ბოლოს: ცხენგენიალური თარგმანი! ნიმუში ნატიფი ხელოვნებისა!

მუღმივი სიფხიმლე, გონის ყოველწამიერი მობილიშება ცხოვრებას მკაცრსა და აუტანელს ხდის: ამგვარ ყოფნა უღმობელი და მონოტონურია. ამას ადამიანი ვერ ვგუება, გაურბის: ხოლო გაქცევა მებრუვეთა სამყაროში გადაბარგებაა, ილუმორული ყოფაა, წამის გადავიწყების ცდაა, შემზარავი დროის გადაგორებაა.

აფეთქდა ჩერნობილის აესი. სამი დღის შემდეგ ბიჭვინთაში მერცხლები ცვიოდა: გმები, აივნები, ინკიგის ტბის ნაპირები, ლიძავის შუკები მოფენილი იყო მომაკედავი მერცხლებით... და წვიმა კოკისპირულად— და იყო მგორში: მღვა რაღაცას იშორებდა, ნაპირისკენ ერეკებოდა. ხოლო მიწა არ იღებდა: იმ რაღაცას ისევ მღვაში აბრუნებდა... და დმუოდა მღვა... და გრგვინავდა ცა... და ირყეოდა ეღამიწა...

თავდაპირველი ცოღვა არა ყოფილა! შემზარავია იმის გაფიქრება, რომ ის შეცდომით მოგაწერეს და ამ ამბავმა გაამრუდა შენი ცხოვრება, გააპარგახა შენი მოღგმის გული და გონება... გემი გიცვალა და უფლის გმა დაგაგლებინა...

უზარმაზარი შავი ფრთებით დაეცა სოფელს: გაღაფარა, გაუღაბურა წაშალა. მცირე ხანს იყო ასე: უძრავი, მკერი ი. მერმე მისი უკუნი წიადი ძაღლის დაეღამე. გამოარღვია, გამოფხრიწა. ამას მოჰყვა მა ჩანის გაღმობილი. ბოლოს საღღაფ სინათლ ს წვეთიე აჭიაგდა. მერმე მეორე, შესამე... და ასე: აინთო სანთლები... წყვიადი სულმი ლად დაიხრილა, ჩამოიძენმა, გაბითურდა...

აბა, საღ წავალ, როცა გრუებზე უზარმაზარი დეღამიწა მკილიაო, ამბობდა ის: ამქვეყნიურ გმებზე ნაღლეგი მგერაღქეუელი, დაბლაშაკქერალი, - არგანს შიიბჯენდა და მიდიოდა შავ ღამეში ი ბლად მოლიელივე წვეთისაკენ, რაც, შესაძლოა, სულაც ციციანათელა იყო და მეტი არ აფერი.

ხელოვნება, როგორც ნარკოტიკი მსწვევს ტკივილს. ეს ტკივილი შეიძლება იყოს ტკიბითი ანდა შემზარავი, დამანგრეველი... ხელოვნებას, რომელიც რამენაირ ტკივილს არ აღძრავს, ხელოვნებად ნუ ჩათვლი.

პირველქმნილის წაკითხვა ალგაფროთოვანებს, ხოლო მისი გამორების შესაძლებლობა გულს გირევს... ასეთია პოეზია. ასეთია მისი გურმანის ხასიათი.

არა მთავრდება. გრძელდება. დღეს. ნაპირებზე გაღმოდის. რაღაც უცხო ეპოგინება: უცხო მიწას, უცხო სიგყვას, უცხო ხმას. რაღაც შორეულის ჩარევას ცდილობს: თითქოს რაღაც ნახვისარის მერევა სწყურია... არ გიჯერებს. წვალობს. დღეს, იკლანება. მიწვევს. მიგათრევს. ვისხლტება. მიდის. არა მთავრდება. გრძელდება... ლექსი.

გუუნები: ეს არის აბურდული, გაურკვეველი და შეუმოწმებელი რამ, რაც ასე გამოითქმის: შენ რომ აღიარებ, იმას დმერთიე თუ აღიარებს, მაშინ ჭეშმარიტებისთვის მიგიგნია და ეგ არის!

იყავი ხმადაბალი: ლოცვა მხოლოდ ჩურჩულით ითქმის... ესტრადამე რაც აღის, ის პოეზიის ნაცვალაია.

ეპითეგების ნიაღვარი და ამის თანამღევი ლაქეცი პოეგის სახელს აკნინებს, აჩიავებს, აბითურებს... დამიჯერე: სიგყვა „პოეტი“ თავად შეიცავს ამ გაცვეთილ, კუღეციინა და შემზარავ ეპითეგებზე უფრო მეტს და ეს საკმარისია, რომ გავერკვეთ, ვისთან გვაქვს საქმე, რას ვემიარებით, რისი მოწმენი ვართ...

ლექსი თავდაპირველად ფურცელს აოცებს და, მერმე, როცა ფურცელი მკითხველთან მიდის, ის აოცებს ადამიანებს...

დეღამიწის ცივილიზაციამ თავი შეირცხინა! - იგყვიან ასე... ხოლო ამის მთქმელი დღეს შეიძლება დამარხონ...

არც მიწა, არც ოქრო, არც იარაღი... მთავარია მნებობრივი, რწმენითი საყრდენი: აქედან იწყება კაცად ამაღლება. აქედან აღიზარება შეკაცო, კითხული კაცი, სვესვიანი კაცი, მაჰაგმა...

ქრთამსაყოლილი ოსტაგის უკეთურობა. ლეგენდა ამბობს: ხანის იმპერატორის პარამანაში იმდენი ქალი იყო, რომ იმპერატორს მათ სანახავად და გასაცნობად დროც კი აღარ ჰყოფნიდა. ამის გამო იმპერატორმა სასახლის მხატვარს უბრძანა, დაეხატა ისინი: სურათში ვინც მოეწონებოდა, იმით მიიწვევდა ღამის სასახლეში... იმპერატორის ცოლები საკმაოდ მოხერხებულნი აღმოჩნდნენ: მხატვარს ქრთამს აძლევდნენ და ისიც წარმტაც, მომხიბვლელ ქალებად ხატავდა... ხოლო ერთერთმა, უღამაშესმა ვან ჩაო ძიუნმა მხატვარს ქრთამი არ მისცა. მხატვარმა ის დახატა გონჯი და მახინჯი. ცხადია, იმპერატორმა ვან ძიუნს ღამის სასახლეში არ მიიწვია... გამოხდა ხანი. იმპერატორს სტუმრად ეწვია ბარბაროსთა ქვეყნის ხუნანის მმართველი... მას სხვა საჩუქრებთან ერთად უბოძეს ერთი, სურათების მიხედვით, ყველაზე შეუხედავი ქალი: ეს გახლდათ უღამაშესი ვან ძიუნა... გამგზავრების წინ ის უნდა გამოთხოვებოდა იმპერატორს - მეუფეს. ეახლა კიდეც: იმპერატორი გააოგნა მისმა მღაპრულმა სიღამაშემ, მაგრამ ვან ძიუნის დაბრუნება შეუძლებელი იყო: ის ხუნანის მმართველს ეკუთვნოდა უკვე... გააფთრებულმა იმპერატორმა ბრძანა: კარის ბოროტი მხატვარი დაეგლიჯათ და ისე გადაეგდოთ... აი, ასეთი ნაყოფი გამოიღო ქრთამსაყოლილი შემოქმედის უკეთურობამ. ამ ამბის გამო ბევრი რამ დაიწერა ჩინურ ლიგურატურაში: ყველაზე საჩინო კი ლი ბოს ნაღვლიანი ლექსი „ვან ჩაო ძიუნია“.

პოეზია გადმოგვეყვამ: ქმნადობის იმპულსის სიგნალს, ქადაგად დაუარდნის მაუწყებელ ძაგბაგს, სულის რაღაც ნაწილს... ეს არის ლექსის ბიოველი. ეს არ არის მთლიანი, დასრულებული და საბოლოო რამ... ეს არის საწყისი, სათავე, წყარო... ეს არის შებუნებითი უნარი შემკვრივებული სიგვეების ერთობლიობა: გარემოსილი სექციითი აღურ-

ით.

ეროვნული
მეცნიერება

წყვედიადის სიმღერა: მას დამე წერს. დამეს შეხილულ ხეთა გოგები წერენ. დამის ოკეანეში გამკრთალი ხმები წერენ: ეს არის ქარის შრიალი, დაგვიანებული მგზავრის ფეხისხმა და ამოხველება, ჭალაზე გაფენილი მდინარის მხელი, ქართი შერხეული ფოთლების შარიშური, ხის ციფ ილღიაში მიმჯდარი ბუკიოგის კივილი, ძაღლის დავდავი დამეული...

აპა: ყვინთვისმოყვარული ცნობიერება...

გვეყვე: ჩვენს საუკუნეში ხელახლა გაიფურჩქნა ქართული რომანტიზმი და, საბედნიეროდ, ამჯერად მაინც საბოლოოდ ამოიწურა, ამოშრა, ამოიხაპა...

მან დიდ პოეზიას რაღაც მიუმატა: თუნდაც სულ მცირე რამ, სულ ერთი წინწყალი, ერთი სტროფედი... მომავალში ეს პოეზია სწორედ ერთი წინწყალით მეტი შევა: ეს უკვე დიდი ამბავია!... ამის ჩამდენს ჩვენ პოეტად მოვიხსენიებთ... მოდი, ვთქვათ ასე: პოეზია არა ყოველი მოღვესე, არამედ ის, ვინც დიდ პოეზიას რაღაც მიუმატა, რაღაც მისცა, რაღაც გაანღო.

ჩვენ ვხატავთ ხეებს, მთელ გვეს, უღრანებს. ისინი ხატავენ ფოთოლს: წარმოღვენაში იღვიძებს გოგი, ხე, ხეები, მთელი გვე. ისინი ხატავენ ფოთოლს. ისინი ხატავენ ფოთლის ჩრდილს. ისინი ხატავენ ფოთლის რაღაც ნაწილს... ეს არის ფილოსოფიის, მსოფლმხედველობის გაგრძელება, ანარეკლი... ეს არის იაპონური გრადიცი...

სულის მჩხიბავი. ფილოსოფოსი. მედიაციის ღემონით პერობლი. შემეცნებაში ატებული სისტემების ხუროთმოძღვარი, პაგრონი. ის ჯიუტად, მუხლჩაუხრელად მესდგომია შეაღმავალ კიბეს და ცდილობს ამ კიბეს თვითონაც მიუმატოს რამ: თუნდაც ერთი საფეხური: კიდეც ერთი საფეხურით ამაღლდეს, მიუახლოვდეს უძრავ ცას, ათელის წერტილს, მარადისს... სიკედილს.

მკვლელობა: წინასწარდაგეგმილი, შეკვეთილი, ფულგადახდილი. ეამი, როცა ყველას შეუძლია არასასურველი ადამიანის გაგორება: როცა ადამიანს უსაფრდებიან და ჰკლავენ ნადირივით. ქვეყანა, სადაც უპატრონობის შეგრძნება მეუფებს... სისხლის უსამანო წყურვილი. ერის თვითმკვლელობა გაუგონარი... და ხვალინდელი დღეც იგივეს გვიპირდება, იგივეს გვიმზადებს: „ქვეყანა სისხლით რომ მოირწყვება, ეს ნათელია“. /გალაკტიონი/.

ისინი თამაშობენ სიგყვებით: ამ ფერადი კენტებით აიკინძება თვალისმოშორული და დიადი რამ: პოეზია, ლექსი...

ცა წარსულის სხივებით გვგოგნის: ჩვენთან დღეს მოდის ცისიერი ხამხამი იმეამინდელი, როცა არ იყო კაცი, როცა არ იყო მიწა, როცა არ იყო მზე...

თავისუფლება: მარადიული ორიენტირი... ის არ არის. ის მხოლოდ შემეცნებაში ცხადდება. მას მხოლოდ სულნი აღიქვამენ. მისით მხოლოდ სულნი ცხოვრობენ...

სამინელი სიგყვა: არა. მისი წარმოთქმის, მისი ამოღერდვის, მისი ამოტყორცნის შემდეგ რამდენი ცრემლი იღვრება, რამდენი გული გყდება, იფლეთება...

ე.წ. გამოჩენილ მწერლებზე ასე ამბობდა: პო, თავი გამოიჩინეს კომუნისტური სისულელებით... ასე რომ: ისინი მართლაც გამოჩენილები არიან!

სამწუხაროდ ასეა: პროფესიონალების ნაკვალევს თან მოსდევს ლექსის მოხალისეების ამბიციური ღავდავი და... შლის, აბითურებს, აწყალევს...

დახურული ადგილები. კერივები. საღვთო ნაკრძალები. რადაცას ისევ გიმზადავენ. რაღაც არ უნდა იყოღა აქ რაღაც შესაიღუმლოა... შენ ჯერ იმხელა არა ხარ, ყველაფერი რომ გაიგო, ყველაფერს რომ ჩასწვდე, შეიცილო...

აბა: პოეზია. თამაში ფანტაზიის, სიგყვის, რი-

გმის, ფერის... თამაში ემოციის მონღოზში... თამაში სისხლის გამყინავი... თამაში უსუსურულის თავზე...

აი, მთავარი შეგონება: ჩამოიხსენ ნილაბი!

მედიტაციური შეგონება ქმნის მორევს, სიღრმეს, აზრს, რომლის წიაღშიც მომწველულია მეტაფიზიკის უსასრულო ბნელეთი... რიტმით, ასოციაციით, სახეებით თამაში ქმნის პოეზიის შესაძლებლობას, ცდას, რაც, თავისთავად დაუსრულებულია: ის შეიძლება დამთავრდეს პოეზიის გურმანის მგრძობელობის ბადის წიაღ მოფართიქალე გულში, შემეცნებაში, რაც, თავის შხრივ, მეტაფიზიკის ბნელეთის ესაზღვრება, მისი სამეშობლოა.

ლექსი-კომენტარი გვეუბნება, რომ პოეტი მკითხველის საქმესაც თვითონ აკეთებს: როგორც ჩანს, მკითხველს არ ენდობა, მისი არა სჯერა...

ალბათობათა, შემთხვევითობათა ხანმოკლე მწერივი, რასაც აბოლოებს გაურკვეველობის იღუმალი, შავი წერტილი... ასე ესახებოდა ცხოვრება, როცა იმედი დასტოვებდა, როცა ღმერთი შიდატოვებდა...

მეტაპოეზია: ის, რაც პოეზიის შემდეგ იქმნება, რაც ჯერ კიდევ პოეზიას გვაგონებს...

არავინ... არავინ არა არის არარა: არავინ არსებობს, არის. არავინ უპიროვნოა: უპიროვნო არსი, უპიროვნო კაცი, უპიროვნო ღანდი. არავინ ეამის პირმშოა: უსახო ყოფის ნაგლეჯი. არავინ: სულიერების არმქონე. არავინ: მრავალი, ურიცხვი. არავინ: ბრბო...

ამას დაბეჯითებით გვეუბნები: მღვიძარე სინდისი ლიტერატურის ერთადერთი დამკვეთი.

გვგყვ: ღირსება სიცოცხლეს სჭარბობს: უფრო მძიმეა. ღირსების საქმეა სიკვდილი. ხოლო უღირსებოთა სიცოცხლეს ჩალის ფახიც არა აქვს... ღირსების საქმეა ოში, პრინციპები, სინდისი-ნამუსი...

ცნობიერება შეაჯამებს: ის არის ბოლო პუნ-

ქგი, ბოლო ფეხმოსაკიდი. აქ აისახება მედიტაციის, მგრძობელობის და ყოველგვარი აღქმის საბოლოო შედეგი... ყოველივე აქა კრისტალდება, იწმინდება, ცივდება და გადავიყვამ შეხსიერებას: ქვაბქვეულ სავანთა და მოვლენათა რიგს.

ორი შემზარავი ნაპირი აწმყოსი: წარსული, მომავალი... ერთი გადაგანილია, განცილილია და ის თანდათან გვმორდება, ხოლო მეორე გადასაგანიბა, განსაცდელია და ის ყოველწამს გვიახლოვდება: გვერდზე ჩაგვიდის, თანზე გადაგვდის, მიგვათრევს და გვრთყავს, გვრთყავს აღიღებულ მდინარესავით.

რომანტიულ-პასტორალული მოთქმა ქალზე, ქალის სიყვარულზე, ქალის თვალეებზე და ბოლოს: ქალის დაღატგზე... ამის გამო ცრუმის ღერიდა ლექსი, წყობილისტყვა და ესლავ ეს ყოველივე გრძელდება სავაგლახოდ: გრძელდება რომანტიულ-პასტორალური გულისმჯიღვა, გრძელდება მოთქმა და ვაივაგლახი, რაც ჯერაც ისევე პოეზიად ცხადდება, პოეზიად აღიქმება...

პოპულარობა. რა არის ის? მგონია, ეგ ის წყალწყალა ღვინო უნდა იყოს, გულისამრეველ რომ გათრობს...

მეტაპოეზია შეხავის გულებს, როგორც უდაბურ კლდეებს: შეხავის ნამიწარ მიწას, ნაკაცარ კაცებს... შექქვითინებს და იმათ გამოღვიძებას ცდილობს, დანაყოტებული სულის გარემოცვას ცდილობს, გაუცხოებული აზრდილეთის შენჯღრევას ცდილობს... ის თავისთავს არ ამკვიდრებს: ის თავისთავში ამკვიდრებს, სრულყოფს, ადავებს.

აღამიანი თავისუფალია როგორც ცოღვაში, ისევე მონანიებაში. ცოღვა თავისუფლების მწარე ნაყოფია. თავისუფლების ამ ნაწილის გამო ისჯება აღამიანი, თავისუფლების ამ ნაწილის გამო აღამიანს მიეტყვება. აღამიანი ან მოინანიებს ან არ მოინანიებს. ვინც არ შესცოდა, მან სინანულიც არ იცის, მისთვის დაფარულია რწმენის ეს იღუპალი, ღრმად აღამიანური მხარე... აქედან ერთი ნაბიჯიღა რჩება იმ ყბადაღებულ ვითარებაბდე, როცა

ვამბობთ: იცხოვრეთ, შესცოდეთ; რომ: მოინანიოთ... მაგრამ, რა ჰქმნან უცოდველად?

გავიმეოროთ: დიდი, ღვთაებრივი პოეზია მოკვდა. დღეს ღორძინობს ის, რაც პოეზიის კვალზე იქმნება... ის, რაც პოეზიის შემდეგ იქმნება: მეტაპოეზია: დაშლილი სულის ანაბრკელი, ქვითინი, ხავილი, ვედრება, ლულღუღი, სრული და საბოლოო სიკვდილის წინაღლისა.

პოეზიის საყრდენი: მიწა. მიწას ვყრდნობა ემოცია ყოველგვარი, მიწას ვყრდნობა შემეცნება, მიწას ვყრდნობა პაერი, ცა და ვარსკვლავები... მიწას ვყრდნობა ღმერთი... მიწაა მყარი და საიმუღო... მიწაა პირველწყარო, პირველღვა ყოველივესი: რაც ყოფილა, რაც არის, რაც იქნება... ის არის ეპოქათა სუპერსაყრდენი. მიწა უძლებს პათეტიკას: ის არის მძიმე, ის არის მიმიღულობით ხავსე, ის არის შუაგული... მიწის გაქრობა სამყაროთა გაქრობის გოლფარდი იქნება... მიწა არის პოეზიის დიდი ღვა, შემეცნების დიდი ღვა. ის არის ღმერთის ფეხმოსაკიდი; ის არის საღეთო გონის ცდის ველი, ის არის უფლის კარმიღამო...

გატყვი: შემეცნების შექმნით წარმატებით დამთავრდა თავდაპირველი ღვთაებრივი ექსპერიმენტი...

გონითი სიფხიზლის წამიერობა, ჩაძიების ხანმოკლეობა და უსრულო ხასიათი...

აი, კიდეც ერთი უბადრუკობა: ღიჭით სპეკულაციბა.

ბრძენი: დაუსამღვრელს ვინც მოიცავს, საწიერს იქით ვინც ხედავს...

მეტაპოეზია: რასაც არაფერი არ მოსდევს, რის იქით აღარაფერი აღარაა, რაც სიკვდილის წინაღღვა, საბოლოო ამოხავღებაა, ქვითინია საპანაშუღო... ამის გამოა, ის აღარაფერს რომ არ გოვებს ჩრდიღში, იღუპალში: მას სურს, ყველაფერი ამოთქვას, ამოანთხიოს, ამოსტყორცნოს.

გალაკტიონი წერს: „მეფინება წვიმა ნელი და დემონის მწუხარება“... ყოვლად ნათელი წამიერობა: წვიმა ნელი... და იქვე: ყოვლად გაუგებარი რამ: დემონის მწუხარება... ალბათ, რაღაც დიდი, ყომრალი დარდი, მეტაფიზიკის ბნელეთიდან მოსული...

ამგვარი რამ: ვალუტის გადამცვლელ ჯისურში მომუშავე მწერალი... კარგი საქმე გიშოვიაო, ვეუბნები... უცებ დოლარების დასტას გვერდზე გადაღებს, ერთერთი თავისი გმირით კეთილად და გულუბრყვილოდ იღიმის და შეუბნება: მა რა ვქნა, ჯო, ამოვხოცო ცოლ-შვილი?

სიოცხლე, არსებობა, კაცად ყოფნა: არარას ანგითემა... სიოცხლე: ანგიაარარა... თუ უეჭველად მივიღებთ არარას, როგორც სრულყოფის მწვერვალს, მაშინ უნდა ვირწმუნოთ: სიოცხლე, მყოფობა არის არარას არაკმარი გაეცხადება... არარას ფსკერი... ყალბი არარა...

ძახილის ნიშანი: პრიმიტივიზმის ეს ისგორიული გვირგვინი!

თვალეები უნაპერწყლდება და სიცილით მეუბნება: დედაკაცს კაბის კალთები კვირაში ერთხელ მაინც ჯოხით უდა გამოუბერგყო, იქ ეშმაკები რომ არ დაბუდდნენ: მცდარ გზაზე რომ არ გადაითრიონ...

შემომჩვივის: ისინი ლექსებს წერენ. ჩვენ კი ეს ორი სიტყვა დაეწერეთ: პოეზია მოკვდა! აი, ამიტომ ვართ დაწყველილები. მათ ჰგონიათ... ჩვენ გვწამს... ამის გამოა ჩვენს შორის დიდი სივრცე, დიდი მანძილი. ამის გამოა, ერთიმეორის რომ არ გვეხმის... ისინი სიმღერებს წერენ... ჩვენ დაგვირით... ესაა და ეს...

შეკრიბე მწუხარების ნამცეკები, ნაკუწები, წვეთები და შენ ეს შეჯამება გულს დაგიფლეთს, თვალეებს ამოგწავავს... მენდე: მწუხარება შხოლოდ ნაწილ-ნაწილ არის ასაგანი, მას შხოლოდ დაშლილს, დანამცეკებულს თუ გაუძლებ...

აი, რას გეტყვით: ამქვეყნად ყველაზე უფრო

შემზარავია კაცთა გოგალური სიბრწყინობა... რასაც თანა სდევს ბრმა მუხანათობანი... და სხვადასხვა ჯურის საძაგლობანი... ეს ამბავი მთლიანად აქარწყლებს კაცთა წარმომავლობის დეთაებრივ იგავს...

ოცდაათიანი წლების დასაწყისში წითელ ქურნალისტებს კოკეტებულში შეხვედრია ერთი თმაწვერგაბურძგნილი მოხუცე: მაქსიმილიან ვოლოშინი. „აქ თუ იმყოფება კონტრევოლუციონერი პოეტი მაქსიმილიან მაქსიმილიანოვიჩი ვოლოშინი?“ - უკითხია ერთერთს, ყველაზე უფრო თავგასულს, ყველაზე უფრო წითელს... ვოლოშინს მწარედ ჩაუციინა და უარი უთქვამს: „პოეტი ვოლოშინი აქ აღარ იმყოფება, მე კი შხოლოდ მზატვარი ვოლოშინი ვარ: ყოველდღე ვხატავ ბუხტის სანაპიროს, ყარადაღს და გროშებად ვყიდი: თავს ვირჩენ... თანაც მე ალექსანდროვიჩი ვარ, მაქსიმილიანოვიჩი კი აქ არ არის, არცა ყოფილა...“

ლექსი: თითქოს მსხვერპლმეწირვის წინ ნათქვამი ლოცვა. საღვთო ჩურჩული, როცა მიმართავ იმ ერთადერთს, ვისაც ეკუთვნის პირველწამც და ბოლოწამც... ვინც თქვა: იქმენინ... ვინც პირველი საათი ჩართო...

შავ ღამეში, ეამიეამ, არაგვი სიმწრით ამოიხაველებს...

გუებნები: უსაზღვროს ვერ მოიციავს ის, რაც საზღვრულია: ამიტომაა, კაცთა ფაციფუცი კომედის ჩარჩოებს რომ ვერ სცილდება... და ეს თამაშიც სამყაროს რომელიდაც უდაბურ კუნჭულში, მოლობილში, რეზერვაციამი მიდის... აქ და ამჟამად მიღწევადაა კეთილდღეობის რაღაც ხარისხი და მეტი არაფერი...

მენდე: პაკვიმოყვარეობას როცა განუდგები, ბუნებით ყოფას როცა შეეფიცები, მაშინ დავიბრუნდება უფალი შენი: შემოქმედების ღმერთი და დაიეანებს ის შენში და შენთან სამარადისოდ.

დადგება წამი, როცა უეჭველად უნდა ჩატყვას უხილავის შემზარავი ძახილი: უკუიხედე!

სიმზარი, როგორც მეტაფიზიკის ერთერთი

ბნელი კუთხე, სადაც თვალშისაცემია ცნობიერების უსისტემობა და უმწეობა, რაც, თავისთავად, იმას ამტკიცებს, რომ მეტაფიზიკა კაცთა უბალობის, ვერწედლობის შედეგია.

სისხლი და ენა: ორი მარადიული მდინარე, გზადაგზა რომ იმღერევა, რომ ირეუს და განიყოფს, გზადაგზა რომ იცრება, იწმინდება...

გახსოვდეს: ყველაზე დიდი სიახლე დავიწყებაა.

ცხოვრება სიგყვაში, ენაში, ემოციის მოლობლაში...

რადაც, უკმარობის მსგავსი: მდგომარეობა, როცა სიგყვა გაკლია; პოემიის დამტყვე, ლექსის მტვირთველი სიგყვა გაკლია; როცა სიგყვით, პოემიით გაპაძდარი სული ამოგწივის, განგრევეს, განაფოტებს...

გეტყვი: დროის შეგრძნება გულსა ფლეთს, გზადაგზა გაუსაძლის მწუხარებას გახვედრებს და იმის მცირე შანსსაც კი არ გიტოვებს, ეს ყოველივე რომ დაივიწყო, წამიერ მიაყურო, ამოისუნთქო... თავდაღწევის შეუძლებლობა, მისი შეცნობა გაწვევა, გსრებს და შენს ყოველ ამოსუნთქვას სახშილით ავსებს მუდამ და განუწყვეტლივ, როგორც მარადიული გულშიღვია... და სხვა აღარა დაგრჩენია, გარდა იმისა, თავდაღუნულმა და მწარე ხვედრს შერიგებულმა, ეამის წიაღ წინ რომ იარო: გაურკვეველობისაკენ, ბურუსისაკენ, წყვიდადისაკენ...

გეუბნები: დაივიწყე სიგყვა „რადგან“: ის ლექსს არ გააკარო, რადგან ამ სიგყვის შემდგომ უკვე ახსნა იწყება, კომენტარი იწყება, სქოლიო იწყება... ამ სიგყვის შემდგომ იწყება ის, რასაც პოემია ვერ იტყვის: ტინის ჭყლეტვა, ესეური ჩხიბვა, თავის მართლება... დამიჯერე: ამ სიგყვის ჩარევა პოემიას ამღერევეს და ქმნის კომენტარ-ლექსს, ესეი-ლექსს... ხოლო წმინდა პოემიის გულისგულს აწყობებს, აბითურებს.

დამიჯერე: მწარედ ცდება ის, ვინც პოემიას

კაცთა რომელიმე ჯგუფს ან რომელიმე კასტას აკუთვნებს... პოემია ყველას უკუთვნის: ურბი ეტ ორბი... ის ეკუთვნის ყველას, როგორც მიწა, როგორც სიყვარული, როგორც სიცოცხლე...

დრო, ბასიოს სამსკრიქონელი ხოკე რომ იტევეს, მოიყავს მარადისობის იღუმალ, შემზარავ დინებას, მის მვირთქაფს, აქორჩილ გალღებს და ამ დინებაში მოქანავე ბეწვის ხილს, კაცის სიცოცხლე, კაცად ყოფნა რომ პქვია... ეს არის შვავად მოვარდნილი დრო, არა ეამს რომ არა გტოვებს, სულ წინ რომ მიგიძღვის, თავპირზე რომ გადაგდის და წინ მიგერეკება, მიგატრეხს... აი, მისი დინება, მისი საუცხოო ჩქერები: „ყარბიბი მწირი! - ეს სიგყვები ჩემს სახელად იქეცვა მალე-გაბმული წვიმა შემოდგომისა“... კიდევ: „მოყვავილე აღუბლის ნისლი! - მარების ხმა მოცურავს ჩემკე... უინოდან თუ ასაკუსადან“... მწირ ღებალებში, სიგყვის ნაკუნებში შეიგრძნობა ის: წარმღვნილი ღელგზა, ჩქერად მოვარდნილი შემზარავი დროის დინება.

ვერწმუნით დიდ პოეტს: პაოლომ თქვა უმუსტესი რამ: პოეტი, „როგორც სტუმარი, სხვა ქვეყნიდან მოსული, ძვირი“...

ენა, როგორც სამყაროს დიდი საკვირველება, როგორც ყველაზე დიდი გამოცანა...

მწერლობა ჯოხის ჩიხიდან დაძრომას მიეღმის. იქ შესვლას ხომ კოლოსალური ენერგია დასჭირდა: ასევე უმღვავე ენერგია და გულმოდგინება სჭირდება იქიდან თავდაღწევას... ხოლო ეს წინაუკმო ფუთება ამტკიცებს, რომ მწერლობა ერთ აღაგას არა სდგას; თუქება ესეუ სათქმელია: ის არსად არ მიღის...

შემზარავი ავადმყოფობა საუკუნისა: კოლექტიური ნევროზი...

სიგყვა ყველაზე ამაზრზენი, გულის დამფლეთი, სისხლის გამყინავი უსირცხვო რამ: წარმოუდგენელი უმწეობის დამტყვე, ენით უთქმელი სიბინძურის მტვირთველი...

გატყვევო: შეცვიერი კაცთაგან უპირველესად იმით განირჩევა, კითხვებს რომ არა სვამს... კითხვა კი ყოველთვის იმის დასტურია, მოპასუხემ რაღაც უფრო მეტი რომ იცის, რადგან იმ ადამიანებზე რომ არის...

ლიტერატურის შავი პროვინციალიზმი: მერკანტილური პირმოთინეობა, განდიდების მანიაკალური წყურვილი, გემოვნების ათროპია უკიდურესი, უსაფუძვლო და სასაცილო ქედმაღლობა: ერთგვარი ბრეჟი...

ეს იმათ გასაგონად, ვინც ქართული სიტყვა პორნოუფექტების მისაღწევად გააშინებდა და გააბითურა: ხარწმუნო სიტყვა უნამუნოსი: „პორნოგრაფიითა და ეროტიკით გატყეპული მწერლები ყველაზე გონებაჩლუნგები და ყვეყნები არიან“.

ყოველი დრო თავის პირმშობებს ამოატივტივებს: მედროვეებს, შააშებლებს, მომხეჭვლებს, შეწირულებს, ერისკაცებს... ერთნი შერისხულნი არიან, ხოლო მეორენი - მორჭმით მყოფენი: ამა სოფლის ძლიერთა კალთას შეფარებულები... ყოველი დრო ამ ორ საყრდენზე სდგას. ყოველ დროში ამ ფონზე ისახება კეთილისა და ბოროტის თამაში... აქა გრიალებს გრაველის სუნი, უხვად იღვრება სისხლი და ცრემლი... ცხოვრებას, ისტორიას აქა ღვს, აქ იწერება...

პოეზიის დაშლა, მისი ჩაკლა თავისივე თავში: ექსპერიმენტი არა თავისუფლებით შობილი, არამედ იტულებითი, გარეშე ძალის გავლენით ქმნილი: პერმეტიზმი პოეზიისა...

ერთი ინერცია: ცრემლის პრიმატი, რომანტიკული პოეზიის მიაშიგობა, მგრძობელობის დამქანცველი ხარისხი, როცა პოეზია, წარმოსახვა რეალურის ადგილს იჩემებს.

გულის მიმტაცე რამ ეუუძნება დაუჯერებელს. მე გუებნებ: შეიყვარე ის, რაც არ გჯერა.

დუმილის დრო: თითქოს რაღაც მზადდება, თითქოს რაღაც გროვდება იქ, სადაც უნდა დაგროვდეს, თითქოს რაღაც მწიფდება ჩუმ-

ად, შეუძნებლად, მტანჯველად, პარიზში, ნოტრ-დამშე მიმაველ ბორხეს ვინმე უცხო სტუდენტმა პირდაპირ მიახალა: ბორხეს, თქვენ არ არსებობთ!.. ბორხესი შეწერდაო; იგონებს ალიხიო მარკესი, ჩამქრალი თვალები მიამყრო იმ საგარაუდო წერტილს, სადაც სტუდენტი გეგულებოდა და თქვა: დაიხ, ეს სიმართლეა!.. ესე რატომ უპასუხეო, უთქვამს თანხლებ ვოგონას, მწერლის მდივანს... იმიტომ, რომ ამას მე დღედაღამ დაუდალავად ვამტკიცებ: მე არ ვარსებობ, მე ვარ არარა! - უთქვამს სახელოვან ბორხესს.

პრიმიტიული გონის მონაწერი რამ ამრი: თითქოს პოეზია ეჯიბრება პოეზიას, თითქოს პოეზია ეჯიბრება რეალობას და ა.შ. შეიძლება ვივარაუდოთ შეჯიბრი მრავალგვარი, თუმცადა პოეზიის ამგვარი მიმნით წარმოსახვა მცლარი გზით წაგვიყვანს, ანდა, სიმართლე რომ ვთქვათ, არსაით არ წაგვიყვანს. პოეზია არაფერს და არავის არ ეჯიბრება, ის არ არის შეჯიბრის იარაღი, ის არ არის ანტაგონიზმის შხამიანი არენა, სადაც შეიძლება ვინმემ გაიმარჯვოს, ვინმე დამარცხდეს... პოეზია ქმნის ერთადერთს, განუყოფელს, ირეალურს. ის მარტოა: ამდენად, მისი არსებობა შეჯიბრს გამორიცხავს. პოეზია არის კარგი, ან ცუდი, მაგრამ ის არ არის შეჯიბრით შობილი...

სიგყვის მცდლობა არარეალურის, უსამველოს, შეუძლებლის ერთიანად მობოჭვისა, მჯილში მოქცევისა, რაც შესაძლებლობის გადაჭარბებად მოჩანს და, რაც, თავის მხრივ, სიგყვას კი არ უნდა მიეაწეროს, არამედ გაუშაძლარ შემეცნებას, მირაყად აჩანხულ ოჩოფებებზე რომ დგას და, თავისი საეჭვო ძალმოსილების კვალობაზე, სიგყვასაც რაღაც შეუძლებლის წამოსაკიდებად რომ გემავეს და აგულოვანებს, როგორც თავგზებულადებული, ცნობამიხილი მოძალადე.

აღქმის გარეშე პოეზია არ არის: მისი აღმქმელი გონითი სივრცეა. აქა ხდება მისი დასრულება, დაბოლოება... და რაც არ უნდა მორს დაევიტროთ გონება ქმნადობის ეამს,

რაც არ უნდა წინ დაეაყენოთ მიღმურის, ბნელის როლი და მნიშვნელობა, პოეზია მაინც ვერ გაექცევა გონის, შექმნების შეხებას, რადგან, როგორც ითქვა, მისი აღმქმელი, მისი ამთვისებელი მაინც გონითი სივრცეა...

სახელი: წვეთწვეთობით ნაგროვები, სიმწრით ნაზარდი და სახელი: უცერად მოვარდნილი, დამაბრმავებლად მოკაშკაშე, მოულოდნელი...

შენ უნდა მიესალმო და ფეხქვეშ განერთხო გირანებს. შენ უნდა ჩაქოლო ის, ვინც შენს გულისფეთქვას სდარაჯობს, ვინც ღვთის გმას გვიჩვენებს. შენ უნდა სგვენით შევეგებო შენს უნიჭიერეს შვილებს, ხოლო უნიჭონი და მედროვენი მაღლა უნდა აზიდო, გააფეგინო... შენ უნდა ჩაქოლო და გადაჯეგო, ამიგომ ხარ დიდი და ცნობუკადი. ამიგომ გქვია ბრბო, ბრბო, ბრბო...

გონების წყვდიადს, დამუელ ვარსკვლავთცეცხლის მსგავსად, კაწრავს, წამიერ ანათებს რაღაც, რასაც შედიგაეცის ძალღონე, ანდა გონითი კონცენტრაციის და გარღვევის უნარი შეიძლება ეწოდოს, რაც, თავის მხრივ, შეყვებულია და წამიერვე ქრება, ხოლო მისი კვალ შეიძლება შევადაროთ ვარსკვლავთცეცხლის კვალს, მსწრაფლ ქრობაღსა და წამიერს, რაც, კაცმა რომ თქვას, არც გამოცდილებას ამდიდრებს და არც წინ გვიბიძგებს... ის მხოლოდ თავის არსებობას გვისაბუთებს და კიდე იმას, ადამიანს ამგვარი უნარიც რომ გააჩნია და ის სწორედ ამ უნარის გამოა ადამიანი და არა ნეხვი...

დააკვირდი: წმინდა წყობილსიგყვას ამღვრევს და ფარავს რაღაც ლექვი, ყოველღვიურობის ფერფლი და წიდა და ითრევს თავის პირქუფრ მორევეში, აქრობს და აუჩინარებს, როგორც მღვრიე, უშეღავათო მდინარე... და ასე: დროის რაღაც მონაკვეთში ღიგერატურის ეს ნაღები, ეს სალოლიავეები რამ თითქმის აღარ ჩანს, იკარგება და თავის კვალზე უპაერობის შეგრძნებას გვიგოვებს... და რჩება ერთი ნუგემიც: ეამთასვლის კვლობაზე, გემოვნებათა ცვალებადობის

კვალდაკვალ, წმინდა წყობილსიგყვავ კვლავ გადაიკარებს, გამოიხსნება და უჩინარდება უბლად აუღვარდება მღვრიე და წამრღნელ მვითქაფის თაგზე და აგვაფსებს წარუღნებელი ცეცხლით ჩვენ, ამ დიადი სახილველით გაკვირვებულებს.

ის იყო მღვრიე, ანდროფობით სხეული: ეამიეამ, თავისი სენის ვერშემცნობი, ამოიგმინებდა: უუჰ, ეს მაშაკაცებო... და მისი განში, წამიერ, ამორძალი გაიღვიძებდა: მისი მგერა მოიმშვილდებოდა, მოირკალებოდა, წამწვედებოდა და კაცობრიობის ეწ. ძლიერ ნაწილს მიეხინებოდა, სამგროდ აჯაგრული... ამ სენმა გაამარგოქალა, აქცია მარგოხედ, შინაბერად და, ბოლოსადმოლოს, ამავ სენმა მოულო ბოლო...

სიგყვის მოღობილში დამწყვეული დრო, წარუღინებელი რამ: ცნობიერების ანახლეგტი ნაქერწკალი, მრავალჯერ რომ ცხადდება და კვლავდაკვლავ რომ ამტკიეებს ამ ნაყად, ყბადაღებულ ჭეშმარიტებას, რაც იმას გვეუბნება, რომ სიგყვის ღვთაებრივი უნარი დროის შენახვისა კვლავაც გეობს კაცის გულში, კაცის ფიქრში, წიგნის უურეღმე...

როგორც ღვთინები ამბობენ: ცხადს მტკიეება არ სჭირდება. მამ: რატომაა, ერთნი ხელაღებით რომ ამტკიეებენ, მავანი უნიჭო და ხეარეაო, ხოლო მეორენი დაქინებით იმეორებენ, მავანი ვინმე ნიჭით საჯე ქვეერიაო... ვის სჭირდება ეს: იმ თითო-ოროლა გურმანს, ნამღვილი მკითხველი რომ ქქვია, თუ ბრბოს, ნიჭისა და უნიჭობის აუქარგზე წარმოღვენა რომ არა აქვს? ეგებ, ღმერთებისადმი, აღვლენილი სიგყვაა: თუმცა ყოველისმეცნაურთ და ყოველსმეოღნეთ კრიტიკის კომენტარები რამო არგვია?! ეგებ, ეს ცარიელი გულის უხანაა და შეგი არავერი?.. ეგებ...

ვიგყვი ასე: სიკვდილის სახილოვე იმპულსია პოეზიისა: ლექსებს ამოთქამენ ხანმოთეული მოხუცები, მძიმე ავადმყოფები, სიკვდილმისჯილები... ისინი, ვისაც ლექსი არასდროს არ დაუწერიათ...

გონის მღაზენა, შექმნების ავადმყოფური

შენელება: თითქოს შესვენება, თითქოს ამოხაპვა, თითქოს ამომშრობა ბოლომდე...

მღინარემ არ იცის სიციხის აღმართი: ის დაბადებიდანვე, სათაეიდანვე თავქვე ეშვება, თავდაღმა მიექანება: და იმრდება დაღმართში, იმღვრება, იჩქეფება, ჩქერება და იფხინება, ირეხს და განიყოფს... და ბერდება და მლოვრდება დაღმართშივე...

მეტი სისხლი, მეტი სინელე: ეს სჭირდება პოეტურ ენას, პოეზიას, ლექსს, დროს რომ გაუძლოს, ვაშის ვრძელ გზაზე უნუგემოდ რომ არ დაეცეს.

სიურრეალიზმის შედეგი: ავტომატური ტექსტები, ქაოტური პოეზია, სპონტანურად ნახროლი სიტყვა... პირველყოფილობის, თავდაპირველობის წყურვილი, ლექსად გადმოდერილი... გონითი ალაღობის აღკვეთის ცდა: ოღონდ უშედეგო...

პოეტს ორი ენა აქვს: ერთი, გამჭვირვალე და ნათელი, საყოველთაო, ყველასთვის გასაგები... ხოლო მეორე, დაბინდული, ქარაგმებიანი, ქვეტექსტური, უხილავისთვის აღელენილი: მხოლოდ მისთვის საჩინო, მხოლოდ მისთვის გასაგები...

დამიჯერე: უკვე შექმნილის გამეორება-გამრავლება მწერლობის საქმე არ არის: ამას მოხალისე პლაგიატორ-ვერსიფიკატორების დიდი არმია ეკარგად გააკეთებს... მწერლობას კი სულ სხვა რამ ევალება: მან ახალი გზები უნდა გაწაღდოს, ახალი ჩუქურთმები უნდა დაძებნოს, ახალი ხმები უნდა მოაგროვოს, ახალი მატერიკი უნდა შექმნას... ახალი ქვეყანა, ახალი ვალუტა...

უნივერსალური პოეზია: სამყაროს პოეტური ახსნა მრავალსახოვანი, მრავალფენოვანი წყობილიდან, მომავლისაკე გაგყორცნილი ისარი: მცდელობა მომავალ თაობათა გულების დაგყვებისა...

ძველისძველი, ნაცადი, სათნო სიღარიბე: მავანი პოეტი დღეს ქუჩა-ქუჩა დადის და პაპიროსსა პეიდის, ასანიასა პეიდის, ვაშეთსა პეიდის, წიგნსა პეიდის. ნუ შეგმარავს ეს

ამბავი, ჩემო დაბაკო ძმაო, გაიხსენე: ვაჟა-ფშაველა, სიღარიბით აგანდღე და დეცხილი, ჩარგლის ხრიოკ ფერღობებს რომ კაწრავდა, გუთანს ეკოდა, ცელს მისდევდა, როგორმე ოჯახი რომ ერჩინა... გაიხსენე დაბაკო და უპოვარი არგურ რემბო, სიღარიბით ოგებული, იგივე სიღარიბის სიახლოვემ საპარის უდიდეს მონათვაჭრად რომ აქცია, დააგდებინა კალამი, მოაკვეთა პოეზიას...

ბავშვობა, როგორც გრძელი ლეგენდა... თითქოს სიმშრად ნანახი... მღაპრის დასაწყისი და მღაპრის გაგრძელება... რაღაც, სამოთხეში გაუღილი დღეების მსგავსი... სამყაროს ხატის პირველადქმა, ათვისება, ვითავისება...

პოეზიას აკინებებს ის, რაც მასში „გამოყენებითია“, რაც პოეზიას შერეულ ლიბრეტოსთან აახლოებს, პრიმიტივიზმის სწორხაზოვან გზაზე გააყავს, აცლის იდუმალ ჯადოს, აჩივებს, აპაწიავებს...

დიდ წიგნებს აბითურებენ კერძთაყვანისმცემელი ინტერპრეტატორ-კრიტიკოსები... ასე დაუმართა ჩვენს უკვდავ კლასიკას და ასე გაგრძელდება კვლავაც, თუ მოწაფური გარჩევების ვაში არ დასრულდა.

ენის აღვირახსნილობა: როცა ის შენშია, როცა შენგან თავისდაღწევას ცდილობს, როცა ფურცელზე ეშხეუება...

ის, რაც ანომალური ვითარების ნაყოფია, არ შეიძლება ახსნადი რომ იყოს: პოეზიაში ახსნას, გაგებას ვინც დაეძებს, მწარედ გყუვდება: ის პოეზიის უკუენითის მგზავრი არ არის.

უნივერსალურია პოეზია: საზღვრების გაღამლახავი... ამის გამო არის ის უშნეო, უკეთური, დამყრობი...

დაბუჯითებით ვაშობ: არახდროს არ ჩამიღენია იმგვარი ღირსეული და აღმატებული რამ, ჩემი საქციელი მიბაძვის ღირსი რომ ყოფილიყო... როცა ჭეშმარიტებას სათნოთი დაეძებს შავ ღამეში, როცა ცლებში ღვდება შენი გონი და ფიქრი, მაშინ, შესაძლოა,

ფეხი დაგიცურდეს; შესაძლოა, კიდევ გადაიხეო; შესაძლოა, უფრო იოლ, უღირს გზასაც დაადგე; შესაძლოა, მარცხიც იწვინო და, შესაძლოა მწეობის ჯაგმანიც შემოგაცეცდეს და იმგვარ რამეს წაეპოგინო, რაც სხვებისთვის მიბაძვის ღირსი სულაც არ არის...

მედიტაციის შედეგს თანახმად ვხედავ ნდობისთვის საჭირო სიმართლის შეგრძნებას, რაც მთლად გონის მონაწერი არ უნდა იყოს და ეს გვაუარაულებინებს, რომ მედიტაცია მთლიანად წმინდა გონისეული პროცესი არ არის: მას რაღაც ერევა, მას რაღაც აკეთილშობილებს, ათბობს... და ეს ყოველივე მოწმობს ერთ საეარაულო აზრს, რომლის ძალაც ხშირად უგრძნობით ლექსის მჩხიბავეებს და, რაც მიახლოებით ასე გამოითქმის: მედიტაციის მღვრიე მდინარე პოემის საზღვრების სიახლოვეს მიედინება...

წარსულის ხმა უფრო ახლოდან ისმის, ვიდრე ეს გვეგონია. ოღონდ ეგაა: ფხიზლად უნდა იყო, ყური უნდა მიუგდო, უნდა იწამო.

პოეზია, როგორც ფორმა, ამგვარად დაეაღბავით: 1. წმინდა პოეზია, 2. უნივერსალური პოეზია, 3. მეტაპოეზია... პირველი: როგორც მიუწვეველი რამ, ის მთელი თავისი სიდიადით მხოლოდ გონების სამღვრეშშია... მეორე: რეალობის ანახსლევია და, თავისი სიმღვრივის მიუხედავად, იოლად დასანახია, იოლად აღსაქმელია... მესამე: ის, რაც ამ წინა ორის სამღვრებს მიღმაა, რაც ამ ორს არ მიეკუთვნება, მაგრამ მაინც პოემის წრეშია და, თავისი უჩვეულობით და მოულოდნელობით, გულის მიმტაცია, რის გამოც ის აღიქმება როგორც პოეზია და არა სხვა რამ.

აპოლოგიას თანახმად ვხედავ ნაწილობრივი ან სრული სიბრძავე: ეს ნიშანი ვისაც არა აქვს, ის აპოლიგეტად არ ივარგებს.

ამ წიგნის თავფურცელი: შექმნის ეამს პოემიას მისამართი არა აქვს. ის იქმნება თავისთავად, თავისთვის, რაც პოეზიის სრული თავისუფლების მაჩვენებელია... ამ ჩანაწერებსაც, უფრო მეტი საერთო პოემიასთან რო-

მა აქვს, განწყობის გაუღებებ... წმინდა... მეცხეულად, თავისთავად, თავისთვის... მსმს

ნარცისიში, ამბიციურობა: როგორც ფართოდ გაფრცელებული ავადმყოფობა, რასაც გაცილებით უარესი შედეგი მოსდევს, ვიდრე სხვა, დღემდე ცნობილ განუკურნებელ სნეულებებს... ეს განსაკუთრებით შეეხება უნივერსალურ, უსაფუძვლო ამბიციურობას, რაც კაცობრივი რასის ერთგვარი გენეტიკური ნიშანია, შთამომავლობითი პასპორტია, თანამდევნი ბაქილაა...

შეუძლებელი: ის, რასაც ღვთაებრივ საქმეთა წრეს მიაკუთვნებენ. შეუძლებელი შესძლო: ე.ი. ღვთაებრივი საქმე აღასრულა, შეკაცის სახელი დაიგლო...

თანამედროვე პოეზია ასე აიხსნება: დიდი ის იმდენად, რამდენადაც გამოცანაა, ამოუხსნელია, ბნელია... ის ისევე დაფარულა, როგორც ძვირფასი წიაღისეული, რასაც კაცობრივად მოღვმის ფიქრი არა სცილდება და, რაც, თავის შირი, ამოცნობას, ამოხსნას მიეღმის.

მუსიკა შედარება სანთელივითაა: ის აღანთებს მთელს ლექსს, სიტყვების მწკრივს გზას მიუნათებს, წინ მიუძღვის, მიჰყავს...

დააკვირდი: ყოველი კაცი ყოველდღიურად განათილისებს და კითხულობს დიდი, დაუსრულებელი რომანის რაღაც ნაწილს: რომელიც ღვთაებრივი წიგნის ფურცლებს და ჩასდევს, ეწაფება განუწყვეტლივ, ჩაღრმავებით, დიდი ვნებით და ესწრაფვის დასასრულის ამოცნობას, თუმცა, კაცობრივად რომ თქვას, ეს ამბავი არცთუ ისე იოლი ჩანს და, ეს წიგნის თავგანწირული გურმანი, უკან როდეს იხევის, კვლავ და კვლავ, კიდევ და კიდევ იძირება ფურცლებში, ცდილობს რაღაცის გაცხადებას, იქ აღწერილი ამბების მიშვობრიობის დადგენას, სამომავლო მოლოდინის გაჩხიბვას და, დღითა კვლავ კვლავ, მეტი და მეტი ფურცლები და ნაწილები ცნაურდება, ხოლო ბოლო კი არა სჩანს... შენ მეგვით: დასასრულს უეჭველად იმ ქვეყნად იხილავს... მაგრამ მთლად ასე როდია: ის დასასრულსაც ამქვეყნად წაიკითხავს და

ამ გრანდიოზული წიგნის დასრულებით ფრთაშესხმულმა და იმის შემცნობელმა, რომ ეს წიგნი მისი ნახელავია, შესაძლოა, რომელიმე დიდი ჯილდოც კი მოითხოვოს, მაგრამ ეს სურვილის ამაო, უფუძე გაუღებება, რადგან ამისთვის მას არც დრო რჩება და არც ძალ-ღონის ნატამალი.

ერთი გამოცანა: იმას, ვინც არ დაგპირებია, მოვალე, მიელი ცხოვრება ელი გულგაწერილებული, თვალღებანთებული, სასო-მიხილი, ხოლო ის არა და არ მოდის... და ხედები: აქაა დამარხული ცხოვრების გამოცანა: ხსოვნიდან გამქრალი მკვანის სახე, ვინც შეგპირდა და, ალბათ, კიდევაც უეჭველად მოვა... ინსტინქტში, მიღმურში ჩარჩენილი პრეისტორიული დანაპირებისა და მოლოდინის ანარეკლი... ვინ მოვა? საიდან მოვა? როდის მოვა? ციდან? ქვესკნელიდან? „მოვა, მაგრამ როდის?“... აი, გამოცანა: ბუნდოვანი, ამოუხსნელი. აი, უმიშვო დარდის მიზეზი...

მწერლის თანამდევი: მარადიული უკმაყოფილების ნაღველი უმწარესი. ამ გვირგვინით დადის ის ამქვეყნიურ გზებზე. თავისი დაწყევლილი ხელობის სიძულვილი ეამიჯამ თავგანს აკარგვინებს. როგორც დამფრთხალ ნადირს, ისე უსაფრდება სიგვეას და ამ გაბეზრებულ მღვანელს ნადავლის მიზლი უესებს გულმუცელს, გულმიღვით იპყრობს, ქანცავს, აგულკინებს...

ნიჭის დაღმასვლა, დაჩიავება, დევრადაცია... ხანმოთუელი ლევ გოლსტოი წერს: რაც შეიძლება ცოტა უნად ვწერო... ხოლო მოვი ვინმე ნიჭს, უნარს უმრეგ წყაროდ მიიხნევს და ღრმა სიბერემდე უხვადა ქმნის: ხელთ კი ვერჩება ინერციით ნაწერი გექსტები, რაც მხოლოდ მგვერია გარდასულისა...

ისწავლე: ბრბოის უხილავი გავლენისაგან თავისდაპერენა, ჩრდილში დგომის ხელოვნება, მედროვეთა ლულულის არმოსმენა, სიგვეის გაცხადებით და შედიგაციით აესება...

უსასრულობას არა აქვს კიდე. ამგვერია ორი რამ: სამყარო და შემეცნება. ერთი განპირო-

ბებულია მეორეთი და პირ უკუ უკუფდელ სამყარო. უკიდლო შემეცნება. შემეცნებე სამყაროში და სამყარო შემეცნებაში. სამყარო შეცნობილი და სამყარო ცნობიერი. სამყარო თავისთავის უსასრულოდ შემეცნებელი. სამყაროსა და შემეცნების ერთიანობა, ერთარსობა, განუწილველობა, უპირობობა.

მოღერნი მოგადად: გექსტის უარყოფა. აბდაუბდა პუნქტუაცია. უქვეგექსტო ერთსახოვნება. დინება დუნე. თვითმიზნური თამაში: თამაში ვნის, თამაში სულის. ახალი კლოუნადა. თვითდაცინვა შემზარავი. თვითგამიმელება. სტრიატიზმი...

არ დაიშგამპეება, არ გაფერმკრთალდება ის, რაც მარად უცხოა, რაც ბოლომდე ამოხსნილი არაა: პოეზია.

ენის მუსკულატურა. ენის სფერული აღნაგობა. მისი მიმიდულობის ცენტრი: ის იმიდავს, ათვინიერებს უცხო სიგვეებს, მოაქცევს თავის რჯულზე, მიანიჭებს ახალ ფერხორეს, შემოსავს ახალი სამოსით, ალტერეირებს სხვა ცნობიერებით... ერთი სიგვეით რომ ვთქვათ: ის არის დამპყრობი, ის საკუთარ მიწაწყალზე, საკუთარ წიაღში შემოხტებულ სიგვეებს ათვინიერებს, მიიმიდავს, მიიშრობს, მისააკუთრებს... ათვისებს...

არის სათქმელი, პოემით რომ არ გადმოიცემა: ამ მხრივ პოეზია უნივერსალური სულაც არ არის...

აწმყოს წამიერობა მოძრავ კადრებად რომ რჩებოდეს, მაშინ ყოველი ადამიანის ცხოვრება წარმოგვიდგებოდა უზარმაზარ, მუთქაქე მდინარედ, თავგანწირული კვეთებით რომ მიედინება, ალაგ-ალაგ ჭორომებს რომ ქმნის, ალაგ-ალაგ მორევებად რომ გრიალებს, ალაგ-ალაგ ჩანჩქერად რომ ეშვება... და, კაცმა რომ თქვას, მოგონება მხოლოდ-დამხოლოდ ამ მდინარის გაცოცხლების ცდაა, ამ მდინარის დახაგვის წაილია, თუმცადა, ესეც უნდა ითქვას, რომ მისი სრული განხორციელება შეუძლებელი რამ არის.

პოემიას სამღვარი არა აქვს: ის უსამღვროთი არის განპირობებული, უსამღვრო

ესადირკვლება... აქედან ერთი ნაბიჯია უსამ-
ღვროსთან მიახლოებამდე. ვითქვამთ ასე: პო-
ემია წვდება იმას, რაც უსამღვროა: პოემია
მისკენ გაგზავნილი სიგნალია, მასთან სალა-
პარაკო უნაა.

შავისა და თეთრის შეუფება. ფერწართმეული
სამყარო. თითქოს შავეთის წინკარი: შესას-
ვლელი, სადაც თვალი უნდა შეაჩვიო იმას,
იმ სახილველს, რაც იქ, შიგნით გვლოდება:
მავი ფერით დაფურსული მიღამო და ცრიაგი
მუქის მორეული ჭიატი...

წვიმით ჩაგაღვამებული ხეობა, სერისერ ჩა-
მოქმნდილი ნისლის ვეება ფთილები და წყნა-
რი, ძლივსშესამჩნევი, მერელი წვიმა, თი-
თქოს ამ მოვამული, მობინდული დღის თვა-
ლწარბიდან ჩამომცვრეული, წყნარად, უხ-
მოდ რომ ეფინება ბალახს, ფოთოლს, მიწის-
პირს და, წვეთებადქექული, თავქვე რომ მი-
ცურავს სახურავებზე, ლოდებზე, ბალახის
ღვროებზე და ჩუმად, ჩუმად ქრება, იკარგება
მოშავეთეთა გრილ მიწაში, საფლავის სათნო
მღუმარებაში.

სიკვდილის, ჯოჯოხეთის, ჯოჯოხეთში მღე-
ბარე კუპრის გბის, დამსჯელი ღემონების
და სხვა ამღაგვარი საფროთხოვლების შიშით
პყრობილი ადამიანი ყოველივე ამას უფებზე
იკიდებს მამინ, როცა უმწეობის დაუძლეველი
წყურვილი მოუკლეს, როცა შემეცნებას წიხ-
ლავეს და აბითურებს რაღაც უფრო მძლავრი
და ხელშეუბრუნებელი რამ: თვით სიკე-
დილზე, ჯოჯოხეთზე და სხვა პირქუშ წარმ-
ოდგენებზე უფრო საშიში და შემშარავი.

სხვა ყალიბის, სხვა ჩამომავლობის, სხვა
ლიდარის ქართიველი: შხეფი მეცხრაამეგე
საკუნისა. ძნელ, პირქუშ დროსთან შეური-
ბალი, მაგრამ მაინც მისი გვირთის, მისი
ცოლვა-მადლის მშობიავი, სიგყვის ეპიკუ-
რელი, სიგყვის ჯადოსნურ წიაღთან გამზინა-
ურებული, თანაც მისით მიფრალი, მისით
მონუსხული სამარადისოდ... კახელ თანამოძ-
მეებზე მის მიერ ნათქვამი თვით მასზე ასე
შეიძლება ითქვას: სიგყვის ღზინიკო...

თავისთავის დაძლევა: წინსვლის, გადაფა-

სების, განახლების უეჭველი მეროთეული

ნიშნულითაქა

ახალი წაკითხვა: ახალი ინტერპრეტაცია...
ეს გულისხმობს გათხრის, ჩაყვინთვის, ჩაღ-
მავების, ცდის შესაძლებლობას, რაც იმის
ნიშანია, რომ აქ რაღაც ჯერ კიდევ ამოუხ-
სნელი, ჯერ კიდევ დაფარულია, ჯერ კიდევ
ამოუცნობია...

როცა კაცი სცყვის: ეს პიროვნული უძლე-
რების ნიშანია; როცა მთავრობა სცყვის:
ეს სახელმწიფოს უძლეურების ნიშანია; როცა
ერი სცყვის: ეს ეროვნული უძლეურების ნი-
შანია...

შემშარავი კლასიკა: გაქვავებული, უცვლე-
ლი, ბეჭედლახმული მარადისობა...

განწყვეტელი, გაუცნობიერებელი პროცესი,
რასაც აბოლოებს ასევე უცხო რამ სიგნალი,
როცა ლექსის ფურცელზე გადმოწერა იწყ-
ება. შოგი ფიქრობს, რომ ეს არის ლექსის
შექმნის პროცესი. არა, ეს არის ლექსის დას-
რულების დრო, ლექსის გაცხადების, დაფიქ-
სირების საკმაოდ მკვიფრული, მაგრამ მაინც
მშვებელი ვამ: აქ რაღაც დასრულდა და,
თუ ამ დასრულებას კმაყოფილებაც თანას-
დევს, ხომ კარგი, თუ არა და, ისედაც არაფე-
რია დასაკარგი.

აღღვომის შემდეგ იესო მოწაფეებს გამო-
ცხადა, დამოძღვრა და ბოლოს ამგვარი რამ
უთხრა: მე ვიქნები თქვენთან, ვიდრე ქვეყნის
აღსასრულამდე... მაგხოვარი ამას ამოოდ არ
იგყოდა. მან იცის, რომ ქვეყნიერებას დასას-
რული ელის... მესიის ეს სიგყვები ჩვენ უნდა
მივიღოთ როგორც წარღვნის წინაღვეს ნა-
თქვამი, როგორც გაფროთხილება ფარდულრი
გარღვევადობის მოახლოების ვამო.

გუებებე: ეს იყო დიდი წარმოდგენა, დიდი
წიგნი, დიდი მუსიკა, ვნებათაღვლვის ყოველ-
დიური, უანგრაქტო თამაში და გკბილი და
მიმწლობი და უმწარესი რამ, რაც, უეჭველია,
ვიღაცამ ვიბოძა, გამორჩეულად შენ მოგყა,
ხოლო ის ამბავი, თუ რაგომ ჩაიღინა ეს, ან
ვინაა, რაა მისი მიმანი - ეს შენ არ იცი,
/თუმცა ვარაუდები უხვადაა/ და არც უნდა

იყოლე, რადგან ეს ცოდნა არაფერს არ შეგმატებს, არაფერს, არაფერს...

ომი ბაღებს არა მარტო გვირებს და ღამირებს, არამედ აჩენს სასოწარკვეთილი ადამიანების არმიებს, ომის სუსხით იერდაკარგულთა ჯოგებს, ბოგანოთა, ხეიბართა, მძარცველთა ბანდებს, მრდის პროფესიონალ მკვლევებს - კილერებს, ჯალათებს, ვინც შედეგ ანგრევს ქვეყანას, მნობას, მორალს... ომის დროის ერთი ჯალათი მეუბნება: ისე მომწყურდა კაცის კვლა, რომ ხელისგულები ამქავედებო... თანაც დასძენს პატიოსანი კაცის იერთ: მაგრამ უმიზეზოდ ხომ არ მოკლავო... მკვლევებო, მპარავებო, ომის ეკლესიაში გზასაცდელი გარეწრებო, მიზეზი არასოდეს არ დაილუვა, მთავარია სისხლი გწყუროდეს ისე, წყურვილით ხელისგულები რომ აგქავედეს!

ცხოვრების ჭრილთა ფილოსოფია, მრავალგვარი ინტერპრეტაცია, ახსნა, გამოშიგნა: რაღა არ ითქვა, რაღა არ დაიგია პაპირუსმა, პერგამენტმა, სუფთა ქაღალდმა, რაღა არ მისწავა ცხოვრებით, ყოფიერებით თავდამძიმებულმა და დაღლილ მოკვდავს, რაღა არ წამოიწვია თავის ერთფეროვან, უღიმღამო, მაგრამ მაინც უჩვეულოდ სასურველ გზაზე, რაღა არ მოისმინა, თუმცა ის, რითაც უნდა დაბოლოებულიყო ეს განსჯა, ეს ინტერპრეტაცია, რითაც უნდა შეჯამებულიყო დასკვნად ან შედეგად, რაც, თავის მხრივ, გზასაც უჩვენებდა და იმედსაც გაუორკეცებდა, მან ვერ მოისმინა, ვერ წაიკითხა, ვერ ნახა, იმის გამო, ამგვარი რამ არაეის რომ არ დაუწერია, არაეის რომ არ უთქვამს, არაეის რომ არ წამოსცდენია, არაეის... არაეის... ე!

პირისახეზე სიკვდილის ფერი ელო, ხოლო იმის გაბზარულ ხმაში იმედგარეუების მარი რეკავდა; ეგრე მეუბნებოდა: ყველაფერს ვიფიქრებდი, მაგრამ ქართველს თუ ასე იოლად შექმლო სამშობლოს გაყიდვა, ამას ნამდვილად ვერ მოვიამრებდიო... ეს ღალატი, ეს მოღალატური გაძრომა-გამოდრომა ისეა, როგორც გულში დაეკმული ბებუთი, ჭრილობაში რომ ჩარჩა და ვერაფრით რომ ვერ ამოიძრობ, თუ ჭრილობა არ გააგანიერეო...

ერკინული

უნამუნო: „წმინდა ხელოვნებაში გიამბობ? არ გინდა. ის არ არის... პოეზია არ არის კლოუნადა, არც ჯადოქრობა... ის არის სასწაული“... მართალი უნამუნო: ესპანეთის მფეთქავი გული...

პოპულარობის მძებნელი ცოდვილია: ის თავისთავის ხატსა ჰქმნის, აღმერთებს, ეთყვანება... ესევე ცოდვილია ისიც, ვინც პოპულარობას არ დაძებებს, მაგრამ ვერ შესძლო, პოპულარობას რომ გააქცეოდა...

მოდი, პოეტების გასაგონად გავიმეოროთ დიდი აშერიკელის ჯორჯ სანტაიანის სენტენცია: „პოეზიის მწვერვალს აღწევენ არა ვერსიფიკატორები, არამედ წინასწარმეტყველები“...

გონის ფაციფუცი: სიგყვებით, აზრებით, წარმოდგენებით მზიბავობა. დანგრევა: კვლავ აღმუნება. დაეკმა. კვლავ ამაღლება. სამყაროთა ენიგმურობის გასხსნის წადილი; თავისთავის სიმყიფისა და განწილვადობის დამღვევის დაუოკებელი წყურვილი... და მეცნობის და ამოხსნის და განათების შემდგომ რჩება იგივე, რაც თავდაპირველად იყო, რაც ყველაზე დიდი გამოცანაა, რაც უცვლელი და მარადიულია: არარა... განვითარების, ამაღლების, სრულყოფის ბოლოწერტილი...

მიდი: დახატე უფსკრული. უფსკრულთან დახატე ისინი: დაანახე, რომ უფსკრულის პირას დგანან... ხოლო უფსკრულიდან ჯოჯოხეთის ქარი უბერავს...

„ბრბოს ძალა შესწევს, ველურს და მშიერს“. ეს მალვერდ ღელუშაურის სტრიქონია. მომდევნო ღელუშაურის კვითხულობთ: „უგუნური ბრბო“... ორი უგუნური ფრაზა... ბრბოს ძალა აქვს, მაგრამ უგუნურია. მისი წესრიგი ხშირად უგუნურებას ემყარება. ამბოხებული ბრბო რევოლუციის საყრდენია, უმნობის საძირკველია... ბრბოს ღელუშაურის გადამწვებული კაცი უპიროვნოა: მას რეალური გვარსახელი არა აქვს. ის არის ქარიშხლის ერთი წვეთი, ღვარცოფის მხეფი, გზადაგზა რომ იკარგება დაუნანებლად, უაზროდ...

თითქოს გაუნდობელია, თითქოს შეთქმულია, მთელი დამე ისე გაუგებრად ხშიანობს არაგვი, ფერდებთოვლიანი ბორბალოს მრისხანე პირში, კამიფამ მარბიელივით რომ ჩამოვლის საარაგვის სოფლებს და აწიოკებს, ანგრეკს, მიწას ართმევს და მიიქვს სადღაც, მიიქვს თითქოს თავის ხრიოკ ადგილ-მამუელში, სადაც ყოველდამ, ყოველდღე და ყოველდამს განუწყვეტლად და შეუსვენებლად გაისმის მისი იღუმადი ხმა: ხროგინში, ბაგუნში, ვაივავლახში არეული, გყესთან და კლდებთან, მთებთან და ჭალებთან თანაზიარი უკვდავი, მარადიული შხუილი...

მწერლის დასვენების ბოლერისეული რეცეპტი: „ყველა ჭეშმარიტ ლიგერატორს დროადრო ბეზრდება ლიგერატურა და, შრომით დაქანცულს, კვირის მეშვიდე დღეს მაინც სჭირდება დასვენება... ამიგომ, ჩემი ამრით, მათ უფრო შეეფერებათ ქუჩის მეძავეები ან სულელი ქალები, ანუ: განადღებული აქვთ სასიყვარულო აღერსი ან ცხელი საჭმელი...“ აქ სხვა ახსნაგანმარებაა შედგეაო დაასკენის დიდი ბოლერი. ასეა. ეს სასურველი უნდა იყოს იმათთვის, ლიგერატორული დაქანცულობის შემდეგ თუ ვინმე კვლავ ახალ, უსარგებლო და უადგილო ფორიაქს არ დაეძებს... მოდა: დაქანცული მწერლუკავ, დამიხსოვრე ორი რამ, სათნო და მისაღები ორი ხატება: ქუჩის მეძავე და სულელი ქალი... კიდევ, ისიც არ დაგაეიწყადეს, ბოლერი ცამდე მართალი რომ არის, ხოლო შენ, კაცმა რომ თქვას, მეგის ღირსიც არა ხარ!

სამშობლოს სახის გამოძერწვა, მისთვის სულის ჩაბერვა და, შემდგომ, მასთან გარიგება ერთგვარი, კავშირის შეკრა ისე იმ მიზნით, ეს ქანძილება მეტი სიციხილი რომ აღივსოს, წარუვადი და ზეაღმტაცი თვისებებით რომ აღიჭურვოს, რაც არა მარტო შენი სიამაყის მიზეზი იქნება, არამედ, მოგადად, კაცთა სიამაყის მიზეზიც, რადგან სამყაროს შეობა, სამყაროს ნაწილთა შეობა და სიდიადე, თავისთავად, ამ სამყაროში მოფუსფუსე კაცთა სიამაყის წყაროც არის და კაცად ყოფნის ერთგვარი გამართლებაც ესაა...

თვითმიზანი: გამოიყენე შემოქმედებითი

ცხოვრება თავმდაბლობისა და სრული თავისუფლების მისაღწევად, რაც უდავოდ იმისად ნიშნავს, რომ უარი უნდა თქვა სახელის დაგდების წყურვილზე... გაითავისე ის ამრი, რომ თავმდაბლობა, უჩინარი ცხოვრება სრულყოფისა და თავისუფლების საძირკველია...

დამიჯერე: პოეტურ ინტერესსა საზღვრავს მსოფლიო პოეზიის ღონე და არა მკითხველთა რომელიმე კასკის მოთხოვნები... ამ ღონეს ვერ მოწყდება, ძირს ვერ დაეშვება იმ სურვილით, მავან მკითხველს რომ მიუახლოვდეს და, კაცმა რომ თქვას, ეს ამაზე მას სულაც უფლებზე უკიდია, მისთვის მთავარია თამაში, შეესთეგიკური განამირობებული და მისით საზღვრული...

ყველაზე საძულველი რამ: ადამიანთა სიმღევე, რასაც ველური და უკაცური გული მოიწურავს, ანთხევს...

ის, რაც ისეთი გაცეითი სიცივით გადმოივება, როგორცაა რეალიზმი, არ არის მდგრადი და წიაღწმინდა: ის ბევრ რამეს შეირევს და ითავისებს... შეიძლება ვთქვათ, რომ ლიგერატორის ყვლა სხვა უნდა თუ განმომილება მასში ნივთდება და მასშივე ამოწურავს თავისთავს...

იყავ დაუნანებო: წამალე ბევრი. დატოვე ცოცხალი. მკითხველი ნუ დაგაეჭვებს: რაღაც მასაც დაუტოვე დასამთავრებლად. დამიხსოვრე: ოსტატობა სიცივის მოზომილი ხარჯვაა, მოჭირნეობაა...

ესთეგიკური ჭერვით, ჩაღრმავებით მობილი სულიერი ცხოვრება სწორედ ისაა, რასაც ყოველწამიერ უნდა მიუღლოვდეს შემოქმედი, მეტადრე პოეტი, ვისთვისაც ამგვარი ჩაღრმავება პირდაპირ საარსებო ნიადაგია, ფეხმოსაკიდია, მყარად დგომის წერტილია...

აქვე, სულ ახლოსაა შემეცნების საზღვრები, რომლის იქითაც იწყება მირიად საგანთა პირქუში სამყარო, ჯერაც მოუხილველი, შემეცნების საზღვრებში მოუწყვედეველი, უხი...

პელაგიას გახსენება. პელაგია მიხას და იყო: უმეროსი და მიხა ხელაშვილისა... პელაგიამ დიდხანს იტოცხლა: თითქმის მთელი საუკუნე გამოიარა... ბრძენი და უგები დედაკაცი იყო: ვაჟას დარეჯანის ალიკვალი. მიხა ხელაშვილის ხსოვნის შემსახავი: მისი ნაწერების შეიღობეგველი... მან და მისმა დამ აკრიფეს დეშეთში ყვაყვორნების საჯიჯგნად დაყრილი მიხას ძელები, წამოიღეს, ჩარგლის მიწას მიაბარეს... პელაგია, მის სიკედილამდე ცოგა ხნით ადრე, ქვემო ქედში მოვინახულეთ მე და ედიშერ გიორგაძემ... მიხას ხსენებაზე გული ჩაიძვია, ცრემლგამშრალი თვალები გამოუთქმელი მწუხარებით აუესო. გავიდა, მიხას სურათი გამოგვიტანა: ძველი, გაფერმკრთალებული, დაბზარულ-დატეხილი სურათი... მოკლული მიხა მარხილზე ასვენია. გაბაგოსხნებულად კი არ არის: ჯალათებს მარხილზე გულადმა დაუგდაით. ცალი ხელი ძირს დასთრევს. კარგად ემზნევა გუვით გადახსნილი შუბლი. მკერდზე ადევს ღერბინდი, მაუშერი /ალბათ, ის მაუშერი თუა, მაღაროსკარში კომუნისტების კომისარს რომ აართუა/, პაგრონგამი, ვინგოჯკა... როგორც ჩანს, მიხას ცხედარი მკვლელებს დეშეთში მიაქეთ, შავნელი საქმის აღსრულების დასტურად: ამისთვის ჯალათები გასამრჯელოს მიიღებენ... ცოგა მოგვიანებით კი მათაც შემზარავი სიკედილი ელით: ერთს მიხას დები მოაკედინებენ, ხოლო მეორეს შირაქში გოგია ჭიჭოშედი მოკლავს... ის პელაგიასხეული სურათი, მიხას ხელნაწერებთან ერთად, მამის თან წამოვიდეთ: ედიშერმა შეძლებისდაგვარად ადაღენინა, გაამრავლებინა... ძველი, პელაგიას ცრემლებით გახუნებული სურათი კი კვლავ პელაგიას დაურუნა. მალე პელაგიაე აღესრულა. შირაქის მიწამ მიიბარა ფშაეში, ახადში გამრდილი, უგები და ბრძენი დედაკაცი: მიხას უმრწემესი და, მიხას ბრძოლის მომწრე, შეფიციულების დამგირებელი...

გონითი შესვენების ეამი: ამრთა სმონტანური დენა. ვადმოდერა. ვადმოფრქვევა. წესრიგის მოყირჭება. ქაოსის მეობა, როცა სიგყეები გაურბიან ერთიმეორეს. დეკუმპინიზაცია. დისპარმონია. განდგომა. მაგნე-

ტიზმის ანულირება. სეპარატისმი...

პოეზია შეძრული სულის ამოძახილია: აქ გონის როლი კნინი და უმნიშვნელოა; შეიძლება ითქვას, რომ აქ გონი მხოლოდ მოპირკეთებაში, საბოლოო სრულყოფაში მონაწილეობს.

მოდერნიზმი, როგორც მიღმური რეალობა, ღვითი ნაკარნახევი: ადამიანი უნდა შექვიოს სამყაროს დამლილ სურათს, დამლილ ხასიათს, დამლილ წარმოდგენებს... მოდერნიზმი შავეთთან შეგუების მცდელობაა, მარადისობის შორეული ნაპირია, სიკედილის წინამსწრობელი წამია...

დააკვირდი: ეს არის მწერლობის წერილფეხობა. ეს ნიადაგი აღმოაცენებს გიგანტურ ხეებს. შეხედ მოთმინებით და იმედით ამ ქაოსს, ამ აღვირწაყრილ ჭენებს: ამგვარი რამ საბაბია ოპიმიზმისა...

დიდი წიგნები ჩვენთან წინასწარმოსმენილი ქებაღებებით, თაყვანისმცემელთა შეძახილებით მოვიდნენ. მათს სიღიაღეში ჩვენი დაკვირვებით, მცდელობით, გემოვნების წრთობით კი არ დავრწმუნებულვართ, არამედ ყოველივე მივიღეთ აპრიორი, რამაც წაგვართვა უდიდესი სიამოვნება, ჩვენ თვითონ აღმოგვეჩინა ისინი და მათი აუგორები... მათ თავს დაქაშაშაშებს სხვათა მიერ დაღვმული მარავანდეი და მათი წაკითხვაე, კაცმა რომ ითქვას, საკმაოდ მოსაწყენი საქმეა...

სიგყეა: კაცობადაკარგული, ხმაღამტკბარი, დადეღებული...

ასეა: ეჭვის მსხვერპლი ხარ. თითქოს გჯერა და არცა გჯერა, თითქოს გწამს და არცა გწამს, თითქოს გარწმუნებენ და ვერც გარწმუნებენ... ეჭვია შენი მლდე, შენი გოლგოთა, შენი ენების წყარო... ეჭვებით სავე მოღხიარ, ეჭვებით ცხოვრობ, ეჭვებით სავე მიემგზაურება: ყველაზე დიდი და მთავარი, რაც შენშია, ეს არის ეჭვი: სულის მხუთველი, დამფლეთი, მესაიდუმლე...

ცოტნე ალბუთაშვილი

ტერენგი გრანელი

...ისევ მწუხრის ფერია
ჩემი ფიქრთა საფანე,
ქარი ამღვენებია - უხილავი ფერია...
დასასრული სადაა?
ან მივდივარ საღამდე?!
ჩემი შავი სამოსი დროის შესაფერია!
მაძრწუნებდა სიმღაბლე,
სიმაღლესაც ვუფროთხოდი...
ჩემი გული - მიხაკი გაჰყვა ქარს და ბორიას!
თუ სიმშრებმაც დამტოვებს,
თუ ცრემლს გაუუცხოვდი,
მამინ თუ მოვეშვები უგზო-უკვლოდ ბორიალს.
ისევ სუსხი და ყინვა
მეფობს სულის სივრცეში,
შავ სარეცელს თეთრად რთავს უნაშესი ფიქრები...
გათომილა სამყარო და თრთის
თეთრ სიცივეში
და საცაა, კვარივით, მუც ნელ-ნელა მივქრები.
მე დაუდივარ...
(თუმცა სულს უკირს ჩემი გარება),
აგონიის ყმუილში სიმყუდროვეს დავეძებ,
ყვითელი ჰარმონია
დაუკრეს გიტარებმა
და ყვავების ყრანტალში ლამისაა დავეცე-
მე სიკვდილი არ მინდა! -
მიწის სურნელს ცაში ვგრძნობ;

...როცა მთვარის ნამღვეი სასაფლაოს აანთებს,

საკუთარი სხეულის

ისტერიას მაშინ ეცნობ

და შტაკივა: ვის უტოვებ ან ცის ტაგნობს,
ან ამ მთებს.

ჩემი ბედის ვარსკვლავი

ისევ ობლად ანთია,

უხილავი სიმებით ეუერთდები სამყაროს...

მე, გერენგი, -

რომელიც ლექსის ცეცხლით ვიწვოდი...

ის, ვილაცა, -

რომელიც ატირებდა როიალს...

მე, გრანელი, -

რომელიც დატკოვებდათ, ვიციოდი.

ის, ვილაცა, მოეშვა

უკმბო-უკვლოდ ბორიალს.

* * *

ფერნაცევალი დგნალიანის
ჩრდილი,

ხეეს რომ დაეგანა,

მზე ქელს იქით ჩაივრავანა

და თრითინას დაემგვანა.

საგამმა ხმა ჩაიბოხა,

ჩაუძლერა ჭალებს „ნანა“,

მერე ერთ ლოდს სტაცა ხელი

და ივრისკენ დაექანა.

განძარცული მთა და ველი

მთვარეს ისე დაენანა,

მთელს ხეობას დასწაწლდა და

მკერდზე ბროლად დაენამა.

* * *

თოვლი მოვიდა იმხელა,

თოვლი მოვიდა ისეთი -

მკერდი ტკივილით ამივსო,

ქუჩები - სიკისკისეთი.

თოვდა და თოვდა ჯიუტად,

თითქოს ჩემ ჯიბრზე ბარდნიდა...

ვიდექ, გიციდი, ლოდინში

ლაშის ცხოვრება გავიდა!

ნება რა ეთოვლებოდა?!

სულ გულზე შეფიფქებოდა,

ნება ჩემზე თუ ფიქრობდი -

მთელ დღეს ეგ შეფიქრებოდა?!

* * *

რა დრო გასულა,

ლოდინში

თეთრად დამსკლარან კვირტები,

მომიხვალ, მაგრამ რაღა დროს, -

სიხმელით გაგიკვირდები.

ვიდრე მომიხვალ,

გადავთული,

წლებს - სიყმაწვილის მთიბულებს.

გნახავ, ვერ გეგყვი, რაც მინდა,

და შემაშინებს სიბერე.

სასაფლაომე

ჯვართ მიწაო, დაჩრდილულ

ბუმბერაში მუხებით,

ჯვართ მიწაო, უსასრულო

მღუმარების ნაპირო,

შენთან მოვალთ მოკვეთილი

აზრითა და მუხლებით,

სანთლის შუქზე ცოღვიანი

სული რომ ავაგაიროთ.

მოგადგებით მარტვილები

ათასგვარი სვე-ბუდით...

მართო, მავითი დავიმზაურავთ

დახვესებულ გალ ავანს,

მოვაცილებთ შენს კარამდე

ჩვენს ძელებს სვ: ნებ-სვენებით,

ვით მშირები ბარხა იებში

ხახაგამშრალ ქარავანს.

ჯვართ მიწაო, ჭრილობებზე

ვინ დაგაღო ლოდები

ან თალხი და გამყინძვი

დამე რამ გადაგხურა?

მიმით ვციდილობთ შექვან ლტოლვას,

- უფრო გაიხლოვდე ით

და გახდება იღუმალი

სული შენდა მსახურად.

დროისა და სივრცის უწყვეტობა

„შმა დიდ დროში“ ჰქვია კახა ლევდარიანის მოთხრობების კრებულს და, მართლაც, ეს სათაური მუხგად გამოხატავს კახა ლევდარიანის პროზის სულისკვეთებას, დრო ამ მოთხრობებში მართლაც არ არის ის ფაქტორი, რომელსაც უკილობლად ემორჩილება ყოველთვის და რომელიც განსაზღვრავს ადამიანთა, პერსონაჟთა ცხოვრების ხასიათს, მათს ბედსა და ბუნებას.

ახალგაზრდა მწერალს შეეკავართ გმირთა სულები საშეაროს რთულ დაბირინთებში, აქ ნაკლებად არის სიუჟეტური ხაზი, ანუ გრადიციული პროზის ელემენტები, მაგრამ არიან გმირები, რომელნიც დროსა და სივრცეს, წარსულსა და აწმყოს განიცდიან როგორც ერთ მილიანობას, ურღვევ ქაჭებს, სადაც შეიდროდ არის ერთმანეთთან დაკავშირებული მათი სულიერი წყობა და მიც არეკლილი გარესსამყარო, როგორც მშობლივარე, ქაოსური და წმინდა სუბიექტური აღქმით წარმოსახული რამ.

კახა ლევდარიანის მოთხრობების მნიშვნელოვანი ნაწილი აღბეჭდილია სიკვდილის მარადიული განცდით, ანუ პერსონაჟები სიკვდილ-სიცოცხლეს აღიქვამენ, როგორც ერთ მილიანობას და თითქოს ამ შეწყინდანი გასული ადამიანებიც ისეთივე სიმბაფრით განიცდიან ცხოვრებისეულ მოვლენებს, მის უწყრაღეს ლეგალებსაც კი, როგორც სიცოცხლემი აღიქვამენ („ოღნესზე ისევ“, „გარიგრაჟი საიქიომი“) და სხვა.

კახა ლევდარიანის პროზაში, მის მრავალ თავისებურებათაგან განსაკუთრებით გამოხარმწევა პოეტური შეგვეულება, სიკვების ემოციური დაგვირთვა და ხაგოვანი ამროვნებით შექმნილი სურათების სიჭარბე, რაც საუკეთესოდ წარმოაჩენს პერსონაჟის ბუნებას. აქ შემუბლო მრავალი მაგალითის მოხმობა კ. ლევდარიანის მოთხრობებიდან, მაგრამ ამის საჭიროება თუნდაც იმიგომ არ არის, რომ ამ მოთხრობების აბსოლუტური უმეგვობა ე. წ. პოეტურ პროზის განკუთვნიება თავისი მჭრელუბის ფორმით და მხელია მათი ცალკულ ფრაგმენტებად დანაწევრება.

რამდ თქმა უნდა, კახა ლევდარიანის მოთხრობების გმირები, რომელთაგან ემოციურ ნაკადად მოვლინება ფრაგმენტული წარმოსახვებით ხაყხე მონოლოგები, გრადიციული პროზის სისადავეს შეწყველი მკითხველისათვის ადვილი აღსაქმელი არ

არის, ისინი ქართულ გარემოში და ქართულ პროზაში წყვის წარმოდგენებში, შესაბალოა, უცხოდაც კი გამოიყურებოდნ, მაგრამ, თუ ვაითთავლისწინებით მსოფლიო ლიტერატურის გამოცდილებას, იმ ავანგარდისტულ ძიებებს, რაც ავერ, 90-იანი წლებიდან ერთობ შესაძმნეე მოვლენად იქცა წყვის ლიტერატურაშიც, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ამ მოთხრობების ავტორს თავისი მნიშვნელოვანი წყლილი შეაქვს თანამედროვე ქართული პროზის განახლების საქმეში.

კახა ლევდარიანის მოთხრობები რთულ სტრუქტურულ ანალიმს მოითხოვს და წყნი კრიტიკის, თუ ასეთი კიდევ არსებობს საქართველოში, მოვალეობაა, სწორად შეაფასოს მამდინარე ხალიგერატური პროცესის თავისებურებანი სწორედ იმ ნაწარმოებთა ანალიმის საფუძველზე, რომელთაც უკვე მიაციქვის ყურადღება და თავისი წყლილი შეაქვით ლიტერატურული თვალთხედიის გაფართოებაში, ხალიგერატური პროცესის განახლების საქმეში. ხაშქხაროდ, წყენ არ გვეყვია ლიტერატურულ საბხლებეში, ასე ვთქვათ „ოპერატული გამოხმეურება“, ემოძრაობით ინერციით, ვაქვბთ ინერციით, წყვის წარმოდგენებს ხალიგერატური ცხოვრებასა და ლიტერატურულ დარბეულებებზე ისევ გრადიციულა, ხმირად მახლონად ქეკული მუხედულებები განხამდერავს, ვვიტარს საბხლეთა აღქმა და აღიარება.

მე არ ვამბობ, რომ კახა ლევდარიანის მოთხრობები ავანგარდისტულ ძიებებს ეგალონად მიეაწინოთ, ასეთი ეგალონი ქართულ სინამდვილეში, აღბათ, არც არსებობს, მაგრამ მისი სახელი დღეს ბუერისმთქმელი უნდა იყოს თუნდაც პროფესიულ წრეებში, ყოველ შემთხვევაში, ამ ახალგაზრდა კაცის ამროვნების სტილი, მისი ფსიქოლოგიური ძიებები და მონაპოვრებიც უკვე ლიტერატურული მხველიობის საგნად უნდა ქეკუდლიყო.

მაგრამ, რასაკერძეულა, ეს სრულიდაც არ განსამდერავს ავტორის ბუღს, მის პოშიციას და შემოქმედებით თვალსაწიერს, კრიტიკა ხალიგერატური პროცესის თანმხლები მოვლენაა, ხოლო ამ პროცესის განსამდერავს მხაკურული სიგვეა - პოეზია, პროზა, მწერლის გაბედულება და ორიგინალურა ამროვნება.

კახა ლევდარიანი ერთობ ხაინგერეხო მწერლად ჩანს თანამედროვე პროზის ფონზე და, იგი, აღბათ, თავის ღირსეულ სიკვებს მომავალში იტყვის.

დავით მქედური

კახა ლევარიანი

პარადოქსი

ფშავი, ვაჟა-ფშაველას შემოქმედებითი ამროვნების საღა და ბუნებრივი აკვანია... უმშობლიურესია მისთვის ოდესღაც თბილ ბოლში დანთქმული, გამურული ჭერხოების ალაგას ჩაქცეული, ხავსში მზინებად შთენილი გადახურვის სალი, ბრგველი ქვების ხილვით შთაგონებული პრეისგორიული განცდა... მშით გამთბარა წინაპართა ხელით დაწყობილი ყორეების მშრალი ფიქალიც... ხოლო გამაფხულზე, კლდეზე ამოსული ია, უერია საღამანი, სუსხით დაშშრალი, პირქუში ბუნების აშკარა ხელთუქმნელობით გაცისკროვნებული თავისთავადი სილაშაშისა... ცოცხლად მსუნთქავ ახლადამწვანებულ მთებზე, საუკუნეების წინ მტკიენულად ამოკვეთილ ნესტიანი სახლებისა თუ კომეების ბნელ უუძეკერებზე ნანადირევი ირმის, ჯიხვის ან დათვის ბეწვია სისხლში არეული და მიწაქცეული. ხისგან გამოჩორკნილ გრძელ, საგვარეულო ჯვრიან ტახტებზე კი დახრეკული, ეპისაგან გასიფრიფანებული, სიკვდილივით გრილი გყავებია გადაფარებული... შამთრისპირის მზე ცარგვალზე ამოვორებული დეკორატიული ბურთია, რომელზეც ხშელი ფოთლის ვარდნა გარინდებულა წითელ სიჩუმეში...

...საოცნებოდ დაკბილული მშისფერი მთები სავსეა ღრმად, შიგნით მიძინებულ გულში მჭიდროდ დაგმანულ-გამოკვართული დევეებით... გაბლისფერებული სისხლი მშუის სულღგმულთა დიდთოვლობის მოლოდინით შემკრთალ, გამჭვირვალე პარდევებში... ვიწრო საცაღფუფხო გვები ნადირობის ქაღმერთ დალის განზე შეწყვეტილი ბორკილები და სამაჯურებია... კუპრივით შავი უერი დელგმიანი ღამის განსაკუთრებულ სიავებზე ღაღადებს. დღისით ცის ლურჯი ფერის

კოსმოსური სიმორე არც შეწყალებაა და არც ნუგეში...

საღამოს სარკმლიდან შემოჭრილ მკრთალ სინათლეზე, მომხიბლავი უნებლობით იღძვრება ყოფით დაჭეჭვილი სპი-

ლენძის ჭურჭლის მორთულობათა დაკბილულ-ამოგვიფრული მოლების ბინდით გამელნისფრებულ ღაქებთან შერწყმით წარმოქმნილი ნატიფი სვედა... მისთვის ცალკე ძვეს ბასრი ელვარე შიკშიკა ლითონის სიყვარული, სახელად ხმალი, როგორც ღვთაებრივი გამოსხივება... სხვაფრივ ბალღურად იტაცებს ვერცხლში ჩასმული, პაპისეული ხანჯლის სილიოს ძელის ვლუვი, უცვეთი გარი და მხოლოდ გაკეჭნილ, ორღესულ ცივ ფოლადზე არეკილა დროის მღინარება... თოვლში მარჯვენა ვერ მოსჭრა, სულთქმა-აჩქარებული ელვის უმაღ ნაფრენ არწივით ეჭვენულად მვერავს მიღამოს, თოვლიც ხომ დნება, მერე რაღა საღბუნი დარჩება სულს სანაცვლოდ. ჭვრეგით დაღლილ თვა-

ლს, პირადად დამზობილი მოყმის ჯაჭვიანი შარ-ბეჭი ესათუება უცნაურად, იქვე, ყინვას თავისი რთილი დაყურია პატარა, გამხმარი ყვაილების გვირგვინებზე, ახლოდან აქერღება ყვაილის ბუსუსიან გაეანგისფრებულ ფურცლებს და ცხადივ, უსაშველო თაუღარეკოდ მოღიპარე მშვენიერებას ნაშიარები უცხოობს უღვთოდ, უამგრფიადოდ დარჩენილ მთელს უწინდელ, მარგივ მცნებებით აყაყანებულ ქვეყნიერებას... გმირში ბუნების არსი მეგყველებს და მოფონავს. ბუნების სხვათათვის არარსებული ყოვლის დამამუნჯებული, ვრცელი, უნო ენა. სვედის-მგურელია ეს ველურ ცოდნაში განსხეულებული მშარავი ქიმიია, მოკვეთილი ჩამომნარი მკლავების და თავის ქალების, იმრდება საკაცობრიო კაემანი, შეგი აღმურით ეთვისება გახელებულ გონებას ამ მარადისობით დანთებულ ცეცხლი. იყო ცეცხლი ადრე, არის ცეცხლი დღეს, იქნება ცეცხლი ხეად. დამწვარი მორების ნახაგებს იღგენს, იხსენებს, მთელი სხეულით განიცდის, გრძნობს წონას ნაყრადქცეული ხეების. აგრეთვე ხმებია ჩანაუღვის; სიცილის, კივილის, მანშარის. თაუად ვაჯახ ხმაა ორ ხმას შორის მომდინარე ბუბუნა, ხმა - დედაკაცურისა და მამაკაცურის მღვარიდან. ეს ხმა სტოქიურობიდან თავის დაღწევას ღამობს, იქნებ ირმის ბღაილივ აღმოხდეს ოღესზე, თუ მოღუნდება შიგნიდან, სახეე ეკვეთება ნაქარებ თოვლში ამოწვერილი კლდის ქიმივით. შიში უმწეობას თან სდევს, სხვისი ტკივილის გაგების სურვილიც ხომ მხოლოდ უმწეობით შეიძენება, ჯერ კვლავ მსხვერპლი უნდა სწირონ და გამძეინვარება მისი შემდგომ აივისება შინაარსით. დაუცხრომელი დროის თვალსამრისით ენერგია ნიჭისა უმღვივად კეკებაეს წუხილს. სხვასთან მსგავსების შიშიე მოუნელებელი სადარდელია მგოსნისათვის. განცხრომის ესირცხება, ამიგომ ბედისწერად გმირს უხვად დააფრქვევს თავზე განსაცდელს, ის უბედურების მთხოვნელია, რამღენადაც მეგად გრძნობს ნათესაურ სახალოვეს მიწასთან, რომელიც მისთვის სავარჯიშო ადგილი, აღაგი, საცდელი ნაკვეთი უბრალო ენებათა სამკედლო გახდებოდა ტკივილის გარეშე. სამშობლო, როგორც გვირითი და საწყლად,

უსამართლოდ დაღუპულია მუღენიყსავე ფერადოვანი ხურჯანი, სახსროზრ-მკვლად-შესხალაგი. ნერგი, რომელიც მიწაში იყინება მის თბილ გაყვითლებულ ხელნაწერთა ფურცლებში ირგება უფესიანად. ფურცელი ვრცელია, ღმერთი იქ თაუადაა. ღმერთი - მოწყალე სულიერითათვის, მათთან მოსაუბრე, საუბრით ბედის დამღგენელი, აზრით ხორცის განმანათიბელი, სიგყვისაგან შეკრულ სასახლეში გმირებს უჩენს მყუდრო ბინას და მაგლიც ქარვისაა, წყალი მარგალიტია, დარდი და ჭადარა ვერცხლია თმისა. ფანდურზე უკრავს. ცხადივ კი - ნოემბრის გვიანი დამეა, გარეთ ყინავს, ცივით მისიანებს. მის სულში ეს ყინვა ბროლია მთისა. განცდის ფორმის სახით, მოსწონს ეს ფორმა უცვლელი შოგალობით, რითაც ირთივება ერთთავად ფშავი, ხევესურეთი, ქისტეთი. რამიკაშვილების ბუხრის მინაველი ცეცხლი ახლა მთელ სამყაროს ათბილებს აქედან. ეს ცეცხლი მან დაუნთო შეილებს, ხომ მართლად დაუნთო ვაჟამ ცეცხლი შვილებს, რამხელა ნებაა გამოვლენილი, ხე მოჭრა და დამეს, ამ კავკასიონზე წაქცეულ მღვეს თავი გაუნათა. მღვეს ეშვები აუელვარა მათმა დარიბულმა კერამ და მსოფლიო წყველად გაეხირა კისერში. ხედავს ჩარგალი მართლად ახლოა ცასთან. მიიქრის ცოლთან ბანზე შემომდგარი, ალაშივით აფრიადებულ ტურფა იასთან ერთად ამ ხომალდით ვარსკვლავებში და მიიქრის წარმატებით ქედბუნდირად. ხელთ საჭე უყურია, უძველესი არქაული გუთანავით ვაბრეცილი, მთელი ჩარგალიც თან მოსდევს ამ გენიით აკივლებულ დროის ორიქლმავალს. უკუნეთში მიიქროლებს დაღესტანსაე, ყველა იმ გმირს მიაგველებს. გატარჯულ კახეთს აქედან იფარავს ჩოხის კალთით, რომ იქ ვაშები არ დაიღვეწონ, იმერეთი უკუნის მსუბუქი მთევარია, მოშელილი უშოგადესი აყალო მიწისაგან, დამე აღვილად თენდება, ამოიყვიის თეთრი, ამოიყავს ფანდურით, ფრიადით, ქარში გარგაღუნული თამარის დროშასავით. დიდინებს, ბავშვებს ეღვიძებათ. წუსს ქალი. ცარიელი ოჯახის კლდის ნაჭერივით გულარხიანი მამა მღერის. ისედაც მთელი დამე ვიწროაღეთო, ვაჟა დაღლილია. ენთება ცისკრის ვარსკვლავი და მისი ძილის დროც

მოღის. დამე სიკვდილი შეუყურია, გაუკოჭავს, დაუჭერია. უნდა გოგოს გულქანი დაარქვას, ვაჟას შვილები ძალიან უყვარს, აბა სხვა რომელი მამა უდარაჯებს ბნელს. ყველა სხვა ლეშივით ნებიერად უყურდება დამეს. რა მღვრიე, რომელი საკვები გაანათებს სხივით მათ შიგნიდან თუ არა შაპარულ ფასკუნჯივით დამშუული მთვარე. ჩონგურის ქლიაღის მოსმენა უყვარს მთვარეს და ვაჟას გარჯით დაამბული ხალისით დაპნათის ბავშვებს მღორე, ძალით დაბანგულ სახეებზე. იქნებ ამიგომაც არ დაბერდნენ იმისიანები, იქნებ შესძლონ სიკვდილთან გარიგება, შეამხანაგება ამისათვის თორემ, მარგო მყოფი დღეე გულადად შეებმება მიქელგაბრიელს, ვგრე პირდაპირ შეებმება, თუ ხედავს, არც ეშინია აბჯარასხმულის...

მსოფლიოს დანახვა უნდა წაშში. ერთად მუხივით გაელეებულ მთლიანობაში ხეების, ფოთლებს ჩრდილები უშლიან ხელს, ჩარგლის ხეები, მთები ელობებიან უბედურნი თავისივე მართალი ძალით აღმართულნი. თან ესმის, რომ საჯახეების გასწორება არ იქნება, მაგრამ ისინი უშაღლესი ქარაუებიდან ამაყად მაქერაღნი გაჭვრეტის მცირე სიმორით თვრებიან. განა რქებგადაგრეხილ ბერხენ ჯახეებს მლაშე შღვაში გაეკრვა ნაკლებად დამშვენდებოდათ?! „ბუნება მბრძანებელია, იგიე მონაა თავისა“. - საწყლობაა კაცთგან ცაში განაეარღების სურვილი, საწყლობა... გოლსგოის დიდი სიერეები რუსეთია, იქაც ღვას იგივე საკითხი, ოღონდ სიგყობრივად. გოლსგოისთან დედამიწა მრგვალია და უიმელობაც სგეპებზე მომღგარი ნისლივით ყველაფერშია განფენილი...

...ვაჟასთან სახელი, ხსოვნა შვაივით იფეთქებს მყისიერად. კარგი ყმა რამდენიმე თაობის სიყვარულს იღებს ჯიღოდ. ადამიანურ შესაძლებლობებზე გადაბიჯების სამდაურად, თითქოს სპორტია, ცხენოსნობა, თამაშია, ასპარეში ჩქარია, იდეალი მსოფლიოა, გმირს ელვის სიჩქარე სჭირდება, დაბნევა ღალატია, შეეღომა მარცხია, გამოსწორების დრო და სიერეც არ არსებობს. იმდენად კამერულია - ჩაკეტილი გარემო. სირცხვილი სამუდამოდ მოუშორებელი დამააბა...

ხალხი ერთმანეთზე ძვირის გაგებას უცნაური ნეტარი შემართებით ჩასაფრებია, დექსმიც შეჯიბრია, იქვე უნდა გასცე პასუხი, სულ ალესილები დადიან... და მაგონდება ათას ცხრაას ოთხმოცდახუთი წლის ვაჟობა, გულქან რაზიკაშვილის გრძელი, ნათალი თითები, ვერცხლის ბეჭედი და ერთი ფრანა, რომელიც მის სახლში სტუმრად მყოფმა სრულიად შემთხვევით მოვისმინე წუთით ჩამოვარდნილ სიჩუქში: - „ეკ, საწყალი მამაი!“

თორმეტიდან ორ საათამდე

სიკვდილის ხმაზე, შშის გულზე მყოფი ჭრიჭინობელა სიციხის ალებში ხაგავს თავის განურჩევლად მოსაწყენი სიმღერის წრეებს, თითო წრეში ძლივსა ეგევა 907 წლის მაფხულის დილა, თორმეტიდან ორ საათამდე. დროს იგონებს ან იმეორებს დიდგორიდან, ხან კრწანისიდან, თითქოს ღმერთი გრძელი თითით ურგყამდეს წკიპურგს გამპვირეაღე პაგარა ყბაში. ნემსივით ცურავს ალგეთიდან იორამდე, უკრავს მინდორზე, პურის ყანებზე, ნარიყალაზე ცოტა მძიმედ წივის თავთავი, ღერძი ფორფიტის, წყალი დახხმული მღვიდან, გბიანა ჩქარა იბრუნვის და დაკერის ხმა ამრისხანდება რუსთაველისა ვარძიასთან შემოდგომაზე, ხან მოღებივით ზებრასავით გაიწვლება თენიშფრინავის ქვეშ ღერძის გარშემო ღიბთ-იმერეთი. მომოქევაში ჩახევევა ეაკკასიონის მთაგრეხილივით მთლად საქართველო. ყოველი სარკმლის ყოველი წიბო, ნესტიანი ჩუქურთმები დახავლეთისა, ყოველი კაცის მფეთქავი გული თავის პაგარა ფირფიტას მღერის უახლოესი თვალებიც კი მოძრაობენ ღერძების გარშემო... ეევაენ მიწას. სვეგი აღმართუს საგურამოსთან. ჭრიან სისხლიან მონაკეთებს. თავს ევლებიან დინოზავრის ფხვალაგმულ ადგილს და ეუსტარულად აკეთებენ ახლაც ყველაფერს... სამასმა ვიოლინომ ერთი ბიჭის პანაშვილზე მინდა დაუკრას, იმ ქალს ჰყავდა ცამეტი შვილი, ერთი გაიქცა ინგლისიდან ავსტრალიაში, გზაში გაცივდა.

ორი ვიოლინო იმისთვის მინდა, ვინმე უბრალო მუსიკოსმა შეასრულოს მეტად ცნობილი კომპოზიტორის მარში სიკელიძეზე, რადგან გარდაცვლილს გემზე, ნაპირთან, არაფერი დიდი აღარ უგრძობია. თურმე და მართლაც ვეღარ უსოვია გაქცევაზე ტკბილი წუთი, შორე. ერთი სიმი მაგისთვის მინდა. გამოდის, მისი წარმოსახვის კარგი უნარი აღარ გარდაცვდა. მღვიმე, რომელსაც მოელოდა ავსტრალიაში, ბრტყელი დაუხვდა. სწორი, ნათელი კედელივით, უცხო წარწერით და ვაოცდა მსოფლიური ცივი მოგორის ამოდენა შექანიკური ერთფეროვანი სახახაობით, მარგო მღვა თუ გააგრძელებდა იქაც, იმასაც აკუმულატორის ნეიგრალურ ადგილზე სვამდნენ, ნიჩბებს აძლევდნენ და მთელი წელი წყალს ასხამდა ადგილზე მბრუნავ, ვადახურებულ ავსტრალიის ეკონომიკას. მცირე დომებით ბოლსაც აძლევდნენ ხოლმე სასუნთქად... გული დაწყდა. ამოგივივდა, გაახსენდა გემი „ინგლისი“, უკვე კარგად დაეანგებული, შექსპირით და მოხუცი დედით, სასვე მგრედებით, ძმებით, ხეებით. ის სიერეცში აურიანებს გელეგრაშას: ჩამოდი, ჩამოდი, ჩამოდი, აქ ნისლი საესება ნაპოლეონის გამჭოლი თვალების გენიოსური, შორი სიხარბით, ვისაც ძლიერ უნდა დღესაც მარშით შემოვიდეს „ტრეფელგარისი“ მოედანზე ან დაჯდეს ლონდონის აეროპორტში უცნობი გურისკივით... გესმის, ჩამოდი... მეტროში წყალქვეშ დღეს დაუნახავთ იმის ქედი, საიდანაც მოესურვება, იქიდან გვიცევეს ძლევა-მოსილი იმპერატორი. ჭრიჭინასხავით იმეორებს სიჯიუტით ყველა ივივეს, სიკელილის ხმაზე შუადღის ახლოს, თორმეტიდან ორ საათამდე... გესმის, ჩამოდი...ნუ ათქმევენებ, განსაკმლისათვის წავიდაო ავსტრალიაში, თუ ვგ თქვეს, ძმაო, სირსხვილი შენი, ინგლისელ ქალსაც რომ იცოდე, ძველებური გემო აქვს ისევე ერთი გემო დაიჯერე მოსდევეს ცხოვრებას, მაწანწალა ქუჩის ძალივით, სისხლის, ძმრის, შიმის გაქცევის და ისევე დალაგის. თაუდაღებული შემორები ველზე რჩებიან, სხვებს ჩამოაქვთ მათი აშბავი. გვერდზე იარე, განუდექი, ნუ დაიჯერებ, საკუთარ თავში განიყავე ბედნიერება... გესმის, ჩამოდი... იძირება გემი „ინგლისი“, დედამენი, შექსპირის გომით. მყდრო ოთახში

შერგე თავი, იპოვე სიერეცე, აღმართე აფრა და თავისუფალ ხმას მოუსმენ ჯერჯერობით ამერიკიდან. პირადი წყენა უგოლდება პირად სიხარულს, კუთხისხელაა კუთხის სინათლე, ისე სხვამ წყით რა ფხვები უნდა მოგვამოს, ერთი ვიოლინო იცევეს მაგ აშბავს, მეგის დირსი არის მოცარტი. ვინე ჩართო დაველებამი მრავალი ინსტრუმენტი, ასი ჭრიჭინა, ასი ბულბული, ოცი ყვავი, ექვსი არწივი, ორი ეერტმურენი, მრავალი განკი და ერთი ატომური სადგური, ფანჯრების მრიალიე შიგნით ჩაიშვა. გამორიცხა აპოკალიფური მერყეობა სიყვარულიდან, დაამტკნრია ყინულის ლოლეუბი, დედამძეს მონატრების უფლება წაართვა, როგორც ჯარისკაცმა და მამამისს შეადგენინა შემოქმედებითი განვითარების მშარდი გეგმა, სადად გადალაგა დიდზე პაგარა ფირფიტები, აბა-მანაში ჩაყარა ისინი და ისტორიის სევედა გააძალა მტვერითან ერთად. ფოთლებს მიუერთა სმენის მწვანე აპარატი. ჩართო ხმის ჩამწერი, ჩუმად გაირინდა და ბუნებას ათხოვა აგვისტოში წყაროსთვალევით დამშრალი ყური. ხედავს მსოფლიოს სახლებიდან პოეტებით მოცურავენ მთვარით ნაჭედი, მშისფერი ფიჭვით გამოთლილი სახურავები. უმელობაც, ძალაც, მოგებაც, სუნით ვიზიდავს ძველი ფიერის სიყვარულისათვის მკედარ ლანდებად ქვეულ მუშების მუქი თითებით ჩარგმულ ღურსმნებს ნუ ამოაძრობთ! იძირება დაეანგული გემი „ინგლისი“... გესმის, ჩამოდი... იქნებ დატკებ, ისიანოვნო კარგად დაკრული ნაწარმოებით, მეცამეტე საუკუნიდან ასე ხდებოდა და ასე ხდება, იღებს ქალაქი შორე ქალაქს, ბნელი წარსულით, დამით, წვიმით, ნისლით, სადგურით, ოქერაში ჩადის ოქერა. ბრწყინვალე ციკლი გასტროლების არანაკლები ბრწყინვალეობით მიდის აქედან. ხდება გაცევა, შურით, ხან ბრძოლით, და იმეიდრებენ ადგილს სენენაზე ახალბედა შემსრულებლები, ფვის წვერებით რომ იწყებენ ნელა სიარულს...

აღვილობრივი გყვებიდან მღერის მგლის ხროვა აშიდული თხელი ფილგვებით, მაგრამ სამიში, ჯანმრთელი ხახით, ძალღმე დიდი უდილობოდ კივის პარტიას, არე ერთი კბილი არ უგოკავს, ყბაც არ კანკალებს, ბასრ კბილებზე ხელს ვერ კიღებს მამაცი ღმერთი.

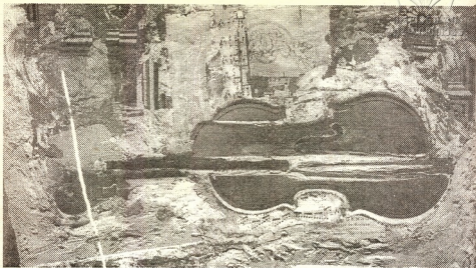
დახურე, მორჩა, გეყო, არ ეუბნება განუწყვეტელი კივილის ექოს ერთვის აქა-იქ ხროვინის სხები, უმცირესია ჩუმი ღრენა, თორმეტიდან ორ საათამდე მიტოვებული ტაძრების ახლოს და რომელიმე მშვიდი მხევი ფხოვნის ახლა ნაწვიმარ მდელის წინა თითებით, სქელი კისრიდან ყვირილის დროს ამოვიდა სისხლის სურნელი. მშვიერმა ლეკვამ დაუსტვინა ცრმელიან ცხვირით, კუდი ასწია და მიუშვა მარდი მიწაზე, ეს ყველაფერი ფირს ვერ აფუჭებს ღმერთების თვალწინ დაბერებულ საქართველოზე. დამემ განაა თითქოს ხეობი, მყუდროვლება აქ შუაღამე, თორმეტიდან ორ საათამდე და თოყებს ვგენით, თქვენც კარგად უწყით, ჩვენ გაღანგების მოსმენა რომ არ შეგვიძლია, ერთადერთი სწორი სიმღერა მათ მოპქონდათ ნაბრძოლი გულით, ამდენი ხანი კეცავენ მიწას, სეკვი აღმართეს საგურამოსთან, ნუთუ შემართება დაძველებული ან კვალი მათი უნდა ვახდეს შესწავლის დირსი?... სეედით სახე ბალიშები უნდა იღოს აფთიაქებში, პაგარებისათვის მგლის ყმული ჩავიწეროთ „მაგნიტოფონზე“, საოცარი ქუჩის ძაღლებს ბრძიყული სწრაფა დალაუვისაქენ, თორმეტიდან ორ საათამდე ვგებს რომ რწყავენ მაფხულობით სიციხეში სისხლით და გადაგვებაც გვეზარება უაზრო მიზნით მანქანებით გაქროლებულებს, ჯეკ ლონდონივით ამთავრებენ თავის სიცოცხლეს ეს მაწანწალა გენიოსები, აწურული ხმელი ბეჭებით, უმეღობით ჩამოყრილი ან დაჭრილი, მგვრით გავსებული, უმაფრესი აღქმის ყურებით სმენაღქეულები მიუყვებიან გრძელი გრახების მოსაწყვენ ბუქნარს, უფრო მეტად თბლისიდან მცხეთის გავლით, გორის ციხემდე, თორმეტიდან ორ საათამდე ჩხელებენ, ესერიან, სისხლში თხერიან მკვიდრი ქართლისა, ნეკნებს უჭრიან ელმავალის მოთქარუნე რკინის ბორბლები. უფლისციხესთან შავ-თეთრი მთების ქრონიკა მიდის მუუსუნებლად. მოღალატე პიგიახშის მოსასხამივით უსიყვარულოდ პრიადებენ პორიზონგები, თორმეტიდან ორ საათამდე. განძარეულინი ამოლიან მთაზე ღამიდან ცოგნე, ერეკლე, აგერ ერთმა ლხის გვიარბს გამოაღწია, მანამდე კი ხაშურის ბაზარს შემოურა ოთხჯერ გარშემო, ნახა საგზალი, იქ

დაისვენა არმაზიდან წამოსულმა ევოლმა ბებერმა, ეგყობოდა კიდე ხმაგრე და მოკრძალება სულ არ იწყვედა ვახურებული ვაჭრობის დროს თორმეტიდან ორ საათამდე, მერე ტუნძულით გაიარა ჩუმათელეთი. ძალიან ჩუმი სიხარულით აედევნა გადასახევის ფოთლოვან აღმართს, ნაძვიე გამოწნდა, ტალღებით მოშრიალე დრუბლების ფონზე, ჩრდილებში ჩაფულეს, ბარძაყის გყავში „კისკის“ გყვია ჩაუკინეს ისე, ხუმრობით, დამსვენებლებმა და ის ანქარდა, ქუთაისში ოქროს ჩარდახთან უნდა შეხვედეს თავის ბიძაშვილს, მეგ საღამოს დაიძერებიან აფხაშეთისკენ. თითქოს ფიქრობდა სახლში ჩასვლის და დასვენებას, მაგრამ ტკივილმა ბრძოლებით დალილს კვლავ უკვალა დროებითი გეში. მამიდაშვილზე წყდება გული, ისეც კოჯორთან გაქეულა თურმე სახლიდან, სიბერის გამო, ადგილზე სიკედილს შორიდებია და მის პაგრონსაც უგრძენია რაღაც, ტკივილის მსგავსი მონაგრებნით ვახსენებია. სიკედილის ხმაზე, შშის გულზე მყოფი პრიციხობელა სიციხის ალებში ხატავს თავის განურჩევლად მოსაწყენი სიმღერების წრეებს, თითო წრეში ძლივსა ეგევა 907 წლის მაფხულის დილა - თითქოს ღმერთი გრძელი თითით ურგყამდეს წაიკურტს გამჭვირვალე პაგარა ყბაში, დროს იგონებს ან იმეორებს დიდგორიდან, ხან კრწანისიდან. შეორდება ყოველივე თორმეტიდან ორ საათამდე... საღამე, თბლისთან ჩავკაძაღლებენ, - თქვა ერთმა ბიჭმა და ვაუკეთეს ის, რაც იფიქრა. დიდ პაგიეს ცემენ გუმანსა და ნიჭიერებას შოაგარაკე დამსვენებლები, ვინე წვერს ვერ იგანს და ბორჯომის ხეობაში ათეეს გრილ მაფხულს, ხელთ კი უაყრიათ სისხლიანი მოწანწალის რჩეული წიგნი, გამოსული სიკედილის შერე, მგვერში მოთხერილი, თეთრ პერანგში გამოწყობილი ყდაზე ხატია, პრილობები გულზე აწნია, ნეკნებზე მჭიდროდ ახატია საბურავები, ყველაზე სეკმა, ვისაც ხოში აქეს კაცის ცემის, თორმეტიდან ორ საათამდე, ერთხელ დადურეს სასაღილოსთან, კასპის საღურში. მიდიოდა სააკაძესთან, იმის ძეგლი უთხრეს, ნახეო, მერე კინაღამ ჩააბეგონეს, ისე, ხუმრობით, თორმეტიდან ორ საათამდე, ფეხი დაგოვა, გადაიღნა მგლის ჯიშისამ, ივაეკაცა, გეფი-

ეებით სვეტიცხოელის მადლს, მერე მათეულთ მტკვარში ჩაკიდეს, ეგრე მონათლეს არაგვის და მტკვარის შესართავთან, საბასაყით აათრიეს რიყის ნაპირზე განწმენდილი, თითქმის მკვდარი, მამას უძახდა, უსიყვარულო ქარხანაში წანწალის ღირსი, კეკასიონზე მიჯაჭვეული ამირანის ფინიასაყით ლოკავს ჭრილობას, გულიანებო, გამოვიღეთ ყველა „ტრასებზე“, ერთად დავიძრათ თორმეტიდან ორ საათამდე, გამხმარ მხრებზე წამოვიკიდოთ სვედის ბალიში, შევიკრიბოთ წიწამურთან, ილიას სვეტთან კვლავ წარმოითქმის „ქარნი ხორმაკნი“ აქ ინადირეს კაცზე კი არა, აქ ინადირეს საქართველოზე. ძველი კედლიდან ამოდიან ახალი ქვები, მთვარიანში დაეკიელოთ ერთი ქართულად, ჩამბაღლებლებიც მოვიწვიოთ მოსაწვევებით და სიკვდილის წინ სამასნი დავლგეთ, წრეში ჩავლგეთ, თორმეტიდან ორ საათამდე. მიყვარხართ, ძებო, მეც სპარტაკი ვარ, როცა გესვრიან, მაშინ ხარ მეგლი. ინგლისიდან აესგრალიამდე ერთი გემო აქვს

შიშს, ყოფნას, ღალატს. თაედაღებულნი შვირები ველზე რჩებიან, სხეებს ჩამოაჭკნა შაბი ამბავი... კეკავენ მიწას. სვეტი აღმართეს საგურამოსთან. ჭრიან სისხლიან მონაკვეთებს. თავს ევლებიან დინოზავრის ფეხდაღმულ ადგილს და კუსტარულად აკეთებენ ახლაც ყველაფერს... წყენის ჩაყლაპავს გაუმარჯოს, არაგველებო! ყველა ძაღლი მორჩილად კვდება იქვე, გზის პირზე, პირიდან სისხლით და მიქრიან სამშობლოზე გაბუტულები იგივე გზაზე, თორმეტიდან ორ საათამდე, თავისთავად მოედინება სიცოცხლის წყარო. მე სისხლიან დინგს ახროცინებულს, წყალში არ ჩაეკრავ, მცხეთასთან გავალ ახალ ხილთან, ვნახავ ამხანაგს და ორნი წაყალთ დამხხვრეული ძელების ჭრილით. მოწითალოა ჩამავალ მშით დაფერილი ასუღლის ფერი და მერე, როცა სისხლი გაკვდება, ამ თვალისათვის განფენილი უსასრულობით, იღლებიან კილომეგრები, ახლოვებიან, გვმორდებიან მოგონებები, ამოა ხოლმე ნუგეში, ან ცოგა წყალი, გრილი ხელი მწუხარე შუბლზე, იმდენად ცხადი ხდება სიკვდილი, რომ შეიძლება კიდევ დასცინონ ნელა მომავალს შენსკენ ხანიგარს. ის გვეუნება, ნუ გემინია, შენ იღრინები, ნუ მიფუჭებთ, ქალბაგონო, ცოდნას სიკვდილზე. ბოლოში მინდა კარგად წავიდე, თორემ დასაწყისს ყველა ახერგებს, ასე თუ ისე, ფინალია მაინც მთავარი, თორმეტიდან ორ საათამდე. უკვე ჩქარობენ, ერილებიან გკივილისგან ჭერისაკენ აპყრობილ თვალებს და რა თქმა უნდა მიმდიც არის შენი სისხლით მოთხერილი განის, ცოგა შიშიც, მას არ ჩააკვდე, მას არ მერჩე ფიცარივით მორგში სათრევადა... მერე რეცხავენ აკიელებულ, აღისფერ სისხლის სქელ წითელ გუბებს. წვეხარ ღამეში, გაყვითლებული ქონიანი გაფარია თაეზე ზეწარი, სხვა შენისთანა მეოცნებე მიყვალბულის გამონაცვალი. თვითმკვლელები ვართ უპაგრონო ქუჩის ბიჭები. სიკვდილის ხმაზე შუადღის ახლოს, უმუშარადოდ გზას მივიკვლევთ ღამანჩელები, ჯიშინი ძაღლები კი სადაც მიქრიან. ვეიყვარს მთები საქართველოსი, უსახლკაროებს ამ მშობლიურ ბოლში დანთქმულებს. ამ გზიდან მოსჩანს დაუწერელი ქართლის ცხოვრების ახალი წიგნი და გველოდება ეს გზის პირი ხანჯალივით გამომვლელი ჯვართან ახლოს თორმეტიდან ორ საათამდე...

სით გელიან

ნაღვლიანი ქუჩა,
 ნაღვლიანი გზა,
 საით მიდის წუთი,
 სიდან ისმის ხმა,
 ნიჩბითა და ლოდით
 სით გელიან, სად?..

განშორება თბილისთან

მგრედისფურია ზესა,
 რძისფურ ნისლშია ჰიები,
 წინ სწორი გზა და ავედა
 და დანისლული გზეი,
 შეცხას გადაპკეუთს ძერა
 წინ ჩანს უცნობი გზები...

ნ
 ა
 თ
 ე
 ლ
 ა
 კ
 ა
 კ
 ა
 ბ
 ა
 ძ
 ე

თოვლში ხეციალი

დილიდან ცვივა ფიფქები,
 საგულდაგულოდ თოვს,
 თოვლს დაუფარავს ქერები,
 გაუთავებლად თოვს,
 ცახცახებს გოგმე ბელურა,
 რა უსასრულოდ თოვს...
 მივალ თოვლსა და ავდარში,
 გზაც დაუბინდავს თოვლს,
 ისევ შენთან ვარ ფიქრებით,
 დღეს დილიდანვე თოვს...
 მივეყვები თოვლიან ნაკვალევს,
 გზაც დაუბინდავს თოვლს,
 ისევ შენთან ვარ ფიქრებით,
 რა უსასრულოდ თოვს...

კიმოთე ალიაშვილი

შურისძიება

მოხუცი ცოლ-ქმარი და გოგონა სოფელმა დაკრძალა. მათი ბიჭების კი არაფერი ისმოდა. შურისმაძიებელი აღარაფერ ეგულებოდათ. აღარც კაცის ეშინოდით და აღარც ღმერთის. ნელ-ნელა კვლდებოდა სოფელი. ქრებოდა სული. ერემლი აღარ ჩანდა, კენესა არ ისმოდა. ლანდებივით დადიოდა ხალხი. ავ სიმშარში იყო სიცოცხლე. ოდნავ ბუკბუკდა იმედი. იღვა მოლოდინი შემშარავი, დაუნდობელი.

უტიფრობა შეიმობდა. ბოროცი ფუფუნებდა. სოფელში ჭორი დაიბრხა ნესტორის ბიჭები ცოცხლები არიანო. ერთმანეთს ვერ უშხელდნენ შემობლები. მნახველები თვალს არიდებდნენ თანასოფელებს. ყველა რაღაცის მოლოდინში იყო.

ამ უბედური შემთხვევიდან თითქმის თვე გაიდა. დაეიწყებას მიეცა ის შავნული ღღესკადიონზე „რაინდების“ თავყრილობა იყო დანიშნული.

უამრავმა ხალხმა მოიყარა თავი. ხეები ბავშვებით დაიხუნძლა.

სკადიონის ერთ ბოლოში ნაომარი იარაღი ეყარა. აღარავის ჭირდებოდა მწყობრიდან გამოსული ტანკები და შარბაზნები. კრება დიდხანს გაგრძელდა, როგორც ემჩნეოდა, ვიღაცას ელოდნენ. ბავშვებს მოსწყინდათ ხეებზე კონწიალი. და შინ წავიდნენ ღედებთან ერთად.

ერთ-ერთი გამომსვლელის სიცივე ოვაიციით დასრულდა. სკვენა და ღრიალი ძრავდა იქაურობას.

იზარო ძაღლებივით დაღლიყინებდნენ გაღმული „რაინდები“. შეიმობდნენ გამარჯვებას. მათ აღარ ახსოვდათ უბედური ოჯახის დაღუპვა. მათთვის ეს ჩვეულებრივი ამბავი

იყო. შვარაკად შეწირული ბავშვებით იყო სავსე სოფელიც და სასაფლაოც.

საიკა, უნდა დაშლილიყო თავყრილობა, მზე გორაკს ამოუფარებოდა და ბინდი ჩამოწვებოდა. ჩიგების ელურტული აღარ ისმოდა.

...და უცებ ამოძრავდა მთელი შაფხულს უქმად მდგარი ტანკი. დაერია გაღამითელებს, სისხლიან ტალახში აშილა. რამდენიმე ადგილას დიდი აფეთქება მოხდა. ხელყუმბარებიც დაუმიშნეს, ავტომატების ჯერიც მიუშვეს...

გვიან მოვიდნენ გონს გაღამითელები. ასეთი მსხვერპლი მთელი ომის მანძილზე არ ენახათ მოთარეშეებს. ბოლოს მიხედნენ, რომ სულ რამდენიმე კაცი ებრძოდათ. მალე მითაერდა ყველაფერი.

- - -

ოთხ ძმას დამლამობით, ფარულად ემუშავათ ტანკის აღდგენაზე, სკადიონი დაენადმათ, ხელყუმბარებიც მოემარაგებინათ და ავტომატებიც. ამ თავგანწირულ უთანასწორო ბრძოლაში ოთხივე ძმა დაეცა.

გაღამითელებმა იმავე ღღეს აკრიფეს თავიანთი მძორი. გააუდნენ, მაგრამ შედრენენ.

ბრძოლის ველზე ძმათა გვაშებიდა ეყარა. არ გაუშვეს სოფელები წვისისამებრ დაეცირებინათ და მიწისთვის მიეზარებინათ ცხედრები. ევრაფინ ბედავდა გაკარებას. სოფელს ახალი ჭირი დააგყდებოდა. მთვრალი „ჯიფიგები“ თუ გაივლიდნენ და ავტომატის ჯერს მიუშვებდნენ ცხედრებს. მკვდრებზე იყრიდნენ ჯავრს.

მეორე დამეს ვიღაცას ძმათა გვაშები ერ-

თიმეორის გვერდით დაესვენებინა. სოფელი შეირყა. „ჯიგიგები“ ხალხს გაჩერების უფლებას არ აძლევდნენ. სტადიონის სივრცეზე მალე ბილიკი გაიკვალა. ოჯახებით მოდიოლენ მგერელებიც და აუხაშებიც. უწყვეტ ნაკაბად იქცა ბილიკზე მიმავალი ხალხი. უხმოლ ჩაუვლიდნენ ცხედრებს.

რამდენიმე დღეს ემშვიდობებოდა სოფელი თავის შვილებს, მაგრამ შაფხულის სიციხემ არ დაინდო გმირები. ხრწნა დაიწყო და ცხრილულმა უსულო სხეულებმა. სუნმა შეაწუხა „ჯიგიგები“. მგერი იძულებული გახდა, დაკრძალვის ნება დაერთო.

მთელი სოფელი თხრიდა ძმათა სამარეს. დასაფლავების დღეს ყველა მოჯარდა. მეგრულმა ქალებმა გავგონარი შარი დასძახეს.

ცივი კივილით შეიძრა მიდამო. მას რამდენიმე ხმა აპყვა. „ჯიგიგები“ ვერ მიხვდნენ. შერე მიეჭრნენ მოშარე ქალებს და მათრახებით დაუწყვეს ცემა. თითქოს მიაჩუქეს მოშარენი. მაგრამ ახლა მეორე მხარეს იკივლა ვილაყამ, ახლა მას აპყვა რამდენიმე ხმა... ახლა მათ მიეჭრნენ „ჯიგიგები“... გლოვის მოძახილები ისე გამრავლდა, ვერაფერს გახდნენ „რაინდები“.

შარი თანდათან დაიხვეწა. რამდენიმე ჯგუფი ისე შეწყობილად და შემადრწუნებლად გასძახებდა ხოლმე ერთმანეთს, გეგონება, უამრავი რეპეტიცია გაეკლოთ რევისორისა და ლოგბარის ხელმძღვანელობით.

თავგანწირვით კიოდნენ მოშარენი. შუცა

შრიალეზბდა, მიწა ღრტეინაედა, მსმგნტოთა გულებს თახთახი გაპქონდბ...

რამდენიმე საღდათი „ბარაკში“ შეეარდა. დაფეთებულები შეპყურებდნენ ერთმანეთს, ხმას ვერ იღებდნენ...

- აი, საქალეთი!!! - ამოთქვა ერთმა.
- ყოჩაღ, ქალბო!!! - დაემოწმა მეორე!
- ამ ხალხს ვერ დააჩოქებს ვერაინ!!! - დაასკენა მესამემ...

- - -

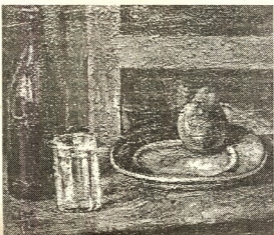
დილით ხასაფლაოზე ხელადით ღეინო და ხონჩით ხილი დახედათ მოძალადეებს.

- ქართველები თავისას მაინც არ იშლიან, - უთხრა ერთმა მეორეს.
- აცხონა უფალმა... ქრისტიანები იყვნენ... მეორე დილით გმირთა საფლავებზე ორი გაღეშილი გადამთიელი ეგდო. ერთს ხელადა ჩაეხუტებინა - მეორეს ჭიქა.

- - -

ხირცხილია ამის სახალხო აღიარება, მაგრამ, შე რომ არ ვთქვა, სხვა იგყვის. ისეთი ამბები ხდებოდა, ცოლვით ხომ ვიწვი, სირცხვილით - უარესად. არავეს შეარჩენს უფალი. სიკეთეს თუ შიავებს, ბოროტებას - მითუქმეტეს.

მოგონილი არ გეგონოთ, პირადად ვარ ამ ამბის მოწამე.

გიორგი ბაქანიძე

გზადაგმა

(მასალები, სახელდახელო ჩანაწერები)

18.12.79

საოცარია, რა უცებ გადის ინფორმაცია ქვეყნიდან... მაშინვე სამღვარვარეთ გაივებენ ხოლმე. ამასწინათ ტელევიზიამ გადაცემა მოაწყო - „მშენ ნათლიერისაო“ /შუა საუკუნეების ებრაული პოეზია/. მართლაც კარგი გადაცემა გამოვიდა, მეორე დღეს იყო ერთი ქება და ამრთა ურთიერთგაზიარება. პოდა, საზღვარგარეთ გაზეთები ანშლაგებით დაბეჭდილბა - ამ გადაცემის ამბები... სსრკ-მ თავისი არსებობის 60 წლის განმავლობაში პირველად მიუძღვნა გადაცემა /საერთოდ - ყურადღება მიაქცია/ ებრაულ ლიტერატურასო. უპრეცედენტო შემთხვევააო. საზღვარგარეთის რადიოსადგურებს გადმოუციათ. ამგყდარბა ტელევიზიაში დიდი აღიარებით, შეშინებულან. ორჯერ დაურეკეს განყოფილების გამგეს უშიშროებიდან. ხომ სულ პირვე აკერიათ ინტერნაციონალიზმი - ებრაელობა კი, ჩანს, არ ექვემდებარება ამ განზომილებას. ახლა, ალბათ, გამოწვევლივით შეისწავლიან მთელ გექსტს - ლექსებს. ებრაულ ენაზეც წაიკითხეს ექსპონშიციაში ერთი ლექსი - საჭაშნიკოდ, იეჟუდა პალევის ლექსი, მღვის თემაზე - როგორც ჯ. აჯი-აშვილმა სოსოს უთხრა. თუ ასეა, ალბათ, არაფერი იქნება, არაფის დაზარალება... საერთოდ კი ამ ლექსთა დიდი ნაწილი ლიტერატურული დანიშნულებისაა, სინაგოგებში იკითხება... ვალობენ თურმე ამ გექსტებს /შაბათის საგალობლები, საქორწინო სიმღერა, იეკუთიელის დაგირება, სებასადამი გარბელება. დასაწიხი „ციხკარი“ № 2 - 8, 10-12 97 წ.

და სხვ/. ძალიან ეუქტური გადაცემა იყო, ალბათ, მთელი ქართული ებრაელობა ტელევიზიორს უსხდა იმ დღეს. თვითონ ჯემალი მოსკოვშია, ამ პარასკევს ჩამოვა. იქაც დიდი დაჯგუფებაა შევიწროებული ებრაელობისა. სინაგოგაში ხედებიან ერთმანეთს, მაგრამ ათასი თვალი და-ყური შეერავს შემსვლელ-გამოსვლელს... ჯემალს ეცოდინება, რა რეაქცია იყო ამ ყველაფერზე... ყოველ შემთხვევაში, მოსკოველებს უფრო მეტი რამ ეცოდინებათ.

ხმები დადის, სგალინის ასი წლისთავთან დაკეშირებით რაღაც გამოსვლას ამირებენო. საინტერესოა, ვინ გუგუცებია, ეს სგალინი რომ აქამდე ყელზე ჰკიდიათ აყროლებული მძორივით. არა მგონია, ჰუმანიტარული ინტელიგენცია და სტუდენტობა სგალინზე იწუხებდეს დღეს თავს. ეს უფრო „ურა“ ხალხია - გექნიკური ინტელიგენცია, პოლიტექნიკური ინსტიტუტის, სასოფლო-სამეურნეო და ზოონსტიტუტის და ა. შ. სტუდენტობა. მუშები და გლეხებიც. მოკლედ, ბრბო, ისეთი ვინმეები, ვისაც საერთოდ უყვარს არეულობა და ფსევდოპატრიოტული ბრახუნი. შეუნდე, უფალო, რამეთუ არა იციან, რასა იქმონენ... მე არა მჯერა ამ ხმებისა. არა მგონია, ვინმე გამოვიდეს თბილისში მაინც. გორში პო, იქ სხვა ამბავია, სხვა რომ არა იყოს რა, „ქალაქური პატრიოტიზმი“ მაინცაა. თუ მართლბ რამე მოხდა და ვინმე დაზარალება - მაოხრებული მკედარიო, იმ იგავისა არ იყოს - კარგად გექონია

საქმე, კიდევე ჭურში მჯდარა ჩვენი ქართველ-
 ლობა, ჯერაც ვერ გამოგვიფხვია ყურები...
 ყველაფერი ახი ყოფილა ჩვენზე, ვნახოთ.

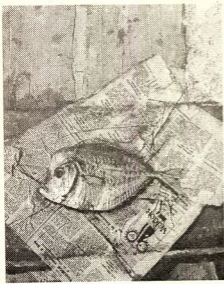
20. 12. 79

კარგა ერთსაათიანი გადაცემა მოაწყო
 ამ საღამოს საქართველოს ტელევიზიამ. ჯერ
 სტალინის სახლ-მუშეუმის ახალ ექსპო-
 ზიციამზე ილაპარაკეს, უზვენეს ექსპონატები,
 ფოტოები, აფლერდა ხან ოპიუმისტური, ხანაც
 სამგლოვიარო შეფერილობის მუსიკა... კვლავ
 ფოტოსურათები და ბოლოს - ბრევენევი...
 მერე „ერეკლია“ ჩაერთო, დამთავრდა და
 გაგრძელდა სტალინის ამბები - მთელი
 ბიოგრაფია, ექსპონატებისა და ფოტოების
 დემონსტრირებით... გაჭრით ვერ ბედავდნენ,
 ყველაფერი ლენინს უკავშირდებოდა, ბოლოს
 აქაც ბრევენევი და მისი ყელში ამოსული
 „მცირე მიწა“, მაგრამ მაინც, ცოცხალ თუ
 ბევრად, მოიხზა გული აყელყელავებულმა
 ქართველობამ. შეიძლება არ „გამოვიდნენ“
 ხეალ, არ ატყდეს რია-რია. ჭრიდა და
 კერავდა ტელევიზია, იმისი არ იყოს, აი,
 მეღამ რომ საქათმე ააშენა. ჩაეძიოს და
 ჩაუკირკიტდეს მოსკოვი - ყველგანაა უკუ-
 დასახეული ხერული. არც მწვადი დაიწვა და
 არც შამფური, სამაგიეროდ, ხეალისთვის
 უმრუნველყოფილია სიმშვიდე... შემხვედრი
 გეგმარ - რამდენჯერ წამიკითხავს გა-
 მეთებში, - ალბათ, რაღაც ასეთია... დაასწრეს
 გვინგახურებულ ხალხს, რამდენადმე გაუ-
 ხუნეს თავის გამოჩენის შანსი. ნაცარი
 შეეყარათ თვალებში, ქონი მოეცხოთ თავზე.
 დაქინებით ვაკვირდებოდი ფოტოებს. ერთა-
 დერთი სურათი იყო, მსხვილი პლანით, მხო-
 ლოდ აქ ჩანდა სიმწვავეს, საგანურობას
 მოკლებული სახე. ალბათ, გელევიზიის მუ-
 შაკებმა იცოდნენ ეს და კარგახანს იყო
 ეკრანზე... კეთილი, თაფლისფერი თვალები
 /ისევე რა ვუთხარი/, სხვა ფოტოებში კი
 ყველგან, ყველგან მოეჩამული, მკაცრი სიფა-
 თი. ვინ იცის, იქნებ მე მეჩვენება ასე. ლენინი
 - მით უმეტეს, შევხედავ ფოტოს ან ძეგლს
 და უშალ კრიალი დამივლის ტანში. ყოველ-
 დღე, სამსახურში მიმავალს და აქეთაც, ში-
 ნისაკენ, ლენინი მხედება, სულში მავურ-
 თობს.

24. 12. 79

ბანქოს თამაშში ყოველი მოთამაშე
 „კონს“ რომ ჩამოდის ხოლმე, ასე მოხდა
 რუსეთის იმპერიის დროებით დაშლის დროს
 თებერვლისა და ოქტომბრის რევოლუციების
 შემდეგ. აღარაფერი დარჩათ „ბანკში“
 ჩასასვლელი სტალინს, ორჯონიკიძეს, კამოს,
 მიქოიანს და სხვებს, არადა, არც თამაშიდან
 გასვლა ეწადათ. ხელმძღვანელი პოსტები
 უნდოდათ პარტიამ და ახალ პროლეტარულ
 სახელმწიფოში. მაგრამ ვინ მისცემდა მათ
 ხელმძღვანელ პოსტებს, როცა აღარაფერი
 ქონდათ, თამაშში რომ დაეღოთ... ამიტომაც
 იყო, არ აცალეს თავიანთ სამშობლოს რა-
 ლაც ორწლიანი ეფემერული დამოუკიდებ-
 ლობა /მსოფლიო ომისა და შემდგომი
 წლების მსოფლიო კრიზისის სიტუაციამ/,
 საკუთარ სამშობლოში მკერს შემოქდვენენ
 და დაიპყრეს საქართველო, ამერბაიჯანი,
 სომხეთი. ეს უკვე არ იყო პატარა „კონი“,
 ჩავიდნენ მთელს ამ ამიერკავკასიას და
 კიდევე შერჩნენ სათამაშო მაგიდას, მოხსნეს
 ბანკი. ამ საფასურის გარეშე სტალინს არავინ
 აღირსებდა ეროვნებათა სახალხო კომის-
 რისა და შემდეგ პარტიის ცეკას გენერალური
 მდივნის პოსტს. ასე გაწირეს დედა-სამ-
 შობლო თავისი კარიერისათვის, ძალაუფლ-
 ების კომპლექსის რელიზაციისათვის. მერე
 თანდათან მოიმაგრეს წელი. ცხრაას ოცდა-
 ორში ლენინმა კიდევე მისწერა პარტიის ყრი-
 ლობას - იქნებ სტალინი გადააყენებოთ, მაგ-
 რამ, ნურას უკაცრავად, ამ დროს უკვე სტა-
 ლინის ხელში იყო ყველა სადავე ლენინი
 უბრალო აბრად ქონდა, ფასადად, თორემ
 უკვე თავისი ბანდა ჰყავდა, ასე აღვიდად
 არავის დაუთმობდა თავის თანამდებობას,
 სამშობლოს ფასად ნაყიდს. არც არავის და-
 უთმო. ლენინის სიკვდილის შემდეგ ერთხანს
 კიდევე ეუფახეუხებოდა გროცი, მაგრამ
 ცხრაას ოცდაცხრაში /მგონი/ გროცი სულაც
 გააძევა უკვე თავისი სამშობლოდან, მერე
 კიდევე „მიაბრიადა“ საღდაც, ამავე წლებში
 სტალინი უკვე სტალინობდა - ჰიდრა იყო,
 მედუზა გორგონა. შიშის შარს სცემდა
 ყველას. კოლექტივიზაციამ „საექსპერიმენ-
 ტოდ“ რომ მოახდინა როსტოვის ოლქში...
 26 წლის ლაწირაკი, მიქოიანი ჩაუყენა
 თხებს.

სათავეში ამ საჭაშნიკო „ღონისძიებას“. არა-
და, მდიდარი ოლქი იყო, თავისუფლების-
მოყვარე, ლაღი კამპაობით დასახლებული.
წელიანი გლეხობა, მშრომელები, შრომის

მოყვარენი. ღონივრად იღვნენ, არაფერი
აკლდათ. პოდა, რასაკვირველია, აღარ უნ-
დოლათ ბოლშევიკების ექსპერიმენტგი. მილი-
ონამდე კაცი შეაწყდა ამ „ჭაშნიკს“, გაიფუტა
ხალხი. გაუცნო სტალინი ღონისძიების
შედეგებს, თქვა: Да, эксперимент удался,
და უკვე საერთო-საკავშირო მასშტაბით გა-
ნახორციელა ეს „ნებაყოფლობითი“ ღონისძი-
ება. ახლა უკვე მილიონობით კაცი ამოწყდა
- დახვრიტეს თუ გადასახლებაში ამოხოცეს
შიმშილითა და ვირის ჭაპანით. საქართვე-
ლომაც იწვნია თავისი რძენაწყვენი შეილის
რკინის ხელი, მუშა კაცის სისხლით მოიწყო
მიწა. წამოვიდა და წამოვიდა უცხო თესლი,
მომაგრდა და მოღონიერდა დაეხრებულ
მიწაზე. აღმოსავლეთი და სამხრეთი საქა-
რთველო გათათრდა და გასომხდა. სომეხს
იქნებ კიდევ ეშველოს რამე, ამ თათრებს
რა უნდა უყო. მრავლებიან, *оживают*
землю ზედ თბილისის კართან მომდგარან.
სამარო სანახავია მარნეულის, გარდაბნის,
ბოლნისის, დმანისის, თეთრიწყაროს და სხვ.
რაიონები. ამ სპარსეთის ამბებზე ვერ

შექმნა ჩვენთვის სახარბიელო კურსს შექვეყნა.
ამერიკელი მძევლები კელაე დაკავშირებული
ჰყავთ - მთელი საელჩო, თანდათან მწყვედ-
ება კონფლიქტი. სსრკ-ე მზადაა... ნაციონა-
ლურად ჭრელია სპარსეთი, აიძვრა წყალი
და ყველა თავ-თავის გზას ეტებს. ისეთი
ნიშნებია, მგონი, დღეს თუ არა, წლების
შემდეგ მაინც ერთ მთლიან, თხუთმეტმი-
ლიონიან სახელმწიფოდ შეიკვრება საბჭოთა
და სპარსეთის ამერბაიჯანი, ღონიერი
ქვეყანა დაგვიპირისპირდება აღმოსავლეთ
სამღვარზე და საქართველოში მოსახლე
თვისტომთა ინტერესებს ყოველმხრივ
დაიცავს. ეს მერე - რუსი თავისი გზით რომ
წავა და ერთმანეთს პირისპირ შევრჩებით
კეკასიონის გადმოდმული ხალხები. ამერ-
ბაიჯანს იქით თურქეთიცა ჰყავს - თავისი
სისხლი და ხორცი, უნობრივადაც, ეროვნუ-
ლადაც. ერთი არიან ამერბაიჯანელები და
თურქები. არ ვიცი, ახლა ყოველივე ამამე
ფიქრი იქნებ აბსურდი იყოს, მაგრამ სა-
მომავლოდ შეიძლება დიდი ჯახი მოხდეს
კეკასიაში. ნეტავი, ერთი, თავი ჩვენი გვე-
ყუნოდეს და, როგორმე მიხედავთ ჩვენს
საქმეს. ერთი ათი წლით მაინც თუ თავისუფ-
ლებას გემო გაუუცქენა ქართველობამ, მერე
მორჩა, ვერაფერ დაგვიმონებს ვერე ჰაიბ-
არად. პო, ბევრი რამისთვის მადლობას
ვეგყვი რუსეთს, მაგრამ უფრო ბევრი მწარე
გვაქვს სათქმელი... იქით მღვისპირეთიც
გვეცლება, ვერა და ვერ აუტანია მოსკოვს,
რომ მთელი ვეება სანაპირო აუთვისებელია
ფოთისა და ოჩამჩირეს /თუ გულაუთას/ შუა,
დაჭაობებული სანაპირო. საკავშირო მასშტა-
ბის საქმედ აქციეს ამ შემორჩენილი ჭაობის
დამშრობა და „გაკულტურება“. ზღვა უნდათ,
პლაჟი, მშვ, სმწყანე. ვიდაც რუს პოლკო-
ვნიკს უთქვამს, ღვინისაგან გულაუყვებულს,
სუფრაზე: არ შეიძლება აქ მარგო ერთი და
ორი ცხოვრობდეს, აქ ყველამ რ ი გ რ ი-
გ თ ბ ი თ უნდა იცხოვროსო - ისე გაგივდა
ამ ზღაპრული მღვისპირეთის დამნახავი.
პოდა, თითქმის წაიღეს კიდევ. ათასგვარ
რადაც უწყებებსა და ორგანიზაციებს ეკუთ-
ვნის უკვე ღამის ყველა დასასვენებელი სახ-
ლი, სანაგორიუმი, პლაჟი. სიგყვითაა საქარ-
თველო, ისე კი რუსეთია ისევე. აი, როგ-
ორც რუსეთის გემი, საღამე ინდოეთის

სანაპიროზე მდგომი... თუ კიდევ 10-20 წელიწადს ასე გაგრძელდა, მორჩა, მერე უკვე ძნელია წამხდარი საქმის შეეღა.

ღამეა, 25 დეკემბერია დაწყებული. ახალი სტილით მობაა. ჩემთვის კიდევ დარჩა ცამეტობა დღე, შეიძლება იანვარს იქნება მობა. ხვალ მაინც ჩავალ კელსიაში, ვნახავ - იქნებ ახალი სტილითაუ აღნიშნავენ. თუმცა არა, მარხვა შეიძლება იანვრამდე. წვერი მაქვს მოშვებული, რუს დეკაბრისტებს ვგავარ, დეკაბრისტს კი არა, სოციალ-დემოკრატს, ან დოსტოვესკის პერსონაჟს ვისმე... მობის წინააღმდეგ ვაგვიპარსო იქნებ.

აქსიონოვმა მწერალთა კავშირის წევრობის წიგნაკი მიუგო „უფროსობას“ - ამბობენ. წელი აქეთ რუსებს, ასე აღვიღად ვერაფერს შეაძლებს აქსიონოვს. ერთი ისაა - იქნებ სამღვარდართე გაუშვან. იქნებ რა უჭირს, ძლიერი ემიგრაცია ჰყავთ, ახალი ცენტრი, ღონიერი ლიგერაგურა... აქ მაინც ჯოჯოხეთად ექცათ ცხოვრება. მწერლები კი ლუკმაურს დაეძებენ. ამ 1980 წელს კიდევ უფრო გაძნელდება... საგანგებო ფულს გამოუშვებნო ოლიმპიადისთან დაკავშირებით, მხოლოდ მოსკოვის მასშტაბით. ხალხის ჩახელასაც შეზღუდვენ მოსკოვში. იბრუნებს ეს ოლიმპიური ფული და იქნებ გალაუკონ ვაა მოსკოვის ახლომხარეო ქალაქებისა და რაიონების მოსახლეობას, მოსკოვში რომ ყიდულობენ სურსათ-სანოვარს. მართლაც საინტერესოა, როგორი ორგანიზაცია ექნებათ, ხუმრობა ხომ არ არის - ათასობით უცხოელი ჩამოვა... დიდი ჯაფა დაადგება უშიშროებას, მილიციას, აქტივს... აუარებელი კონფლიქტი მოხდება, სკანდალი... ამოდენა ბაბილონის გოდოლი ვერ ჩაივლის ასე მშვიდად... საბჭოთა ხალხის ორგანიზებდა აღვიღა /გაამწკრივევენ პიონერებით და ყველას თავ-თავის როლს ათამაშებენ/, მაგრამ უცხოელებს ხომ ვერ აგარებ პიონერული და კომკავშირული წყობით, საბჭოთა პროლეტარული დისციპლინის ჩარჩოებში ხომ ვერ მოამწკრივეთიან, ყოველ უცხოელს ხომ ცალ-ცალკე უშიშროების მუშაკს ვერ მიაბავრებ. შემოვა ლიგერაგურა, მოდა, იღვები...

ვერა მაქვს ოჯახში საქმე კარგად. დ. სანიკიძე რაღაცის მიპირებს... ქალი ყველა

ქალია, ყოველმხრივ ცდილობს უნდა შეიძლება, შეგი ბორკილი დაგადონ, რაც შეიძლება, შეგად და შეგად მიგაჯაჭვონ ცხოვრებას, მაგერიას, ათას საფიქრალსა, და სადავიდარაბოს. ეგყობა, დედ აღიბა ყველა, ჯერ დედალი და მერე - აღმიანი... აბა, ახლა რაღა დროს ჩემი ეს ამბებია, როგორც იქნა, ფანჯარა გამეხსნა და ისევ ამომიქოლონ უნდა... ეგყობა, აქაც არ გამოვიდა ჩემი ამბავი, დაწყება ხელახალი ჯახირი და ახლაც აღიმეგით დასრულება ყოველივე ნებაზე, ერთი, სხვისი თვალთ შეხედონ საკუთარ თავს, შეიგნონ - რა ამშვენებთ და რა არა ახლა, ამ ორმოცი წლის ასაკში, როცა საცაა შეილიშვილი აუჭყავლებათ ხახლში. აქ მაინც არ მეგონა, კიდევ თუ სათავსაეგმოდ გამხლებოდა საქმე და კიდევ ნავსადგური შექნებოდა საძებნელი. არადა, მშვენიერად ვიქნებოდი - ერთნაირები, ერთი სულის-კვეთებისანი, ერთი საქმის ხალხი, ინტელიგენტები - ერთ ხუთიოდ წელიწადში მაინც აგვეწყობოდა საქმეები... ახლა ისევ ჩერები, რძე და მაწონი, აფთიაქებში რბენა, გულის ხეთქა. არა, ბაგონო, აღარ მცალია უკვე ამეუბისთვის, დმერთმა ხელი მოგმართოთ, მე ჩემი ვაა მომეცით და თქვენ თქვენი გმით იარეთ - ხელები დამიბანია. ვაწყდეს, საცა წერილია. დლოციელი, ჩემს სიგყვას ელის, მე უნდა გამაბას, უნდა მათქმევისოს სიგყვა... რაგომ, რაგომ, თავად ხომ უნდა მიმოხედოს ირგვლივ, - სამსახური, ათასი ნაცნობ-უცნობი, ჩვენ-ჩვენი გმები ერთ-მანეთთან მისვლამდე... იმას არავინ დაუფიქრდება, გვაქვს თუ არა ერთმანეთის წინაშე საამისო მორალური უფლება. ამასაც თავი დაეხებოთ - სხვების წინაშე გვაქვს კი? არ ვიცი, აგრე როგორ გამოგვამგერა წერამწერალმა!...

ელგარ პოს მშვენიერი მოთხრობების უნიკორი თარგმანს ვეითხულობ საკონტროლო - ხელოვნური, ნაწვალები, ნაჯახირვე სინტაქსი, ერთიანი ენის გრძობის უქონლობა, სტილისტური სიჭრელე... მიგადამივ ნათელი ადგილები, პაგიოსანი შრომის კვალი, მაგრამ მთლიანად - დომხალი. მთარგმნელსაც ვერაფერს შეასმენ - გაივსო კაცი ძველ-ქართული

ლექსიკით, წლების განმავლობაში მოხვე-
ჭილი ფსევდო-პრაქტიკით, ყოველივე იმით,
რასაც აწი უნდა გასაკუთრება. გამოთლი-
ანება... მართლაც დიდ დუღილსა და დადგინ-
ებაშია ჩვენი ლიბერალგურული ენა, ახლავს
გაეიდა მოედანზე და უფრო მკვეთრად ჩანს
აეი და კარგი, ჩანს - რა უნდა მოვიცილოთ
და რა განვავითაროთ, რა ხეავია და რა -
ბზე, ბალასტი...

26. 12. 79

ცენტრალურ გამოვლენებში ზედმედ გამოქვე-
ყნდა ორი პროექტი - პერის დაცვის შესახებ,
ცხოველთა და მცენარეული სამყაროს დაცვის
შესახებ. იქნებ, ღმერთმა მოგვხედოს და,
აწი ა ღ ა მ მ ი ა ნ შ ე ე ც გადავიდნენ...

დღეს უნივერსიტეტში ვარ მიწვეული, ვ-
შილაკაძის გარდაცვალების ერთი წლისთ-
აეის აღსანიშნავ საღამოზე. აღმოსავლეთ-
მცოდნეობის ფაკულტეტის სამეცნიერო საბ-
ჭო და არმენოლოგიის კათედრა აწყობს.
კარგი კაცი იყო ცხოვრებული, მისი პატიოსნება
და კაცურკაცობა ანაქრონიზმად ჩანდა ჩვენს
დღევანდელ საყოველთაო უბედურებაში.
მახსოვს, სტუდენტობისას საავადმყოფოში
მივაკითხე, მცირე ძღვენი - ყურბენი,
ვარლები და მოკლადი მივუგანე არაფრით
არ მიიღო - სტუდენტი ხარო... ასეთი კაცი
ყო. ერთხელ, უკვე შემდეგში, წვერგა-
უპარსავეს შემხვდა და ათმანეთიანი მომცა,
ისე სხვანაირად, ადამიანურად, რომ უარი
ვერ შევეკადრე. მგონი ცხრაას სამოცდა-
ოთხში, კოჯრის ფსიქონევროლოგიურ დის-
პანსერში რომ ვიყავი სამიოდე თვე, არა-
ერთხელ ამომაკითხა... ჩემი „ჭრილობის“ ფი-
ნალში გამოყვანილი პროფესორი სწორედ
იგია. შემხვდა და დიმილით მოთხრა: მე რომ
მოხუცი არა ვარო? /იქ მოხუც პროფესორად
მყავდა გამოყვანილი/. ჩემს წიგნმედაც
მშვენიერი წერილი გამოაქვეყნა - „ღია
წერილი ვიორჯი ბაქანიძეს“ /ალმანახ
„კრიტიკაში“. დიდ პატივს ვსცემდი, რაც დრო
გადის თანდათან უფრო მიყვარს... მის
მშობლიურ შემოქმედშიაც ვიყავი - მოვიხსენე
მონასტერშიაც და სუფრაზეც - სადღეგ-
რძელო ვიქვი. მაგრამ საღამოზე ვერ მივ-
დივარ: იქ ყველა ნაცნობი იქნება, ათასი

კაცი და ქალი, ცოგა რივიანად, უნდა ვიყო.
ჩემი პიჯაკი კი ვერ იშამს ბქ პიჯაკონასა-
სამაფხულოა, ფეხსაცმელებიც მობრეცილი
მაცეია, კიდეებზე კარგა მაგრად გადალეული
ქუსლებით... თითქოსდა არ უნდა აქვეყნე-
ამას კაცი ყურადღებას, მაგრამ მოგჯერ
საჭიროა ეს სიხრი... თუნდაც უნივერსიტეტის,
სამოვალეობის, თვით ბაკონ ვანოს ხსოვნის
პატივისცემისათვის. ჩვენს „სამოთხე“ ქვეყ-
ანაში ამას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება, ჯერ
ჩერებია და მერე კაცი... ფსიქიკაც ისე ჩამო-
გვიყვალბდა, თვითონაც არასრულფასოვნად
გრძნობ თავს ურიგოდ ჩაქმულ-დახურული.
ყველგან გვასწავლეს უამრავი მაგალითით...
საავადმყოფოში ვინდა შესვლა ვინმეს სა-
ნახავად - ცუდად ჩაცმულს გზას არ გა-
ძლევენ, მაგრამ ჩამოივლის ვინმე პეჭენიკი
და მიდის არხინად, არაეინ აკადრებს შე-
ყენებას. გრანსპორტში მაინცდამაინც შენ
მოგადგება კონკროლიორი, ბილეთი თუ
გაქეხსო /შენობით/.

ვ. შუკშინის მოთხრობები გამოიცა ეს
დღეებია, გუმინ დაიწყო და ახლა მოვრჩი.
ოციოდე მოთხრობაა, ნახევარი მაინც მომე-
წონა. ყველა ნიჭიერი კაცის ნაწერია, მაგრამ
მოგი მოთხრობა განსაკუთრებით საგული-
სხმობა, რუსულია... აი, პირველივე მოთხრო-
ბა, „შარი“, ჩემი ვ. ბულოვიტა ნახსენები -
კარგი მეგობრები იყვნენ. ჭეშმარიტად
საბჭოთა ცხოვრებაა - ადამიანის ფასი კაპიკი
რომ გახდა, მისი ღირსება, უფლება... საავად-
მყოფოს ვიდაც მამაძაღლ ვახგორს ვერ-
აფურს დააკლებ - დ ა გ ა მ ა რ ც ხ -
ე ბ ს. მეორე მოთხრობაშიც /„წყნა“/ ასევე
- ХАМСТВО... კარგია „დაბედური“, „სტიოპკა“,
„მერეკილა“, „ჩასჭრა“, „მიკროსკოპი“... ბო-
ლო მოთხრობა - „ნიშნობა“ - ცოგა წა-
იმოდერნისტულებს, მაგრამ აქაც უამრავია
შუკშინისული თვითნაბადი პასაჟები, მშვე-
ნიერი დიალოგი, გროტესკი... აბაგ-აბაგ
საცენმწერო ჩარჩობიდანაც გადის - სიმ-
ტომაგური მინიშნებანი... კაცის ქომავია შუ-
კშინი, ოჯახში შვეიწროებული, ცოლისგან
დაგლახაკებული კაცისა. რუსეთში ხომ დედა-
კაცის ნიუხავში არიან შემძერალი კაცები,
ქალი გარას ბუღბაა ოჯახში... რა ადამიანი
ყო დალოცილი, ახლაც თვალწინ მიდგას
„წითელ ძახელში“... დოდოს თავის სამუშაო

მაგიდის ზემოთ უკიდა სამსახურში ფილმის ერთი კადრი - გაღივებული, თვალგამოწკურული შუკმინი... უცებ გაგახსენდება და გული გაგინათდება კაცს. დარაჯი იყო თავისი ხალხისა, ჭირისუფალი მისი, მისი სისხლი სიხლთაგანი... ერთი მისხალი დაღაგი არ სვრძნობა არსად - არც მოთხრობებში, არც ფილმში... ჩამოიარა სიმშარივით, დასწურა გული, გაანათა და წაივინა... ათასს აიწინის მარკოვების, ბაენების, ჩაკოვსკების და სხვ. დიმიან რომანებს. ჩვენი ქართველი მწერლები სადაც შეყვანი დაღივებენ, მხოლოდ რ. ინანიშვილს ეგყობა ხალხის შვილია. ხალხის სუნი, შრომის სუნი მოდის მისი მოთხრობებიდან, ნაღდად ჭირისუფალია თავისი ხალხისა. იოცა მეტიც რომ ჰქონდეს, დალოცვილს, დიდი მწერალი იქნებოდა...

27. 12. 79

ამ დღეაუთენია რაღაც პიონერული გადაეცემა მოვისმინე რადიოში მთაწმინდის პანთეონის შესახებ, რედაქტორი შშია ჩხეტიანი /რაღაც ბითურულ, ოპტიმისტურ, კომკაე-შირულ ლექსებს აქვეყნებს დროდადრო პერიოდიკაში/. ვიღაც გოგონამ ილიას საუღაპრე მისი „ქართლის დედა“ წაიკითხა, ბოლო სტროფი ასე დაანაკლულა: „აქ არის, დედაე, შენი მთავარი დანიშნულება და საღეთო ვალი, აღმარდე შვილი, მიეცე ძალა სულს... შთააგონებდე კაცთა სიყვარულს, მშობას, ერთობას, თავისუფლებას“. მეოთხე სტროფონი /„საგზადა აძლევედ ქრისტესა მენებას“/ გამოგოვა. როგორ კადრულობენ, ნეტავი, ამას ან აქეთ კია ამის უფლება? თუკი ილიას ლექსი ნებათ, კეთილნივინ და ისე მიიღონ, როგორც ილიას აქვს... გაეგრამდე ძლიერ. კარგა, ცენზურამ გაან-მხა, მაგრამ რედაქტორ, თუ კაი სულია, რად დაეთანხმა? ან ის ბავშვი, ვინაც ლექსი წაიკითხა და ვინაც ძალიან კარგად იცის ის მეოთხე სტროფონი, რად არ შეიციოდეს - ასე ხომ რაღაც დაუმახინჯეს ბავშვს სულში! ბარაქადა, ჩვენი დიდო მამაო: ხომ ამდენი წელია გასული, მაინც რაოდენ საღღისთა შენი სიყვარ, როგორ გუქმარება დღესაც, როგორ მიგვიძღვი და ერისკაცობას გვა-

სწავლი! ხომ ამდენი ვართ მოკლები და პროზაიკოსები, მოვეკლებით და უკმაღ და-იკარგება მთელი ჩვენი ნაკალმევი. თითო-ოროლა თუ დაერჩებით, ალბათ...

30. 12. 79

აბა, რუსეთის ახალი მხვერპლი - ავღანეთი, ახალი სისხლის მღვა, ახალი საერთაშორისო დანაშაული. საბჭოთა საღღათები შეიჭრნენ ქაბულში, სისხლში ჩაახშვეს საყოველთაო-სახალხო აჯანყება, რუსეთის უღლის გადაგდების მცდელობა. ისევე როგორც თარაკი - თავის დროზე, მოკლეს ამინი, ესეც რუსეთის მარიონეტი, მაგრამ რუსეთისათვის გამოუსადეგარი... არა, ამით არ გადაწყდება რუსეთისათვის ავღანეთის კრიზისი, კომუნისტები ხომ მკვლელობებს, ადამიანთა ფიშიკური და მორალური მოსპობის გარეშე ვერ გაძლებენ - დანაშაულობათა ახალი სერია მხოლოდ გააძლიერებს ამ პერმანენტულ ამბოხს. ახალი მარიონეტი ბაბრაქ კარმალი რადიოთი მოუწოდებს ხალხს: სადაც უნდა იყოთ, გაერთიანებული ძალებით მამაკურად და თავგანწირვით ებრძოლეთო შინაგან და გარეგან შტრებს, დაიყვითო პარტია და რევოლუციური საბჭო. წინ უშურპაგორების, თვითმპარქვიების, ექსპლოატატორების და მკვლელების სრული განადგურებისაკენო! სიკვდილი პირსისხლიან მჩაგვრელებს, სიკვდილი მავრეაქციასო! სულ სიკვდილი და სიკვდილი... ამავე მიმართულებაში ნათქვამია: ათიათასობით ადამიანი - კაცი და ქალი, ბავშვი და მოხუცი გაანადგურაო ა მ ი ნ ი ს ხ რ თ ე - ა მ. უფრო ადრე, თარაკის ხროვამ კიდევ რამდენი მოსპო! ეს კარმალიც, რა შვილი, წინამორბედებს რას გამოაკლდება. და იყუყუბა, ისპობა ხალხს, ნადგურდება ქვეყანა, მშა მშას არ ინდობს, ისპობა ყველაფერი ადამიანური, ღვთიური - აი, რუსული ლენინიზმის ნაყოფი - ყველგან, ყველგან, სადაც კი რუსმა ფეხი შეაბიჯა - ვიეგნამში, კამბოჯაში, კუბაში, ჩეხოსლოვაკიაში... უფრო ადრე აქ, შიგნით - საქართველოში, ბალტიისპირეთში, შუა აზიაში... არა, დიდხანს არ გაგრძელდება ეს უმაგალითო დანა-

მული. აი, მალე დადგება 1980, მოდის ოთხმოციანი წლები, იწურება საუკუნე... წელსაც, ამ ახალ 1980 წელს, ბევრი რამ „გასკდება“... მოფახფახებული ბერიკაცების ხელშია ეს ამოღებნა სახელმწიფო, სკლეროტიკების, ფიზიკურად და სულიერად დამრეტილ-გამოთავებული კარიერისტების ხელში... არა, ესენი კარგ დღეს არ დააყრიან ორასსამოციმილიონიან „საბჭოთა“ ხალხს. ახლა იქ, ავღანეთში რამდენი „საბჭოთა“ ჯარისკაცი მოკვდებოდა, რამდენი ქართველი ჭაბუკი... ამ უღელს მასმტაბებში გარეულ გეინნალდობ რუსობას რად უნდა წავასაკროთ თავი - პაგარა, - სამშლიონიანმა ხალხებმა! არა, ამით თუ არ ჩამოვიღლით, თვითონ ხომ მიექანებიან და მიექანებიან უფსკრულისაკენ - ჩვენც ჩავვიყლებენ. მქონდეს რადიომიმღები, რადიკას მოვისმენდი - ამღერული იქნება მთელი მსოფლიო. ესენი ხომ ინფორმაციას მალავენ, ჭურში ჰყავთ ამოღენა მოსახლეობა.

ბ. ჭანტურია მოაყვა - გასტრონომში ყოფილა: ღვას ხალხი კვერცხის რიგში, ელიან თავიანთ რივს, ნერვიულობენ. ამ დროს ვიღაც გიბი მოგრიალდა „კოლხომნიკით“. შევიდა გასტრონომში, ეგყობა ნაინობი მყავდა, ეგრევე გამოიგანა სამი წყება კვერცხი, მიაქვს მანქანისაკენ. გადაუღვა წინ ვიღაც გამწარებული ქალი: ახლავე წამოილე უკან ეგ კვერცხები და ჩვენსავით რიგში ჩადექით. ახგა ის გიბი, ქალს შეუწყრა. მაშინ ქალმა დაქრა კვერცხებს ხელი, სულ ასფალტზე დააყრეინა გიბს. აგყდა მიწვე-მოწვევა, მიეგია ქალს კვერცხის პაგრონი. გამოვივიდა რიგიდან ხალხი, კაცები და ქალები, მისდგნენ ამ გიბს, დასცხეს და დასცხეს. აი, ასეა გამწარებული ხალხი. ეს დღეებიც, ყველა რადიკას ჩალიძობს: ღვანან გასტრონომებში, ყიდულობენ საახალწლო სურსათ-სანოვავს, ხილს, სასმელს. რამდენიმე ასეთი დღე აქვთ წელიწადში და მაშინაა, ჭამენ ძღმისად... უბრალო, პაგიოსანი მშრომელები, თორემ უფროსობას, ათასი ჯურის მაქინაგორს, ძაღლსა და მამაძაღლს თავზე გადასდის სასმელი და საჭმელი. ჩვენც გავიქანეთ, მთელი ხელფასით ვიყიდეთ სამიოდე ქათამი, ხორცი, ფხალეულობა, ყველი, რვა ბოთლი ღვინო. რადაც სამიოდე

მანეთი დაგვრჩა. გავალთუქრეთუქრე სამიანებარს სამსახურში და დავიწყებთ მხვე წერილ-წერილად სესხებას. დღეს გავიარე ქუჩაში, სოსო პაიჭაძისაკენ წავიდე /არ დამხვდა შინ/. მიმოდოდა ხალხი და ყველას რადიკა მოაქონდა. საახალწლოდ. შეფიქრიანებულები დადიან ყველანი, ერთი არ შეგხვდება სახეგადაწმენდილი, მზიარული. ახალგაზრდები თუ ღვანან ხოლმე, ორისამი ერთად, იმათ კი ბქეთ ოპტიმისტური იერი - იყინიან, ვლახაობენ. ცალკე კი ისინი მოკაშული ჩანან. უფროსობა, რასაკვირველია, ვეღარაა მზიარულად შეიღები ჰყავთ გასაზრდელი, ათასი ბქეთ საფიქრალი და საღავდადარაბო. ჩემი ეკა მომენგრა, მაგრამ რაღა... ამ საახალწლოდ მაინც რომ მანახა, რა მქონდა მაშინ საწუხარი, მაგრამ ვილა მაჩვენებს...

მისალოცები გავუგზავნე ვოლოგდაში ვასილი ბელოვს და ვიქტორ კარაგაევს, მოსკოვში - ოური კორინეც, ვერა არლოვასა და ჯიმი პაგერსონს, ვახტანგ ფელოროვიწილაურს, ანდრეი გარბუნოვსა და ეკატერინა გარბუნოვას, დოლომ - ალექსანდრ ბორშაგოვსკის, თხინვალშიც - მამას, რუს-ლანს, შოიას. გურჯაანში ვკასთავის არ გამიგზავნია. ნახავს მ. ჩიკვაბიძე და ატეხს ერთ ალიაქოთს, დარეკავს, გამლანძღავს, დამსვრის... სოფელში რომ შეიძლებოდეს ჩახვლა, კარგი იქნებოდა, დაუჯდებოდი ჩემიანებში, ძველებურად და ჩვენებურად გავითუნებდი ახალ წელს... ყველა ძვირფასი ადამიანი რომ ახლოს მყოლოდა - აქაურებიცა და იქაურებიც. ირინე მყავს აქ... დოლოც. დიდ ამბავში იყვნენ რადეს, დიდ დისახლისობაში.

რაზანნი, რაც ღოხვიეკი მოვითავე, აღარაუერი გამიკეთებია. თარგმანს კი მოვრჩი, ჩემი საკუთარი ამბები კი ვერა და ვერ დავიწყე გუშინ მეზვა მედულაშვილი და ვანო შატგერაშვილი მყავდა სტუმრად, დამის ორ საათზე დავიშალენით... მისაყველურეს - რაგომ არაუერს აკეთებო. და განა მარტო ეგენი - ყველა მკენწლავს. ორმოცდაათი წლის ასაკში, თუკი მანამდე მივადწიე, ერთი-ორი რომანი მქონდეს უნდა და მოთხრობების ორიოდე წიგნი. თუ ეს ვერ ვქენი, მორჩა, დამთავრდა ჩემი მწერლობა, ბავშვობიდანვე ნალოლაივები, და გულში

ამოჭრილი ჩემი დიდი მიზნები. მსოფლიოს შეეძრავ-მეთქი, გულში რომ ვიქალოდი. ახლაც ასევე ოპტიმისტურად ვუყურებ დრო-დადრო მომავალს, უფრო ხშირად კი აღარაფრის იმედი მაქვს. უღგარ პოს ერთი მოთხრობისა არ იყოს /„ამურების სახლის დაქვევა“/, შიშით ვარ გათანგული, ერთის მხრივ - ოსტაგობის მღვარზე მისული კვალი-ფიკცია მწერლური, დიდი პრაქტიკა, როცა ყველა სიძულე უკან ჩამოვიგოვე, და მეორე მხრივ - შიში, შიში...

გივლა რას შერება ნებაგი, სად და როგორ შეხვდება ახალ წელს. არავინ მიაკითხავს 31-ის საღამოს /იბრძინან ხოლმე ამ დროს შინ არყოფნას/, თვითონაც არსად წავა და იქნება მარტოღოლო, საკუთარი ბინის კედლებისა და გელევიზორის ანაბარა. არადა, მოგჯერ შემშურს ხოლმე მისი მარტოობა, თავისუფლება. კიდევ კარგი, ვინმე დედაკაცი არ დაისვა ცოლად და მთლად არ გაიჯახირა ისედაც გაჯახირებული ცხოვრება. მოემის „მთვარე და ექვსპენიანი“ ვამახსენდა - დააკრა ჭარმაგმა კაცმა, ცოლ-შვილის პატრონმა ფეხი, მიაგოვა მღვო-მარეობა, სიმდიდრე, სიმშვიდე და ყმაწვი-ლივით გადაიქმვა გაურკვევლობის, საღდაც ცხრა მთას იქით ბუნდოვნად მოკიაფე მიზნის სივრცეებში... მე რისი შემძლე ვარ, ასე ვწერ და გულს ვიხებ - სადა ვარ წამსვლელი, კონსერვატორი ვარ, შეჩვეული ჰირი მირჩენია...

31. 12. 79

წლის ბოლო დღე იწურება, საცაა საღამოს ცხრა საათი შესრულდება. სამიოდ საათიყ და მორჩა ათას ცხრაას სამოცდაცხრამეტი. ახლა თვალს ვაგულბ, რა ექნი ამ წელს, რა მოვასწარი... დიდი ვერაფერი, ჩემი თითქმის არაფერი დამიწერია. ნათარგმნი წიგნებიდა გამოვეცი - ბუნიინი და ბელოვი, თუმცა არა, ბუნიინი მარშან გამოვიდა, ასევე წლის ბოლოს. ლოხვიცილა ვითარგმნე წელს, შედიოდფორმიანი ისტორიული მოთხრობა. ეს იყო და ეს. კიდევ ის, რომ ჩემს მიერ თარგმნილი გოლსტოი დადგა რუსთაველის თეატრმა - „წყვიდადის მეუფე-

ბა“. თუმცა ესეც 1978 წლის ანაბარა, წლის მიწურულს იყო, თუ არ ვცდები; არეშთერა. ერთობ ცუდი მოსახალია, სათქმელადაც სირცხილია. სამსახურშიც დიდი არაფერი - ორიოდ წიგნი გამოვიდა ჩემი რედაქციით - ეერიპილეს „ტრაგედია“ /„პაკი ქალები“ და „იფიგენია ივლისში“/ და პ. პესეს „მოხილვა დილის ქვეყნისა“. მო, თანამედროვე რუსული მოთხრობაც - ვრცელი წიგნი. გამოსაცემად მოვამზადე ასეთივე რანგის წიგნი - უკრაინული თანამედროვე მოთხრობა, პაიშენბერგის „ნაწილი და მთელი“ /ეს მართლაც საჭირო წიგნია/. გავი და გაფხრიწე, მეტი არაფერი - ესაა და ეს. არადა, მიპქრიან წლები, მიპქრიან... რაც ხანში შევდივარ, უფრო და უფრო საგრძობი ხან დროის აჩქარებული სრბოლა. თუ ღმერთმა ქნა, 1980 წელს მივხელო უნდა საქმეს, წლევანდებური მარტაციობა არ იქნება. ისიც სათქმელია, ადგილი არა მაქვს ჩემი, ერთი ვერა და ვერ დაეჯექი. იქით, ვარკეთილში გავიდე - ირას თვალის მოცილებაც არ მინდა: ახლა ყალიბდება, რადაც ცუდი კომპლექსები არ ვანუვითარდეს, მიგოვებულისა, მარტოხელასი, ობლისა... ისედაც მორცხვია, ავადმყოფურად თავმოყვარე და შინაგანად ნერვიული და ჯიუტი.

1980 წლის რუსული კალენდარი მოუგანიათ - სულ სამოქალაქო და სამამულო ომი, სულ რევოლუცია და პარტისტორია. დოლომ ვერგევე საპირფარეოში მიაგლო, ყველაზე უფრო შესაფერ ალაგას. ქართული კალენდარიც, რა თქმა უნდა, „გაწითლებულია“, მაგრამ აქ მაინც არ არის თავითბოლომდე ავიკეკები. არადა, ამაზეც ფიქრობდეს უნდა ვინმე. სხვა რამეც - საახალწლო - ბევრია რუსული: ცხვირწითელა რუსი Дед Мороз-ები, მაღაზიებისა და დაწესებულებების ვიგრინებში გამოუენილი საახალწლო თემები და წარწერები - რუსული... ამაზე იფიქროს უნდა ვინმემ. ჩაველი ეკლესიაში - ქაშვეთში. ამოვიგანე სანთლები და ნაკურთხი წყალი. თორმეტზე ავანთებ სანთლებს, წმინდა წყალსაც მოვაკურებ ოთახებში... დიდება, ღმერთო მაღალო, ბედნიერი ახალი წელი გაუთენე მამაჩემს, მის ოჯახსა და ნაგრაშს, ჩემს ოჯახს, ჩვენს ძვირფას ადამიანებს, ჩემს სამშობლოს, ყველა კაცურ

ქართველ კაცს და ქალს, ბავშვებს... მაშაო ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა, წმიდა იყავნ სახელი შენი, მოვედინ სუფევაი შენი, იყავნ ნება შენი ვითარცა ცათა შინა, ვგრეცა ქვეყანასა ზედა. პური ჩვენი არსობისა მომეც ჩვენ დღეს და მოგვიტევენ ჩვენ თანანაღებნი ჩვენნი, ვითარცა ჩვენ მიუტევებთ თანამდებთა მათ ჩვენთა და ნუ შეგვიყვანებ ჩვენ განსაყდელსა, არამედ მისხენ ჩვენ ბოროტისაგან! დიდება, დიდება, დიდება! სახელთთა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამინ! ალილუია, ალილუია, ალილუია!

1. 1. 80

აჰა, ახალი, 1980 წელი! მოვიდა, დადგა! ახლა ორი საათია დამისა, მესამე დაიწყო. ახლად დაუკვირდი: საქართველოში ერთი ოსბათით აღრე დგება ახალი წელი, ვიდრე მოსკოვში... რაღაც კარგი მენიშნა ამაში: ხომ ერთ თარგში ვართ მოჭრილი ყველანი, მაგრამ თითქოს საღბუნი დამედო გულზე: ერთნაირები არა ვართ, არა, ჩვენი დრო სხვაა, მოსკოვისა სხვა. ეს დიდი შეღავათია. ათიოდე წუთით აღრე გავედი ქუჩაში, ვიდექი, ახალ წელს ველოდი. ატყდა ბათქაბუთქი, აიჭრა ცაში მამხალები. მე ვთქვი /ვეყურებდი შემოგარენს და მთელი განით მინდოდა მთელი ჩემი ქვეყანა შემეგრძნო/: დღერთო, ჩემს ქვეყანას ბედნიერი ახალი წელი გაუთენდეს, დაგვადგეს სამველი, ბედნიერი იყოს-მეთქი ჩემი სამშობლო... შემოვიდი, ტკბილელი შემოვუტანე ჩემი ოჯახის წევრებს, დავანთო სანთლები, ნაკურთხი წყალი დავაპკურე ყველა ოთახ-კუნჭულში. დავერეკე მეგობრებს. თითქმის ყოველმა მეორემ შემოქმედებითი წარმატება, რომანის დაწერა მისურვა! დაელიეთ ორი ბოთლი ნაფარული, ბოთლნახევარი, ალბათ /მეტი თუ არა/, მე გამომივიდა, შევთვერი ცოტათი. ჩემი ძვირუფასი ხალხი - მამაჩემი და ჩემი ეკა - ჩემთან არ არიან დღეს. აგერ, ჩემს წინ სარკება - ვიყურები, შუბლზე დიდი ძარღვი მაგყვია, ცხვირის ზემოთ, წარბების

შესაყარში იწყება და აღის შემოთქმვაში იკარგება, ნაოჭებით ორ-სამოსის მღაღაც გადაკვეთილი. აგერ, ახალი წელი, კიდევ ერთი საუფური... დავერეკე რამდენიმე ადამიანს. ვანო შაგბერაშვილმა დამირეკა და გამახარა. ყველაზე უფრო ვანო გამახარდა - პაგოსანი, სუფთა, ალალი კაცია. მთელი ოჯახი - სუფთა და ალალი. რაღაც თუ არის ჩვენს ერში შემორჩენილი - ძველი არისტოკრატიული მორალი და სიწმინდე - ვუ შაგბერაშვილსა და მის ოჯახში იგრძნობა... ყველაზე მეტად მისმა დარეკვამ გამახარა. თუმცა, იმანაც რომანის დაწერა მისურვა... შეიჭმევა დღეს მთელი თვე /მეტიც - ორი თვე მაინც/ ნავროვები ხორაგი, დაილვა ღვინო, ყველა, ყველგან იტყვიან ახალი წლისას. პატიმრებიც კი - ისინიც რაღაც თითო ჭიქა არაყს ან ღვინოს იმოვიდნენ... ვთქვი მათი სადღერძელო... მშვილობიანად დაბრუნებოდეს ყველა თავის ოჯახს. ყველა ცოდვბა, ვისაც დღეს ყველა ჭმა აქვს გადაკეტილი... მეც ხომ ასე ვიყავი წლების განმავლობაში... ჩემო საყვარელო ადამიანებო - მამაჩემო, ჩემო ძმაო, ჩემო პატარა ეკუა - გილოცავთ ახალ წელს, დაესწარიტ მრავალს, მრავალს... ჩემო განჯულო სამშობლოც, გილოცავ ახალ წელს, დამტკუნელოცო შენი ბორკილები, ხუნდებო!... წვერის გაპარსვა ვთქვი დღეს, კინაღამ გვიპარსე /მალაშაში ჩავედი, საპარსებიც ვიყიდე/, მაგრამ ბოლო წამს შეეყოვნდი, უარი ვუთხარი ჩემს თავს. ახლა ვარ ისევ ძველებურად. დღეს, ქაშუეთიდან რომ გამოვიდოდი, კარებთან ქალი დამხვდა მოხუცი, სულ შვიდიოდე კაბიკი მქონდა, მივეცი... აქვთ, გამოსასულელისაკენ, წვეროსანი ბერიკაცი იჯდა, რუსი. არაფერი მქონდა, მღაღლად დავეხარე თავი და ჩავიარე... მლოცა და მლოცა... ჩემს სახლში ვიყავი, ეკლესიაში. დავექვი უკან, კელელით, წმინდა ნიკოლოზ სასწაულმოქმედის ხატთან, დავექვი სკამზე და დავისვენე... ჩემს სახლში ვიყავი, ვხედავდი ჩვენს სათაყვანო წმინდა ნინოს, წმინდა თამარის, წმინდა დავითის ხატებს, მარიამს - დიდ დელოფალს. წმინდა გიორგის, ძღვეამოსილს! დიდება, წმინდაო გიორგი, მიწინამდებრე, საქვეყნო საქმე მაკეთებინე, მამუშავე სამშობლოს ყანაში, მამწყმისინე

სამშობლოს ფარა, კეთილ გმებზე მაგარე-
აგერ, ჩემს ირინეს სძინავს. ფშინავს ჩემი
ოქრო გოგონუნა, აგერ, წამოაბოდა კიდე-
მოენათლაღე წელს, ღვთისმშობელი სახიერო,
იყო ტკბილო, ჩვენო მაცხოვარო! დიდება!

ჩემმა დოღონამ კალმები მიძღვნა საახალ-
წლოდ - სამი ცალი. აბა, ვნახოთ, პა დათვი
და პა კვალი!.. ხვალ ენეერ მოისწრაფიშვილი
მეპატიება, უნდა მივიდე, ირაც წაიყვანო
უნდა. ჩემი სიყრმის მეგობარია, მემობელია
სოფლისმეირი, ისე გამოვა, თითქოს
სოფელში ვარ, ჩემს საგაზრდილოში ვმზივარ
და ჩემიანებს ვესაუბრები. წავალ, რასაკვი-
რველია.

5. 1. 80

გუშინ ოთარ ნოღიასთან ვიყავით ოციოდე
თანამშრომელი: ერთდროულად სამი თარი-
ლი აღვნიშნეთ - ახალი წელი, ოთარის და-
ბადების დღე და კოლეჯის ექვსი წლის-
თავი. სტუმართაგან შოთა ნიშნიანიძე და
გურამ ფანჯიკიძე იყვნენ. ეგყობა თანდათან-
ობით უარი უნდა ეუთხრა ქართულ სუფრას
- პანეგორიკების თქმამი ვეჯობრებით ერთ-
მანეთს, ლაყობობაში, ქლესაობაში. კი, ბაგო-
ნო, უნიჭოები არ არიან ნიშნიანიძე და
ფანჯიკიძე, აქეთ თავ-თავისი კარგიც, მაგრამ
ერთთანაც და მეორესთანაც ჩემი პოზიცია
მაქვს ცალკე მათი შემოქმედების, ცალკე -
მათი მოქალაქეობრივი პოზიციების მიმართ...
მაქვს შემოქმედის, მწერლის, პოეტის ჩე-
მეული გიმი თუ მოდელი, რომელსაც არც
ერთი ესადაგება და არც მეორე. არადა,
მივდექი ერთსაც და მეორესაც და ცაში
ავიყვანე ქებით... მწერლობა-პოეტობაც ვუქე-
მოქალაქეობაც და, ასე გასინჯეთ, ვაქ-
კაცობაც, კაცურკაცობაც... დგები, იღბე ჭიქას
და ყველა ელის, რას იტყვი, თავადაც ელიან
- ვისი საღვებრძელოცაა. შენამდე ყველამ
აქო, გუნდრეკი უკმა, ახლა შენ როგორ
გინდა, საერთო აზრის საწინააღმდეგო
თუნდაც მისხალი რამე თქვა: სუფრა გაფუ-
ჭდება, საერთო განწყობილება მოიშხამება.
ბოლოს კი, როცა შეთვრება, საკმაოდ ვერ-
შექებული კაცი აგიტეხს ჭინჭყლს... მერეც,
მთელი ცხოვრების განმავლობაში, მგრად
ჩავთვლის და მგრობას გაგიწევს. გაგიხა-

რიათ, ასეთი რამ არ ეშლებათ, გუნდრძობა
ჩვენი საერთო ნიშანია, ყველასი კლმოს-
ნებისა. ოთარიც ბევრი ვაქე, იმაზე ალაღია,
მაგრამ გადავაჭარბე მაინც... ამირან ეუსრა-
შვილს მწერლობა მოეწონე... ხომ დაწერა
საშუალო რომანი. არ აწყენდა ერთი თბილი
სიტყვა, მაგრამ რაკი დიდი თანამღებობა
არა აქვს, არავინ უხსენა მწერლობა, არადა,
ცოლი ეჯდა გვერდით, ახალმურთული, ჩვენს
წრეში პირველად შემოყვანილი... ქმარი,
ალბათ, მწერლად მის ოჯახში, აქ კი ერთი
სიტყვიც არ ითქვა ამაზე. ამიტომ ვუქე რომა-
ნი, ცოლის თვალში მინიღდა ამეშვევებინა.
დღეს ვფიქრობ ყოველივე ამაზე და ვწუხვარ:
რა ღმერთი გაგვიწყრა, რომ თავისუფლად
ვერავინ ვერაფერს ვამბობთ ერთმანეთში,
პირში ქებად და პირს უკან თათხვად იქცა
ჩვენი ლიტერატურული ცხოვრება. თავი
მძულს, წუხანდელი ჩემი ეგზალტაციები რომ
მახსენდება. წაგებით კი არაფერი წამიგია:
ახლა შ. ნიშნიანიძე უფრო დამიბეჭდავს
ჩემეულ ლოხვიციკის, გ. ფანჯიკიძეც მეტი
ხალისით გამომიცემს გინიანოვს - აი, ესაა,
ყველაფერს რომ ამყრალბებს... მართლა თავი
შეგებულდება კაცს. არა, საერთოდ უნდა
ვერიდო ამ დიდ-დიდ სუფრებს. რა ბედნიერი
ვიყავი, არსად რომ არ ვმსახურობდი:
ფიშიკურად არც კი ვიცნობდი კ. კალაძეს, ე-
მალრაძეს, ს. ნარიშკინძეს და, საერთოდ, ამ
ხალხს... ახლა თითქმის ყველას ვიცნობ,
ყველასთან რაღაც საქმე მაქვს - ან სამსახუ-
რის ხაზით, ან სუფრაზე „განმკიცებელი“
„მეგობრობა-ძმაცაცობით“... დღეს ბესიკ
აღვიშვილზე ვფიქრობდი. ყოველგვარი
ურთიერთობა გაწყვიტა ხალხთან, ქუჩაში,
ძმაცაცო რომ ძმაცაცოა, იმასაც თვალს
არიღებს, არავის ესალმება, არც სალაშქმე
პასუხობს. ერთმანეთთან მეგობრულად ვი-
ყავით, არც რაიმე ისეთი მიქნია, სამარცხვინო
რომ იყოს, მაგრამ მეც თავი ამარბიდა,
თითქოს ვერ მიცნო... შემხვდა ორ-სამჯერ
და მუდამ უბრად ჩამიარა... თავის სტუდენტ-
ობის ძმაცაცებს - გოგი ნიშნიანიძეს, ედიშერ
გიორგაძეს და სხვებსაც ასე ეპყრობა. ფი-
ლოსოფიური გიმი იყო, მოაზროვნე, პატი-
ოსანი, თავისებური... ეგყობა, რაღაც მოუვი-
და, დაერღვა ფსიქიკა, მაგრამ თავიც გაით-
ავისუფლა და, ერთი მხრივ, ბედნიერიცაა
ამით. როგორ გინდა, სულ განაპირდე.

თორემ რაღაცას იმამდა კაცი. მარტო რომ ვიყო და მორალური, მაგერიალური ურთიერთობანი რომ არ მქონდეს ამა თუ იმ შინაურთან თუ გარეულთან, ავიღო იქნებოდა საკუთარ თავთან განაპირება. ან სოფელში წავიღოდი, იქაც ვიცხოვრებდი და აქაც... რასაკვირველია, უემური კაცის სახელი მომეკერებოდა, შეიძლება ცოცხა დარევილისაც, მაგრამ საქმეს გავეკეთებდი და ვერც გამასამართლებდნენ გამარჯვებულს. ყველაფერი ნიჭიერი კაცის უცნაურობებად ჩაითვლებოდა და მორჩა. ასეა თუ ისე, სუფრას დაუკურა უნდა თანდათანობით თავი. დამთავრდეს...

კორტასარის ორი ნოველა წაეკითხე დღეს - „ნაბიჯები კეალაკვალ“ და „ჯიბეში ნაპოვნი ბლოკნოტიდან“. გადის დრო, რაღაც-რაღაცეებს ვეზიარეთ, მაგრამ ჩვენში ვერა და ვერ წერენ ჯერ ამ დონეზე.

აუღანეთში კვლავ ის უბედურებაა. სამი ათასი საბჭოთა სამხედრო დახოცესო - დიდ-დიდი ოფიცრები, ჯარისკაცები. უმრავლესობა, ალბათ, არარუსი სალდათებია - შუა-შიელნი, კაკკახიელნი... სამარბაშნე ხორცი რუსეთის იმპერიისა. ამერიკასთან კიდევ უფრო გამწვავდა ურთიერთობა. დღეს გელევიშიაში ითქვა, კარგერს განუცხადებია - მარცელელს შეუწვევებთო სსრკ-ს. არა, რუსეთი ასე იოლად ვერ გამოვა ამ კრიზისიდან, ვაი ჩენი ბრალი... უბრალო მშრომელი ხალხის, არარუსების ბრალი!

6. 1. 80

გადავავლე თვალი ამ შემოთა სტრიქონებს, წუხელ, ძილის წინ ნაწერს და, რა გასაკვირია - კომპარული სიმშარი მესიმშრა: შავი, შავი ღრუბლები გადადიოდა ცაზე და პორიფონგთან ჩამწკრივებულ სამ-ოთხ სართულიანი სახლების უკან /და თვით სახლებშიაც/ ჩადიოდა... ეს სახლები ფონი იყო ქალაქისა, მისი დასაწყისი, ოღონდ მათ უკან იქნებ არც იყო ქალაქი, რაკი არ იგრძნობოდა ა გ მ ო ს უ ე რ ო ქ ა ლ ა ქ ი ს ა. „შავი“ პაგარა ეპითეგია, სულ კუპრისფერი ღრუბლები იყო. არა, არც ღრუბლები - კვამლის ნაფლეთები დიოდა...

მერე (თუ მანამდე იყო ეს) მოწმებლილი იყო ცა, ელექტრონით გაქვნილი... ჩვენ (არ ვიცი, ჩემს გარდა ვინ იყო, ეს „ჩვენ“, მაგრამ ჩემიანები. შინაურები კი არა, საერთოდ მასა იყო, ხალხი) რაღაც დიდ, მაღალ სახლში ვიყავით (არც ის ვიცი, საცხოვრებელი სახლი იყო და ყვებოვრბდით აქ, თუ საერთოდ რაღაც აბსტრაქტული სახლი) და უცებ - ვინმემ გვიბრძანა თუ რა - გამოვევივით გარეთ, რადგან სახლს მენი უნდა დასცემოდა. მგონი, მე ვიცოდი ეს და მე დავეყვირე ყველას, რადგან შუა ცის ქვეშ რომ გავვარდი და ვიდექი მენის მოლოდინში /მეგალური, გათაკარებული, სამიშაღ დაფორაჯებული, ელვით გატენილი ცის ქვეშ/, არაფერ ჩანდა, არაფერ ი გ რ მ ნ ო ბ ო ლ ა ჩემს გვერდით... რაღაც ამნაირი ვიზიონები, და ყოველივე ამას მიღმა, რაღაც მოლოდინი, რაღაც სამიშისა, ბელისწერულისა, გარდაუვალისა...

ჰო, საწყის პოზიციებს ვხედავ უკვე: ძვეს რუკაზე ეს ახალი აღმოსავლეთი - ირანი, აუღანეთი, პაკისტანი, თურქეთი... აქ ამირებენ რაღაც დიდი მასშტაბის ჯოჯოხეთის დანთებებს... აქედან მოდგა წითელი გველეშაპი, დაედირა ამ სამიშ კერას... გამოღმით აშშ ჩანს - უფრო პლასტიურად, ჭკვიანად ირჯება... მოქმედი პირებიც სახეშვა: ამერიკის მხარეს ჩინეთი /დროის ამ მონაკვეთზე მაინც/, დასავლეთი ვეროპა, მოგვიერთი დიდი და პაგარა ქვეყანა იმთავითვე, მერე და მერე კი - ბევრი, ლამის ყველა... იაპონია, მონღოლეთი, ინდოჩინეთის ქვეყნები, სკანდინავია, ხმელთაშუა ზღვის აუზის ხალხები - ეგვიპტელები, ებრაელები... ამით ემაგება სოციალისტური ბანაკი ევროპული თუ აზიური, იარაღს რომ უღერებს თავისივე აღმჭურველს... კიდევ პლუს თვით შიგნით - გაციკები, თურქმენები, ყაზახები, ყირგიზები, ამერბაიჯანელები, სომხები, ქართველები, უკრაინელები, კარელიის მკვიდრნი, ბალტიისპირელები, მოლდაველები... დამთავრდება ყველაფერი, წაიქცევა თეთრი დათვი, იგვი წითელი გველეშაპი, მაგრამ მანამდე ხომ ჩვენც დაგვგორავს და დაგვბუნის, ჩვენც დაგვცხლავს და დაგვლოშქრავს - ამ ერთი მუჭა ქართველებს? აპოკალიფსი ახალი...

(გაგრძელება იქნება)

სკუმრად სკალინთან

საბჭოთა კავშირის დიდი სამამულო ომი სულ რაღაც სახევარი წლის დამთავრებული იყო, რომ იონებ სკალინმა 1945 წ. ოქტომბერში სოჭში/მაქ-ეესგამი/ დასვენებისა საქართველოს ისტორიის საკითხებზე ხასპუროდ თავისთან იხმო აკალემიკოსები ს. ჯანაშია და ნ. ბერძენიშვილი. იგი გუქნობოდა ივ. ჯავახიშვილის და ს. ჯანაშიას ავტორობით და ხშირ ჯანაშიასავე რედაქციით გამ-ოცემულ „საქართველოს ისტორიის“ ხასკოლო სახელმძღვანელოს (1943 წ.) და ავტორებისათვის თავისი ამრის განმარება სურდა. ეჭვი არ არის, რომ საქართველოს ისტორიით დასტკრებება ახლად ომგადახდილი საბჭოთა კავშირის მეთაურის, უმაღლესი მთავარსარდლის მხრე შექიხვევითა არ იქნებოდა. საქართველოს ევოლიუტიკური მებრძორობა უმნიშვნელოებას როლის ანიჭებდა ამ ქვეყანას საბჭოთა სახელმწიფოს აღმოსავლურ პოლიტიკაში - ომში გერმანიის მოკავშირე თურქეთის პრობლემა და მასთან ურთიერთობა მისაგვარებელი იყო /ყოცა უფრო მოვ-ენიერებით ეს საკითხი რეალურად დაღვა კიდე/, მაგრამ ამკერად სკალინთან შეხვედრას ხაქმე შროლოდ საქართველოს ისტორიის პრობლე-მატიკას ეხებოდა. ამ საკვების, ბუნებრივია, მისი ყვებოდა სკალინის ხაქმეწვიდის წლები, სკალინ-რამაში სწავლისდროისდღია მოვლენები, იდეო-ეულ რევოლუციურ მოღვაწეთა თუ მეცნიერთა დახასიათება, მსჯელობა პოლიტიკის საკითხებზე საქართველოს უირონიკისა და პერსპექტივაზე ხაქო ბერძენიშვილმა საჭიროდ ხენი, სკალინ-თან შეხვედრის ფაქტები და შობეკვლიებანი დაფიქსირებინა დღერისა და შემდგომ გაკუთ-ბული ჩანაწერების სახით, რაე უთოდ გულს-ხმობდა ფართო სამოვადობისათვის მათი გან-არებებაზე. ამისთან, ჩანს, იგი მამუნად იხახვდა სკალინის პაროვნების დახასიათებასზე. მისი იხო-ერების ყოითი მზარების ჩვენებას:

საკართველო არ უნდა იყოს, რომ სკალინის პაროვნება დღერში ერთბო განდილებულად არის წარმოღვენილი. ჯერ ერთი, ომი ახალი დამთავრებული იყო, სკალინის სახელი მიულ მსოფლიოში ქება. ფაისმზე გამარჯვებამი რომ ღომის წალი მისი ეკუთვნოდა, ამამა იმკამად ეჭვი არაუის ემარებოდა. მითრე მხრე, ჩანს, სკა-ლინმა პაროვნულადე დიდი შობეკვლილება მო-ახდინა სკუმრებზე ვიციების საიხველათი, ვამაწაქ-ულლობით, ამ ხაგის დრმა ცოდნით, რომლის თობობაზე მოუწვათ მსჯელობაში.

ამისთან, ხაქო ბერძენიშვილი თრიოლოქსი მარქსისეც იყო და, ამდენად, სახესით, ვულყოფი-ლად სკურდა კომუნიზმის იდეალებისა, გავლით-არებული სოციალისტური საზოგადოების შექებისა, რის მოთაველ და განმამოროცილებლადე სკა-ლინი მაინდა /სიყვე, როგორე იმდროისდღია ქართული და არაქართული საზოგადოების დღ ნაწალს/.

ჩანაწერებიდან ჩანს, რომ საქართველოს ისტორიის საკითხებზე სკალინთან გამართულ მსჯელობა ვადრესად პროციხელ დინსეკე მაილი-ნარეობდა. ეჭვი არ არის, რომ სკალინი საამისაღ

საგანებობლდე იყო მომზადებული. მისი შენიშ-ნები თუ სურვილები მართლდე საგულსხმო და განსათვალისწინებელი ჩანდა. და ყოველივე ამან თავისი კვლე დაახნაა როგორე „საქართველოს ისტორიის“ იხე ხაქო ბერძენიშვილის შექმნილ სამშრომებს/გიორგი ხააკაძის პაროვნება, წლახო-ბრთეი და შიდაკლახობრეუ ბრიობის ფაქტორი ისტორიული ვახვითარება პრიციხში და სხვა/.

ისტორიკოსის ჩანაწერებში ყურადღებას იქ-ნიეს:

„სკალინის დაინტერესება არამხოლოდ საქა-რთიულოს წარსულათ, არამედ აწმყოითეც. იგი გულსხეურთი ეკუთება მის ისტორიულ და ეკო-ნომიკურ ვახვითარებასზე.“

ჩანს, იგი უშუალოდ გაეცნო „საქართველოს ისტორიის“ სახელმძღვანელოს ქართულ ვარი-ანტს; რუსულ ხშირ ჯანაშიამ მარტოცა. ამის შემდგომ სკალინს დაბალება ავტორთა ვახვობის სურვილიც. საფიქრებელია, რომ სკალინის, საქარ-თიულოს ისტორიის საკითხის ვარკვევის ვარდა ავტორთა პაროვნებაე დასტკრებება, აღბათ ხა-მიმავლოდ/მართლდე, ამის შემდგომ სულ მალე ხაქის ჯანაშია და ხაქო ბერძენიშვილს ხაქა-ნარო და რესპუბლიკურ მრეხანი საგანვებო წე-რილის დაბეკვდეე მოხვდათ საქართველოს ხა-მარეთი ისტორიული მამა-წელის საკითხთან და-კავშირებოდა/.

უნდა ითქვას, რომ ჩანაწერებში მოუჯერ ვადა-მარბეულეეც კი ჩანს სკალინის პაროვნების ბერ-ქანიშვლისეული დახასიათება. მაგალითად, რომ ის „ქართული კომუნისტიკა და ქართული მაგ-რაოტიკა“, რომ „სკალინი ავტორთა ჩვენს დროის უმაღლესი და უბრწყინველი სახელმწიფო იო-რმის - საბჭოთა კავშირის, ხადაე საქართველოს მომავალი, იხე, როგორე სხვა მოკემარეთა, ამ-ხოლტკრად უბრწყინველიკა...“ და სხვა. მაგ-რამ, ვამეორებ, ომის შემდგომი წლებისათვის საბჭოთა ხისკემისა და ყოფის ახეთი ვადაღებება, ციობილი მამებებით, უხვეულოდ არ უნდა იხითი-ვადის.

სკალინთან ქართული აკალემიკოსების სკუმ-რობის თობობაზე ბერძენიშვილისეულ დრეხება ამ უკანასკნელის ჩანაწერებში არსებობა ჩვენს სა-ზოგადოების წარმომადეკლბითების კარგა ხა-სია ცნობილი და მათდან ისტკრეხეე დიდი იყო. მაგრამ, მანამ ნბერძენიშვილის პარაი დრეხეე-ისახება ეკველდის ხაწ სელნაწერთა ინტი-კრემი შემავლებოდა, ეს მასხლა დაინტერესებუ პართათვის ხელმოწველიშვლი რჩებოდა, ამ-კამად არეხეე დამუშავდა და მისამწეწითად მუხამნეეე, გამოიქვეყნებო სკალინთან სკუმრო-ბის დღერა და მასთან დაკავშირებულ სხვა ჩანაწერებზე* მითუმეკეს, რომ არაერთი შექიხ-

* ნბერძენიშვილის დღერა და სხვა ჩანაწერების გაქტიკე გამოსახეხმდ მომზად და კომენტირება დაერთო ეკველდის ხაწ. სელნაწერთა ინტიგეკის უროხმა შექს. თანამშრომელმა, ნ. ბერძენიშვილის კანხეების ვამეკე დლო ღომამეკ

ერი მოკემართავს თხოვნით, გვავეცნოთ ისინი. სტალინის შესახებ საზოგადოებაში შეგადგანსხვავებული თვალსაზრისები არსებობს, რაც გამოწვეულია მისი პიროვნების მართლაც რთული და წინააღმდეგობრივი ხასიათით თუ თვისებებით. იმ როლის საბოლოო შეფასება, რომელიც მან შეასრულა საქართველოს, რუსეთისა თუ

მთელი მსოფლიოს ისტორიაში, მომავლეს საქმეა, ჩვენ კი შესაძლებლად ყვანით საზოგადოებისათვის მიგვეწოდებინა ამ უდაღესი პიროვნების ნ. ბერძენიშვილისეული დახასიათება, რათა ყველა დაინტერესებულ პირს შესაძლებლობა მიეცეს, თვით განსჯას ამ დახასიათების მართებულობა*

ე. ხომარია-ბროსე

ნიკო ბერძენიშვილი

შეხვედრა სტალინთან**

ეს იყო 1945 წლის ოქტომბერში. დიდ-ომგადახდილი და გამარჯვებული ამხანაგი სტალინი მღვის პირას ისევნებდა. ჩვენი წიგნი „საქართველოს ისტორია“ წაეკითხა ამხანაგ სტალინს და ავტორებთან შეხვედრა საპიროდ დაენახა.

14 ოქტომბერს ამხ. კ. ჩარკვიანმა/1 აწ განსვენებული აკად. ს. ჯანაშია და მე თავისთან გვიხმო. ამხ. სტალინმა სთქვაო, „თუ ავტორები გაიზიარებენ, საქართველოს ისტორიის შესახებ რამოდენიმე შენიშვნა მაქვსო“, - თავისთან მივიპაგიეთ, თუ სურვილი გაქვითო.

19 ოქტომბერს გავემგზავრეთ და ოცში უკვე ამხანაგ სტალინის სტუმრები ვიყავით. ჩვენი სტუმრობა სამ დღეს გრძელდებოდა. 23 ოქტომბერს უკან წამოვედით და ვიგყვი სხვების სახელითაც, გვწყისდა, რომ ასეთ მასპინძელს ვუთხოვებოდით.

ლატვიურილი მოვდიოდით ამხ. სტალინის საჩუქრებით - სახელმძღვანელო აზრებით საქართველოს ისტორიაზე, ქართულ კულტურაზე, ლიტერატურაზე, სალიტერატურო ენაზე, ქართველი ერის განვითარების პერსპექტივაზე.

რამდენი რამ ვისწაეღე ამ სამ დღეს, რამდენი შეცნიერული ცოდნა შეგვძინა ამ გენიოსთან საუბარმა. რა მარტივი და ცხადი ჩანდა ყოველი საკითხი ამ გიგანისათვის, როგორის ხელოვნებით ხსნი და ანაწევრებს ის რაგინდა საკითხის რთულ ხლა-

რის, როგორის ოსტატობით ჩასჭიდებდა იმას, რაც არსებითი და სახელმძღვანელო ჩანდა:

ამხანაგმა სტალინმა საქართველოს ისტორიის არაერთი ძირითადი საკითხი დასვა სასაუბროდ და თითოეულის შესახებ სახელმძღვანელო პრინციპული მოსაზრებანი გამრთქვა. თავის ყოველ დებულებას ამხ. სტალინი გენიალური სიმახვილით დასაბუთებულს იძლეოდა /სტალინით ყოველი მოსაზრება დოკუმენტირებული უნდა იყოს და „მე გზონია“ - საბუთი, უსარგებლო ლაყაბია/ და ჩვენი ამოცანა ამ დასაბუთებათა შესაფერი სიღრმით და სისწორით ვთავბათივსებამი იყო.

ეკრძოდ, ჩვენი საუბრის საგანი ამხანაგ სტალინთან იყო:

ქართველთა წარმოშობისა და მათი მონათესაობის საკითხი ძველი აღმოსავლეთის კულტურულ ხალხებთან;

საქართველოს ფეოდალური მონარქიის ხასიათის საკითხი, ეკრძოდ, საუბარი შეეხო, მახსოვს, დავით აღმაშენებელს;

საქართველო გვიანფეოდალურ ხანაში, ანუ ქართველთა ბრძოლა დაბალი კულტურის ხალხთა /ოსმალურ-ყიმილბაშურ/ გარემოცვასთან;

ერეკლეს ბრძოლა საქართველოს გადარჩენისათვის და თავადების როლი სახელმწიფოებრიობის დაცემაში;

ქართული საზოგადოებრიობის წარმოქმნა-ჩამოყალიბების საკითხი ცარიშმის წი-

* ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ნ. ბერძენიშვილის პირადი საარქივო ფონდი, № 1676. ავტორთა, დედანი, უანქრომ ნაწერი, თაბახის ურეცელზე იგივე ტექსტი შინაშინაზე ნაბეჭდი, პირი, თავში ავტორის ხელით აწერილი:

„3 ека. сровно“. ბოლოში უმის თარიღი 19-12 და ხელწერა „ნ. ბ.“. აქვეა ამავე ტექსტის შავი ვარიანტიც, ავტორთა, შვირე მომის ურეცელზე ნაწერი, ტექსტი ნასწორები ავტორისავე ხელით. სულ 3 ურეცელი.

** შემოადინებული მასალა დაცულია საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ე. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ნ. ბერძენიშვილის პირად საარქივო ფონდში. ყოველ მათგანს ერთის შესაბამისი არქივგრაფიული აღწერილობა, პუბლიკაციის ბოლოს კი კომენტარები. ტექსტები ქვეყნდება დედანთან მაქსიმალური სიახლოვით. დაცულია ავტორისეული პუნქტუაცია, ხაზგასმა და პირობითი ნიშნები.

ნააღმდეგ ბრძოლის პირობებში.

საქართველოს თუ მსოფლიო ისტორიის სხვა მრავალი საკითხის შესახებაც მოგვაწოდა ჩვენ ამ უბაღლო შეხვედრამ სახელმძღვანელო ამრები და, უნდა მოგახსენოთ, რომ მე სრულიად არ მიკვირდა, თუ სად და როგორ მოიყალბა ამხანაგმა სტალინმა ამ საყვიალური საკითხისათვის, - როდესაც პირისპირ ვუყურებდი ადამიანს, რომელსაც მსოფლიოს განთავისუფლების განუშორელი გვიერთი ამირანის ბეჭებით აემიღნა და უძრავი ენერჯით აღსავსეს, ამაყად მიქონდა ის კაცობრიობის ბედნიერების მწვერვალისაკენ.

(1945) 19/12. 6. ბ.

სტუმრად ამხანაგ სტალინთან სოჩამი. 1945. 10. 20-23 *

14.10. ამხ. კანდიდთან. „თუ ავტორები განიარაღებენ, რამოდენიმე შენიშვნა მაქვს „საქართველოს ისტორიისათვის“. გიხმობთ, თუ სურვილი გაქეთო. მჯეროდა და არ მჯეროდა.

19.10. გამგზავრების დათქმული დღე. „ეღეთ-მეღეთები“ მომდის. არავის უზმი-არები, რომ აღარ მოეწყოს ჩვენი სტუმრობა, ხომ შეეხარობად ჩამომერიოძევა. პირი გავითქვა: ქუთაისში ბარათაშვილის დღეს უნდა დავესწრო, მიგვაღვინეს სიმონ და მე.

19.10. საღგურში. წინამძღვრითელი სტეგოსკიპით... ამხ. კანდიდის მოვიდა. ექსპრესია თბილისი-სოჩა. ამხ. კანდიდის გატყინი უბრალოება-გულითადობა ჩემს დღეებს ანულებს... მაიმედებს ამხ. კანდიდისეული დახასიათება: ჩვენი მასინძლის „ეპიკური უბრალოება“... (თუმცა ეს მაიმედებელი ფორმულა ამხ. სტალინის შესახებერად რამოდენადმე სახიფათოა. ის არაა სრული და სტალინის ხილვის ბედნიერს უნდა გათვალისწინებული მიქონდეს: გენიოსის ეპიური

უბრალოების მოზიარეობა - მონაწილეობა, ასეთი ახსაშმლის წვერობა ძნელია: უბრალოება ფორმად და გენიოსი აქაც ბასრი ხმალივით კვეთს.../

დაკვირვებელი, ნიჭიერი, საქმიანი კანდიდი გვესაუბრება შვითხე, სტალინის ხუთწლელით გათვალისწინებული სამუშაოების შესახებ. სასიხარულო პერსპექტივა...

20.10. წვიმიანი დღია. გაგრაში ეს ადგილები სამოთხეს რომ ჰგავს, ჯერ არ მინახავს. სადღაც აქ დაამარცხეს რაქებმა დადიანისა და გურიელის შვერტიული ლაშქარი... სასიამოვნო სანახაობას ანულებს მოღუშული დღე შღვა დაღვრემილია, თუმცა არ შვითავს. გაგარეთ ბშიყო, კოლმეურნეობა განთიადი /პილენკოცია... შვითვა სულ უფრო და უფრო შენიღვა: საცაა მივალთ. მოგჯერ არა მჯერა, ვერ წარმომიდგენია, რომ ჩვენი დროის უდიდეს ადამიანს მნახავ... ალერი, ხოსგა, მაყესგა, გვირაბი... ამხ. კანდიდი ვერ გვანუგუმებს: „ვიქრობ, დღესეუ მივეილებს ამხ. სტალინი“. ჩვენ გვერიწინა გაღაგველო ხვალისათვის... განაჩეგამოტრანილივით ვარ გაბრუებული. ჩემი ჩემოდანი სასირცხო მენევენება: აქ წიგნები აწყვიდა. წამოვიღე, რომ ამხანაგ სტალინთან საუბარში გამომადგებოდა... ეამონს, ჩვეულებრივ დიწქს, უყურებ. ამასაც დღევა ეტეობა და მე რაღა მომივა?.../

სოჩა - საღგური. კოკისპირული წვიმა. გენერალ-ლეიტენანტი ელასიკი * და სხვები. გავიყინით. ავტობუსში ჩავსვიდით. მივირხხის შემდეგ უგესტაში ვიყავით - "Dacha № 1". ალაყაფი. პროფ. მიხეილ წინამძღვრითელი უკან ჩამორჩენაში შეაჩერება. კობეა, ორსაბთულიანი სახლის წინ გაქენრდით, ეესგბიულში შევიღვართ. ჩემზე წინ შესულები პალტოებს იხდიან, ეიდაცას ხელს ართმევენ... სტალინი. ამხ. კანდიდმა ჩვენი თავი ვაყენო. წინამძღვრითელს გაუღმა. ხელი ჩამოგვართვა და ელასიკს მიუბრუნდა: „Две комнаты наверху, две внизу. разместите“ (სტალინი მოღელი მუქენბა. მეწყინა...) ამხანაგი ჩარკვიანი და წინამძღვრითელი მევით მოეწყვენ, მე და სიმონი ქვევით. უნდა დავისევენოთ. მოვისაქმოთ.)

სულ მივირ ხახი გავიდა და ამხ. კ. ჩარკვიანი შემოვიდა: ამხ. სტალინი გვითხვდა... როცა (ქვევით სართულში) მივედით, ამხ. სტალინი წინამძღვრითელს ესაუბრებოდა. ფხზე იღვა. „Садитесь, я привик стоять“ დაჯექით. დგას, ყალიონს აბოლებს, დიმება - „А вы Мачавариани помните?“ - კეითხება წინამძღვრითელს. „Нет“. „შ... არ გახსოვთ“.

* ხელნაწერთა ინსტიტუტი, ნ. ბერძენიშვილის პირადი ფონდი, № 1675. ავტორთა, ელანი, ფანქრით ნაწერი თორმეტგურდლიან ორ რეკულში. რეკულში დანიშნობილია თვით ავტორის მიერ და მახვივ ხელით ეღამე აწერია: „სტუმრად ამხ. სტალინთან სოჩამი, 20/10 11ხმ., 21/10, 22/10, 23/10-3ხმ., 45წ.“ 1 რეკულის 1-7 ფურცილი უშუალოდ სოჭმა დაწერილი, ხოლო 1 რეკულის მე-7 ფურცილის verso-დან მოყოლებული 11 რეკულის ჩათვლით კი დაწერილია თბილისში. ამავე მიჯანიშნებს ავტორისეული გამოთქმები: „დანარჩენს თბილისში დაწერი“. „ერთხელ ი ქვა, არ მაგონდება, რას მოაბა“.

* ნ. ს. ელასიკი. 1919 წლიდან სტალინის დიქის შვითაერი. 1952 წ. დააბაგომრეს.

Я вот имел несколько замечаний к вашей истории, точнее два основных замечания".

ჩვენი წიგნი წინ უღვეს, გადაშლის. არ აკმაყოფილებს დასაწყისის თავი. მეტ გაბედულებათ და გარკვეულობას სენობს საჭიროდ ქართველთა მონათესავეობა-წარმოშობილობა-იგივეობის შესახებ წინა აზიის უძველეს კულტურულ ხალხებთან: სუმერ-სუბარხეთა-ურარტუსთან. კართაგენი /„კართაშენი“/ არ მიაჩნია ებრაელთა მონათესავეებად... ასევე ლიბიელები, ბასკები, ებრუსკები... ბერძნები გვიან მოვიდნენ. ეგვიპტელები მათ ავარდებს, რამზომინიკებს უწოდებდნენ... ყველაფერი ეს შესასწავლია... მეტი გაბედულობა საჭირო. აღმოსავლეთის ისტორიის შესასწავლად თქვენ უკეთესი პირობები გაქვთ, ვიდრე დასავლეთი ევროპელი. კავკასიური ენები, ეთნოგრაფია... ზემეტი პიეტეტი გჭირთ ევროპელთა მოსაზრებების მიმართ... /საბუთიანია გაბედულება მეზინიერებში, დაურიდებლობა გაბაგოსებულ ამრების აღრვევაში/. სომხები გვიან მოვიდნენ, ალბათ მეკლავები, - ურარტუ და იჭირეს. მოსახლეობა გამოაძევეს ან მათვე აერია...“

მარის თორია ენის სტადიალობის შესახებ არა სწამს. ენის საკითხი ხალხთა მონათესავეობის გასარკვევად-დასადგენად უმთარეს საკითხად მიაჩნია... ენის სტრუქტურა უადრესად ინდივიდუალურ და მყარ მოვლენად წარმოუდგენია. იგაგებს ქართულს განსხვავებულობა, კითხულობს ქართულისა და მთიანეთის იმეორკავკასიის ხალხთა ენების ურთიერთ დამოკიდებულების შესახებ...

ენის ფორმირებულობა ათასეულ წელთა შრომის ნაყოფად წარმოუდგენია /„Формирование языка - это результат тысячелетней работы“/. იგონებს იმის შესახებ, მარმა რომ მას ორი წერილი მისწერა გრძელი პერიოდებით და აწეული სტილით... არ მიაპსუხნიაო. სენობს მაინც, რომ მარს ბევრი რამ საყურადღებოეო აქვს.

პაელოვი სწამს, ორბელის/3/ ფიზიოლოგრბას უჭვის თვალთი უყურებს. მეორე ორბელი/4/, „სიძველეებს რომ აზის („Над арх. памятниками что сидит“) კიდე უფრო არა სწამს...

ბებრუსუნა კომაროვი ორბელს გვჩრიდაო აკადემიის წარმომადგენლო /კომაროვიო "Выступит слово не может. Докладывать не может"/... ძველი აკადემიკოსები არც ისე შეუვალ წმინდანებად წარმოუდგენია/.

ჩვენი ისტორიის მეორე საკითხი ესაა მისი ბოლო. ჩანს, ჩვენი გექსტი ისეთ მთაბეჭდილებას ვერ ახდენს მკითხველზე, ჩვენ რომ გვინდა. საჭიროდ მიაჩნია, ბოლოში ითქვას საქართველოს არჩევანის შესახებ, რომ საქართველოს ფეოდალურმა დაშლილ-

ობამ და რთულმა საგარეო პირობებმა ბოლო მოუღეს, რომ ოსმალეთი და ერანი ყოვლად მიუღებელი იყვნენ: ერანის ხელქვეშ საქართველოს ფერეიდნელობა ელოდა, ოსმალეთის ხელქვეშ - ტურჩინა - (ფეოდალური ურთიერთობის ყველაზე ბარბაროსული ფორმა...), რომ რუსეთი /არჩევანი/, მართალია ბოლოვება იყო... მაგრამ იმ ისტორიულ პირობებში - უმცირესი. არაფერი გვეთქმის. სავსებით სწორი შენიშვნაა /„это было зло, но в тех исторических условиях это было наименьшее зло.“/. სწორად მიაჩნია ჩემი ფორმულა, რომ საქართველო ევროპული ქვეყანა იყო და რომ ის კვლავ დაუნბრუნდა ევროპული განვითარების გზას...

/მაშასადამე, მე დამჭირდება მთელი აბმაციბოლო სპარსეთ-ოსმალეთის უკულტურობა, საქართველოს ევროპულობისა და რუსეთთან მისი დაკავშირების პროგრესულობის შესახებ/

წიგნს ფურთეღავს... „ერეკლე კარგი კაცი იყო, საქართველოს გაერთიანებისათვის იბრძოდა...“ წინამძღვრიშვილი გათამამდა /საუბარში მონაწილეობა თუ სურდა მიეღო?/. „А мне кажется, что тут Ираклий недостаточен выпукло показан“, რა გაეწყობა: მკითხველის შეუვალი უღლებაა. წამს. სტალინი არ დაეთანხმა: "Нет, я думаю, он достаточно выпукло показан". წინამძღვრიშვილი მიუღმა...

სააკაძე სწამს, თუმცა მის შეცდომებს კარგად შევადგენ. /ანგონოვსკიას რომანი მისწონს/.

ორი-სამიოდე გრამატიკული ხასიათის შეცდომა აღნიშნა. კახური კილოს გავლენაც აღნიშნა: „კიდე“ ნაცვლად „ქ“-სა. გერმინი „ქიდილი“ მიუღებლად მიაჩნია მეთოდშივე საუკუნისათვის... რუკების უფროდ მიყვება სენობს საჭიროდ: /სამთავროების სამღერებს...

დავით აღმაშენებელი მოსწონს...

სადილე შეივწვია. მსახური-ქალე სუფრას შლის... აშხ. სტალინი დადის... გორის სასულიერო სასწავლებელს და სემინარიას იგონებს. წინამძღვრიშვილიც ცდილობს მოიკონოს რამე წარსილადან... უფროც, მახათაძე, აბაშიძე, ქეღაბაქიანი, უქიამივილი... /შემთხვევები: „ფერაძე - ვლახაკი, მახათაძე - დამცველი, სიხლისიერი, აბაშიძე - განდარიში. სემინარიელებმა შეხვედრად რომ მოუწყვეს „შედლებით“... ილერიძე - საინგერესო გიმი. კეთილი, პროგრესული, ოდნავ ახირებულა: „რუკები მოგვცა დასახატავად. კარგად დახვებავ. აილო ჩემი ნახელავი. აქებს, ცამდე აყავს. თან თვალს მადევენებს. მე თავი გამოვიდე... გაათავა. დამიძახა: „это я тебя хвалил несчастный“ და ერთი დამიწერა: ჩანს ჩემი თავგამოდება არ მო-

ეწონა“).

ფორნებს სხვადასხვა შემთხვევებს, ეპი-
ზოდებს. წინამძღვრიშვილი ვაიხსენებს
ქოქიაშვილის /ქიმიყელი, ყოვლად უნიჭო,
მშრომელი/ თავგადასავლებს. „წიგნს თავში
იყვამდა, რომ შინაარსი დახსოვებოდა. /ვა-
მოცდების წინ ღვთისმშობელს შევევღრა:
თუ ხვალ დამეხმარები და ვამოცდა ჩამაბა-
რებივინებ, კელაპკარს დაგინთვიო. ჩაიჭრა,
მოვიდა და ღვთისმშობელს უთხრა, კელა-
პკარს კი არა ჩემ... დაგინთვიო“.

სტალინი ვაიხსენებს შემთხვევას ერთი
სემინარიელის კეთილშობილი საქციელის
შესახებ. მას აკრძალული წიგნი /ლეტურნო/
დაუჭირეს. წიგნი სტალინის იყო. ის ყმაწვი-
ლი არ გაგყვას. სტალინმა ურჩია გაგვიხი-
ლყო. არა ქნა. „ის ლოთი ერთი ვინმე იყო.
არავეს სჯეროდა, რომ წიგნი მისი იყო, მა-
გრამ რას იმაზდნენ, არა გყვებოდა. გარი-
ცხეს, მაგრამ უფლება დაუტოვეს გამოვლდეს
ჩამარებისა მაისში“. მადლობა უთხრა სტა-
ლინს - „წავალ, ჩემს ნებაზე ვიქვიფებ მაი-
სამდეო...“.

სადილი გააწყვეს... ხუთი ვართ. სტა-
ლინმა თუფუმებს ხუფები ახადა, ღვინოებსაც
ვადახედა. კონიაკი დაისხა. შემოგვთავაზა.
მიგვიწვია. დაჯდა და სადილს შეუღდა. ჩვენც
ასვეუ მოვიქვიეთ.

გემასპინძლობს აშხ. სტალინი, გვთა-
ვამობს, თამადაობს, ოხუნჯობს მოკლედ /ვა-
ქიანურებულთ არა უყვარს რა/. შიგადაშიგ
საქმიანი საუბარიც ჩამოვიარდება. კანდიდსა
და აშხ. სტალინს შორის. ბასრივით ჰკვიტის.
/ყველელ აზრის დოკუმენტურებულთა აკუცი-
ლებელი მითხრობილივებაა. „Я думаю“ -
საბჭოთე უსარგებლო ლაყაბის სინონიმი.../

აშხ. კანდიდი საქმიანად, გაქიანად, საბჭო-
თებით და მგკიყედ უღვას. აშხ. სტალინს მოს-
წონს ის... საქმიდან უმალ თამადაობაზე გადა-
დის. სახლეგრძელის გვიშებს - /სადლეგრ-
ძელეოები სუფრაზე მსხლომთ არ სცილ-
დება/. სადილი გავათავიეთ, დასასვენებლად
წავივლით. რა დამასვენებს. სიხარული მდე-
ღვარებამ ისე მომიყვა, რომ მზრებში ფრთო-
ბსა ვგრძნობ. არც სიმონს აქვს დასვენების
ხალისი. ვსაუბრობთ შთაბეჭდილებებზე...

8 საათზე ისევ აშხ. სტალინთან ვიყავით.
ჩაი გაეწყვით; ჩვენი ისტორიის გარშემო
საუბარი გრძელდება. საკითხი ისევ უძველეს
ნაწილს შეეხება: გაოცებს, როდის იკითხა
ეს ლიგურატურა აღმოსავლეთის ისტორი-
იდან... სახელმძღვანელო მითითებებს იძლე-
ვა... რუკების საკითხს კვლავ შეხება - /სამონის
თხოვნიო/. - საჭიროთ მიაჩნია, კრიტიკული
მიმოხილვა ჩაერთოს /პეტიციო/, საქმიანი
კრიტიკით ახლო აღმოსავლეთის ისტორიის
ინლოგროპიისგულად გამშუქებულთა თეო-
რიებისა /კითხულობს, თუ სადაა პრობნი,
არ მოსწონს ლემან პაუკაი/...

ჩაის მოვრჩით. კანდიდი თავის ოთახში
გავიდა /რალაყ სურდა მოეგანა/. სიმონმა
ისტორიის რუსული თარგმანი მართვა აშხ.
სტალინს. მან ეს საქციელი ისე გაიგო,
თითქო მისი შენიშვნები ჩვენ მისაღებად არ
მიგვაჩანდეს. დამილით იკითხა. სიმონმა
შესაფურად უპასუხა. აშხ. სტალინმა მამინ
სთქვა: „ЭТО У ВАС ХОРОШАЯ КНИГА ВЫЙДЕТ...“
ჩვენითვის ამაზე უფრო მაღალი შეფასება
წარმოუდგენელია. ჩვენი სიხარულიც გასა-
გებია. ჯერ კიდევ ჩაის დროს აშხ. სტალინმა
შენიშნა, რომ წიგნის აპრობირების შესახებ
იქ არაფერია. ეს არ მოეწონა. მოითხოვა,
რომ ეს წიგნი აპრობირებული იყოს სახ.
კომისართა საბჭოს მიერ. /განსახკომის
აპრობაია არასაკმაოდ მიიხნია და დას-
ძინა: „Ведь по этой книге должны будут
равняться истории Украины, Белоруссии и
других республик“/. აშხ. სტალინის განე-
ხადებით, დღესდღეობით, რა თქმა უნდა,
არავითარი საბჭოთა კავშირის ხალხთა ის-
ტორია არ არსებობს.

/23.10. 3 საათია აშხ სტალინთან გამოსამშ-
ვილობებლად მივდივართ. დანარჩენს თბი-
ლისში ჩასვლისას დავეწერ/.

ის /სსრკ ხალხთა ისტორია - დ. ლ. შე-
მუშავდება მას შემდეგ, რაც თითოეული რე-
სპუბლიკის ისტორია შემუშავებული იქნება.
სიმონს შენიშვნაზე, რომ „საბჭოთა კავში-
რის ისტორიის“ მუშაკნი /ავტორები, პროფე-
სორები-ლექტორები/ ამ ისტორიაში ახალ
შინაარსს არა სდებენ, არამედ რუსეთის
ისტორიას კულისხმობენ და რომ, მათი
აზრით, გამოდის, მხოლოდ სახელი შეი-
ცვალა, - სტალინმა დაურთო: „Да, историю
России без Украины и Белоруссии“ ხილო
სახელის შეცვლის შესახებ დამილით და
არცთუ უირონიოდ შენიშნა: „Да, перемена
этого названия нам стоило двух револю-
ций, но ведь революции происходят не
из за названий“ /აზრი ეს იყო. შეიძლება
სიგყვასიგყვით არ იყოს ვაღმოცენა/.

ლაპარაკი იყო ურარგუს სომხურ თეორ-
ამზე სტალინის აზრი ნათელია: სომხთ
მოსვლამდე იქ მაღალი კულტურის ხალხი
ცხოვრობდა. მომთაბარე სომხები მოვიდნენ.
სომხურ თეორიას საფუძველი არ აქვს. სომ-
ხები ინლოგროპული ვნის ხალხია ლიუნლი.
Ишь - სუფიქსალური წარმოება - მიყვარს,
გიყვარს, სტალინის მაგალითები/ „сме-
шные с Грузинами“. აშხ. სტალინის „Гру-
зины“ უფრო ფართო ცნების შემცველია. ვიდ-
რე ჩვენ გვესმის. უფრო ფართო. ვიდრე
ქართ-მან-სვანური. აშხ. სტალინი გრძობს
საჭი-რლებას ამ გერმანის შინაარსის გაფარ-
თლებას /ის აქვე ვენიდაურია: ისტორია
მეცხიერებება, ჭეშმარიტებაა, ის საფუძვლიანი
სილოგემია, რეალური და არა ფორმალური
და ამდენადვე ის თანამედროვეობასთან

სრულს თანხმობაშია. მეცნიერს უნდა ჰქონდეს უნარი ამ თანხმობის აღმოჩენისა... ჭეშმარიტებაა - გერმანიის „ქართველი“ უნდა გაფართოვდეს. ეს აუცილებელია, რთვონის ისტორიული მეცნიერების თვალსაზრისით, ისე აღინიშნოს საქართველოს პოლიტიკის თვალსაზრისით... /პითიხავდა სიმონს: შეიძლება - ზეტსო-გრუზინსკაია გრუპა ნაროდოვ? - „სიმონი შეყოყმანდა: გრუზინსკაია - ერთობ გაბედული ენევა. „БИИТСЯ“ - ჩაიღიმა სტალინმა...

მოსწონს გურაევი/ნ/, არ მოსწონს სტრუვე/7/, მოსწონს პავლოვი, არ მოსწონს ი. ორბელი.

ერთხელ სთქვა /არ მაგონდება, რას მოაბაა/ „Ведь Грузия самостоятельна экономически и культурно...“ სახელმძღვანელო გამოთქმაა. მისი ჭეშმარიტად ათვისება, გაგება და განხორციელება ჩვენი ვლია...

საინტერესოა: მე ვიდრე ამხ. სტალინს ენახავდი, ისე წარმომედგინა, რომ ის ცივ დებულებებს იძლეოდა სახელმძღვანელოდ. თურმე ნამდვილად ამხ. სტალინი ყოველ დებულებას გენიალური სიმბივილით დასაბუთებულს იძლევა და მთელი სიბნელე ამ დასაბუთების გაგება-გამოკვლარება, ათვისება-დამუშავებაა და არის. აინტერესებს გვილის მისახლეობის შედეგებზე. ქართული მოსახლეობის მოძრაობა გვილისში... როცა ამხ. ჩარკვიანმა უთხრა, რომ ქართველები მეგნი არიან, ვიდრე სხვა რომელიც ურის მეცობენი, მან შენიშნა: „А все таки грузины не имеют абсолютного большинства...“ აინტერესებს ქართველთა ჩამოსახლების საქმე ახალციხის მხარეში, ქუჩუბორის, იაბუშის, ახალი ხევის რაიონებში.

აინტერესებს, შრომობენ თუ არა აჭარლები. ქობულეთელები, მათი ქალები... აღნიშნავს, რომ აფხაზები უსაქმობენ არიან...

აქონებს ჩვენი მთავრობის ღონისძიებებს საშხრეთ ოსეთის და აფხაზეთის სკოლებში /გაქართველებს/.

ქებით იგონებს ჩრდილო ოსების ყოფა-ქცევას ამ ომის დროს, აღნიშნავს აღმაშფოთებულ ქუეკას ჩაჩან-ინგუშებისას და მათ დარსეულ დასჯას...

ოსმალეთის ემისრების მუშაობის შედეგი ყოფილა იმ უბედური ადილელების თუ ჩაჩან-ინგუშების ასეთი ქცევა... უნდა კი ოსმალეთი დაწვა და ორივე ფეხი აიშვირა... /აღნიშნავს სპარსეთ-ოსმალეთის უკულტურობას/ როგორც ახლა, ისე მთელი გვიანყოფალოური ეპოქის სიგრძეზე. ამ გარემოებას მე უნდა ხაზი გავუსვა ისტორიაში.

აინტერესებს ჩვენი ენათმეცნიერება, ახლო აღმოსავლეთის შესწავლის საქმე /აქედან ჩვენ სახელმძღვანელო დასკვნები უნდა გავაკეთოთ... აინტერესებს ჩვენი უნივე-

რსიგეგვი, მისი ხარისხობრივი მანკუნელები /ასე გრძობს: სურს გაიგონოს, რომ ჩვენი უნივერსიტეტი, არც ერთ პირველთაგანს არ ჩამოუვარდება.../.

აინტერესებს ჩვენი მედიცინა /უკმაყოფილოა მოსკოველი ექიმებით: საბავლე სერვილიმს იჩენს/. აინტერესებს ქართული მეცნიერება საერთოდ; გვაქვს თუ არა მეცნიერების ყოველ დარგში შემუშავებული გერმინოლოგია...

აინტერესებს ქართული ლიბერატორული ენა:

საჭიროდ და დროულად მიაჩნია ენის უნიფიკაცია, აკაკი, ილია, ვაჟა - საუკველი უნდა იქნეს უნიფიკირებული ენისა /გამოსკოწიას/ რეფორმატორობას, მისი ალაგება საჭიროდ მიაჩნია. უწონებს კოწიას მუშაობის უნარს, მხაგერულ ალღოს/.

საჭიროდ მიაჩნია გამოყენებითი გეოლოგია-მინერალოგია /თვალტრედიცე/ 9/ მაგრამ ასევე საჭიროდ მიაჩნია თეორიული გეოლოგიაც /ჯანელიცე/ 10/.

/სერვილიმშით დავაადებული ექიმების მსხვერპლი გახდა შერედიკოვი. მკვლელი ექიმების მსხვერპლი შეიქმნა გორკი.../.

სქულს სტალინს მოგადი ურამები, უსაბუთო მსჯელობა... „ეს სენი უმზარვესად კომუნისტებსა სტორთ: მსოფლიო მასშტაბით მსჯელობა უყვართ, დიალექტიკურ მატერიალიზმზე მსჯელობენ და საბუთიანს კი ორ სიგვესაც ვერ იგვეიან, წიგნიერს ოქმსაც კი ვერ შეადგენენ. ორგანიზატორობის პრეტენზიებიც აქვთ...“ იგონებს ბუხარინის პრეტენზიებს. „მარვალი ვერ მოუხდენდება, მუდამ ჩაუარდნილი ჰქონდა, არ მახსოვს, სხდომამზე ვყოფილიყთო და ან კალომი ან პალომი ან ქუდი სხვისი არ ჩაეკვას და ასეთი საწყალი ორგანიზატორობას იჩემებდა...“.

საჭიროდ მიაჩნია ამხ. სტალინს ჩვენი ახალგაზრდობის სწავლის „კლანიება“ /„Мы же гос. хозяйство планируем, а хозяйство без людей разве бывает?“/. არაფერი აქვს იმის საწინააღმდეგო, რომ ჩვენი ახალგაზრდები საეიმო ფაკულტეტს ეკანებიან, მაგრამ საჭიროდ მიაჩნია სხვა ფაკულტეტების გაძლიერება: იურიდიულის, ისტორიულის, საინჟინეროსი. „ჩემმა ქალმა აიჩემა, მინდა საინჟინეროზე შევიდეო. მე კი დავაგანე ძალია და სასტორიოზე შევიყვანე ეს მგად საჭირო დარგია. კარგ პოლიტიკურ მოღვაწეებს ჩვენ აქედან მივიღებთ“.

საჭიროა იურიდიული დარგის გაძლიერება. ჩვენ მრავალი იურისტი გვჭირია. საქმიანი საბუთების წესისაებრ შედგენა, გამოთქმის სიმუსტე, ასე უკლებელყოფილი რომაა, უნდა შემოვიღო... /ჩვენი მხედრები ომს შეეჩვივნენ, ომის საქმე ისწავლეს, ხოლო დიალომატიის კი არა იციან რა და ხშირად სახიფათო შეეთომებს უშვებენ.../.

/აშხ. სგალინი ყოვლად უცხოა უხეში და ძაღვისაგან კოლმურნეების მიმართ. და-
ინგერესება, მაგერიალური დაინგერესება
აქ გაღამწყვეტი ხასიათის მოვლენა უნდა
იყოს.../

არ მოსწონს აშხ. სგალინს სომეხთა გრა-
ბახი ისტორიაში /საერთოდაც აღნიშნავს,
სომეხთა ამ მხარეს/ და ხსნის ამ გარემოებას
იმით, რომ ისტორიის მიერ სომეხები განებიერ-
ებულნი არახოდეს ყოფილან, ავადმყოფ-
ური ისტორიის მიმართ.

ოსმალეთის ჩამორჩენილობას აღნიშნავს,
ადარებს საბჭოთა აშერბაიჯანს და უკანას-
კნელს სამჯერ უფრო მაღლა მდგომად
მიანიხია...

კუფანოვის* ავტორიტეტულობაზე ჩვენი
უნივერსიტეტის შეფასების საქმეში ეღიბება...
არც ვიღაც მაღიარის ავტორიტეტულობის
სწამს ბიოლოგიის თუ ქიმიის დარგში /სიმო-
ნმა რომ მოიგანა.../ საერთოდ, ავტორიტე-
ტულობა არ სწყალობს... მას, გენიოსს, სულ
სხვაგვარად საბუთები სჭირია. ეს საბუთი-
ანობა თვითონვე ხშირად სახუმაროდ გამო-
აქვს.

22.10. 5 საათზე უსტალინით ვისაუბრეთ.
კორიდორში გამოვედი და შემთხვევით აშხ.
სგალინს შევეყარე. ხელში გაშვით მუჭირა.
მემომხვდა, გამიღიმა, მკითხა: „რა ამბავია,
ქვეყანაზე?“, „მშვილობა-მეთქი“, მოვახსენე
მეც დამილთი. „სტამბოლ რაზე?“ - „დაიხ,
გვახელით-მეთქი“. „არა მჯერა“, - მიპასუხა
და დაურთო: „А где документ?“ - გაიყინა
და წაივდა.

აინგერესებს აშხ. სგალინს სიმღერა.
მოსწონს განსაკუთრებით გურული სიმღერა.
აღნიშნავს, რომ სიმონიშვილი¹¹/ გურული
სიმღერის კარგი მცოდნეა, მაგრამ სწუხს,
რომ სახალხო სიმღერა გურულებს კამერულ
სიმღერად გადაუქცევიათ.
/მოსწონს პაჭკორიას¹²/ თაოსნობა გუნდის
ორგანიზებაში/.

აინგერესებს აშხ. სგალინს ქართული
ეთნოგრაფია /სახეწელი იარაღის ისტორია/
ისტორიული პრობლემების გადაწყვეტისას
ეთნოგრაფიის დიდ მნიშვნელობას აღი-
არებს.

აინგერესებს ჩვენი არქეოლოგია. დიდად
მოეწონა ნივთები... ყურადღებით ისმენს
ბაგინეთის გათხრების შესახებ ცნობებს...
საჭიროდ სენობს არქეოლოგიური გათხრე-
ების კიდევ უფრო მეტ ინტენსივობას, კერ-
ძოდ, დასავლეთ საქართველოში...

ოსმალეთის საქართველო, ჩანს, ღრმად
სტკივა... იმხანის ძებნის რუკაზე /სურათი ვაჩე-
ნებთ... აქ სიგყაყაზნოვის უ. თაყაიშვილის
წიგნს - „არქეოლოგიური ექსპედიცია თორ-
თომის ხეობაში“ - ათვალეირებს... „ეს ყველ-

აფერი ეხლა განადგურებული იქნება“...
ლაპარაკობს ღამთა შესახებ. მათი ენის შეს-
ახებ მკითხულობს. აღნიშნავს მათ მღე-
აოსნობას, გამრჯელობას... აღნიშნავს ქარ-
თულ მოსახლეობას სმირნის ახლო, სგამ-
ბოლის ახლო...

ახასიათებს ქართველ გომებს: ქიმიე-
ლებს, ქართლელებს, განსაკუთრებით უფა-
რს გურულები. 1902 წლიდან იგონებს გურულ
მუშების გამაუქმებლობას, 1905 წლიდან გურულ
გლეხების გულწრფელობას, მენშევიკთა გუ-
რულ შედეგებლობას /იგონებს სოფ. ვორ-
დანისა, „სოფ-პეტრეს“, „სოფ-ხუნუჭას“, ბე-
ნია ჩხიკუშვილს, კარლო ჩხიციას - პატიოს-
ნების ნიშნულად, კაკო წერეთელს, ლორთქი-
ფანიძეს, არსენიძეს/.

იგონებს კამბოს გურიამი /ჩახატაურში,
ხილისთაუმი/. იგონებს თავუნას¹³/, ნიჭიერ
კაცად სთვლის: - „Да он не только юморист
ныт“ - შენიშნავს აშხ. ჩარკვიანს, რომელიც
თავუნას იუმორისტობას აღნიშნავს მხო-
ლოდ...

კუ-ს ლექსს /თავუნას მიწერს/ იხსენებს
იმის საილუსტრაციოდ, თუ როგორ მოქნილი
და მომჭირნეა ქართული ენა, ქართული
მშენ: გავა, ჩავა, წავა, ავა, შავა, დავა...

იგონებს თავის ბავშვობას, ხელის ცქი-
ვილს, ხალხურ მკერნალობას /თურმანიძეს/
სასულიერო სასწავლებელში შესვლის მი-
მემს /ჩარკვიანს ხუცესი ცხრამუხიდან და
სგალინის მამა/.

სემინარიაში ცხოვრებას იგონებს. ქელ-
ბაქიანს, ქოქიაშვილს...

იგონებს თავის ავადმყოფობას /გოგს შე-
ბრუნების/ ცხეში, გადასახლებაში...

იგონებს გურუხანის მხარეში ცხოვრებას.
გაყინებას, 18 საათის ძილს...

იქაური გლეხების ცხოვრებას. მეფის მოხ-
ელის მისვლას, წელიწადში ერთხელ გამო-
თრობას...

იგონებს ანეგდოტს იმის შესახებ, თუ
გლეხი როგორ უფრო ძვირად აფასებს ოთ-
ხვებს საკონულს, ვიდრე ქალს. აჯაყრებს მოხ-
ისელებს /დანა ერდონე, ძროხა დასაკლავად
კიბებზე მიყავთ. ჩვენი მამა-პაპა ასე შეე-
ბოდაო/.

იგონებს მომპასანის მოთხრობას იმის
შესახებ, რომ საფრანგეთშიაც გლეხი ხდის
უფრო ძვირად აფასებს, ვიდრე საკუთარ
ქალს...

ახასიათებს პოლიგამოვადებას: კარლო
ჩხიციას, სომერიკს¹⁴/, რამიშვილს, ვორ-
დანისა, წერეთელს... ახასიათებს რუმეფლეს,
ჩერჩილს, ეტლის¹⁵/, გრუმენს, ბორნის¹⁶/
ბეიენს¹⁷/...

აღნიშნავს რუსის ჯანმრთელობა-გუგუ-
ლობას, გერმანელთა ჯანსაღობას, ინგლის-
ელ-ამერიკელების ჯანსაღობას /მათ კარგ
კვებას, რეჟიმს, მივიენას-ვანა სამჯერ/, ამე-

*განათლების სახალხო კომისარია

რიკელთა მოუხემაობას /გექნიკაში/, იგალი-
ელთა ჩიბობას, ხოლო გექნიკაში წარმა-
ტებულობას გერმანელთა დიდ დამწევას,
სუროგატებით კვების შედეგად დასუსტებას.
სგალისგრაფელი გერმანელების გყვეების
ნახევიარი გაწყდა: ხამიშმილევეუ საჭმელი
ვერ იგვეს...

რუმინიას დიდ მომავალს უქადის: მდი-
არი ქვეყანა /გყე, პური, ღვინო, ხეთი, ნა-
ხშირი/.

აინგერესებს საქართველოში ხარწყავები
/რუკანე ეძებს/, დადებითად უყურებს სამგო-
რის პრობლემას /მოითხოვს მხოლოდ, რომ
ბაბბა საქართველოშიც სთესონ/. აინგერ-
ესებს საქართველოს შექნილი რაიონები...
აინგერესებს მეგალურების „მეოლი“ /„ტრ-
უბები“/, ავგომობილების ქარხანა ქუთაისში,
ელექტროენერჯის საკითხები...

ჩაი და ჩაის რაიონები, მათი მომარაგება...

აინგერესებს შეცნიერ-შეშაბთა ცხვრე-
ბის და მუშაობის პირობები... ამისთვის მო-
ვიფელით ვხვალთ... „Мы не могли уделить до-
лжного внимания научным работникам. мы
много их потеряли, Они безропотно, тихо
гибли“...

იგონებს /არ ვიცი, რასთან დაკავშირებით/
ლალო კეოსოვლის ძმას ვანოს. სულს ის
„უსინდისო“, თავს რომ ბოლშევიკს უწოდე-
და - „რახუნა“.

უთანხმება წარკეიანს, რომ დღეს კახეთი
ისეუ უმდიდრეს კუთხედ რჩება საქართვე-
ლოში, მაგრამ ცივრუბის განვითარებით,
უნდა ვიფიქროთ, რომ დასავლეთ საქართ-
ველო ჩამოართმევს მას პირველობას...

სწუხს მამათაღის შესახებ. სერგოს/18/
ამგყუნებს. ეროვნული საკითხისადამ
კომპროლოზური მიდგომის შედეგაო, ბორჩა-
ლოს გადაცემა სურდა სომეხებისთვისო...

როგორ უყვართ ამხანაგი სგალინი. რო-
გორ ეხუმრება ხოლმე სუფრის გამშლელ
ქალს... როგორ მრუნავენ, რომ არ შეაწუხონ
ამხ. სგალინი.

თბილია მშობულებით! ამხ. სგალინი-მომ-
ღმარო, მხიარული, ელვასავით სწრაფი გო-
ნებით...

ციოთხავს რასმე უკახუებ. თითქო არც
გისმენს. ბასრი პასუხი უმალ მზადაა.

ღია ქართლური სიცილი. დაუნდობელი
კრიტიკული გონება სამართებელივით
სჭრის...

„მარქსი ცდებოდა /ომუნებს, რომ სიმპა-
გით უყურებდა აბსოლუტიზმთან ბრძო-
ლაში. აბსოლუტიზმი პროგრესის თვალსაზ-
რისით უფრო მისაღებია - სახალხო ძალებს
აერთიანებს., კლასთა ბრძოლის არც აფარ-
თოებს, კლასთა ბრძოლას აღრმავებს.“

საწყვალთ იოანე მრისხანე - „ორ კაცს
სიკვდილით დასჯიდა, ორ თევს ლეკულ-
ობდა.. რომ გაბედულად დაეკრა, შეიძლება

1605-1613 წლის ამბები არც კი დაგრი-
ალეულებო...“

სგალინი: „ქურუმები - Каста ученых зве-
здохотов, инжиров“.

„ქრისტიანობა მონობას ანგრევედა და
ფოლადურ ურთიერთობას ასაფუძვლებდა.
ამხანურთა როლი- სამხედრო, სამეურნეო
/მეურნეობის წამყვანი, გაუმჯობესების შემ-
ომგანხი./, სამოგადოების შემდგობებელი.
/ჩხაკერი - გურულების მიერ გამოყვა-
ნილი ჯიმი/.

სგალინი და ეკლესია: „ომს /ანათომას/
უკახუეთ ომით. დღეს სამღვდლოება სულ
სხვა რიგად იქცევა და ჩვენი ჩვენი პროგ-
რამის თანახმად სარწმუნოების თავისუფ-
ლების შესახებ თავისუფლება მივიანჭკით
ეკლესიასაც.“

იგონებს ამხ. სგალინი გურულებს: აბთ-
აქეს /ლემონსგრაფია რომ დახვრიცა/, გულ-
ნიამვილს - ვაქაცს და გულწრფელ კაცს.
მისი გაღარჩენა სასურველი იყო /ის ჩვენ
დროს დახვრიცეს/.

სამწუხაროდ, სგალინის არც სახე /სურა-
თი/, არც მთავარი რამ მისი ხასიათისა არ
იციის ფართო მასამ. არც არავინ ცდილა
გაღმოეცა მისი ის ნიშნები, რომელნიც, ჩემი
ამრით, ყველაზე დამახასიათებელია...

სგალინი დაკუმულ-დაკუმრეულ ენერ-
ჯიად თუ შეიძლება წარმოიდგინოთ... ადა-
მიანი, რომლის გონებას დაღლილობა აბსო-
ლუტურად არ შეხებია. ადამიანი, რომელიც
ელვის სისწრაფით, აბსოლუტურად ძალდა-
უკებნებლად გადადის ურთიერთისაგან სრუ-
ლიად დამორებულ საკითხებზე და გადადის
არა ბავშვისათვის დამახასიათებელი ცნობი-
სმოყვარეობით /ახეთი რამ მოვიგეროს ახა-
სიათივარ/, არამედ სამართებლისებური ბასრი
გონებით...

ფუნომენალურია სგალინის ამროვნებისა-
თვის დამახასიათებელი განსჯის სისწრაფე.
ყოველი ახალი ცნობა, რა დარგისაც არ
უნდა იყოს ის, მას ელვის სისწრაფით გადა-
აქვს შეცნიერული და პრინციპული კრიტიკის
საძლეად ქურამში და ჭეშმარიტების უღმო-
ბელობით ამ ცნობის უგყვარ შეფასებას
იძლევა...

სგალინი ფოლადი ადარებენ. ახვევ არ
იღუნებო. და აქ უფრო სგალინის ხასიათის
სიმკაცრეს, მის პრინციპულობას უსვამენ
ხაზს. მაგრამ ეს მხოლოდ ერთი მხარეა.
შეიძლება შედარების უფრო შორს წაყ-
ვანა: სგალინი არა მარტო ფოლადივით უდ-
რეკია, არამედ ფოლადივით ელვასკურია...
მისი გონებრივი აპარატი იმ ფოლადს უფრო
კვავს, რომელიც იმისათვის მოიდრიკება,
რომ უმაღლეს გასწორებს, რომელიც მოდრ-
ეკილი არასოდეს დაჩრება... ფოლადური
შედგრობა, ფოლადური პრინციპულობა, ფო-
ლადური ელვასკეურობა... მიუმაგეთ ყველა

ამას სტალინი ოხუნჯი /დაუნდობელი როგორც საკუთარი თავის მიმართ, ასე სხვის მიმართ/, სიცოცხლით სასუსე, ეპიურად მარტვი და თქვენ წინ წარმოსდგება გენიოსი, რომელიც ისე შეენის მომავალ მსოფლიოს, როგორც დიდი რეჟისორი მის მიერ დადგმულ ხელოვნების შედეგს...

„რამდენი მიწა მოდის კოლმეურნეობის წევრზე საქართველოში?“ ამხ. კანდიდი მოახსენებს, „რიცხვი მუსტად არ მახსოვს, მაგრამ მეტად მყივრე. 1-3 ჰექტარამდე“. ამხ. სტალინი აღნიშნავს, რომ სარაგოვის ოლქში კოლმეურნეზე 23 ჰექტარი მოდის, ხოლო ციმბირში მოვგან 170 ჰექტარიც. /ამიგომ, თუ გერიგორია გვექნება, ჩვენ თამამად შეგვიძლია დავასახლოთ იმოდენივე გერიგორია, რამდენიც ეხლა გვიჭირავს.

ფიონებს ვ. ვენაგამვილს. /იმერლობა-ამერლობა./

ფიონებს რაჭველებს /ორჯონიკაიძესთან /27/ ერთად 1926 წელს მოვიდან რომ მოდიოდნენ. / - ჩვენ ესლა დავიწყეთ, საით მიეჩქარებითო“ - და ეს 5 საათის სმის შედეგე.

მე-19 საუკუნის საქართველოს ისტორია სტალინი: საქართველოს საზოგადოებრივი ზრდა და ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგე პირველი ფორმულა შეიცავს საქართველოს განვითარებას „ქართლ-კახეთ-იმერეთ-სამეგრელოდან“ - საქართველომდე, საქართველოდან /საქრისტიანოდან/ - საქართველომდე /ეროვნული მომენგით/, ფეოდალური ურთიერთობიდან ბურჟუაზიულ ურთიერთობამდე, ყმა-გლეხიდან - პროლეტარიატამდე, ხელისუფლდან - კაპიტალიზტამდე.

მეორე ფორმულა შეიცავს ქართული საზოგადოების ბრძოლის სხვადასხვა ეტაპებს ცარიზმის წინააღმდეგე.

ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგე ქართველი ფეოდალებისა. ბაგონიშვილები, თავადები /ხალხის სახელთ ცდილობენ გამოვიდნენ...“ ფეოდალურ მონარქისტული“ ოკომიეია /ამ მოძრაობის დასასრული 1832 წლის მარცხი... გლეხთა ბრძოლა ცარიზმის და ბატონყმობის წინააღმდეგე /წამყვანია გლეხური მოძრაობა 1841 წ., 1856 წ.

თერგვალიელთა ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგე.

ერის /ბურჟუაზიელის/ შექმნისას-ნაციონალიზმის - /ბურჟუაზია და მისი ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგე/, პროლეტარიატის /ინტერნაციონალიზმი/ და მისი ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგე.

ბურჟუაზიულ კლასს რომ გაემარჯვა, მივიღებდით დამოუკიდებელ ბურჟუაზიულ საქართველოს, პროლეტარიატმა გაემარჯვა და მივიღეთ დამოუკიდებელი სოციალისტური საქართველო საბჭოთა კავშირში...

ერეკლეს ანდერძის გამრულება იქნებოდა,

ბურჟუაზიას რომ გაემარჯვა „ნამდვილი“ დამოუკიდებელი ბურჟუაზიული საქართველო ვერ იქნებოდა და თავისი შემოქმედებითი ძალების გამლას ქართველი ხალხი ვერ შეძლებდა...

სტალინით ისტორია პატრიოტული უნდა იყოს. /ღრმა სიმაართლეა. პატრიოტიზმისა და ისტორიის ურთიერთობის შესახებ სადღაც შექვს შენიშვნა, სადაც ეს ლებულება ნაგარაუდევი/. ლაპარაკი ეხებოდა „უმიერეს ბოროტებას“, საქართველოს რუსეთთან შეერთებას, რუსეთის პროგრესულ როლს /რბიექტორად/ და ასე ვამუქებულ საქართველოს ისტორია - „Разве не достаточно патриотично будет?“ და დაურთო: ამავე დროს უნდა მოცემული იყოს ქართული საზოგადოების ზრდა ცარიზმთან განუწყვეტელი ბრძოლის პირობებში /ლეიგმიტაცია/.

ამხ. სტალინის ისტორიულ შეხედულებებთან „ჩამორჩენილს სყემენ“ /ცარისტული რუსეთის გამო აქვს გამოთქმული/ ყველაზე ნათლად ჩვენს ისტორიაში გამოდგება მე-19 საუკუნის ისტორიაში...

ისტორია პატრიოტული შეყნიერებაა... იმ გაგებით, რომ პატრიოტია საზოგადოების წამყვანი კლასი, მოწინავე კლასი, შექმნილი კლასი...

უმიერეს ბოროტება - /ის მანის ბოროტებაა, თუმცა უმიერესა/. ერეკლეს უპოჭქესი გამოხატავდა არ ქიონდა... „Князь доканил государственность Грузии“.

დასკენა: თუ ეს იყო ბოროტება, მაშ ერეკლეს ახდერძი ყოფილა ბრძოლა იმისათვის, რათა ეს ბოროტება, რომელიც თან ახლდა /უკეთ, თან მოყვა/ ქართველთა მრავალსაუკუნოვან ლტოლვას რუს ხალხთან კავშირისას, თავიდან მოიცილონ. ესე იგი ბრძოლა თავისუფლების მოპოვებისათვის რუსეთთან კავშირის შენარჩუნებით. ერეკლეს ეს ახდერძი დიდმა ბარათაშვილმა განუჭყირებო ხოლო პროლეტარიატმა პრაქტიკულად განახორცილა.

„Перекрыть“... /საკაკიძე/ - პრინციპს უცხო ძალის მოხმარების მიუღებლობა-მისაღებლობას განსაზღვრავს მიმანი. თუ ის პროგრესულ მიმანს ემსახურება, მისაღებია და პირეკე...

ამნაურთობის როლი: „Цементирующий элемент феодального общества, войнство. носители феодальной культуры...“.

ქრისტიანობის როლი. ემსახურებოდა ფეოდალური ურთიერთობის განმტკიცებას და მონობის მოსპობას. აქედან დასკენა: ქრისტიანობა ახალი /პროგრესული/ საზოგადოების რელიგია, დიდი პროგრესული ძალაა. ქართული საზოგადოების განვითარება და მისი ბრძოლა ცარიზმის წინააღმდეგე /XIX საუკუნის საქართველოს ისტორია ერთ წინადადებაში/.

მწიგნობართუხუცესი - დავითის - "Средство как обойти духовенство".

დავით აღმაშენებელი - "абсолютизм на час" /მეც ამ შირის ვიყავი/.

ეჭვობს, რომ გვიღლისში იმ ტიპის კომუნა იყო მეთერთმეტე საუკუნეში. როგორც დასავლეთ ევროპის ქალაქ კომუნები. / დიდაც, საეჭვოა: გვიღლისი და ქართული ქალაქები რომ ასეთები ყოფილიყო, დავითის აბსოლუტიზმი ერთსაათიანიც არ იქნებოდა!...

"Я за абсолютизм" - მარქსის შეცდომას აღნიშნავს. მარქსი ქალაქ კომუნების მხარეზე ჩანს მათი ბრძოლის დროს აბსოლუტიზმთან. ქვეყნის გაერთიანება კლასთა ბრძოლის გაფართოებასა და გაღრმავებას უწყობს ხელს.

ოსმალური და ერანული კულტურისა არა სწამს /მარქსს ეთანხმება: ბარბაროსული საფეხური ფეოდალური ურთიერთობისა/. მართლაც და ფეოდალური ურთიერთობის დაბალი საფეხურია, მაშ რა, - როდესაც მიწის კერო საკუთრებას კი /რა თქმა უნდა ფეოდალურ/ ვერ შემუშავებულა და სადაც ხანი თუ ფაშა მოხელეს ვერ გასცილებია, ფეოდალი ვერ გამხდარა, სადაც ფეოდალური ეტიკეტიც კი ვერ შემუშავებულა.

ხალხი გადასახლებაში ქრისტიანულად მთელი საფეხურით უკან დასწივს, - ამბობს სპარსელებზე /ლაპარაკი ეხება ფერეიდუნელებს/.

და განა ასევე არ დაემართა ყველას, ვინც ერანის თუ ოსმალეთის კულტურა გაიზიარა? სამეხე-სათაბაგო, აჭარა ... და დანარჩენი ქართველები ახ აღერბაიჯანი...

"გამკვდიანობაში დასძლია ქრისტიანობაში, სიმარტირეო, სიცხადით, პრაქტიკული ხასიათით..."

მოვიგონა, თუ როგორ გაიგეს ბაქანელების შესახებ მოწოდება ქართლში /დროის გარეშე/. რეოლუცია და მარცხდა და ქართულები შეიძრნენ, სკალინი მოვიდა მათთან და ურჩია გამოსვლისათვის თავი მოერიდებინათ, რომ ესაა ამის დრო აღარაა. ნაწყენნი აყვედრებენ: შენც თავადების მხარეზე გადასულხარო. არაფერი დამიჯერეს; გამოვიდნენ მწარედ დაისაჯნენ...

გვეხუმრება: სომხებმა გაჯობეს. ამ ომში მათ გენერალი ბაგრამიანი/18/ ჰყავთ. თქვენ ქართველებს კი... კანდიდი ეუბნება, რომ ჩვენ უფრო დიდი გენერლები გყავს. წინამძღვრისფილი მზადაა უთხრას, რომ ეს დიდი გენერალი თვით სკალინია. აჰხ. სკალინი მაინც კიოთხულობს /ხუმრობით/: თქვენ ვინა გყავთ? მე ვუბნებთ: "ამას ჩვენ სომხებს დაუსახელებთ." იამა პასუხი. გაიღიმა... და ლაპარაკი ლესელიძეზე /19/ გადაიტანა. ნანობს მის სიკვდილს. ჩვენ ის იქ გვინდოდა

მთავარსარდალად. ქვეყანი იყო, შემოსულად კიონდა. ქვეითი არტილერიიდან იყო გამოსული... ცუდუბრალოდ დაიღუპა თავი. ნაადრევად ადგა... შემდეგ კიოთხულობს: თუ ჩამოვიღოა ჩანჩბაძე... (20)

ებრაელთა ქვეყა ამ ომისას: ყველაზე ნაკლები საბჭოთა კავშირის გმირები /პროპორციულად/ ამითგანაა. სამეურნეო ორგანიზაციებს უფრო ეწყობიან. სადაც ერთი გაჩნდება, სხვებს /„თავისიანებს“/ შემოიკრებს. ომის საქმეს სხვებს მიულოცვენ, თბილი და უშიშარი ადგილის დაჭერას ვერაინ მოასწრებს, უნდა ითქვას, მათ შორის შეხვედრა უშიშარ შემოშრებს, გმირებს, მაგრამ იმეფიათად. საერთოდ კი.

ესაუბრება კანდიდს მეტალურგიულ კომისიაზე, ავტომობილის ქარხანაზე ლაპარაკი შეუქმნათ „კომოვზე“, ხის იქნება თუ ლითონის. კანდიდი იცავს ლითონს, დაგეგმილიც აგრეთ. სკალინიმა იტყვას, ლითონი ჩვენ მიღებისათვის გვეჭირათ. კანდიდი ცხის ნაკლებობაზე მიუთითებს ჩვენში... სკალინი ცხის წესიერი მეურნეობის საჭიროებაზე მიუთითებს: დროა „ღეთისაგან გარეხილი“ ცხის აშარა აღარ ვიყოთ / „ЧТО БОГ ПОСАДИ“)...

კიოთხულობს მორწყვის შესახებ. მოხაზავს რუკაზე მოსარწყავ რაიონებს საქართველოში... სამგორზე შეჩერდება საუბარი. სკალინი მზადაა დაიცივას სახკომსაბჭოში ეს წამოწყება, თუ საქართველო ბაშბის თესვას შეუდგება...

"Не могу же я утверждать, что дважды два семьдесят два; дайте мне достаточно основания для защиты..". ესე იგი, ბაშბის კულტურა საქართველოშიც იგვირთოს, ისე, როგორც სხვა სამხრეთულმა რესპუბლიკაში. აჰხ. კანდიდიც სთმობს.

იგონებს ერთს შემთხვევას ავადმყოფობისას /საუბარი ეხებოდა ორგანიზმის გამძლეობას/. აჰხ. სკალინი გადასახლებაში გაგეგვანათ. გზაში ავად შექმნილიყო. სადაც ქალაქის /ვოლგის აუშში/ საგუსალოში იწვა. ოღნავ როგორც კი მოუშობესა, წამოღდა, თუმცა არ ურჩევდნენ, და გზა განაგრძო. „ადგილზე მისვლა შეჭარებოდა: უკან გამოქცევას ვეშურებოდი სამუშაოდ...“ სამხელე პირობებში მივდიოდითო. „ერთ ქალაქში გაგვჩაგრეს. საგუსალოში, 25 ადგილიან საკანში 75 კაცი მოგვბათავსეს. დასაწოლად არ იყო. ვისხვდით იატაკზე. მე 40 გრადუსი სიცხე მიხლავდა... უტბათ ოფლი მომივიდა, სულ ერთიანად დავსველდი. ჩანს, კრიზისმა გაიარა. გადავრჩი. გზა განვაგრძეთ... იმ გადასახლებიდან ჩქარა გამოვიპარე“.

ვინაა ამხ. სტალინი /საბჭოთა ეროვნული თვალსაზრისით/ ამხ. სტალინი ყოვლად ახალი ადამიანია. საბჭოთა ადამიანია, ის ეროვნებით /და არა მხოლოდ წარმოშობით/ ქართველია, რწმენით კომუნისტი, პრაქტიკული საქმიანობით სახელმწიფო მოღვაწე /საბჭოთა სახელმწიფოს და საბჭოთა კავშირის შემწველ-ორგანიზატორი/. მრავალერაიან საბჭოთა სახელმწიფოს მესაჭე. ის, უპირველეს ყოვლისა, ამ სახელმწიფოს, ამ სამშობლოს, ამ ორგანული გაერთიანების, ამ კულტურული მთლიანობის პაგრიოგია, რაც ამავე დროს საქართველოს პაგრიოგობაა. ამხ. სტალინი ქართველი კომუნისტი და ამდენადვე ქართველი პაგრიოგია, ხოლო დღეს პაგრიოგობა საბჭოთა კავშირის პაგრიოგობის გარეშე ჩამორჩენილობაა, ასეთი რამ კომუნისტობასთან შეუთავსებელია /ასევეა დღეს პაგრიოგობა სომხური, რუსული, უკრაინული და სხვა/. საბჭოთა კავშირის /კაცობრიობის მომავალი ორგანიზაციის სახის/ სტრუქტურის გენიალობაც იმაშია, რომ ის კი არ უპირისპირდება კავშირში შემავალ მოკავშირეთა ინტერესებს, არამედ განსახიერებდა ამ ინტერესების თანხმობისა. „Я сказал Грузинам“ - რომ ამბობს ამხ. სტალინი, ამით იგი ქართველების გარეშე კი არ ღვება, არამედ აქ ლაპარაკობს საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო მოღვაწე, რომელიც ამ სახელმწიფოში შემავალ თითოეულ მოკავშირეს თანაბრად ულაპარაკება. ასევე ლაპარაკობდა ამხ. სტალინი რუსებზე „Они такие да такие“, უკრაინელებზე, უკრაინელებზე... ის, როგორც საბჭოთა კავშირის მესაჭე, ყველა მოკავშირის ინტერესების თანაბრად განმსახიერებელია /ასევე იცოდა ამხ. მოლოტოვიც: „Я сказал Русским“ და მიქოიანიც „Я сказал армянам“ და სხვა.

თავისი პოლიტიკური მოღვაწეობის მთელ სიგრძეზე ამხ. სტალინი განუხრელად ქართველი პაგრიოგია იყო: ის ქართველი კომუნისტი იყო, ყველაზედ მოწინავე პოლიტიკური მოღვაწე იყო; სტალინი აუგორია ჩვენი დროის უმაღლესი და უბრწყინვალესი სახელმწიფო ფორმის - საბჭოთა კავშირის, სადაც საქართველოს მომავალი, ისე როგორც სხვა მოკავშირეთა, აბსოლუტურად უზრუნველყოფილია.

სტალინის სტილი.

უკვირდებოდა ამ გენიალურ ადამიანს და მაოცებდა მისი სტილი. ეს არის მიუწვდომელი, მიუბაძველი, განუყოფელი თა-

ვისებურება გენიოსისა. საქმიანი მსჯელობა, ოხუნჯილი უაღრესი თავისებურებით იყო აღბეჭდილი.

ამ სტილის მიბაძვა შეუძლებელია, მაგრამ მისი გადმოღება ისევე შეუძლებელია, როგორც შეუძლებელია გადმოღება სტალინის გენიალობისა. ამიტომ მიმბაძველი თავის-დაუნებურად კარიკატურულ მდგომარეობაშია.

ამხ. სტალინის მუშაობის სტილი ჩვენთვის შეიძლება იყოს სახელმძღვანელოდ და არა ფორმალურად მისაბაძვი: ის ჩვეულებრივი მომაკვდავისათვის მიუბაძველია /ხოლო მასავით გენიოსისათვის მიბაძვა საჭიროც არაა/.

სტალინი შეუქმნული ენერჯიაა, უმრეტი ენერჯია. ის არ მის /ჯღომა მისთვის დამახასიათებელი არაა/. ის ღვა /მოხელნილად/, მიმოღის მზაგე ნაბიჯით /ჩანს მუხლები მოსდევს/, კვლავ დადგება, ხშირად აბოლებს ყალიბს, ოხუნჯობს, მსჯელობს, სულ ღვას. იმფიათად დაჯდება საყარძელში, ერთი ორი წუთით, უმაღლე წამოდგება /თითქოს წასცდა დაჯდომამო/. ქართულ ლიტერატურაზე საუბრობდა. კოწია გამსახურდიას „ლიონტაგის მარჯვენიდან“ რაღაც ადგილი გაახსენდა /„Лаз“/. „Я вам сейчас покажу“ -ო და უმაღ წავიდა. მეორე სართულიდან პირველში ჩავიდა და თავისი საწოლი /თუ საშუალო/ ოთახიდან წიგნი ამოიგანა. ამა-სობაში სულ ორი წუთი თუ გავიდა, მეტი არა. საინტერესო ადგილი წიგნისა უკვე გამო-ვნა. გადაშალა და წაგვიკითხა და ოხუნჯა: „Засилие“.

22.10. დილა. მე და სიმონი ავდექით. ადრე გვეღონია. ამხ. სტალინი დიდი ხანი ამდგარა. ენოში გამოსულა. ამხ. კანდიდი ახლავს. სტალინი ციგრუსოვან მცენარესთან ღვება, რაღაცას ახეუებს. პალტო აცეცა /არა ფორმის/, სამხედრო ქული მხურავს, მიმოღის და ხალისიანად საუბრობს. ცოცა ხნის შემდეგ მათ ექიმი წინამძღვრიშვილი შეუერთდა /ამხ. სტალინის დაენახა და გამოეხმო/. კე-გლის მუხობაში შევიდნენ. სტალინმა ბურთი ისროლა... შედეგ ბილიარდს ეთამაშა...

ღმერთო, რამდენი ენერჯია, რამდენი ხალისი... გამობრუნებულმა ჩვენს ოთახზე გამოიარა. „Вот где я их поймал“ -ო - მოგვესალმა. სახაუმზედ წავედით.

მსოფლიო გვირთი მოუგდია ამირანის ბეჭებზე, ამაყად მოაქვს და, უმრეგის ენერჯიით

აღსავე მილიდინებს... გრძნობ, გწამს, რომ გვიროს არ დაგადებს, ბედნიერების მწვერვალზე აიგანს, გაიმარჯვებს.

რამდენი ვისწავლე ამ სამ დღეს, რამდენი გაბედული ახალი მეცნიერული აზრი შევგინა ამ გენიალურ აღამაინთან /ახალ აღამაინთან/ საუბარში. რა მარტივი და ცხადია ყოველი საკითხი ამ გიგანისათვის, რა სწრაფად და უეთომლად ხსნის და ანაწევრებს ხლართს, როგორ სწრაფად ჩასჭიდებს ხელს იმას, რაც უმთავრესია, რაც სახელმძღვანელოა...

/ნ. ბერძენიშვილის სგალინთან საუბრის ჩანაწერი გიორგი სააკაძის და ერეკლე მუყის ისტორიული როლის შესახებ/

მასხოვს ბელადთან სიგყვა ჩამოვარდა გ სააკაძეს და ერეკლემუ...

საკაძეს ბელადი მეცნიერებად ცეცხლიანობდა აღუნიშნავდა, ჯიქურ მოქმედებას და ამ ნიადაგზე პოლიტიკურ შეცდომებს მიაწერდა. მაგრამ ამკარად ჩანდა, რომ ის დიდ შორეავს სიმპათიურად უყურებდა, პროგრესის მოღვაწედ უყურებდა.

და საუბრისას საკითხი დაისვა /ვგონებ წინამძღვრიშვილმა დასვა/ ვინ უფრო მნიშვნელოვანია სააკაძე თუ ერეკლე. ამხანაგი სგალინი დუმა, სხეუბი /სიმონი, კანდიდი/ დუმდნენ. მე უნდა შეასუსხნა. ამით მნიშვნელობის შედარებაც ძნელია-მეთქი; რა თქმა უნდა, ერეკლე უფრო მნიშვნელოვანია-მეთქი. და დაჯერებული ვ/უცდილი თუ რას იტყობა ბელადი. „Правильно“ - არ დააყოვნა მან. ამას მოყვა ახალი „გამოხტომა“ წინამძღვრიშვილის მხრით: აქ /სახელმძღვანელომ/ ერეკლე ვერ არის საკმარის რელიეფურად ნაჩვენებიო. დაედუმით ყველანი და ვუციდით თუ რას იტყობა ბელადი /ჩემი გულის ხეთქა გასაგებია/. ამხანაგმა სგალინმა წიგნი /მისი ის ნაწილი, რომელიც ერეკლეს შეუხებოდა, ვადამალა, ვადმოშალა, თითქო იგონებსო წანაკითხს და სთქვა: „Нет, Иракий тут достаточно полно и правильно...“

რას მოწმობს ეს? იმას, რომ ერეკლე მას ისეთ მოღვაწედ მიაჩნდა, ისეთ პროგრესულ მოღვაწედ, როგორც სააკაძე იყო და ამაში უპირატესობას ერეკლეს ანიჭებდა; იმას, რომ ერეკლე ის „ღამეაყოლებელ-ღამმონებელი“, „ხელმწიფე მხედართმთავარი“, ხალხის მგერი და მისგან მოწყვეტილი კი

არ ყოფილა /რომელთა შესახებ მას საუბარი აქვს თავის მოკლე კურსის 116-ე გვერდზე/ არამედ ის პროგრესული მოღვაწე, რომელმაც თავისი ძალ-ღონე საქართველოს, მისი მწარმოებელი საზოგადოების დაიკავა, ვადა-რჩემა, აღდგომა და გამოხსნის შეაღწია...

ასე რომ, ყველა მეფე ის „კაროლი“ როლია, ქვეყნებს რომ იყვროს... და ისტორიკოსს, მოწოდებულს, იკვლიოს წარმოებისა და მწარმოებელი საზოგადოების ისტორია, კი არ ეკრძალება ასეთი „მეფეების“ ისტორია იკვლიოს, არამედ ის მოვალეა იკვლიოს ამ „მეფეების“ ისტორია მწარმოებელი საზოგადოების თავგადასავლითან ერთად და იმდენადვე, რამდენადვე იკვლევს თავის ამ მწარმოებელ საზოგადოებას...

ამხ. სგალინის ერთი ისტორიული გამონათქვამისათვის*

„Перекрыть“ - ამხ. სგალინის ამ ფორმულის მართებული გაგებისათვის ბუცილ-ეულია ვგახსოვდეს მისი სახელმძღვანელო პრინციპი ისტორიულ აზროვნებაში: ისტორია კლასთა ბრძოლაა /საუბარია კლასობრივ საზოგადოებაზე/. ყველაფერი ის, რაც ხელს უწყობს კლასობრივი ბრძოლის გაფართოებას, გაღრმავებას, ე. ი. საზოგადოების პრღერესს, მისაღებია, სასურველია, /ასეთია, მაგალითად, ფეოდალური ურთიერთობის წარმოქმნა მონათმფლობელობის დაწვრცელების შედეგად, ასეთი იყო ფეოდალური ურთიერთობის ბაგონყმურ საფეხების წარმოქმნა, ასეთი იყო აბსოლუტიზმის სისტემის წარმოქმნა ფეოდალური დაქსაქსულობის მაგიერად, ასეთი იყო ბურჟუაზიული ურთიერთობის გამარჯვება ფეოდალურ ურთიერთობაზე და ა. შ./და, პირუკუ. ბქედან ცხადია: ამ თვალსაზრისით უნდა შეუახებულ იქნას ყოველი კერძო, ისტორიული მოვლენა. კლასთა ბრძოლაში ამა თუ იმ კლასის მიერ ბრძოლის საშუალებად უცხო ძალისათვის მიმართვა, უცხო ძალის მოშველება პრინციპულად დაგმუებული სრულიადაც არაა და ჩვენის მხრით დაგმობას ყველგან და ყოველთვის სრულიადაც არ ხვდება. თუ ასეთი რამ ისეთ მიზანს ემსახურება, რომელიც საზოგადოებრივ პროგრესს მკულისხმობს „კლასთა ბრძოლის გაფართოება-გაღრმავებას/, ის დასაშვებია და, პირუკუ,

* ხელნაწერია ინსტიტუტი. ნ. ბერძენიშვილის პირადი საარქივო ფონდი, № 1677. ავტოგრაფი, შავი დღიანი, სხვადასხვა ზომის ფურცლებზე ნაწერი. საწერად გამოყენებულია შავი კორექტურები და ნახჭქი ფურცლები. შასალა ჩადებული იყო საქაღალდეში, რომელსაც ნ. ბერძენიშვილის ხელით აწერია „Перекрыть“ ხელ 8 ფურცელი.

* ხელნაწერია ინსტიტუტი, ნ. ბერძენიშვილის პირადი საარქივო ფონდი, № 1678, ავტოგრაფი, შავი დღიანი, ფანქრით ნაწერი. 2 ფურცელი.

უკანასკნელ შემთხვევაში ის დანაშაულია, ქვეყნის ღალატია „ქვეყანას“, ჩვენს თვალსაზრისით, კლასობრივი ურთიერთობის პირობებში ის კლასი ასახიერებს, რომელიც უპირატესად პროგრესის მაგარებელია, რომლის გამარჯვება კლასობრივი ბრძოლის გაფართოება-გაღრმავებას გვეულისხმობს/ მაგრამ უცხო ძალის მოშველიებისას აუცილებელია ამ ძალის ბუნების გათვალისწინება. თუ ის მოშხმობის მიზნებს ამართლებს, მისასაღებელია, მაგრამ თუ ასეთი ძალა კლასთა ბრძოლის საფუძვლებს აფაროებს და ანგრევს, მისი მოშველი /მოშინისაგან დამოუკიდებლად/ შეუძლარი. ასეთი შედეგია ქვეყნის წინაშე დანაშაულის უდრის. პოლიტიკური მოღვაწის შეუძლება დანაშაულისაგან ძეგლად გამოსაყოფია.

მეხუთე-მეექვსე საუკუნეში აზნაურებმა სპარსელები მოიწვიეს და შეუის (ძველი) ხელისუფლება გადააშენეს; მეთერთმეტე საუკუნეში აზნაურებმა ბიზანტიელები მოიწვიეს, ბაგრატიონები დასაქარნი წარმართნი მოიწვია, გიორგი მეთერთმეტე ტურქები მოიწვია, დავით აღმაშენებელმა ყივჩაყები მოიწვია. ეს არის „მოწვევის ყველაზე უფრო მკაცრო მაგალითი, რომელიც პრიმიტიული კამათის საგანი გამხდარა დავითის მომხრეთა და მოწინააღმდეგეთა შორის... მოწვევებმა დავითმა კი „აღმაშენებლის“ სახელი დაიმკვიდრა.“ გიორგი სააკაძემ სპარსელები მოიწვია (და ესეც პრინციპული კამათის საგანი გახდა, მაგრამ აღმაშენებლისაგან განსხვავებით შაბრალობით აქ ის უპირატესობა ქონდათ, რომ „მოწვეულმა“ შაბ-აბასმა საქართველო ამოავლო, მაშინ როცა დავითმა მოწვეული ყივჩაყებით საქართველო „ააშენა“. ასევე იწვევდნენ გიორგი მესამის წინააღმდეგ აჯანყებულნი ტურქებს, ხოლო გვიანფეოდალურ საქართველოში ასეთი მოწვევა ოსმალებისა, მთავრების თუ თავადების მიერ ჩვეულებრივი ამბავი იყო /ათაბაგი, გურიელი, რაჭის ერისთავი, აბაშიძე, ვივი ამილახორი, აბდულა ბეგი, ქსნის ერისთავები, ალექსანდრე ბაგონიშვილი ბაქარის ძე; ალექსანდრე მეორე კახთა მეფე, თიბურამ, ვახტანგ მეექვსე რუსებს იწვევდნენ არა მხოლოდ ოსმალ-სპარსთა წინააღმდეგ, მით უფრო ერეკლე და სოლომონ პირველი. ორივეს მიზანი იყო "Перекрыть внутреннюю слабость...". ერეკლეს შროსმჭკრეგელობა აქაც შესაძინებია: მოსაწვევ ძალას საკუთარი სარგებლობის თვალსაზრისით აუასებს და ცდილობს, ეს ძალა სასურველ სამღვრებში ჩააყენოს, რათა მაქსიმალურად სასარგებლოდ გამოიყენოს, ხოლო შესაძლებელი თუ აუცილებლად მოსალაგნელი მიანი თავიდან აიცილოს. ეს იყო გრაქტატი.

ასე რომ, ერეკლემ უცხო ძალის მოწვევა პრინციპულად დასვა და უაღრესად პრინციპულად გადაწყვიტა. მან რეალურად გაითვალისწინა მოწვევის კარგი და სახიფათო მხარეები... მისი ანდერძის დამცველები ამ საქმეში იყვნენ ლიონიძე, სოლომონ მეორე, ბარათა-შვილი, ჭავჭავაძე, ხოლო მისი ანდერძის განმასახიერებელი - კომუნისტური პარტია და მისი ბელადი აშხ. სტალინი. გიორგი მეცამეტემ მოიწვია... ეს იყო ავადმყოფის უსასობა...

— გრაქტატი. ქართული თვალსაზრისით, მოწვეული ძალის საქართველოს სასარგებლოდ აღადგენა იყო... ამდენად, მისი დარღვევა ამ ძალის აღვირახსნა იყო... მოწვევა დაპყრობად ქვეული - ბოროტება... როცა აშხ. სტალინი რუსეთის წინაურეკავიულ ცენტრალიზმზე ლაპარაკობს და ამის ერთ-ერთ მიზეზად რომელმაც ხელი შეუწყო გავრთიანება-ცენტრალიზმის პროცესის დაქარებას/ საგარეო ხასიათის ფაქტს /მონღოლთაგან თავდაცვის აუცილებლობას/ ხედავს, ეს იმ დროს რეალურ-ისტორიული ნათივტრეგის შედეგად მიღებული დებულებაა, რომელიც აშხ. სტალინიმ არა ერთხელ გამოთქვა „-Перекрыть“ - ის სახით /წერილი ბოლშევიკის, საუბრის დროს ჩვენთან/ და რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ საგარეო ხასიათის ფაქტების გამოყენება საშინაო ფაქტებისაგან, საგარეო ფაქტების მოწვევა ქვეყნის შინაგანი განვითარებისაგან ისტორიაში შეუძლებელია და უმართებულო, რომ საზოგადოების ისტორია არაა მხოლოდ საშინაო ფაქტების ურთიერთმოქმედების შედეგი, ისევე, როგორც ეს ისტორია არც საგარეო ხასიათის მოვლენათა შედეგია მხოლოდ, რომ საგარეო ხასიათის მოვლენები ისევე ანგარიშგასაწევი გარემოებაა, როგორც საშინაო ხასიათის მოვლენები, თუმცა საბოლოოდ განმსაზღვრელი ძირითადი საშინაო ხასიათის მოვლენებია. აშხ. სტალინის ეს დებულება ვასალებს ვეაძლევს საქართველოს ისტორიის ერთი უთოლესი საკითხის მართებულად გასაგებად. ეს გახლავთ საკითხი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გავივლოთ, ანუ, რას ნიშნავს ფაქტი საქართველოს პოლიტიკური დამოუკიდებლობის XIII-XV საუკუნეში. მართლაც, ეს იყო ისეთივე მოვლენა, როგორიც იყო დამლა კივის რუსეთისა, ე. ი. იყო ეს ფაქტი იმის მიჩვენებელი, რომ საქართველო განვითარების შედეგად, სოციალურად წარმატების შედეგად დაიშალა? მაშინ გამოვიდოდა, რომ კივის რუსეთი უფრო დაწინაურებული ქვეყანა იყო, ვიდრე მეთერთმეტე საუკუნის საქართველო, რომ მეთერთმეტე-მეთოთმეტე საუკუნე ჩვენში იყო აღრეული ფეოდალიზმის ხანა...

შესანიშნავია: დაეთით ისგორიკოსი მოციქულებრი საქმულ უთელას თავის ხელმწიფეს /დაეთით უცხო ქვეყნების დაპყრობას. მზად იყოთ რათამცა ყოველი ქვეყანა შეასაკუთრა ქრისტესათ /ნახე გექსტი/ და ამიგომაც მეთორ პავლე იქმნაო... თამარის ისგორიკოსი ეს ასეთ რამეს მომხვეჭლოდად უთელის მეფეს, (აქ ის დაეთითს პეულისხმობს) და აქებს იმ სამართლიან მეფეს, რომელიც კი არ იპყრობს /„შეასაკუთრებს ქრისტეს“, არამედ აღადგენს დაეყმულსა და დაგლახაკებულ სახლს /აქ რომ იგივე „წარმართები“ და არა მანცდამანც ქრისტეანები იგულისხმობიან, ჩანს ჩამოთვლიდან: სახლი მარვანშეთი, დარუბანდელთა, კარნუქალაქელთა.../ და სოლომონიელთა მგჳა მის შორი მათისა... ორი სრულიად საწინააღმდეგო ერთი მეორის შეხედულება, ორი სრულიად საწინააღმდეგო ერთი მეორისაგან იდეოლოგია ორი ვითარების შესაბამისა...

ორბელები სპარსელებს იწვევენ დეშნას აჯანყების დროს გიორგის წინააღმდეგ /რეაქცია/.

ორბელების საქციელი მონღოლთა მოსვლისას /გადასვლა, მიყოლა, განდიდება/ სადუნა...

გივი ამილახორი თურქებით...
თეიმურაზ-ერეკლე ყიზილბაშებით...
გიორგი ბრწყინვალე მონღოლებით...
ოსები მეტამეტე საკუნეში და ქართველი აზნაურობა.

შანშე ერისთავი, მისი ძმისწული ზურაბი და ერეკლე, ქსნის ერისთავის შვილები. ლეკები და ერეკლე.

აბდულაზიზი. ყიზილბაშები და ერეკლე. ალექსანდრე ბაქარის ძე, ალექსანდრე ამილახორის ძე, ლეკები და ერეკლე.

გარემუ ძალის გამოყენება კლასობრივ ბრძოლისას:

უცხო ჯარების დაქირავება /მაგრაგ მეოთხე/
უცხო ჯარის მოყვანა, შემოყვლა /ლიპარიც/
/სააკაძე/

უცხოს მხარეზე დადგომა /დიდი აზნაურები, კახელი გლეხების გალექება, სოფლები ერო/.

უცხო ბაგონობის გამოყენება /მონღოლები, როსტომ ხანი, თეიმურაზი/, პრეტრუსი, მისი პირობების უმრუნველყოფა - სახელმძღვანელო იდეა.

პრაქტიკა „перекрыть“ ისგორიულ სინამდვილეში. შესაძლებელია არსად სხვაგან ეს პრაქტიკა ასე ხშირად არ მოეხმაროსთ /საკუთარი ეროვნულის მღვარის დაშლამდე/, როგორც საქართველოში. ქართველის თვალში, ასეთ პირობებში ეროვნული განთავსებულობა ჩნდურ კედლებს არასოლენს ამო-

ფარებია, თუმცა ქართული პოლიტიკა - ძირითადად, რა თქმა უნდა, - ქართული ეროვნული პრინციპებიდან /რა თქმა უნდა ფეოდალურად გაგებული/, ქართველობიდან გამოდიოდა. ასეთ პირობებში შემუშავდა ის განსაკვირვებელი ელასტიური პოლიტიკა, რომელსაც ასე ბრწყინვალედ მოხმარდნენ ქართველი პოლიტიკური მოღვაწენი და რაც რუს პოლიტიკოსებს „Дьявольских дел мастер“-ობად ეწვეებოდათ /ს. ლეონიძის დახასიათება/. ალექსანდრე კახთა მეფე, გიორგი სააკაძე, ერეკლე, გივი ამილახორი, სოლომონ ლიონიძე მარტონი არ იყვნენ /ალბათ გიორგი ბრწყინვალეც ამათი რიგისა იყო/, ყველა ესენი თანაბრად მარჯვეთ ხმარობდნენ „перекрыть“ პრინციპს ქართველობის დაცივის მიზნით...

შინალო, მეორე წიგნი
სენტენცია: На этом происшествии с Симоном следует поучиться тому как бывает опасно вмешивать чужеземцев в свои дела помощи себе или защиты: тут ясно видно, что нет вещи более сомнительной или гадательной. чем доверие к ним и обещания их. и что они дерзко пойдут на любое злодеяние, лишь бы присвоить себе чужие владения".

„Перекрыть“
ჩვენს ისგორიაში ცნობები იმის შესახებ, რომ მეფე თუ ფეოდალები საურთიერთო ბრძოლისას უცხო ძალას მიამართავდნენ, არა მცირედი მოიპოვება /ლეონტიანი შემდეგ/. პრინციპული დავის საგანიც, როგორც ჩანს, არა ერთხელ გამხდარა ის უცხო ძალის გამოყენების რამოდენიმე ფორმა ჩვენში ცნობილი... ერეკლეს გრაჟტაგის /მოწვეული ძალის აღატევა/ პრინციპი მასმედ არა ნაკლებ მქონია გათვალისწინებული დაეთი აღმაშენებელს, როგორც ამას სრულიად საბუთიანად მოწმობს მისი ისგორიკოსი... დაეთითა შეისწავლა ყივჩაყები, გაითვალისწინა შესაძლებლობანი, სარგებელი, რომელიც უნდა მოჰყოლოდა ქვეყნისათვის მათ მოწვევას და „Чтобы перекрыть внутреннюю слабость в борьбе с внешними и внутренними врагами“, გადაწყვიტა მათი გამოყვანა, მაგრამ ისე მოაწესრიგა მათი საქმე, რომ ისინი უნიშარნი იყვნენ საქართველოს განვითარებისათვის და მხოლოდ მის გაძლიერებას /შიგნით თუ გარეთ/ ემსახურებოდნენ. ამ პრინციპზე დგას ისგორიკოსი: ქვეყნის /საქართველოს/ თავისუფლების დაცვა, მისი სახელმწიფოებრივი გაძლიერება /გაერთიანება, განვითარება/. ამ პრინციპზე იდგა ერეკლე, ამ პრინციპზე იდგა სააკაძე /მანცდამანც ამას პეულისხმობენ თბილელი, არჩილი/. მაგრამ იყვნენ მრავალნი, რომელთაც ამ პრინციპისა

არა ეცხობ რა: ოსმალების მოპატივევითა-
ერები /დადიანები, გურიელები, აიაბაგები/,
თავადები /ამბლახორი, ქსნის ერისთავი,
აბაშიძენი, რაჭის ერისთავი/...

ფეოდალური სახელმწიფო.

მგერს მორიგდება თითო მთავარი /რო-
ცა მცნარი უძღურება/.

მგერის მხარეზე გადადის მთავარი /როცა
მცნარი ჯერ კიდევ იბრძვის/.

მგერს შემოუძღვის ესა თუ ის მთავარი
/და თავისიანებს ებრძვის/.

„გვაროვნული წყობილება“ და „უცხო“.

უცხო მოჰყავთ, როცა გვარი დაშლის გე-
ნდენიას იჩენს. ყველაზე მძაფრი ბრძოლები
„Чтоси перекрывает“ აქაა სწორედ... შოლა
და მარამაბალა დღეუშაური... ასევე იშვინ
დადიან-დადუმქელიანები, ყაზბეგები, ჯა-
ფარიძეა...

წმინდა გვაროვნული წყობისას ასეთი სა-
კითხი „Перекрывает“ არ არსებობს... ის ჩნდება
გვაროვნული წყობის რღვევის პროპორ-
ციულად. გვაროვნული წყობის ერთეულები
ერთი მეორეში არც აიჩევიან...

მას შემდეგ, რაც გვარის მთლიანობა ირ-
ღვევა, მას შემდეგ რაც კლასები ჩნდებიან
ამ ნაძალადეო /კლასობრივ/ საზოგადო-
ებაში /წარმოშობით ის ბუნებრივია, ათასი
ძაფით გადახლართული გრადიციით, სარწ-
მუნობით.../ ადვილად ჩნდება გენდენია
უცხოს მოხმარებისა ამა თუ იმ პირის თუ
ჯგუფის მიერ. უცხოც ეხლად ისეთი აღარა
ჩანს, როგორც ეს იყო ძველად /გვაროვნული
წყობისას/ /განსაკუთრებით, თუ სარწმუნო-
ბრივი ერთობაც არის, როგორც ეს იყო,
ვთქვათ, დასავლეთში/. თანდათან ხდება უ-
ცხოს გამინაურება კლასობრივი.

შენიშვნები

1. კანდილ ჩარკიანი - საქართველოს კი ცი
პირველი მდივანი 1938-1952 წლებში.

2. მიხეილ წინამძღვრისძვილი - მეცნიერული
თერაპიისა და კარდიოლოგიის ერთ-ერთი
ფუძემდებელი საქართველოში. საქ. სსრ. მეცნ.
დამსახურებული მოღვაწე /1943 წ./, საქ. სსრ მეც-
ნ. აკად. აკადემიკოსი /1946 წ./.

3. ლეონ ორბელი - პავლოვის მოწაფე რევოლუ-
ციური ფიზიოლოგიის ერთ-ერთი ფუძემდებელი.
სსრკ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი.

4. იოსებ ორბელი - აღმოსავლეთმცოდნე. ნ. შარის
უახლოესი თანამშრომელი. სსრკ. მეცნ. აკადემიის
აკადემიკოსი /1936 წ./, სომხეთის მეცნ. აკადემიის
აკადემიკოსი და პირველი პრეზიდენტი /1943-1947
წწ/.

5. ფ. პრონში და ლემან პაუპეა - უცხოელი
ორიენტალისტები, მათი მოღვაწეობა ქართველ-
ოლოგიის ინტერესებს უკავშირდებოდა. 1936
წელს ისინი მოიწვიეს თბილისის სახ. უნივე-
რსიტეტში ლექციების წასაკითხად.

6. ბორის გურავეი - რუსი აღმოსავლეთმცოდნე,
ისტორიკოსი და ფილოლოგი. იგი იყო მე-
რისოგისკისა და ეთიოპისტიკის რუსული სკოლის
ფუძემდებელი. სსრკ. მეცნ. აკადემიის აკა-
დემიკოსი.

7. ვახილ სტრუვე - ისტორიკოსი-აღმო-
სავლეთმცოდნე, საბჭოთა აღმოსავლეთმცოდნე-
ობის რუსული სკოლის ერთ-ერთი ფუძემდებელი.
სსრკ. მეცნ. აკადემიის აკადემიკოსი. (1935 წ.)

8. კონსტანტინე გამსახურდია - გამოჩენილი
ქართველი მწერალი, საქართველოს სსრ. მეცნ.
აკად. აკადემიკოსი /1944 წ./.

9. გიორგი თვალჭრელიძე - გამოჩენილი გე-
ოლოგი. საქ. მეცნ. აკად. წევრ-კორესპონდენტი
/1967 წ./.

10. ალექსანდრე ჯანელიძე - გამოჩენილი გე-
ოლოგი. საქ. სსრ მეცნ. აკად. აკადემიკოსი /1941
წწ/.

11. ვარლამ სიმონიშვილი - ქართული ხალხური
სიმღერის ოსტატი. საქ. სსრ. ხელოვნების დამ-
სახურებელი მოღვაწე, თეიმოქიძის გუნდის ჩა-
მოყვანილბის ინსტიტუტის აქტორისა და გურიაში.

12. კირილე პაკობია - ქართველი მომღერალი.
ლოცბარი. საქ. სსრ. ხელოვნების დამსახურებული
მოღვაწე /1940 წ./, ხელმძღვანელობდა დას.
საქართველოს ეთნოგრაფიულ გუნდს, რომელიც
წარმატებით გამოვიდა 1937 წელს მოსკოვში
ქართული ხელოვნების დეკლამაზე იგი საქა-
რთიველს სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლის ერთ-
ერთი დირიჟორი იყო.

13. შალვა შარაშიძე /ფსევდონიმი თავენია/ - სა-
ზოგადო მოღვაწე, მწერალი, ჟედატოგი, მთარ-
გმნელი, ბოლშევიკურ პარტიის აქტიური წევრი.

14. კონსტანტინე ზომერნიკი - რევოლუციური
მოძრაობის მონაწილე საქართველოში. 1902-1903
წლებში მონაწილეობდა გურისის გლეხთა აჯა-
წყებებში, თანამშრომლობდა ბოლშევიკურ გა-
მეფებში.

15. ეგლი კრიმეტი რისარ - ინგლისის პო-
ლიტიკური სახელმწიფო მოღვაწე. ლეიბორ-
ისტული პარტიის ერთ-ერთი ლიდერი.

16. ჯეიმს ფრანსის ბარნსი - აშშ სახელმწიფო
მოღვაწე. დემოკრატიული პარტიის წევრი. 1930-
1940 წწ. სენატორი. 1945-1947 წწ. სახელმწიფო
მდივანი.

17. ერნესტ ბევისი - ინგლისის პოლიტიკური მოღ-
ვაწე. ლეიბორისტული პარტიისა და გრუდენ-
სონების ერთ-ერთი მემარჯვენე ლიდერი /1945-
1951 წლებში ლეიბორისტული მთავრობის საგა-
რეო საქმეთა მინისტრი.

18. ბაგრატიანი ივანე - საბჭოთა კავშირის მარ-
შალი, საბჭოთა კავშირის გმირი.

19. ლესელიძე კონსტანტინე - საბჭოთა კავშირის
გმირი, გენერალი /1943 წ./.

20. პორფლე ჩანბიბაძე - საბჭოთა მხედართუ-
ფროსი, გენერალ-პოლკოვნიკი /1945 წ./, საბჭოთა
კავშირის გმირი /1945 წ./.

ლერი ალიმონაკი

გრანელის ლანი

აბა, მიწურა საუკუნე დასრულდა კაენის სისხლიანი ხანა, ხანა მშფოთარებისა, უთანხმოებისა, ხანა ქვათა მიმოფანტვისა. გერენტი გრანელმა საუკუნოვანი ომი გადაიხადა ყოფნა-არყოფნის კანონმდებელთან - დროსთან და სძლია იგი: მისმა ნაგევმა სულმა ლოცვით გამოაღწია დროთა უღმერთოებას და დღეს, ოცდამეერთე საუკუნის კარიბჭესთან მწირივით მდგარი, განახლებულის ძალით გვიხმობს ახალ ეპოქას მისაახლებლად... და მწამს, როცა ახალი დროის ადამიანები წარმოიღვწევენ მის წამებულ ლანდს, იმ მოწამებორივ გზასაც შთახედავენ, რა გზაც მან გამოიარა. მოვიხებათა ეს ფურცლები, როგორც ნოემბრის სუსხიან ქარში ხვს მომწყდარი ყვითელი ფოთლები, გვაჰყვებიან, რომ ამ პირქვე, ნისლიან გზაზე მე, გრანელის ლანდს ადევნებული, მხოლოდ ერთგული შესაჭურველ და შეჩირადლენე ვიყავ ამ სულდდი კაიისა.

აგრორი

1. მე, როგორც ძველ ელინელთა შთამომავალს, მწამს ბუდისწერის. ბუდისწერით ვარ შუკრული გერენტი გრანელთან, მის იდეზალ ლანდთან, ბუდისწერით ვარ შერწყმული კოლხეთის მიწას, რომლის წიაღშიც აღმოცენდა მისი სული, როგორც წმინდა ლოგოსი, რომლის მიწაზე ვიშვი მეც, მის უძველეს აია-ქალაქში. ვინ იყის, იქნებ ბუდისწერის და ფარულმა ძალამ ათქმვევინა გრანელს ეს სიტყვები: „მე შენს კალთებზე სიმშვიდეს ვეძებ, ვეღარ გავუძელ მღვდვარე თბილისს. ახლა თოვლივით ვილევი მშებე და მომდევს ქარი შორი აპრილის. ყრუ მღვპარებას ყოველმხრივ ისერის შენი დღეები ამწვანებული. მოვედი შენთან თბილისის ნისლით და ღამეებით გავწვალებული. ო, ლოცვით სული აქაც აივსო, ისევ ავეყვი და მდუკუველ ვნებას. და შენ სიერეცმე მე, ქუთაისო, ველი სხვანაირ დღის გათენებას“.

2. იქნებ საკვირველიც კი იყოს, რომ მე

ელინური წარმომავლობის მესამე თაობას წარმოვადგენ საქართველოში, საკვირველი იმიტომ, რომ ეროვნულობის ამგვარი სწრაფი ფერიცვალობა უცხო ნიადაგზე იშვითია. მამაჩემის გაღმოცემით, უერემლოდ რომ ვერასოდეს იგონებდა თავის მამას, ბაბუაჩემი - მისა /მისხაილ/ ალიმონაკისი თავის ორ ძმასთან ერთად დედინაცუვალს გამოჰპარვია ათენიდან და კეთილ ადამიანთა შემწევობით გემით ფოთში ჩამოუღწევია. საქართველოში ძმები ფოთელ ბერძნებს შეუფარებიათ. ეს დაახლოებით იმ საუკუნის 70-80-იან წლებში მომხდარა. მამაჩემის ერთი ბიძა, ყველაზე უფროსი, მხატვარი ყოფილა. მოშავო-მოყავისფრო პასტელთი მის მიერ შესრულებული შეიდი წლის მამაჩემის პორტრეტი ახლაც ინახება ჩვენს ოჯახში. იგი მოგვიანებით რუსეთს გამგზავრებულია, მისი ასაველ-დასაველიც იმ დღიდან ქრება. ხოლო, მეორე, ყველაზე უმცროსი, ბათუმს დასახლებულია. მისი ვაჟიშვილი - ფელია ალიმონაკი, როგორც დასაველეთში მოხვედრილა და, როგორც მამაჩემისგან მსმენია, ამჟამად მისი ნაშიერი არგენტინაში უნდა ცხოვრობდეს.

ერთი ხანობა ბაბუა, რომლის გვარსაც ახალ ნიადაგზე სუფიქსი „სი“ რაგომდაც მოსიყვება, შავი ქვის ცნობილ მრეწველ პერსენაისთან მსახურობს ჭიათურის მარგანცის მადარობებში. შერე კვლავ ფოთს უბრუნდება, იქ სახლდება და კომერციას მიჰყოფს ხელს. ერთაჲს სონია ბაჩილაძეს ქაღალს /სოფელ ლებაჩილანდ/. მათ შესქენიათ მამაჩემი - ერთადერთი ვაჟიშვილი საშა /ალექსანდრე/ ალიმონაკი. მამა ანდრო ჟორდანასა და ბორის პაიჭაძის მეგობარი გახლდათ და ქართველ ფეხბურთელთა იმ თაობას ეკუთვნის, ფოთში ქართული ფეხბურთის დირექციის ჭაბანი ერთგულად რომ მიდა. ეს კარგად ახსოვთ მისი და მომდევნო თაობების გულშემატიკიერება. ბაბუას ქართული არ სცოდნია თურმე, მხოლოდ ბერძნულად

და რუსულად ლაპარაკობდა. მამა ქართულ-თან ერთად კარგად ფლობდა რუსულსაც და მეგრულსაც, ხოლო ბერძნულს, როგორც თავად უთქვამს, ახალგაზრდობის წლებში ცოც-ცოცას აცოდელილებდა, დროთა განმავლობაში კი, სამწუხაროდ, სულ მთლად გადავიწყნია.

გასაბჭოების შემდეგ თანდათან ნიადაგი უცლება ვაჭართა ფენას, იმ ადამიანებს, ვინც პატიოსნად, სინდისიერად ემსახურებოდნენ თავიანთ საქმეს, აგრეთვე, გაჭირვებულებსაც უანგაროდ ეხმარებოდნენ, კულტურასა და განათლებასაც შეეწოდნენ. ეს ჯერ კიდევ ის დროა, როცა საქართველოში ქველმოქმედება და მეცნაერობა გასაკვირ საქმედ არ ითვლებოდა. მამაჩემისაგან ვიცი: მისი დედის ქმარს, ფოთში ცნობილ კომერსანტს ხაჯოპულოს /რომლის შთამომავლობაც ამჟამად ათენში ცხოვრობს/, რამდენიმე წყვილი ბუცი, ფორმა, ტყავის ბურთი ჩამოუტანია ინგლისიდან და სარეკლამ გდადევია ფოთის საფეხბურთო ამხანაგობისათვის. ამგვარი სასპორტო აღჭურვილობა საქართველოში იმხანად იშვიათობა ყოფილა. გაკოტრებული, გაღარიბებული ბაბუა ყიდის სახლს და ცოლითა და შვილით ერთ პაგარა ოთახში ცხოვრობს, ხოლო 1927 წელს საბოლოოდ გოვებს საქართველოს და გემით სამშობლოში ბრუნდება, ბრუნდება იმ განზრახვით, რომ იქ ჯერ ნიადაგს მოამზადებს, ხოლო ცოლ-შვილს მერე წაიყვანს.

3. ჩვიდმეტი წლისა ვიყავი, - მიყვებოდა

მამა, - აცრემლებული ბაბუამეჩენი გემზე რომ აუბაცილე. დღესაც მახსოვს, ხელში მხოლოდ ერთი პაგარა ჩემოდანი ეჭირა, მას შემდეგ აღარ მინახავსო. ჩვენს ოჯახში დღესაც ინახება ბაბუას ფოტოსურათი წარწერით, საბერძნეთიდან ფოთში გამოგზავნილი, მისამართითა და საყვედურებით, რაკომ არაფერს მაგყობინებთ, დაუყოვნებლივ გამოემგზავრეთო! როგორც ჩანს, მისგან ეს პირველი ცნობა არ უნდა ყოფილიყო /ვინ იცის, ეგებ მშობლის გული წინასწარ გრძნობდა მოსალოდნელ ხიფათს/. მე გაჯაიუგდი, არ დაეთანხმდი დედას საბერძნეთში გამგზავრებაზე, - მეგყოლა მამა, - ვერ შეველიე მეგობრებს, ჩემს ქალაქს, საყვარელ ფეხბურთოსო. ამასობაში კი საშველარიც ჩაიკეცა და დაიწყო დიდი, ხანგრძლივი, სასტიკი შამთარი ჩვენს ცხოვრებაში /აბა, შიშით ვინ გაამხელდა უცხოეთში ახლობელი მყავსო/. მამამ არ იცის ფოთში დარჩენილი ერთადერთი ვეფიშვილის ბედი, ხოლო შვილმა - სამშობლოში ძე შეეცოთმლივით დაბრუნებული მამისა. და სწორედ აქ ინასკევა ბედისწერის პირველი ნასკვი: ვიდაც პაგარა ბიჭი, მისა ალიმონაკისი, შორეული საბერძნეთიდან კოლხეთის მიწაზე ჩამოდის, გოვებს აქ თავის ნამიერს, უცხო მიწაზე აფუჭნებს თავის გენსა და გვარს, რომ ამ გენსა და გვარს ახალ სამყაროში ქართული დასაბამი მიეცეს და, ორმხრივ ნოსტალგიაშეუპყრობილი, თავის პირველსამშობლოს უბრუნდება. და, ვინ უწყის, იქნებ სწორედ ამ ბედისწერული მისტერიის აღსასრულებლად წარმოგზავნა იგი კოლხეთს ათინა პალადამ.

იქნებ ამ იღუმალი ბედისწერის შორეული გამოძახილია განცდა, ჩემი პირმშოს - თოთხმეტი წლის ლეონ ალიმონაკის უეცარმა სიკვდილმა რომ შთამავონა: „შენ ამა სოფლის იყავი მგზავრი, შენ მოწყენილი გზა გაიარე. შენ სასწაული იყავი ბავშვი და უცხო სოფლად გარდაიცივალე. იქნებ იქ გესმის შრიალი ვერხვის და გამყივანი ხმა წეროების. იქნებ მელეას ვიფარავს კვერთხი და მეთისხილის გმეუნის რგოები. იქნებ დაბრუნდი შენს ელადაში, მღვის პირას დგახარ და კენჭებს ისვრი. აქ, ქუთაისში, ძველ ხელადაში დრო შენი ხსოვნის ნაპერწკლებს ითვლის“.

4. გადის დრო. მამჩაჩეში ბათუმში გადადის, ბიძას ეკედლება. თან მსახურობს, თან ფეხბურთს თამაშობს. უდიერად ეპყრობა ბი-ცოლა, ლუკმა-პურს აყვედრის. ბოლოს იგი ბათუმსაც გოვებს, დაახლოებით 30-იანი წლების დასაწყისში ქუთაისში სახლდება და ამ ქალაქის მთავარი საფეხბურთო გუნდის /„მკერავი“/ ერთ-ერთი წამყვანი ფორვარდი ხდება. ის ისე უსისხლბორცება ქუთაისს, ძირეული ქუთაისლები მას დღესაც ქუთაისელად იხსენიებენ. ოთარ მამჭორიასა და მის თაობას კარგად ახსოვთ საშა აღიმონაკის გამორჩეული თამაში. გუნდს წინამძღოლობდა ლეგენდად ქეული გივი კილაძე. მამა ყოველთვის, ათეული წლების შემდეგაც, აღტაცებით ლაპარაკობდა მის უნიკალურ ნიჭიერებაზე. იგი საოცარი მუსიკალური უნართაც ყოფილა დაჯილდოებული.

მალე მამა ქორწინდება: ცოლად ირთავს ვეჟელ ამბერიკი ბურჯანაძის ასულს მერი ბურჯანაძეს, ჩემს დედას. ბაბუა წარმოშობით სოფელ ობჩაღან გახლდათ /ბაღდათი/, ხოლო მისი მეუღლე, ბებიჩეში, სოფელ ხიდრიდან /ხარაგაული/, ბერაძის ქალი. ხიდართან, შემო იმერეთის ამ უმშვენიერეს მთიან სოფელთან, დაკავშირებულია ჩემი ბავშვობისდროინდელი საზუკუარი გრძინობანი თუ მოგონებები, იგი დღესაც ცხოველყოფელ მისტიკურ ოცნებათა საგანა ჩემთვის. მდინარე საკრავლა, ეს მართლაც საკრალური წყალი, მისი ოქროსფრად დაწინწკელი კალმახები, არქაულ განცდათა აღმძვრელი დაბურული სათავეები, წისქვილები, ცაღწედილი უმარამაზარი ფიჭვები და თხმელები, სურნელოვანი ბუერები, აზაროულის სერი, უღრანი გყის იღუმალება, გამზმარი როკების ყრუ ლაწანი, დათვის ნოტიონატერფალები დღესაც უხმობენ შორიდან ჩემს სიმშარულ ხილვებს, აცისკროვნებენ მიფერფილი მახსოვრობის მიუვალ კუნჭულებს, აღვიძებენ ჩემს ცრემლმორეულ ვნებადამცხრად მონატრებებს /„მახსოვს რიყრაყი, სერზე შედგომა, შორი მხუილი საკრავლასი. ოქტომბრის მწუხრი და შემოდგომა, მშვიდი ბაასი საკრებულოსი... მერე სიჩუმე დაისადგურებს, ცის მნათობები სოფელს წყალობენ. ჭრიჭინობელა სეჟას სადღევრძელს, ხოლო ბებრები სიმშრად გალობენ. აღარ არიან,

გაქჩრენ ბინდებში, გადაყანტრულა გმსკენ ნალია, როცა ვიხილავ ხიდარს სიმშრებში, ვგირი, არ ვიცი რისი ბრალია“/.

5. ინასკება ბედისწერის მეორე ნასკვი - 1940 წლის 17 ოქტომბერს ვიბადები ქუთაისში - კოლხეთის უძველეს დედაქალაქში. ბრუნდება თუ არა მამჩაჩეში 1946 წელს ფრონტიდან, იმავე წელსვე, მიზეშთა და მიზეშთა გამო, მთელი ჩვენი ოჯახი თბილისში გადამოვდივართ საცხოვრებლად. მე, მალისთა, ჯერ კიდევ ექვსი წლისა ვარ, მაგრამ აუღმყოფურად განვიციდი ქუთაისთან განშორებას, განვიციდი თანატოლი ბიძაშვილის აჩიკო ბურჯანაძის დატოვებას, ვისთანაც ერთად ვიშრდებოდი, ეშოს ამხანაგებთან განშორებას, განსაკუთრებით კი გურამ გაგოშიძისას, ვისთანაც მთელი შემდეგდროინდელი ცხოვრების მანძილზე სულიერი ძმობა მაკავშირებდა. განვიციდი ნათლიაჩემებს, სონია ჯაფარიძის დატოვებას, ვინც დღესინადაც ქართული წიგნისა და თეატრის სიყვარულს მინერგავდა. მე არასოდეს, არც ხორციელად და არც სულიერად, არ გამიწყვეგია ქუთაისთან კავშირი. ქუთაისი მიყვარს ისე, როგორც ყველა ადამიანს უყვარს ის ალაგვი, სადაც იშვა, სადაც მიწას პირველად ფეხი დაადაგა, სადაც პირველად წარმოთქვა - დედა. ყოველ გაზაფხულს მამგერვეს განში და მეწყება ნოსტალგია ჩემი შშობლიური ქალაქისა, ჩემს არსებში მისტიკურად ვგრძინობ აპრილის თილი ქარების შორეულ ქროლვას, არაამქვეყნიური დაისს, მაფრანისფრად რომ აფერადებს მწუხრზე ბაგრაგის გაძრის ჩუქურთმებს, საფიჩხიასა და მწვანეყვავილას უძველესი სახლის ფასადებს. ვწერ ახლა და ხსოვნაში უნებურად იღვიძებენ გერენგის სტრიქონები: „გამლილია მოწყენილი შარა, მე მიედივარ, ყველაფერი შორჩა. მე მიედივარ მაგარებლით ჩქარა და შორიდან ქუთაისი მოჩანს. იქ აგდია სადაც ძველი ლოლი, ჩემთან შორბის მაგარებლის ჩრდილიც. და ვიგრძენი, რომ შევიდან მოდის სიხარული ამნაირი დილის... ახლა ვაგყობ, რომ ეს ბედი ვლუკავს, და ღონდები, რადგან ჩემთან არ ხარ. მიხარია და მადლობა უფალს, რომ შედირსა ქუთაისის ნახვა“... „კიროვის 38“ - ეს მისამართი დღესაც მაგიური ძალით მიზიდავს... შევდგები გროგუარზე,

ემოს წინ, ფეხქვეშ ჩემს პაწაწა მიშველ ნაგერფალეს ვგრძნობ და სევედა მახრჩობს, გულის იღუმალი დარღლილი: ეკეი, სადა ხართ ახლა თქვენ, ჩემო პაწაწა მეგობრებო, ჩემო ძმებო და დებო, ნუთუ ვერ გრძნობთ, რა უცხო ღუმელი ჩამოწოლილა ირგვლივ, ან ჩვენი ემო როგორ დაპაგარაგებულა, შაშინ თვალუწვედნელი რომ გვეგონა, ეს ჭა მაინც რაღამ დააშრო, ჩვენს მოწკუნგულ სახეებსა და ზეცას რომ ჩაეყურებდით შედ გადაშხობილნი, აღარც ის ბროწეულის ხე ჩანს, რომლის ყვავილებისგანაც ყალიონებს ვიკეთებდით... ყოველ გამაფხულზე მე ვკოცნი ქეთაისის აყვავებულ გვერდებს.

6. ბავშვობაში თეატრმა გამიგაცა. თითქმის არ დარჩენილა ძველსა და ახალ ქართულ თეატრზე წიგნი, რომ არ წამეკითხოს. ასევე უდიდესი ცნობისმოყვარეობით ვეცნობოდი რუსული და დასავლეთ ევროპის თეატრების ისტორიასა და ესთეტიკას. ცრემლამდე განვიციდი ჩვენი თეატრის კორიფეთა ხშირად დუხჭირ, მაგრამ დიად ცხოვრებას, მათ თეატრწირვასა და ერთგულებას მშობლიური ქვეყნისა და თეატრისადმი. თუმცა სცენაზე არ მიხილავს, დღემდე ქართველ აქტიორთა შორის ჩემთვის კერპად უშანგი ჩხეიძე რჩება „ნუთუ უშანგი არ გამოეკიდევ სცენაზე, ნუთუ თავის ხმას ორფეოსი არ გაგვაგონებს?!“.

ჯერ კიდევ მოწაფე, ხშირი სკუპარი ვიყავი სათეატრო მუშეუმისა, რომელიც იშხანად ხელოვნების მუშეუმის პირველ ხართულზე მდებარეობდა. არასოდეს დამავიწყდება ის დედობრივი სიი ბო და ყურადღება, მუშეუმის თანამშრომელი თეატრმცოდნე ქალბატონი ნათელა ლაშქვა რომ იჩენდა ჩემადმი. ჩემი ბიბლიოთეკა თანდათან მდიდრდებოდა სათეატრო წიგნებით, ფოტოსურათებით, ჩანაწერებით, ალბომებით. ყველაზე დიდ სიხარულსა და ბედნიერებას მაინც რუსთაველისა და მარჯანიშვილის თეატრებში სიარული მანიჭებდა. აკაკი ხორავას, აკაკი ვასაძის, თამარ ჭავჭავაძის, ვასო გომიაშვილის, ვერიკო ანჯაფარიძის, სერგო მაქარიაძის, სესილია თაყაიშვილის, გიორგი შავგულიძისა და სხვა კორიფეთა ხილვა სცენაზე ჭეშმარიტად ბედნიერება იყო. სახლში ნაირ-ნაირი გრიმ-განსაკმელოთ ვირ-

თვებოდი: ხან ოდიპოს მუყე ვიყავი, ხან - პრინცი პამლეტი, ხანაც ოტელო. 1955-1957 წლებში პიონერთა სასახლის დრამატულ წრეშიც კი ვიყავი ჩაბმული, რომლის ხელმძღვანელი რუსთაველის თეატრის მსახიობი

ივანე თოთბაიძის ნახატი

ვახგანვ სულაქველიძე გახლდათ /გახსოვთ, ალბათ, კინოფილმიდან „ქვევრი“. ერთ ხანს რკინიგზელთა სახლის დრამატულ წრეშიც ვიარე, რომელსაც ხელმძღვანელობდა შხანიშნაი კაცი, მარჯანიშვილის თეატრის მსახიობი გოგი გოცირელი. ბავშვობაში ეხატავდი. ახლაც სასოებით ვინახავ ჩემ მიერ ფანქრით შესრულებულ უშანგი ჩხეიძის პამლეტის, სერგო მაქარიაძის ოდიპოსის, გიორგი დავითაშვილის პამლეტის პორტრეტებს. დიდის ინტერესით ვკითხულობდი მსოფლიო კლასიკოსთა პიესებს. თოთბაიძის წლისამ თითქმის შეპიანდა ვიცოდა შექსპირის მაჩაბლისეული მონოლოგები... ერთი პირობა სათეატრო ინსტიტუტში ჩაბარებაც განვიმზარე, მაგრამ იმ წელს, სკოლა რომ დაეამთავრე /1958/, თეატრმცოდნეობის ფაკულტეტზე მიღება არ იყო /სამოთხე წელიწადში ერთხელ ატარებდნენ გამოცდებს ამ ფაკულტეტზე/, შემდეგ კი განგებას სრულიად სხვა გზით წარმართა ჩემი ცხოვრება.

7. თეატრს მაინც არ ვემუებოდი. ამავე წლის შემოდგომაზე სტაგისტად მოვეწვეე

მარჯანიშვილის სახელობის თეატრში. ერთ-ბაშად რამდენიმე ახალგაზრდა მივიღეს. ჩვენთან იყო გოგი ქავთარაძე, ჩვენი სასიქაღულო მსახიობი და რეჟისორი. მახსოვს, გასაუბრება მოგვიწყო ამერიკიდან ახლად დაბრუნებულმა გამოჩენილმა რეჟისორმა ვასილ ყუშიგაშვილმა. თეატრის დირექტორი და სამხატვრო ხელმძღვანელი იმხანად ეერი-იკო ანჯაფარიძე იყო. ეს ვახლდათ უბედნიერესი ხანა ჩემს ცხოვრებაში: უშუალოდ ვხედავდი ქართული თეატრის დიდოსტაგებს, ვხედავდი და ვუსმენდი მათ სცენაზე, კულისებშიც, ცხოვრებაშიც. რომელი ერთი დავასახელო. თუმცა მაინც იყო ერთი, ჩემთვის /და არა მარტო ჩემთვის/ გამორჩეულად სათაყვანებელი კაცი - გიორგი შავგულიძე. ბელნიერი ვარ და ვამაყობ კიდევ, რომ რამდენიმეჯერ მინახავს მისი ხარიგონი /სხვა როლებზე აღარაფერს ვამბობ/. ეს ვახლდათ 1958-1959 წლების სათეატრო სემონი, როდესაც აღადგინეს პოლიკარპე კაკაბაძის „კოლმეურნის ქორწინება“, გიორგი შავგულიძის ყოველი სიგყვბ და ნაბიჯი სცენაზე იყო შეიმი აქტიორული ხელოვნებისა. და რა დასანანია, რომ არ აღბეჭდეს იგი ფირზე და არ დაუტოვეს შთამომავლობას სათეატრო ხელოვნების ეს ჭეშმარიტი შედეგები. ყველას თაემარი დასცა მისმა მოულოდნელმა სიკვილიმა, განსაკუთრებით ახალგაზრდებს - ჩვენი ხომ მას ქუჩაში უკან მალულად დაყვებოდით. საბედნიეროდ, ერთ დროს იყო ასეთი რომანტიკა თბილისში /ასეთივე რომანტიკით ვადგენებდით თვალს სპარტაკ ბადაშვილის ყოველ ნაბიჯს ქალაქის ქუჩებში/. სიკვილიამდე ერთი თუ ორი დღით ადრე გიორგი შავგულიძე დათიკო შევარდნაბის როლში ენახე /ბერძენიშვილის „დაჭრილი არწივი“, საფინალო სცენაში მას ჩაფრები შემოესევთან და თოფებით დაეცხრილავენ. ახლაც ცხადად ვხედავ მის თვალებს, მის ყოველ მოძრაობას, დღესაც გარკვევით ჩამესმის მისი სიგყვებ: „სიცოცხლე მინდა, ბიჭო, ცოლ-შვილი მინდა ენახო!..“

8. ამავე ხანებში /ეს ვახლდათ მარტის თვე/ მთელს საქართველოს თაემარი დასცა გალაკიონ ტაბიძის გრადიკულმა აღსასრულმა. მას თითქმის ყოველდღე ვხედავდი თეატრთან ჩაელილს, სახლში მიმავალს თუ

სახლიდან გამოსულს /იგი ხომ თეატრის გვერდით ცხოვრობდა/, დიდი, განუწყურელი შავი პორტფელით ხელში, საკუთარ დიდებასა თუ ამქვეყნიურ ამბობებაში დანთქმულ ლექსის ვიგანგს, საკვირველი ბიბლიური იდეალებითა და რემბრანდისეული ბურუსით გარემოცულს. ეს იყო ჭეშმარიტი საკვირელება. და შემდეგ, წლები რომ ვავიდა და ჩემს ხსოვნას ქანდაკებასავით შემორჩა იმკამინდელი სახე გენიალური პოეგისა, ჩემი წარმოსახვა ამ სახესა და გალაკიონისადმი მიძღვნილ გრანელის სტრიქონებს - „ერთად ვხეგაილობდით თბილისის ბულვარებში, რესტორნებში, ბაღებში, - მე არსად არ გტოვებდი, შენ პოეტად შეგვიგნეს, რომ ჩავხედეს თვალებში, მე კი დაერჩი მტკერის პირად - უსახელო პოეტი“ - შორის ლოგიკურ კავშირსა და ცხოვრების იმ უღმობლობას ჭეგრედა, თვითიკვლელობამდე რომ მიიყვანა ქართული ლექსის ორფეოსი.

9. თუმცა მაშაჩემი მაინცდამაინც წიგნის დიდი მოყვარული არ ყოფილა, დროდადრო მაინც ყიდულობდა ხოლმე. ერთ დღეს მან და მისმა ბავშვობის ფოთელმა მეგობარმა ვასიკო შუბლაძემ ყვითელგარეკანიანი წიგნი მოიგანეს, რომელსაც სათაურად „გაჯიკური პოეზია“ ეწერა. იგდა 1954 წელი. კარგად მახსოვს, რა ღრმა შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე ძველი სპარსული პოეზიის მაგალი თოდუხაეულმა თარგმანებმა. რუდაქი, პაფეში, ომარ ხაიაში, სააი, ჯელაღედინ რუმი ჩემთვის დღესაც საკვირველი და საყვარული პოეტები არიან. სკოლაშიც თუ რამეს გულითალობით ვსწავლობდი, ისევ და ისევ ლექსს. ბესიკი, ბარათაშვილი, ვაგეფშაველა - აი, ჩემი მოწაფეობისდროინდელი გატაკებები. ვწერდი ლექსებს, პაგარ-პაგარა მოთხრობებს, ვწერდი და ვუგზავნიდი „ნორჩი ლენინელის“ რედაქციას, მაგრამ არ მიბეჭდავდნენ: მოიარებით თაეაშიან უარს მწერდნენ. 1955-1957 წლებში ამავე გაზეთის სალიტერატურო წრეშიც გავერთიანდი. ხშირად გავწევთან სტუმრად იოსებ გრიშაშვილი, გიორგი ლეონიძე, სანდრო შანშიაშვილი, იოსებ ნონეშვილი...

რუსთაველისა და პლეხანოვის პროსპექტზე ხშირად ვხედავდი გალაკიონ ტაბიძეს, შინდისფერ ჩოხაში გამოწყობილ კონ-

სტანგინე გამსახურდიას, გერონგი ქიქოძეს, შალვა დადიანს, აკაკი ხორავას, გიორგი ახვლედიანს, ვერიკო ანჯაფურაძეს, სპარტაკ ბაღაშვილს, პავლე ინგოროყვას, ვასო გოძიაშვილს, ელენე ახვლედიანს, ლალო ვლიძე-აშვილს, მიხეილ ჭიაურელს, პეტრე და შალვა ამირანაშვილებს, ოდისეი დიმიტრიადის, შალვა ნუსუბიძეს, დავით გამარეკელს... ეს მთელი სკოლა იყო ჩვენთვის, ახალგაზრდებისათვის: გინდოდა თუ არ გინდოდა, მენც მოწიწებული ხლებოდი ამათი შემხედვარე ერთი წამით ყველაზე „აყვანილები“ კი გაიღურებოდნენ, ვიდრე ჩავლილს არ დაიგულებდნენ ამ დიდებულ აღამიანებს. მეცა და ჩემი ჭაბუკი მეგობრებიც გატაცებული ვიყავით პოეზიით, განსაკუთრებით ცისფერყანწულებით. გიციან ტაბიძე, პაოლო იაშვილი, ვალერიან გაფრინდაშვილი - აი, ჩვენი საყვარელი მეგობრები. დღესაც რომ ვკითხულობ მათ ლექსებს, მაშინდელივით გარიჟრაჟისეული განცდა მიამეორებს, სულში უცისფრეს მუცას ვჭვრეტ, ბრწყინვალე მშვს, სივრცეს რომ უთეთრესი სინათლით ალაგვებს, თეთრი ხილის ქვეშ თეთრ ქვეშეშა მოშხილერონსა და ქარისაგან დარწვეულ კვიპაროსებს.

10. 1958-1959 წლების ზამთარში, არცთუ დიდის ხალისით, ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში ვეწყობი, რომელიც იმავე წელსვე სოხუმში გადააქეთ /სუბტროპიკული მეურნეობის ინსტიტუტის სახელით/, სადაც 1964 წლამდე ვსწავლობ. და მე დღეს არ ვნანობ ამას. ეს იყო უმშვენიერესი ხანა ჩემი ცხოვრებისა, სახეს მშითა და სიხარულით, პოეზიითა და ღვინით, მშობითა და ალტაცებით, შიმშილითა და მელანქოლიით, ექსტაზითა და სიყვარულით, რწმენითა და უიმედობით, ზღვითა და უდარდულობით. ხშირად ვიკრიბებოდით ღარიბულ სტუდენტურ სუფრაზე უახლოესი მეგობრები, მშობლიურ ოჯახებს მოწყვეტილნი, ერთმანეთის პაგრონებიც რომ ვიყავით უცხო ქალაქში, და ჩვენს ჭაბუკურ ეცებლიან გზნებას ქართული ლექსითა და სიმღერით ვალამაზებდით. თუ შემდეგ ცხოვრების ქარტეხილებმა აქეთ-იქით მიგვფანტ-მოგვფანტა, ჩვენ სულიერად მაინც ერთად დავრჩით, განუყოფლად, ყოველთვის ვიზიარებდით ერთმანეთის ჳირსაც

და ღვინსაც, და იმ სულღვითვე ვსროსლობდით, როცა პირველად შევხვდით ერთმანეთს. და აი, ახლაც, ჩემს წინ დგებიან ძვირფასი სახეები; რომელი ერთი ვახსენო! აგერ, უძვირფასესი მეგობარი მურთაზ ფურცხანიძე. როდესაც 1972 წელს გერეზი გრანელის რჩეული ლექსების ჩემ მიერ გამოცემული წიგნი გაუგზავნე სოხუმში, გახარებულ მწერდა: „ბარაქალა, ლერი, შენს ბიჭობას!... მახსენდება სტუდენტობა, კელასური, №1 ავტობუსი და გაყვანილი ლექსები... მაფხულის პაპანაქება სიცხე, სამედიცინო პლაჟი, გურბაზა და ნალოთები პაქია... წარუშლელი სურათები ცოცხლდება ჩემში. ვწერ და თვალწინ მიდგებარ, მახსენდება გურბაზის სარდაფი, მეგავე ღვინო, პატარა ყველის ნაჭერი და პოეზიის სიყვარული... გიციან, პაოლო და მარად უტკნობი აღმოსავლური ღირიკა...“ აწ უკვე ბევრი ჭაბუკური ხანის მეგობართაგან იმ სოფლად გარდასულა, წავიდნენ და თან წაიღეს უსამღერო სიყვარული და ალტაცება, ნაბახუსევზე გარიჟრაჟს რომ ერთად ვეგებებოდით ზღვის ნაპირზე ღვინითა და ლექსით... წავიდნენ და დამიტოვეს მწარე ცრემლი მოგონებისა, მახრჩობელა სუფა; გულის უამური ტკივილი. მეოთხედი საუკუნის შემდეგ დაწერილი ჩემს ლექსში სწორედ ამ განცდათა შორეული ანარეკლი კიაფობს: „ისევ ირწვევა სიმშრად წარსული და სულაც ისევ მტეხავს ქნარივით. ცრემლში უქმდება დღე დათარსული და მიჰქრის ფიქრი ზღვისკენ ქარივით. წამით მირაჟი ინთება ბნელი: ზღვაზე ნისლია, ცრის ნავსადგურში. ცივ ხმელეთს სტოვეებს დაღლილი გემი და მიჰყავს მგზავრი თბილ გამაფხულში. უხმობს თოლია უხსოვარ ზღაპარს, მშანებას მოკავს სველი ქუჩები. ეამიდან ეამზე კვითხულთ ბალზაკს, ეამიდან ეამზე ღვინით ვბრუვდები. ათოვს დუმილი სუინქსს და ბრინჯაოს, ნისლი იღუმაღ დამეს მიმზადებს. ნაცნობ ბოშასთან ქალი მკითხაობს და ბედისწერა ამსხვრებს ზღვის ტალღებს. მე ვიყინოდი, ვიდაც სგიროდა და სიჭაბუკეუ ხტოდა კვიცივით. ახლა დავდივარ როგორც იოგა, ახლა სატანა კვდება სიცილით“.

ბოლოს ინსტიტუტს თბილისში ვამთავრებ, 1966 წელს, ღვინისა და საკონსერვო წარ-

მოების ტექნოლოგიის ფაკულტეტს. სტუდენტობაშივე ვეშუაობ თბილისისა და გურჯაანის საკონსერვო ქარხნების მუშად.

11. სტუდენტობის წლებშივე ვაქვეყნებდი სათეატრო და სალიტერატურო წერილებს, ვაგროვებდი მასალებს ვარინკა წერეთელზე, სიმღერა „სულიკოს“ ავტორზე, სოხუმში, თბილისსა და იმერეთში /კერძოდ, სოფელ ცხრაწყაროში/ ვხვდებოდი მის ახლობლებს, ნათესაებს. ამგვარად ვეცნობოდი და ვუახლოვებოდი ფუეუ და პაუსია დგებუაძეებს, დებს იმხნელებს, მელიხან ლორთქიფანიძეს /მხატვარ მურაბ ლეკავას დედა/, თამარ წულუკიძეს, პაპუნა წერეთელს. ასე დამიგროვდა საკმაო მასალა, რის საფუძველზეც დაიწერა პატარა წიგნი, რომელიც 1970 წელს გამოქვეყნდა „ხელოვნებაში“ გამოსცა. ეს იყო ჩემი პირველი წიგნი. ამავე წლებში გამაღვებით ვსწავლობდი ძველ ქართულ ლიტერატურას, ბორძიკ-ბორძიკ, მძიმედ, მაგრამ მაინც ჯიუტად მივიკვლევდი გზას „ბალავარიანის“, „ვისრამიანის“, „ამირანდარეჯანიანის“ ერთუღესი ენობრივი წიაღისაკენ; მიქაელ მოდრეკილის, მინჩხის, მერჩულეს უმკაცრესი კანონიკური პოეზიის შემეცნებისაკენ. ერთი მხრივ, საკონსერვო წარმოებაში სადიპლომო შრომას რომ ვწერდი, გვერდით „ქართლის ცხოვრება“ მედო და მის კითხვაში დამეებს ვათენებდი.

12. ეს ის დროა, როცა ქართულ პოეზიასა და ხელოვნებაზე შეყვარებული მეგობრები ხშირად ვიკრიბებით ჩემი სიყრმის მეგობრის, აწ განსვენებულ მხატვარ გურამ გაგოშიძის ოჯახში, ქუთაისში... გურამ გაგოშიძე, მდემეტ სახელად „ჭობი“, ჭეშმარიტი ბოპემბა და კოლორიტი ქუთაისისა, გახლდათ განსახოვნება კეთილშობილებით აღსავსე იმ ქართული კაცისა, ვისაც გულის ფიციარზე სამშობლო უსადღვრო სიყვარული აცურია, ვის ცრემლშიც მარადღე კიანთობდა განჯული ხვედრი თავისი დიდი წინაპრებისა, ვისი ყალმის ოცნებათა წიაღიც დავით აღმაშენებელია, ვაჟა-ფშაველაა, გალაკიონ გაბიძეა, ვისი სულიერი სავანეც მაქარია ფალიაშვილია, ვანო სარაჯიშვილია, დავით კაკაბაძეა, ვისი უმაღლესი ნავსაყუდელიც გელათია, ბაგრატია, სვეტიცხოველია... არ მახსოვს, უერებლოდ ან უღვინოდ მის ბაგვით დასცდენოდეს სათაყვანებელ წინაპართა

სახელები, რომელთა წმინდა სახეები ფრესკებად დაუტოვა მომავალ თაობებს. და რა დასანანია, რომ ამ ბრწყინვალე ნიჭის მხატვარმა, რომელმაც შესანიშნავი ფერწერული ტილოები შექმნა, მხოლოდ ორმოცდაცამეტი წლამდე მიაღწია. „წყველმა სენმა“ იმგვარადვე დაუღრღნა სამშობლოს მშით სახეს ფილგვები, როგორც მის სათაყვანებელ პოეტს - ლალო ასათიანს. ჩემი პირმშოს, ლეონის გარდაცვალების შემდეგ ეს იყო ყველაზე დიდი ლახვარი, რაც კი ჩემს გულს მოხვედრია და რამაც თითქოსდა მთელი ჩემი ცხოვრება შეარყია. სწორედ ამ განცდამ 1995 წლის რვა თებერვალს დამაწერინა: „ნუთუ მართლა შენს საფლავთან ვდგავარ, ნუთუ მართლა აღარა ხარ ჭობი. სული მტკივა, იანვარი მზარავს, მე შენთან ვარ, შენ კი საღდაც - შორით. მიუყვები საუკუნო ბილიკს, ღვთის უბეში ეგებები ნათელს. ვაგყობ, ძმაო, განშორება გიმძიმს, ვერ ელვეი შენს მიწიერ ლანდებს, შენს ნაგერვალს წყალწითელა კიოცნის, აყვავილდა ნუში მოწამეთას. გაიღვიძე, გამაფხული მოდის, არ წავიდეთ სამარაჟოდ გელათს? აწი რა ექნა, შენ რომ არ ხარ, ჭობი, ვინ გაათბოს დამაფრული გული, შენს საფლავზე სინანული მოჰქრის და ვეჩვევი მარადიულ დღეობს. სულში ქარი დათარეუმოს ცივი, ჩემს ძონძებსაც მალე შევკრავ, ძმაო, მეცივი ჩემი ლეონიკო გიცდის, გვირგვინს წნავს და ყვავილებით გამკობს. იმ სოფელშიც ცრემლმდუღარი დახვალ, თან წაიღე მშობელ ქვეყნის ჯავრი. შენ შეყავი ნეტარებით ახვალ, მე აქ - მძიმე დამიტოვე ჯვარი. ნუთუ მართლა გაგვიმეტე, ჭობი, ნუთუ მართლა შენს საფლავთან ვდგავარ. მწუხარე ხმით კიევის საღდაც ჭობი, განში მერის და იანვარი მზარავს“.

ჩემს არქივს უძვირფასეს განძად შემორჩა ერთი მისი წერილი, 1973 წლის 27 იანვრით დათარიღებული, მისი ვაჟკაცური სისათუთის და ძმური და უნაშვის სიყვარულის დასტური. „ლერიკო, აბა შენ იცი, როგორ მოუვლი თავს, - მწერს იგი, - შენ ძალიან კარგად იცი, მაგ უბრალო ავადმყოფობა არ არის, ჩემო ძამიკო, შენ მარტო შენ ცოლ-შვილს არ ეკუთვნი, შენს გარშემო შენი მეგობრები და მთელი შენთვის საყვარელი ერია. ვალდებული ხარ შენი ხანგრძლივი სიცოცხლით

ემსახურო შენს ხალხს, ლერი, ძამიკო, ძა-
ლიან ვთხოვ, თავს მოუარე... მოკითხვა საქ-
ართველოს საყვარელ პოეტებს: ანა კალა-
ნდაძეს, მურმან ლებანიძეს, მუხრან შაჭავ-
არიანს, გარიელ ჭანტურიას, შოთა ნიშნი-
ანიძეს, გადაეცი ჩემი გული პოეტების თბი-
ლისს... შეიძლება ბოლო ბედი ჩემი ისეც
დამთავრდეს, კარჩაკეტილში ამომძვრეს სუ-
ლი, რასაც მე სრულებით არ ვიდარდებ წინ-
ასწარ, ოღონდ რაიმე შემაქმნევენა ისეთი,
რაც ჩემს ხალხს ჩემს მოსაგონებლად და-
რჩება...”

13. დიახ, ვიკრიბებით გურამ გაგომიძის
ოჯახში /იგი იშხანად მარგოსებლა იყო, მშო-
ბლებიც ადრე დაეხოცა/ და ესაუბრობთ და
ვღაპობთ ჩვენივეს ფრიად საგულისხმო თე-
მებზე. თუ ქალაქიდან დაეპირეთ გასვლა,
ჩვენი მარშრუტებია: გელათი, მოწამეთა, გე-
გუთი, სათაფლია, წყალწითელა, ბაგრატი...
ერთხელ ერთ ასეთ შეკრებას, 1964-1965
წლები იქნებოდა, გურამის უფროსი მეგო-
ბარი და მეზობელი, პოეტი და მუსიკოსი,
გოეთეს პოემის ბრწყინვალე მცოდნე და
მთარგმნელი არჩილ ეორეოლიანი ესწრე-
ბოდა. პოეზიაზე კამათის დროს უეცრად ას-
ეთი შეკითხვა მოგვეა ახალგაზრდებს: გლა-
კიონ ტაბიძის შემდეგ ვინ მიგაჩნიათ ყვე-
ლაზე დიდ პოეტად? მოგმა ვინ დაასახელა,
მოგმა - ვინ. ყველა დაეასახელეთ, გარდა
ტერენგი გრანელისა. როცა შეირე ხნის
შემდეგ ღუმელი ჩამოწვა და ბაგონ არჩილს
ცნობისმოყვარეობით შეეპიერდით, მან დახ-
ვეწილი არგისტული დიქციით, თავისებური
გაბზარული, ოდნავ წატირებული ინტო-
ნაციით დაიწყო:

შენ მიდიოდი ნისლიან გზაზე
და კანკალებდა რტოები ეაშის.
გველივით გლეჯდა ცრემლების მღვანე
შკვლარი დღეების ცისფერი ხაზი.

ეს იყო დარდი, სულის დადაღება
და სისხლიანი ბედი ქრისტესი.
ცოდიელ დასავით მიგაჩნდა ალბათ,
სიჩუპე თეთრი და უწმინდესი.

გესმოდა მარის ხმა უდაბნოდან
და გაწვალებდა თოვლი და ქარი.
ძველი დღეები შენ წინ ჩნდებოდა,
როგორც ლანდები ლურჯი სიმშარის.

- ეს ტერენგი გრანელი ვახლავთ, - ჩემად
წარმოთქვა ბაგონმა არჩილმა, - აი, ვინ
არის ჭეშმარიტი პოეტი.

ცოდეა გამხელილი სჯობს, ამგვარი რამ
მანამ არ გაგვევო, არც გაგვევო და, როგ-
ორც ჩანს, არც მხად ვიყავით საამისოდ.
გალაკიონის ლექსებს როგორ არ ვკითხუ-
ლობდით, მაგრამ, გულწრფელად რომ ვთქვა
- ბევრი არაფერი გაგვევებოდა ამ ლექ-
სებისა. ჩვენი ცნობიერებისათვის იგი მაშინ
მოწველობელი იყო. ჩვენ გატაცებულნი ვიყა-
ვით და მეტ სიახლოვესაც ვგრძნობდით პა-
ოლო იაშვილის, გიციან ტაბიძის, სიმონ ჩი-
ქოვანის, ვალერიან გაურინდაშვილის, კო-
ლაუ ნადირაძის, ლადო ასათიანის, შირმა
გელოვანის პოემიასთან. ტერენგი გრანელი
ბუნდოვნად გესმენოდა, მის ლექსებს თითქ-
მის არ ვცნობდით. ჩამოვედი თუ არა თბი-
ლისში, უმაღვე მოვიბიე პოეტის წიგნი...

14. წავიკითხე ტერენგი გრანელის ლექ-
სები, უღიშბარ უბილაეას მიერ 1961 წელს
გამოცემული /გამომცემლობა „საბჭოთა მწე-
რალი“/. მისივე წინათქმა და გული მეტკინა,
უმაღვე რაღაც ბედისწერული ვიგრძენი ამ
განჯული კაცის მიმართ. ასეთნაირად გაინ-
ასკვა ბედისწერის კიდევ ერთი უბილაეი ნა-
სკვი, გაინასკვა და მეც მონუსხული გავეყვი
ამ ეკლიან გზას.

გადაწვევიტე, გამომეძია პოეტის მივიწ-
ყებული ცხოვრება და დამეწერა პატარა ნა-
რკვევი. იშხანად სხვა რამ განზრახვა არა
მქონია, მაგრამ ნელ-ნელა ისე მოვეწყდი
პირიანდელ გადაწვევიტებას, ისე შევიტყერი
ძიების სიღრმეებში, როგორც ხაში მოცურავე
სწყდება ნაპირს და ვერ გრძნობს, როგო-
რის ნეტარი თავდავიწყებით მიიწვეს შღვის
სიღრმისაკენ, იქით და იქით, შორს, ხოლო
უკან შემოქცეული რა მძიმედ, რა გატირ-
ვებით მიიწვეს ნაპირისაკენ, ქანცაწყვე-
გილი, ნეტარებაჩამქრალი, ცოგა არ იყოს,
შემშოთებულები კი, მაგრამ მაინც ბუნდირი!
როდესაც კარდაკარ მავალს გრანელის თა-
ნამუდროვენი მიაშობდნენ, რომ ის იყო უნი-
კალური ბუნების ადამიანი, სათნოებთია და
კეთილშობილებით სავსე, რომ ყოველ წამს
დაუეხრომლად პოეტური შთაგონების ტყვე-
ობაში იმყოფებოდა, რომ მუდამ ლექსისთვის
იწვოდა და დაიფერულა კიდევ პოემის საშ-

სხვერპლოზე, რომ მისი პოემია მისივე სულის სიმფონიაა, მისი უბედური ბედის რეკვიემია, რომ იგი ჭკმშარბიტი ქურუშია პოემიის, - ყოველგვარი უკან დასახევი გზა მოჭრილი მქონდა, პირისპირ აღმოჩნდი უღმობელი სინამდვილის წინაშე:

ქუჩიდან მოპქრის ხმები მქუხარე
და ჩემი სული მუდამ ერთია,
სახეს აგყვია ეს სიმწუხარე
და გულში ელავს სხვა გრაველია.

და ისევ მარგო ვმივარ ლოდებთან,
უკვე გათავდა წამი გოდების,
ახლა არავინ არ მელოდება
და მეც არაივს არ ევლოდები.

და როცა გერენტი გარნელის ხვედრით გამოწვეული პირველი ცრემლიც მოწყდა თვალს, ამკარად მიეხედი, რომ ჩემთვის ეს არ იყო მხოლოდ ლიგერატურული საქმე. მის სულიერ მოძღვრებასთან მიახლებამ ცხადად შემაგრძნობინა ჩემში არსებული გაუნობიერებელი პიროვნული თუ პოეტური პრინციპები, დამირღვია სტერეოტიპული წარმოდგენები ცხოვრებასა და პოემიაზე. ვგრძნობდი, როგორც დაუნდობლობით მიძირწავდა ცნობიერებას ყოველნაირი რუგინისა და ობიექტუალის მგრად, როგორც სიფაქიშით მიქანდაკებდა სულს ყოველივე მშვენიერის, ამაღლებულისა და გრადიკულის შესაცნობად.

15. ეს გახლდათ 60-იანი წლები, როცა წყალი შეუდგა გოგალიგარულ რუგინას, როცა მიძივდ, მაგრამ შეურყეველად დაიწყო რღვევა იმ შეზოხოლავებულმა ციგადელმა ღირებულებებისამ, აგებისთანავე მცდარი, უფასური და მყოფე რომ იყო; თვალსა და ხელს შუა ფასი დაკარგა ბოლშევიკური იდეოლოგიით ნასამრდოებმა მხაგერულმა ფასეულობებმა, ცხოვრებაში შეიჭრა ახალი სიო, ხოლო ადამიანთა ცნობიერებაში - ახალი ნაკადი ამროვნებისა, შემეცნებისა. ხელოვანმა ახალი რაკურსით განჭვრიტა და გააანალიზა ყოფიერება, შეეცადა ყოველგვარი პოლიტიკური არტახების გარეშე მის სიღრმეთა ფილოსოფიურ წვდომას; მის რეალისტურ წარმოჩენას და ამ რეალიზმის

წმინდა წყლის მხაგერულ ფორმებში მოქმევას. ამ პროცესებს განაპირობებს არა რაიმე პოლიტიკური მანტავეები, არა რაიმე სახელისუფლო შეთქმულებანი თუ მთავრობათა ცვლილებანი /როგორც ხშირად გვონიათ/, არამედ ღრმად დაფარული მსოფლიურ-ისტორიული კანონზომიერებანი /რა პარადოქსულადაც უნდა მოგვეჩვენოს, შესაძლოა ზეგარდმო კანონზომიერებანიც კ/. თუ დღევანდელი გადასახედიდან გადავხედავთ 60-იანი და 70-იანი წლების ქართულ მწერლობასა და ხელოვნებას, ქართულ ფილოსოფიურ ამროვნებასა თუ საერთოდ ქართულ კულტურას, ამკარად დავინახავთ ამ უდიდეს შინაგან ძვრებსა და თვისებრივ ფერიცვალობას /ყველაფერს თავი რომ დაეხანებოთ, შოგადად ქართული კინოს დასახელებაც კმარა ამ ამრის საილსტრაციოდ/. თუმცა აქვე უნდა ვთქვა, რომ ეს გახლდათ ბუნებრივი პროცესი იმ მრავალსაკუნოვანი ქართული კულტურის გრადიციების გაგრძელებისა, იმ გრადიციების აღორძინებისა, ოდითგანვე რომ ასამრდოებდა ქართულ მხაგერულ თუ საამროვნო ცნობიერებას, და რომელიც დროებით შეაფურხა გოგალიგარულმა იდეოლოგიამ, და რომ არა მოგივროთ ქართული მწერლისა და ხელოვანის გიტანური ძალისხმევა და რაინდობა, რაც ხშირად უსახეციკესი რეურესიების უფასდაც კი ჯდებოდა, სანთლით საძებარი გაგვისებოდა ქართული წიგნიცა და ქართული ფრესკაც /თუმცა მიქნამე უკვე მიმდგარნიც კი ვიყავით/. მაგრამ ამ ახალი ღირებულებების აღორძინება /უფრო სწორად, პროცესი ამ აღორძინებისა/ ერთბაშად, და ერთი ხელის დაკერით არ მომხდარა. იგი მიძივდ, წინააღმდეგობრივად, კონულსიურად მიმდინარეობდა /და, ალბათ, დღესაც მიმდინარეობს/, ცხადია, რუგინა ელადუჭებოდა თავის დახავსებულ, მორყეულ იდეოლოგიურ საძირკვლებს, ხელიდან არ უშვებდა გახუნებულ წითელ დროშას, არ თმობდა სანახევროდ მორღვეულ პოშიციებს. ხოლო ახალი ჯიუტად, მედგრად მოიკვლევდა გმას, მორღვევდა საფუძველმორყეულ ჯებირებს, კუპრის მღვაში უქადა და ნანთქმას ყოველივე დრომოჭმულს.

(გაგრძელება იქნება)

მამა აბშიანიძე

ილია ჭავჭავაძე

/ლიტერატურული პორტრეტი/

„იქნება არც ერთს მსოფლიო გენიოსს არა ქიონდეს იმოდენა მსოფლიო მნიშვნელობა თავისი ერისათვის, რამოდენაც აქვს ილია ჭავჭავაძეს საქართველოსათვის. ეს უმაგალითო მნიშვნელობა დამოკიდებულია, ერთი მხრივ, ილიას განსაკუთრებულ ნიჭზე, მეორე მხრივ, ჩვენი ქვეყნის დაცემამზე...“ - წერდა იაკობ გოგებაშვილი. და მართლაც, სწორედ ილიას ხელა წილად თითქმის ორმოცდაათი წელი ყოფილიყო ერისათვის გულმტკივან თანამოაზრეთა გარსმემკრებელი ანდამაგი და ბოლოს, უკვე მეოცე საუკუნის მღურბლზე, - იმავე ერის მოღალატეთაგან განგმირულს, ორი ნიშანსევეი დაეგოვებინა ქართული ისტორიის გზაზე: საქართველოს მარადიულ „თანამდეგ სულად“ და მფარველ აზრდილად გარდასახული ცხოვრება და ყოველი ჭეშმარიტი ქართველისათვის გულს წვეტიან მახვილად მიბჯენილი წიწამურის ობელისკი.

ჭაბუკი ილიას პორტრეტის წარმოსახვა ისევე ძნელია, როგორც ჭაბუკი მოსესი. ეს სულიერი მამა ერისა თითქოს უკვე სიყრმადანვე ბრძენკაცი უნდა ყოფილიყო, მეგარდმო ნიშნით სხვათაგან გამოირჩეული, თავისი დიდი მონისა და განსაკუთრებული მისიის თავიდანვე გამცნობიერებული...

ილიას თანამედროვეთა მოგონებები დაგვებმარება გაეარკვით - რა არის ამ პორტრეტში ნამდვილი, ჭეშმარიტი და რა - ჩვენი წარმოსახვის შედეგი, უკვე ილია-მართლის კანონიზირებული ხატის შემკობის სურვილით ნაკარნახევი.

მოდით, ჯერ ილიას ბავშვობისდროინდელ პორტრეტს გავუყნოთ, მისივე გაზღვლის - საღომე ლოლაძის მიერ დამახსოვრებულს: „ილია ანგელოზით ბავშვი იყო. ცელქობა და თამაშობა აერე რიგად არ უყვარდა. ძრიულ მეყადინეობა და კითხვა უყვარდა. შეგის მეტი ჯანმრთელი იყო, ძრიულ სრულიც, ისე, რომ უმინოდით კიდევ მშობლებს ამის გადაჭარბებულ სიმსუქნისა.“

პატარაობიდანვე ლექსებს გამოსთქვამდა ხოლმე. მახსოვს ძალიან კარგი ლექსები გამოსთქვა კომსე, მარანზე...“

ეს ის კომპია ყვარულში, ჭავჭავაძიანთ ენოში ლექთა შემოსევისაგან თავდასაცავად აგებული, რომელშიც დაიბადა ილია 1837 წლის 27 ოქტომბერს.

ილიას მამა - გრიგოლ ჭავჭავაძე, ბრძოლებში ნაწრთობი, გულუმიშარი მეომარი, იმხანად უთუოდ საღმრთო ყვარლის შემოგარემი იქნებოდა ლექთა მოსალოდნელი თავდასხმის მოსაგერეებლად.

სწორედ მამა უყვებოდა ილიას გარდასულ ბრძოლებზე და საქართველოს წარსულზე. თვით ეს რიგული - საოჯახო თხრობისა, აღწერილია ილიას ბეგობიოგრაფიულ მოთხრობაში - „ნიკოლოზ გოსტამაზიშვილი“, ხოლო ბავშვურ მეხსიერებაში აღბეჭდილ ისტორიულ სიუჟეტებსა და პერსონაჟებს მწერალი არაერთხელ მიუბრუნდება.

1. წერა-კითხვა ილიას ღელამ შეასწავლა - მაგდანა /გათხვეუბის შემდგომ მარიამ/ ბებურის შვილმა. ჭავჭავაძეებს ძეარფისა საგვარეულო ბიბლიოთეკა მქონდათ. თავის მხრივ, მაგდანასაც წამოეღო მშითვად თბილისიდან ჩინებული წიგნები /აქვე ვიგყვი, რომ მისი ოჯახი, მიუხედავად გრიგორიანელობისა, ქართულ გრადიციებს მისდევდა/, ისე რომ, მარიამი, თვითონაც ყმაწვილი ქალი /იგი 14 წლისა გათხოვდა/, წრფელი ინგერესით უკითხავდა გარსშემოკრებილ შვილებს სულისა და გონების გასაუთარებელ ძველ ამბებს, ლეგენდებს, მოთხრობებსა და ლექსებს.

შემდგომი მასწავლებელი ილიასი უკვე სოფლის მთავარდიაკონი იყო - ნიკოლოზ სუფაშვილი. ილიასსავე მოგონებით, „მთავარმა ძალიან კარგად იყოდა ქართული და სახელი ქიონდა განთქმული საღმრთო წიგნების კარგი მკითხველისა. ხოლო უმთავრესი ღირსება მისი ის იყო, რომ მომხიბლავი თქმა იყოდა ამბებისა. გვიამბობდა მდაბიურად და ბავშვითვის აღვილად გასაგების ერთი უფრო საღმრთო და სამშობლო ქვეყნის ისტორიის ამბებსა, ვის რა გმირობა მოემოქმენდა, ვის რა ფაღავნობა გაეწია, ვის რა ღვაწლი და სიკეთე დაეთვისა სამშობლოსა და სარწმუნოების სასარგებლოდ და დასაცველად.“

ბევრი ამ ამბავთაგან ღრმად ჩამრჩა გულში და ერთი მათ შორის - „ღმიგრი თავდალებული“ - თუმად გამოიყენე მრავალი წლის შემდეგ ერთი კიდევ პატარა ამბავი სამშობლო მოთხრობად დაეწერე. ჩემს „გლახის ნაამბობში“ მოვიერთს

აღვილს ცხადად აშწნევია კვალი მთავრის ამბების გაქვლისა“.

თხუთმეტი წლის შემდეგ პეტერბურგიდან ყვარულს მობრუნებულ ილიას, ამ მშენსა და ცას დანატრებულს, გრძნობა მოუბღებდა და მოუნდებდა ლექსში გააცხადოს სიყრმეში ერთხელ და სამუდამოდ მთანერგული სიყვარული მამულისადმი მას აქეთ, რაკი შენდაში ვყან მე

სიყვარული,
ჰოი, მამულო, გამიკრთა მე ძილი და
შეება!
შენს ძარღვის ცემას მე ყურს უვუღებ
სულგანახული,
ღამე თუნდება ეგრეთ ჩემი და ღლე
ღამდება.
დავინებთა ფიქრი ფიქრზე მოდის,
გროვდება,
გრძნობა გრძნობაზედ შეუპოვრად იძერის
ჩემს გულში,
და მე არ ვჩივი, - მიხარიათ, რომ ეგრეთ
ქმურება
ჩემი ცხოვრება შენსა ფიქრში,
შენს სიყვარულში.
მაგრამ, მამულო, ჩემი განჯვა ხოლოდ
ის არის,
ის არის მხოლოდ სავალალო და
სამწუხროდ,
რომ შენს მიწაზედ, აბღენ ხალხში,
კაცი არ არი,
რომ ფიქრი ვანლო, გრძნობა
ჩემი განუწუხარო!..

ეს არ არის მხოლოდ პოეტური პირობითობა: ერთი შეხედვით, ილიას არც მეგობრები აკლდა, არც თანამოსახარენი, მაგრამ, როგორც უცხოობა, ჰქონდა მას ხასიათში რაღაც ისეთი თვისება, რომელიც უახლოეს ადამიანებთანაც კი ვარკვეულ, მოწიწებით დისგანციას ქმნიდა, ხოლო ეს რიდი; პირველ ყოვლისა, შედამდინდარავე-ბისაგან დამცველი, მეორეს მხრივ, როგორც ჩანს, სრულ გულგაღებხსნასა და განდობას გამოიჩენდა. უცხოობა, ასეთია დიდი ადამიანების ხვედრა.

ილიას სიყრმის მეგობარი, კოხტა აბხაში იყო-ნებდა, რომ „ილია პატარაობიდანვე, მართალია, როგორღაც მიუკარებელი და უფრო ჩემი იყო, მაგრამ ამასთანავე მაშინდელე ოხუნჯობის დიდი უნარი ემწნეოდა. მეგის მეტი ხუმრობა იყო და და თუკი ვისმე სასაცილოდ აივლებდა, მართლად-ღაც რომ მიწასთან გაასწორებდა.“

თანამედროვეთა მოგონებებიდან ისიც ვიცით, რომ თვისებათა ეს შესაბამება - სხეთაგან განრი-ღების, მღუმარე განმარგოებისა და, ამასთანავე, სიმწარენარევი იუმორის, - ილიას შთაშობა-ვლობით ჰქონდა, მაშამისისაგან გამოყოლილი.

იმ ადამიანთათვის, რომელთაც თავდაპირ-ველად თავისი მარტოსულობა და გამოირჩეულობა

სტიქიურადა აქეთ შეგრძნებელი და მხოლოდ მერედა გაცნობიერებელი, ადამიანთათვის გრძი-სათვის, რომელთაც ილია ეკუთვნოდად შემოწმბე-თელის თვისებები იმავდროულად ერთგვარ თავდაცვით სარეაქციებდაცაა გადამცველი პირო-ვნული ავტონომიის შესანარჩუნებლად. ისიც საფ-იქრებელია, რომ ბავშვობიდანვე თანდაყოლილი ეს თვისებები კიდევ უფრო გაამძაფრა ილიას ბღრე დაობლებამ. ათი წლისას, როდესაც ის-ის იყო, თბილისში ჩაიყვანეს და კერძო პანსიონში მიაბარეს - ღელა გარდაეცვალა, ხოლო თხუთმეტი წლისას - უკვე თბილისის გიმნაზიაში სწავლისას - მამა.

სწორედ იმ ხანებში წერს ილია თავის ერთ-ერთ პირველ ლექსს - „მოთქმა საწვლისა“, ისე-თივე უმწერსა და წრფელს, როგორც უკვიარი დაობლებით დამაზურული ყრმა ბავჯო:

ხად მოეხსენო საწვალმან თავო,
არცა მაქვს სახლი, არც ქობი ავი,
მშისგან დამწვარი მაქვს განი შავი,
ქვეყნად არეინ მყავს მე შემწახავი.
ერთხელ მეე მქონდა ბუნდინერი ღრო,
როს ღელ-მამასთან მე შექონდა ყუდრო.
მამა სიყვლილმა იგი წამართო,
ქმუნეთა დამყო წვეულმან მარტო.

ქვეყნად მათხე მოითქნა ერთი ღეთისინერი არსება, რომლის დღეისებრი მწრუნეულობა ილიას სიყვლილამღე არ დავიწყებია: ეს გახლდათ მამიდაშისი - მაკრინე ჭავჭავაძე, ქერივი ივანე არავეის ერისთავისა. ილიას ღელა რომ მოუკვდა, მაკრინე მშის თხოვნით ქისგარდიდან ყვარულში გადმოსახლდა და ხუთი ობოლი მშისმეულის მოვლა-პატრონობა იკისრა. გრივოდ ჭავჭავაძის გარდაეცვალების შემდეგ კი იგი უკვე ღელაც უნდა ყოფილიყო ამ ბავშვებისათვის და მამაც - მათი სწავლა, განათლება, გათხოვება თუ დაცილ-შეილება - მას საზრუნავი შეიქნა.

როგორც ცნობილია, ილიამ თბილისის გიმნა-ზია დაამთავრა. გიმნაზიაში გატარებულმა ხუთმა წელმა, გარდა კლასიკური განათლებისა, მას არაერთი აშხანავი და თანამოაზრე შესძინა - ისიც ღოლიბერით, პეტრე ნაკაშიძე, რომელსაც ილიამ თავისი „ქართლის ღელა“ და „დამიგრი თავღაღებელი“ უძღვნა, ივანე პოლტორაიცი (ილია წინამძღვრისმილთან. ერთად - „ანრდი-ლის“ აღრესგა“), ნიკოლოზ ჯაბაძარი, მაქარიამამაძეშვილი, დამიგრი ყაბბეგი.

ყველაზე აბლო მეგობრად ილიას გიმნაზიაშიც და პეტერბურგის უნივერსიტეტში სწავლის დრო-საც მათხე მასთან თანამეზრდილი კოხტა აბხაში რჩებოდა.

სწორედ კოხტა აბხაშის მოგონებებით ვიცით ყოგა რამ ილიას საგრეუალო გატაცებების შესა-ხებ. როგორ გამოიხატებდა იმეამინდელი 13-14 წლის ყმაწვილის გრეიადი: მიდიან ის და მისი

მეგობარი / კობეა აბხაში „საგროფოს“ სახლიდან და საათობით ელოდებანი, ვიდრე იგი სარკმელში გამოიხედება და გაიღიმებს. ამ „საგროფოტან“ / წინწკლებში რაღა თქმა უნდა / ერთი თბილისის მოქალაქის - გურ-ასაგროფოს ასული გახლდათ, მეორე - გიმნაზიის მასწავლებლის - დემენტიევის; მესამე - ყვარულში ილიას მეზობლად მოსახლე სოლომონ ჭავჭავაძისა. სოლომონი ბიძაშვილად ეკუთვნოდა ილიას მამას, მაგრამ ამ გარემოებას ხელი არ შეუშლია არც ყმაწვილი ილიას გატაცებისათვის მომხიბლავი ელისაბედით, ანუ ღიათა და არც ღამის მამისათვის, რომელმაც სერიოზულად განიშრაბა ახალგაზრდების დაქორწინება. სოლომონმა ილიას შურგუსკანი, მამადამისთან მოილაპარაკა და, როგორც მომავალ სიტყვ, ილიას სწავლის ფულს უგზავნიდა პეეტრბურგში.

ამ შურგუსკან მოლაპარაკებამ გააჩნდა ილიას გრუობა თუ იყო კიდევ სხვა რამ მამუში, მაგრამ მამიდამისი მაკრინე ძმისშვილის დაქინებული თხოვნილი სოლომონს ე აბრუნებული ვლით დაემშვიდობა, ხოლო თვისა ილია ღამის - ლექსით, რომელიც პასგორალური სურათით იწყება:

ვახსოვს, გურფავ, ჩვენს დიდ ბაღში
მე და მენ რომ ერთად ვროდით?
ნება იმ დროს... სიყვარულის
მეტს არაფერს ჩვენ არ ვგრძნობდით!...

და მთავრდება გულნატკენი ჭაბუკის მტკიცებით, რომ საგროფოს პირველი კონცა გესლად შემოხვრუნდა.

ეს ლექსი „ვახსოვს, გურფავ...“ ილიამ უკვე პეტერბურგში დაწერა, 23 წლისამ, 1860 წელს. ყვარულში, ჭავჭავაძეთა დიდ ბაღში ღამისთან იღუმლი პეეტრბურგში უკვე სამი წლის წინანდელი ისგრობა იყო - 1857 წლის მაფხულისა... ბუერი რაშით არის დირსმესანიშნავი ეს წელი ილიას ცხოვრებაში: იანვარში ეურნალმა „ეისკარმა“ მისი პირველი პოეტური თარ გმანი გამოაქვეყნა („ჩიგი“); იმავე წელს გადაწყდა პეტერბურგში სასწავლებლად გამგზავრება იც იიასი. ამ მოსალოდნელი გამოსაღმების ვანწყო ილიებითაა მთავონებული მისი პოემისის პირველი შედეგერი - „ყვარლის მთებს“:

სამშობლოს მთებო! თქვენი შვილი
თავსა განებებ,
მაგრამ თქვენს ხსოვნას დაიწყებას
ვერ მივანებებ:
თქვენ ჩემთან ივლით, თუმცა აზრდილად,
ეი ჩემი გული,
თქვენთან, პე. მთებო,
ბუნებითა შეუღლებული!

ეს პირველი ვარიანტია ლექსისა, 1857 წლის 15 პირილით დათარიღებული ის სტრიქონები, რომლებიც ვგონებ ყველას ვახსოვს:

სამშობლოს მთებო, თქვენი შვილი
განებებთ თავსა,

მაგრამ თქვენს ხსოვნას ვერ მივცემ
მე დაიწყებას...

უკვე ხანდამშელმა პოეტმა ჩაასწორა. მაგრამ იქამდე ჩვენ მოვიწყვებს თუნდაც მოგალი სურათი მანც წარმოვისახოთ ილიას სტუდენტური ცხოვრებისა, იმ წლების, რომლებიც, ილიასავე თქმით, საბირკვლად დაედო მთელ მის მოღვაწეობას.

1857 წლის 20 ივლისს ილია თხოვნით მიმართავს პეტერბურგის უნივერსიტეტის რექტორს: „მსურს რა განათლების დასასრულებლად მოვისმინო სრული კურსი ს. პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის კამერალურ განყოფილებაში, უმორნილესად გთხოვთ, თქვენო აღმატებულება, უნივერსიტეტში შესასვლელად დაწესებული გამოცდების ჩაბარების შემთხვევაში, მიმდლოთ საკუთარი ხარჯით მოსწავლეს სტუდენტოა რიცხვში. ამასთან მაქვს პატივი გაახლით ჩემი კუთვნილი საბუთები: 1. მტკიცული მოწმობა და 2. თქმის ასლი ჩემი თავადური წარმომავლების შესახებ.“

თავად ილია გრიგოლის მე ჭავჭავაძე“. დღეს, ხალიერი ინტერესების საყოველთაო დაქინების ვაშს, უკვე ვვიკვირს ილიასდროინდელი სტუდენტობის სათისი და ცნობისწალი. „კაბლით ვერ აუწერ იმ აღტაცებას, რომელი ჩვენ გამოცდათ მამინ, როცა უნივერსიტეტში მივიღეს, - წერდა ნიკო ნიკოლაძე იმავე პეტერბურგის უნივერსიტეტის შესახებ, - საერთო ფეხის ხმას ჩვენც აუყვით: დავდიოდით არა იმ პროფესორების ლექციებზე, რომელთა მოსმენაც ფაკულტეტის წესებით საუღალბულო იყო ჩვენთვის, არამედ მთელი სტუდენტობის საყვარულ პროფესორების ლექციებზე... მათ მოსახმენად იმდენი სტუდენტობა გროვებოდა, რომ უდიდესი აუდიტორია, მუორთმეტეცე - კი ვერ იგველაყველას: ნახევარი საათის შემდეგ სურთქვა აღარ შეძლებოდა. მოგჯერ პროფესორი იძულებული იყო საათეც დარბაზში გახლიყო, სადაც სტუდენტოა უმრავლესობა ფეხები ისმენად ლექციას“.

იმხანად პეტერბურგის უნივერსიტეტში ოცდაათამდე ქართული სტუდენტოა სწავლობდა და, ნიკო ნიკოლაძისავე თქმით, სწორედ ილია წარმართავდა ქართული სათვისგომოს ცხოვრებას.

პეტერბურგელი ვაჭრის, კოლჩინის ცოლს, რომელთანაც დაბინავდა ილია, ქართულიები უმრუნველ დარღმანდებლად წარმოვღვინა და გული გკიოდა, რომ ეს ახალგაზრდა კაცი, თავადი, ესოდენ ხელმძჭირნედ ცხოვრობდა, აუცილებელს იკლებდა იმ შუაღამუს, წიგნის კითხვისას ავისმომასწავლებელი ხველად უყვებოდა.

ილიას მართლაც აღმოაჩნდა ჭლექის ნიშნები. 1859 წლის მაფხული მან კახეთში გააგარა. შემდგომ, ეკოობა, აუღაფყოფობამ კვლავ შეახსენა თავი და ამით თუ ახსენება, რომ 1861 წლის

გამაფხულზე იგი აღარ დაელოდა უნივერსიტეტის გამოსაშვები გამოცდების დამთავრებას და სამშობლოში დაბრუნდა.

სხვაზე აღრე თვითონ ილიამ შეაფასა თუ რამდენს ნიშნავდა მისთვის, რომ სწორედ სამოციანი წლების მიჯნაზე სწავლობდა პეკერბურგში. გაეცხენოთ ცნობილი პასაკი „მგზავრის წერილებიდან“; სადაც იგი ამბობს, რომ „ეკ თოხი წელიწადი ცხოვრების საძირკველია, ცხოვრების წყაროს სათავეა, ბეწვის ხილია, სიბნელისა და სინათლის შუა ბელისაგან გაღებული. მაგრამ ყველასათვის ეს არა, მარტო იმართვის, ვინც რუსეთში წასულა, რათა ჰქუა ავარჯიშოს, ტყისსა და ველს მოძრობა მისცეს, - ვუხი ააღმგევიოს.“

ამ კეთილშობილი მშობნი რუსეთში წასულ ქართველ სტუდენტთაგან ილიას დროს პეკერბურგში სწავლობდნენ აკაკი წერეთელი, კირილე ლორთქიფანიძე, ნიკო ლოლობერიძე, ბესარიონ ლოლობერიძე, ილია სერგებიაკოვი, ნიკოლოზ ჯაბაღარი, ალოშო შიშინდარი, კობეა აბხაზი. აქედან ერთნი ილიასთან უკვე თბილისის გიმნაზიიდან იყვნენ შეამზანაგებულნი, მეორენი სწორედ პეკერბურგში დაუახლოვდნენ მას.

ილიას ცხოვრების სტუდენტურ პერიოდზე ცოცხა რამ გვეყრდისებოდა, კობეა აბხაზის /ოციწი-აღურად აღუქანადრე ერქვა/ მოგონებები რომ არა.

„მაფხულობით, - იგონებდა კობეა აბხაზი, - ჩვენი ქართველი სტუდენტობა პაელოვსკში აგარებდა დროს და ჩვენც, მე და ილია, მაფხულობით იქ ვიმყოფებოდით ხოლმე. მხსოსვს, ერთულ პაელოვსკიდან ცარსკოე ხელოში წაველით და იქ ვეწვიეთ ქალბ. დადიანისას, სამეცრელის შიავრის ასულს. ქ. დადიანისა გამოიგანა და მოგვეა წასაკითხად ბარათაშვილის ლექსები, რამდენადაც მხსოსვს, ბარათაშვილის საკუთარი ხელნაწერი. ეს ლექსები იყო: „ბედი ქართლისა“ და „მერანს“, ეკრ წარმოიდგენით, რა შთაბეჭდილება მოახდინეს ამ ლექსებმა ილიაზედ თითქმის მთელი ერთი კვირა ყმაწვილი პიოდაზედა ბარათაშვილით“.

არ არის გამორიყსული, რომ ილიას „ამრდი-ლის“ პირველი, პეკერბურგისდროინდელი ვარიანტის შიშართეაში არაგვისადმო:

ჩვენი არაგვიო! რა-რაც მიყვარხარ!
ქართელის ცხოვრების მოწამელ შენ ხარ!
შენს კიდებზედ ჩემს მამული,
იყო ერთ დროსა გამწვენებულა...

- ექოდ მოისმოდეს „ბედი ქართლისას“ შეცახილი - „პოია, ნაპირნო, არაგვის პირნო, შობიბინენო, შევბით მოშვინო...“

ბექე ვიგევი, რომ პეკერბურგის პერიოდს ილიას ცხოვრებისა - იმავედროულად მისი მხაგერული ინდივიდუალობის მკაფიო ჩამოყალიბების ხანაა: სწორედ აქ გამოიკვეთა საბოლოოდ მისი

ღირსიკული ინგონაცია და მისი პოეტის თქმატკერი არედიც. ამ წლებითაა დათაროლებული „ამრდილის“, დრამატული სოქმის „ქართელის ღელას“, „აკაკი-ყამადეს“ პირველი ვარიანტები და მთელი წყება ილიას უკვე ქრესტომათიულად ცნობილი ლექსებისა - „გუთნის-ღელა“ /„ერთ ბედ ქვეშა ვართ ლაბავ, მე და შენ, წილად გვარგუნეს შავი შიწა ჩვენს“/, „ლოცვა“, „დე თუნდ მოკვდე, არ შემინიანს...“, „ქართელის ღელას“ /„ქართულის ღელაო! ტუე ქართულისა უწინ მაშულსა უბრლიდა შეილსა...“ /„ნანა“, „გამაფხული“ /„გვემ მოსხხა ფითოლი, აგურ მერცხალიც ჭყვივს...“ /„პოეტი“ - ილიას საპროგრამო ღელქსი, „ეღელა“ - მონატრებითა და ტყეოდით აღსავსე შორიდან დანახული სურათი მძინარე სამშობლოსი:

მკრთალი ნათელი სახეე მთვარისა
მშობულ ქვეყანას ზედ მოჰყენოდა
და თეთრი შილი შორის მთებისა
ლაგვარდ სივრცეში დაინთქებოდა.
არსიადამ ხმა, არსით ძახილი...
მშობული შობილს არრას ეგყოდა,
ზოგჯერ-კი განჯვით ამოძახილი
ქართულის ძილშა ეწესა ისილდა!
ვიდექ მარტოკა...და შითვის ჩრდილი
ღაგვარდ ჩემ ქვეყნის ძილს ეაღერებსა...
ოხ, ღმერთო ჩემო! სულ ძილი, ძილი,
როსდა გვეღეროს ჩვენ გაღვიძება?!

იმავე სულისკეთებით იყო დამტკული გამოძახილი იგაღის განშთათვისუღლებული მოძრობის ბელადის ჯუშეზე გარიბადლის, გამარჯვებებზე - „მესმის, მესმის...“

ილია აღმერთებდა გარობადლის, ერთხანს მის არმიში მოხალისედ წასვლასაც კი ამირებდა და ამ ჰუბეკერი გატყების ნიშნად მის კაბინეტი რუსთაველის და ერეკლე მეორის სურათების გვერდით უცვლელად ეკიდა იგაღის ერთეული გმარის პორტრეტი.

აღვილი წარმოსადგენია, როგორი პათოხით წაკეთებდა ილია ამ ღელქსს ახალი იმელებით ატყებულ თავის მეგობრებს:

მესმის, მესმის სანატრული
ხალხთ ბორკილის ხმა მგერევისა!
სიშართლის ხმა ქვეყნადა პქესს
დასათრგუნვლად მონობისა.
აღმეატყების ხოლმე ის ხმა
და აღმითებს იმელ გულში...
ღმერთო, ღმერთო! ეს ხმა ტყბილი
გამატონე ჩემს მამულში!
რამდენიმე წლის შემდეგ თავის ეურნაღში,
„საქართველოს მოამბეში“ ილიამ გამოატყვეყნა იგაღის განშთათვისუღლებული მოძრობისადმი მიძღვნილი წერილი ნიკოლოზ ღობრობლიტოვისა, რომლის პოღემეკური მახვილიც ეარიშმის წინააღმდეგ იყო მიმართული.

ამ გახსენებამე. ილიას ბიოგრაფი, გრიგოლ

ყოფილად წერდა: „რუსეთის მამინდელმა მწერლობამ ხომ უაღრეს აღერთოვნებამდე მიადწია. პოეზიასა და პოეტურ პროზაში შეუობდნენ: ჯერ გოგოლი და ლერმონტოვი, ლეე გოლსტოი, გურგენევი, ნეკრასოვი და მერე მათი ჩამოღება: გრიგოროვიჩი, გონჩაროვი, დოსტოევსკი - ეს მოციქვნი ახალის წეს-წყობილებას; პუბლიცისტიკაში ბრწყინავდნენ: ჩერნიშევსკი, დობროლინოვი, პისარევი. პეტერბურგის უნივერსიტეტი საესე იყო პირველ-ხარისხოვან პროფესორებით: კოსტომაროვი, პიპინი, კაცელინი, სტახიულევიჩი, სპასოვიჩი - აი ვინ იყვნენ მოძღვრანი და ხელმძღვანელები მამინდელ ახალგაზრდობისა და, მამასადაბე, ილიასიც“.

ამავე დროს, ილია ყოველთვის ხაზს უსვამდა, რომ რუსეთში აღმოცენებული იდეებისა და კონცეფციების ქართულ სინამდვილესთან მისადაგებას დიდი სიფრთხილე და დაფიქრება სჭირდებოდა: „ჩვენს ქვეყანას სულ სხვა გკვილი აქვს, - წერდა იგი, - სულ სხვა ფაფურა კი სდევს... ჩვენსებორი დღევანდელი დღე სულ სხვისა თხოვლობის, სულ სხვის დადავებს... ის „სხვა რამეა“ ჩვენის დაცემულის ვინაობის აღდგენა, ვუხმედ დაყენება და დაცვა ყოვლის მოსალოდნელის ფაფურაგან. რომ ეგ ფაფურაკი მოსალოდნელი იყო და დღესაც თავიდან ვერ აგვიდუნია - ეგ ცხადმედ-ცხადია...“

მაგრამ, როგორი დაკავებულები უნდა იყოს კაცის ფიქრი და გონება სამოგადო საქმით, თუ ეს კაცი 20-23 წლისაა და, ამასთანავე, პოეტი, მის გულში ყოველთვის მოძებნება ერთი პაგარა კუნჭული, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ სიყვარულისთვისაა განკუთვნილი.

როგორც უკვე ვთქვით, ილია პეტერბურგიდან ლექსით დაემშვიდობა თავის ბოლო გაგაგებებს - ილია ჭავჭავაძეს და ნუვის ნაპირებზე მისი გულის ის გამოთავისუფლებული აღგება ახლა გუნერად ჩაიკოვსკის ასულმა დაისაკუთრა, უმერისმა დამ დიდი რუსი კომპოზიტორისა. ილიას ინიციალებით აღენიშნავს თავისი ახალი სიმპათიისაღმა მიძღვნილი ორივე ლექსი და, აქედან გამომდინარე, კარგა ხანს ითვლებოდა, რომ მათი ადრესატი - სოფიო ჩაიკოვსკია იყო. მაგრამ, როგორც პროფესორმა გერამ შარაბემ დაადგინა - ეს გახლდათ არა სოფიო, არამედ სამა, ანუ ალექსანდრა ჩაიკოვსკიაი, რომელიც ხალხით მასპინძლობდა ქართველ თავყანისმცემელს, მაგრამ ცოლად სხვას გაჰყვა და გულგაბაზრული ადგოვა ჩვენი პოეტი.

ალექსანდრა ჩაიკოვსკიაისადაღმა მიძღვნილი ილიას ლექსები 1860 წლის მაგხულებითა დათარიღებული. შეუდარებლად მწარე იყო ილიასათვის გაზაზხული იმავე წლისა, როდესაც იქვე, პეტერბურგის კადეტთა კორპუსში ჩარიცხული მისი უმერისის, საყვარელი ძმა - თეიმურაზი

გარდაიცვალა. „...რა დაუშავებო ეგრეთი მღერტისა, რომ ეგრე უწყალოთ და შეუბრალებლათ გვიწამლავს დღენს ამითენ განჯეთო. ჩემი პაგარა თემურა სადღა არის, მამილაჯანი! დაეკარგე საუკუნით პირველი და უკანასკნელი ძმა, მერე რა ძმა? ვუღარ განახეთ ის საწყალი და უბედურ...“ - წერდა ილია მამილაძისს.

ერთი წლის შემდეგ ილია საქართველოსკენ გამოემართა. რკინიგზა იშხანად მხოლოდ პეტერბურგსა და მოსკოვს შორის იყო გაყვანილი და მგზავრობას თბილისამდე თვეზე მეტი სჭირდებოდა.

ახლა წარმოვიდგინოთ ილია, საფოსტო ეტლში მჯდომი, დაღლილი, ფიქრებში წასული...

უკვე შესაბე წელი იყო, რაც ივანე კერესელიძის „ცისკარი“ მის ლექსებსა და თარგმანებს ბუჭდავდა, მაგრამ ილია გრძობდა, რომ ეს ეკრნალი „მამიებისა“ იყო, ახალი თაობის მისანსწრაფავს ვერ უთანაგრძნობდა და შესაძლოა ამიგომაც, პეტერბურგში დაწერილი მისი ლექსების უკუთვის ნაწილი „ცისკრის“ ყურადღების მიღმა დარჩა.

ამ მამთარს ილიამ უკვე სულ სხვა ვანრის ნაწარმოები გაგზავნა „ცისკარში“ გამოსაქვეყნებლად - კრიტიკული წერილი „ორიოდე სიგყვა თავად რეკამ შალვას ძის ერისთავის მიერ კომლოიდგან „შემილის“ თარგმანზედა“ და თავდაპირველად არც კი უნდოდა ეს წერილი მისი გვართი გამოქვეყნებულყო... მაგრამ ილიას სტაგია მისივე ხელმოწერით გამოქვეყნდა „ცისკრის“ აპრილის ნომერში, იმთავითვე იმუხათი ენებთა-აღელვა გამოიწვია, „მამათა და შვილითა“ ლიტერატურული ბრძოლის მიგზენი შეიქნა და სამუდამოდ დაუკავშირა ილიას სახელი ქართული სალიტერატურო ენისა და მწერლობის განახლებას.

ჩვენ ისე ხმარად ვამეორებთ ილიას ცნობილ მონოლოგს, „მგზავრის წერილებიდან“, რომ, ეგვრებ, სინელე დაუეკარგეთ სამშობლოსათი მოსალოდნელი შეხვედრით შემკრთალი ოცდაოთხი წლის ჭაბუკის განცდას, რადგან ილიას ისგორიულ რეტროსპექტივამი აღვიქვამთ - უკვე განდღებულსა და გაღმერთუ-ელს, ამ რეტროსპექტივას თუ დაგვიწყებთ და „მგზავრის წერილებს“ ავტორის თანამედროვეთა თვლით შევხვდავთ, ილიას მოკრძალება კი არ გავვიკვრებთ, არამედ ის თავდაჯერება, რომელიც მის შეკრთობას ენაცვლება და რომლითაც ეს კურსდამთავრებული სტუდენტი, რამდენიმე ლექსისა და ერთი სტატიის ავტორი ერის სულიერი მოძღვრის მონოლოგს წარმოთქვამს.

თუკი საქართველოს მართლა ჰყავს მეგარდმო მფარველი, სწორედ მან ჩასწერულა ყურში პეტერბურგიდან სამშობლოში გამოგზავრებულ

ჭაბუკს ეს სიტყვები: „როგორ შევეყრები მე ჩემს ქვეყანას და როგორ შემეყრება იგი მე, ვიფიქრე. რას ვეგვიყი მე ჩემს ქვეყანას ახალს და რას მეგვიყის იგი მე? ვინ იყის: იქნება მე ჩემმა ქვეყანამ შურსი შემომამქციოს, როგორც უცხო ნიადაგზე გადარგულსა და აღმზრდილს? იქნება შურევი არ შემომამქციოს, იქნება მიმითვისოს.“

—გადაუწყვეტიკ, რომ ჩემი ქვეყანა მიმიღებს და მიმითვისებს კიდევ, იმიტომ რომ იმისი სისხლი და ხორცი ვარ; იმის სიტყვასაც და ენასაც გავიგებ, იმიტომ რომ მამულის სიტყვასაც ვიცი; იმისი ენა მარტო ყურითა, გულითაცა, რომლისთვისაც დემილიც გახაგონია; ჩემს სიტყვასაც გავაგებინებ, იმიტომ, რომ შეიღის სიტყვა მშობელს ყოველთვის ესმის“.

იმავე, 1861 წლის შემოღობვაზე ილია ახლა უკვე ლექსად გააძეხალებს მთელი თავისი ცხოვრების მრწამსს:

ჩემო კალამო, ჩემო კარგო
რად გვინდა გამი?
რასაც ვმსახურებთ, მას ერთგულად
კვლავ ვემსახუროთ,
ჩვენ წმინდა სიტყვა უმშობრად
მოუფინოთ ხალხში
ბოროტთ საკლავად, - მათ სულ-ხეობის
სეირს ვუყუროთ.
თუ კაცმა ვერ სცნო ჩვენი გული,
ხომ იყის ღმერთმა,
რომ წმინდა არის განმზრახვა და
სურვილი ჩვენი:
აგვიყოლია სიყრმიდანვე ჩვენ
ქართულის ბუღმა,
და დაე გვძრახონ, - ჩვენ მის ძენით
დავლით დღენს.
ჩემზედ ამბობენ: „ის საივეს
ქართულისას ამბობს,
ჩვენს ეულს არ მალავს, ვე ხომ
ცხადი სიძულელია!“
ბრეყენი ამბობენ, კარგი გული კი
მამინვე სცნობს -
ამ სიძულელიში რაოდენივე სიყვარულია!
ამ „კარგმა გულმა“ თვითონ მიაგნო ილიას,
როდესაც მას ოღდა თადეოსის ასული გურამი-
ვილი გააყენეს.
1863 წელს 10 აპრილს სამების ეკლესიას თბი-
ლისში ორი ეგლი მიადგა. მღვდელი ნიკოლოზ
არღამიანი ფრიად გაკვირებული იყო, რომ ჯე-
რდსაწერად მოსულ წარჩინებულ ოჯახშივილით
- ჰაეჭვაეჭაეჭა და გურამიშვილს - მხოლოდ
მეჯავრენი ახლდნენ, მაგრამ გუმანით მსხვდა,
რომ ქორწინება საიდუმლო იყო და ბედნიერ,
ოღნავე შეკბუნებულ ახალგაზრდებთან დამშე-
ილოებისას გულში ღმერთს შევაუდრა რაღაც
იშვითაი სიკეთისა და სათნოების შუქით სახეგან-
ათეუბანი ეს წვეილი.
გამზრდელი მამიდა ილიასი ყვარულიდან

ილოცებოდა:
„ჩემო სიციხეზე, შეილო ილია!“

ბევრს გაკიცებ ღამაშის თვალეზზედ და ღმერ-
თისა უთხოვ შენის ცოლით თქვენ ბედნიერებას
და შეილიერობას, კიდევ ილოცავ, შეილო, ქო-
რწინებას. ღმერთმან აღგავსოს ბედნიერობით,
როგორც თქვენსა და ჩემი სურვილი იყოს. მომ-
იგვეცა ცალკე ვერ მოგწერე, კიდევ არ შემიძლიან.
ახლა შენ და შენის ცოლის წიგნს შეუძლიან ჩემი
კერნება და პიკრეთებს.

შენი ჭირიმი, ილია!
შენი მამიდა
მაკრინე ერისთავი“.

გურამიშვილიანთ მხარე სდუმდა: საგურამოს
მფლობელი, გულგოროში თავიღი თადეოსი ჰაე-
ჭვაეჭაეჭა იმეამანდელი შეჭირვების გამო ქორწი-
ნებას უთანასწოროდ თვლიდა და გულში ეჭვო-
ბდა - ვაითუ სიძეს ჩემს მამულებზე უჭირავს
თავალი. უფროსი დაი ოღდასი - ევაგერისე,
გენერალ სგაროსელსკივე გათხოვილი, დარცხე-
ნილი იყო, რადგან ოღდას საიდუმლო გამოქვა,
შესაძლოა ილიას „მეამბოხების“ შიშით და ღი-
დად გაურთულა მამოწერა და აღუმაღი შეხვე-
რები შევეყრებულთ. სხვათა შორის, ეს მარ-
მოწერა და ეს შეხვედრებიც ცხრაამეტი წლის
გულციოთმელი ოღდას ინიციატივით დაიწყო.

გამოხდა ხანი და თადეოს გურამიშვილმა
დაინახა თავისი სიძის ღირსებანი, ხოლო დიმი-
ტრი სგაროსელსკი, მეფისნიკელის კანცელარიის
უფროსად ყოფნის დროს, დიდად დაეხმარა ილიას
წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების
დაარსებაში.

თვით ოღდას შესახებ ილიას ბიოგრაფი ვრი-
ოლ ყუმიძე წერდა, რომ „ოღდა აღმონდა ყო-
ვლად კეთილი, სათნო ხახიათის აღამიანი, ქველის-
მოქმედი, ყოვლის კეთილის თანამგრძობელი,
დიდად მოსიყვარულე თავისი სახელოვანი ქმრის
და მღმერთეუბელი მისის ნიჭისა“.

ოღდასა და ილიას შვილი არ მისცემიათ და
მათ პირმშოდ შოგჯერ ხუშრობით, შოგჯერ სერი-
ოშულად ილია იმავე 1863 წელს დაარსებულ თავის
ეურნალს „საქართველოს მოამბეს“ თვლიდა.

„ვის არ ახსოვს ეს წელიწადი /1863 წ./, როცა
ილია ჰაეჭვაეჭაემ დაიწყო „საქართველოს მოამ-
ბის“ გამოცემა, - წერდა ნიკოლოზმა, - იშხა-
ნად როცა ერთის მხრით ჩვენს ცხოვრება, უწინ-
დად კალაოგის სეფილია და ახალში შეხვდას
აპირებდა... რაც კი რამე იყო ჩვენში ახალგაზ-
რდა, მხნე, ახალი წესის და ცხოვრების მოყვარე,
ყველამ იყნო ის პატიოსანი მომავლის დროში,
რომელიც მხნე კაცთა ილია ჰაეჭვაეჭაეს ძველმა
წესმა, ძველმა ეკონომიკით თვით შეიყარა“ „ცისკარს“
და ამნაირად იმ ბრძოლაში, რომელიც გაიმართა
„საქართველოს მოამბესა“ და „ცისკარს“ შუა,

ჩანდა ის ნამდვილი და ძლიერი ბრძოლა, რომელიც იმ დროს სულდა ძეულსა და ახალს შუა ჩვენს ცხოვრებაში...

აქვე უნდა ითქვას, რომ ნებართვისათვის ეწინააღმდეგებოდა ილია უნდა მისულიყო სწორედ „მამათა“ ბანაკის ერთ-ერთ მსუბუქთან, გრიგოლ ორბელიანთან, რომელიც იმხანად კავკასიის მუფთსაწყლის მოვალეობას ასრულებდა. ორბელიანმა პეგერბერგში იშვამდგომლა და გამოითხოვა კიდევ ეს ნებართვა.

ნახევარი საუკუნის შემდეგ ილიას მგრებს, უკვე მართლად მგრებს, წინწკლების გარეშე, პროლეტარატის ქომბაგებს და სულთ მათხოურებს ირონიულად ეღიმიებოდათ გრიგოლ ორბელიანის არისტიკრატულ მანერებზე.

მართალია, „საქართველოს მოამბეშ“ მხოლოდ ერთ წელს იარსება, მაგრამ ილიას მაინც შექმლო თავი ესევემუხინა იმით, რომ ქართულ სამოგაღივებს არაერთი ახალი ხახვი და ნაწარმოები გააქნო, ხოლო მის საპროგრამო ლექსში („ჩემო კალამო“), ასევე საპროგრამო წერილში - „საქართველოს მოამბეშე“, ნაწვევებში „კაქო-ყამადიან“ და „აზრდილიან“ და ბოლოს - ჯიმშინიის ფეფლონიმით გამოქვეყნებული „კაცია-აღამიანიშო!“ - იყო ნათქვამი ვეღაფერი, რაც კი იმხანად მას უნდოდა მკითხველისათვის ეთქვა.

„იმ დროის გამეფათა, იმ ხანის უფალთა სურათია „კაცია-აღამიანიშო!“ - წერდა კიკა აბაშიძე, - პირუტყვად ქვეულ კაცს იმდენად დაუკარგავს ყოველი თვისება აღამიანობისა, რომ მათი აღამიანობა საკითხავ საგნადაც კი გადაქვეულა. მათი მზეროთა მარტო მათი შეუქცია, მათი იდეალი - არგალა და ბომბაშია, მათი საქმიანობა და გონების ვარჯიში ბუშების თელამი გამოიხატება...“

დღესაც კი „თათქარიძეობის“ გენის ძიება, სიმადრის კულტზე და ქართულ თვითკმაყოფილებებზე ლაპარაკი ამკარა გაღიმიანებას იწვევს - ახლა წარმოიდგინეთ, როგორი გაბედულება უნდა ჰქონდეს ოქდებუთი წლის ახალგაზრდა კაცს, რომ ათიოდე თანამოაზრის გამოკლებით მიელ თვისი გარემოცვას, თავის კლასს საჯაროდ სილა გააწვას. ქეჩოში ხელი ჩააუღოს და ძალით ჩაახედოს იმ წუმეში, რომელშიც გასიებული, გაგომეშემოებული ლუარსაბები და დარეჯანები სხედან და კიდევ ერთხელ შეაგონოს: „მცაყოფილება კაცის მომკვდინებელი სენია!“

„საქართველოს მოამბის“ ბოლო, მეთორმეტე ნომერი 1864 წლის იანვარში გამოვიდა, იმავე წლის გამოფხულზე ილიამ იმერეთის თავადაზნაურობა აღაშურთა - ამჯერად ქუთაისის გენერალ-გუბერნატორთან მივლინებულმა მომავალი რეფორმის წინ საგანგებოდ მისდობილობათა მოხელემ, რომელსაც უნდა გაერკვია - რა ურთიერთობანი სუფევად გლეხკაცობასა და მემამულეთა შორის.

შემდგომა თანამდებობა ილიას ღმერთის მამრის მომრიგებელი შეამაველობა გახლდათ. სწორედ აქ, ღმერთში გააგარა მან თითქმის ათი წელი და იმდროინდელი შობაქვდილებანი - ჯერ შეამაველისა, შერე უკვე მოსამართლის, - ხმარი მოგზაურობა მთის სოფლებში, როგორღაც აწონასწორებდნენ იმ უსიამოვნო გვირთს, რომელიც ილიასიანი არ აღამიანს აწვეს სახელმწიფო სამსახურში ყოფნის გამო.

როდესაც ოღდა ღმერთი არ იყო, ილია განსაკუთრებით მოაწვევდა ხოლმე და სწორედ ასეთ წუთებში მადლობას სწირავდა ღმერთს, რომ მისი ხელობა - შვერღისა, - არათუ ასაგანს ხდოდა, გულისხმობდა კიდევ ამ სიმარგოცვას, ამ გაციულსაც, ამ გადაკარგულობის შეგრძენებასაც - ჭეშმარიტი ხელოვანი აბსოლუტურად მარტო ხომ არასდროს არ რჩება, რადგან უხილავი და მზარდიული თანამოსაბურე ჰქავს...

ილიას „მომრიგებლობათა მიღეაწეობის“ პირველი შობაქვდილებანი აისახა მის „სქენებში“ უკვდავი გლახა ჭრამშილით /სრული ხათაური - „გლუხათა განთავისუფლების პირველი დროების სქენა“/.

ღმერთიშევა დაწერილი ილიას ცნობილი ლექსი „1871 წელს 23 მაისს /კომუნის დაქვემის დეე“, „მამათა“ ბანაკის გამამწარებელი „გამოყენება“ და „კიდევ გამოყენება“, რომლებშიც იმხანად საქვეყნოდ ცნობად პიროვნებათაგან /გრიგოლ ორბელიანის, პლატონ ოსოელიანისა და მხიელ თომანიშვილის ჩათელით/ ერთადერთი, უსახ, ილიას ამრით, „ქვეყანა ფეხებზედ არ ქიდათ“, - დიმიტარი ყიფიანი გახლდათ.

„მამათა და შეილთა“ ბრძოლის განსაზღვრის-თანადე აკაკი თავისი ძეული თანამოსანგრის მზარდაზმარ იდგა /გაეხისხნოთ მისი - „ხარაბუბა გენერალს“, მაგრამ ილიასათვის განსაკუთრებით მთიროფას იყო რამდენიმე წლით დრე „ეისკარში“ გამოქვეყნებული წერილი აკაკისა, რომელშიც ის ბედის ნებების გულებითი დღეის უმკვიდრება ილიას ქართული პოემის ოლიმპეე „პართიაშვილი და ჭავჭავაძე სწორეთ ერთ გბგზე სხლობის დრისები არიან, ერთგვარი დამხახურება აქეთ ჩვენთვის დიგერატურაში, ერთ გვართი დაუვიწროები არიან, ერთს გაუწვევდის ჯაჭვითი გბაბმულები ერთის მუორეშედ; ერთის უმეორისოდ გბგება მხელით“.

თვითონ ილია, რაღა თქმა უნდა, გრძნობდა, რომ ჭავჭავაძე რომანტიკაში მის ცხოვრებაშიც და მის პოემაშიც ნელინელ ადგილს უთმობდა უღმობულ რეალიზმს, გრძნობდა, რომ საზოგადოებრივ სქენაზე მან პათეტიკური გმირის და არა თეოდრეტილიანი შეყვარებულის როლი დასაკუთრა. ამის დასტური იყო ილიას ღირისის მუთხელებული რეველიც და გამომწული პათოსიც მისი ლექსების უმეგუბობისა: უკანასკნელი საგრედილო ლექსი ჭავჭავაძე ილიამ ოცდახუთი წლისამ

უკან დახევა არ იყო: მეომრის უკან დახევა, გამოქცევა ბრძოლის ველიდან - სიმუხთლება, დაღაბაობა, - იყო და ხოლმე ილია, როცა უსაყველურებდნენ ხოლმე ჯიჯგობას, სიკრპის, სიმკაცრეს. ასეთი სიმკაცრე, შეუპოვრობა, სიმკაცრე და შორიდებლობა აყო მიზეზი იმისა, რომ ილია არა ერთხელ ყოფილა ბარაქთან მღვდომი, არა ერთხელ ყოფილა მისი სიცოცხლე ბეჭეზე დაკიდებული.

აქვე შევნიშნავ, რომ უკანასკნელი დეული ილიას უნდა ქონოდა სიკვდილამდე ორი წლით ადრე - 1905 წელს უკვე 68 წლისას, მაგრამ მოწინააღმდეგე ბოლშე მოუხდია და დეული არ შეეძგინა. ასევე სიხალდაღვრულად, იმდროინდელი გრადივის თინახმად, დამთავრდა ილიას დანარჩენი ექვსი დეული.

იმავ მოვინებებში ილიას გარეგნობაჰყა ადწერილი: „ილია დაბალი განისა იყო, ჩასხმული, კარგად ჩასქელებული, კისერი ჩარგული, ერთი სიგყევი, „ბურთივით მრგვალი“, როგორც მოსწრებულად დაახასიათა გრ. ორბელიანმა. მაგრამ ამ განზე, რომელსაც ვერ დასწაქაშებთ სილაშახის ნიმუშობას, იჯად თავი, რომელიც საბერძნეთში დროსა და დამამშვენიებელი იქნებოდა ფიდაუსის ქანდაკებისა. წარმოადგენით მბადა, ვამბილი, გაბატკევილი შუბლი, სწორე, თითქოს საგანგებოდ ჩამოსხმული, გამოქანდაკებული ცხვარი, მრგვალი, მოძრავი ნესტოებით, მოკმული გუნებით, მოკმული ისე მაგრად, რომ კბილებს არასოდეს არ გაჩვენებდათ. შემორგავებული ცოგად წინ წამოწეული ნიკაპი და თვალები, ჭკვიანი, მეგყევი, ილიას თვალები, ხან ღმობიერი, სათნოიანი, როდესაც მეგობრულად გამოიყურებოდნენ; ხან არა ამქვეყნიური, შეიყურნი, როდესაც შემოქმედების სიერეში დაყურადღენ; ხან შრისხანნი, ცეცხლის შურქვეყენნი, როდესაც მეგერს შეებრძოდა, - წარმოადგენით ყველა ეს და თქვენ თვალწინ გყოლებით ცოცხალი ილია“.

ეს სიგყეური პორტრეტი თუ მართლაც გაციხხლება ჩვენს წინაშე, არც იმის წარმოადგენა გაგვიჭირდება, როგორი შინაგანი დირსებით კითხულნი უკვე ჭადარაშერეული ილია სიჭაბუკეში დაწერილ ამ სტრიქონებს:

მეცა შნიშნავს და ერი შრდის,
მიწერი მივეყრსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარუბდე წინა ერს...

მაგრამ ღმერთთან ლაპარაკი ილიას სულ უფრო და უფრო ნაკლებად უწევს პოეზიის ენაზე, რადგან დემითიდან თბილისში დაბრუნების შემდეგ, მისი ენერჯის, დროისა და ყურადღების უმეტესი ნაწილი საადგილმამულო ბანკისა და „ივერიის“ გაბოლას ხმარდება.

ახე, „რომ წარუბდე წინა ერსა“, ოცდაათი წელი თბილისის სათავადაზნაურო საადგილმამულო ბანკს უნდა შესწირო, რათა ქართულმა

უღარღვლობამ მოღად არ გაადგატკოს შენი ერის რჩეული ნაწილი; მაღლიერების ნაცვლად - მღერვა და საყველური „პილიპილიზორილი მაღლისათვის“, ძველ თანამშრომელთა გულგაცისება და, რაც ყველაზე უფრო ნაწყნია, დამირისმირება ივანე შანაველიან, ამ ივანე შანაველიან, რომლის სხვისგან ძაგებას ილია მასეც ვერ იგანდა, რადგან, ამ დაწყველილი ბანკის მიხედავად, სასუთად მოსაგინარი ქონდა მათი ერთობლივი შემოაობა პეტერბურგში შექსპირის „მეფე ღირის“ თარგმანზე და „ივერიის“ თანარუდაქტორობის პირველი წლები.

ახლა „ივერიის“ რუდაქტორობას თუ იკითხათ: დღეს ხომ შეიძლება უკვე დაბეჯითებით თქვას, რომ მე-19 საუკუნის არც ერთ ეურნალ-გამეტის ისე გამომწულად არ წარუმართავს საშოგაღობრევი ცხოვრების კალაპოგი, როგორც ილიას „ივერიის“ („ივერია“ მოგახსენებთ, 1877 წელს დაარსდა, როგორც გამეით, შერე ეურნალად გადკეცდა, ხოლო 1902 წელს, როდესაც ილიამ რუდაქტორობა მიადგოვა, - კვლავ გამეით იყო). სხვას რომ თავი გაეანებით, მარგო ილიას სგაკიება: „ოსმალის საქარეული“, „წერილები მეყრამეგე საუკუნის ქართულ ლიტერატურაზე“, „ქეთა დაღადი“, „რა თახრათ, რით გაგახართ“, „მეყრამეგე საუკუნე“ და ამ ბრწყინადლე მწკრევის გამგატკედლებული მთელი წყება წერილებისა ისგორის, საშართლის, ეკონომიკის, პოლიტიკის საკითხებზე ნათელიყოფენ, რომ არ იყო არც ერთი სფერო იმდროინდელი ცხოვრებისა, რომელსაც ვერ გასწვდა „ივერიის“ რუდაქტორის გამჭრიახი თვალი და გონება.

იმავ „ივერიაში“ უკვე იშვათ, ოღონდ მარგალიტება ჩანან ილიას შხატერული ქმნილებანი - „განდგევი“ და „მეფე დიმიტრი თვალდაბეღი“, „ოთარანთ ქმრევი“ და „სარჩობელამე...“

როგორ დაუფხვდა ყოველივე ასეთ რუდაქტორს და ასეთ პეტორს „ივერიის“ კოლეგათაგან, ახლა მოგახსენებთ.

„ივერიაში“ 1905 წლის აპრილში დაუმარებლად გაღმობეჭდა სოციალ-დემოკრატიკების ეურნალ „მოგმარუდანი“ ამაშრმენი ცილისმწამებლური წერილი ილიასგან ვითომდა შევიწროვებულ გლეხობის შესახებ, თვალდამატკერი სარუდაქტიო მინაწრით: „ნუთუ“ ველებს ნაამბობის“ აეტორის მართლა ასეთი დამოკიდებულება აქვს გლეხობთან? ჩვენ არ გვინდა ეს დაბეჯეროთ“ და ა. შ., მაგრამ ილიას პასუხი, - მისი პუბლიციტიკის შედეგური - „ნუთუ“ მასეც არ გამოაქვეყნა თავის უურელებზე და ცალკე დამატების სახით დაბეჭდა.

„ივერიის“ იმგამინდელი რუდაქტორი, ფილიპე გოგინაშვილი მოგვიანებით უბადრუკად იმართებდა თავს: „რუდაქტიამი ბებრნი იყვნენ თანამშრომლები, რომლებიც მოითხოვენ, რომ თუ ილიას პასუხი დაიბეჭდებოდა გამეტში, მაშინვე გაიყევის მოვაწყობით...“

ახლა ცოცხალი დავეიწყოთ ეს უმადური, გასაფიქრებელი გამზადებული გამეთის თანამშრომლები და ილიას ამ მოთხრობას მიუგებრუნდეთ, რომელიც „ივერიის“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა და რომელიც დედამიწაზე ყველაზე სველიან ადგილზე მიგვიყვანს - „სარჩობელასთან“.

ხომ ვახსოვთ განაჩენის საჯარო აღსრულებებზე ცნობისმოყვარეობით მისული უბირი მეურმე, ბიბლიური სახელით - ჟეგრა, თავის ჭბუკ თანამგზავრს რომ ვერ იცნობს. მეტყე, - ის, შესაძლოა, ერთადერთია მთელი ამ ბრბოდან, ჩამოხრობის ამპარზენ რიტუალს ჯამაზობად და სასურთი სანახაობად რომ მიიწვევს: ეშაფოტი მას სეყნა პერონა; სიკვდელმისჯალი, ჯალათი და მღვდელი კი მსახიობები.

მოთხრობის ფინალში, როდესაც ჟეგრა ჩამოხრობილი ავაზაკის უმცროსი ძმის წერილიდან სიმართლეს გაიგებს, დაბნეული შემოთვლილი ბრალდებით (განა შენ არ მიიყვანე ჩემი ძმა სარჩობელამდე?), გაოგნებული გვეკითხება - მე რა შეუმი ვარო?

სწორედ აქ ვნაშა ილია წერდა და ჩვენ თავის გამართან ერთად ვგაგონებ ამ შარადული კითხვის წინაშე: არადა, მართლაც, რა შეუმი ვართ ჩვენ, თუ გარშემო საჯარო შეშადა, თუ კაცის კვლა, ქედრობა და ავაზაკობა ღამის წესად იქცა; ანდა, ეგებოს, მაინც არის ჩვენი წილი გარშემო დატრიალებულ ცოლაში?.. და ბოლოს - როგორ უნდა ვიხსოვროთ, რა უნდა მოვიმოქმედოთ იმისათვის, რომ გულდაჯერებით ეუპასუხოთ ამ კითხვას და მხოლოდ ამის შემდეგ გავაწყოთ ჩვენი ურემი და გავუდგეთ ჩვენს გმამს...

იმავლე „ივერიამში“ როგორც აღვნიშნეთ, დალოქვეყნდა ილიას „ჩემო კარგო ქვეყანაზე...“ - დექსი, აგურ უკვე ერთი საუკუნეა, განსაკუთრებული პათოსით რომ წარმოითქმის და იმღერება, როდესაც ქართველობა მომავალი თავისუფლების რწმენითაა გაერთიანებული და რიტუალური პიმნის ელვადობას იტენს შამინათვე, როგორც კი ეს ერთიანობა ირღვევს, ხოლო თავისუფლების პოეზიას ყოველდღეობის შრომა შთაბიძგებს...

კიდევ ერთი ცნობილი შესანიშნავი იმღრონიღლი ლექსი ილიას - „ბაზალეთის გბა“ მოგვიანებით გამოქვეყნდა, 1890 წელს, მაგრამ ეურნალ „ჯეჯილიში“ და არა „ივერიამში“. ილია ამ დროს უკვე 53 წლისაა, არცთუ ხანდაზმული, მაგრამ თვალდაუპოვავი ცხოვრების წესით ჯანმრთელობამურყვეული - უჩივის დეიდს, დიბეგს, გულის ხეთვას...

ამისდა მიუხედავად, გულუხვი მასპინძელია, სტუმრებთან ერთად თუთონაც კარგად მოილხენს ხოლმე და ექიმების აკრძალვებს ვერ ეგუება...

ილიას განსაკუთრებით საკურალომე უყვარდა სტუმრების მოპატივება. ყოველ 20 ივლისს, ილიაობას, აქ ხომ საერთოდ გვეა არ იყო...

იმეათით სითბოთი იხსენებდნენ საკურამოს

ილიას უცხოელი მეგობრები ჯერჯერ დაესტი, და-ძმანი უორდრობები... ილიას ბოგრაფულ ქრონიკას თუ გადახედავთ, ენახავთ, რომ იმდროინდელ ქართველ მოღვაწეთაგან თუ ჩვენი ქვეყნის გამორჩეულ სტუმართაგან ცოცხალი იყნით, რომელსაც ასე დენოდეს საკურამოში სტუმრობის პატივი.

ეს მხოლოდ ილიას განსაკუთრებული სტუმართმოყვარეობით როდ იახსენება. ილია იმდენად მოქცეული საზოგადოებრივი ცხოვრების ეპიკენტრში, რომ მისი სახლი, მსხდანებურადეკო, მაინც მიიზიდავდა ილიასთან საერთო საქმით, ინტერესებითა თუ გატაცებებით დაკავშირებულ ადამიანებს.

ილიას მოღვაწეობის მასშტაბი დღესაც განვიფრებებს იწვევს. ბანკისა და „ივერიის“ პარალელურად იგი ხელმძღვანელობს მისივე ინიციატივით დაარსებულ ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებას და ქართულ დრამატულ საზოგადოებას - უთოდ იდეალური კანდიდატურა გახლდათ: პოპულარული „სეკუნების“ ავტორი, მისივე თარგმნილ „მეფე ღირში“ კნტის როლის განმსახიერებელი და ქართულ დრამატულ დასში რეჟისორობანაცად.

სხვათა შორის, ილია ჩინებული დეკლამატორიც ყოფილა და ლიტერატურულ საღამოებზე თავისი ნაწარმოებების გარდა კრიგოლ ორბელიანის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსებს კითხულობდა ხოლმე, ნაწყვეტებს „ვეფხისტყაოსნიდან“.

იმხანად ამგვარი ლიტერატურული საღამოები მეტწილად ცნობილი მეცენაის, დავით სარაჯიშვილის ხალონში იმართებოდა. გამზე „ღროების“ კორესპონდენტა ასე აღწერდა დავით სარაჯიშვილის სახლში გამართულ ერთ-ერთ საღამოს: „ერთს კერძო სახლში, ამ სახლის პატრონის მოწვევით, შეიყარნენ გუმინ, 8 თებერვალს /ეს 1883 წელია - შ. ა/, ოცამდინ თინა-ამგრძობის და მოყვარულნი ქართულის მწერლობისა და აქ თ. ილ. ჯ. ჭავჭავაძემ წაიკითხა თავის ახალი პოემა „განდევლი“. ჩინებული შთაბეჭდილება მოახდინა ყველა იქ მყოფელ ჩვენი პოეტის ახლამ ნაწარმოებმა. საამოვნებით დავრწმუნდით, რომ „ყანაღის ცხოვრების“ და „ანრდილის“ ავტორს, რომელიც ამ უკანასკნელ წლებში ერთობ იმეათათად ემუსიფება მუშას, არც ძველი ნიჭი დაქცეულია, არც ძველი ხელოვნება და არც საზოგადოდ ლექსთ-თხმვის მოხერხება; დავრწმუნდით, რომ თ. ი. ჭავჭავაძე ჩვენს პოეზიას ჯერ კიდევ არ დაქარგვია და შემდგომშიც უნდა მოველოდეთ ამგვარ იმის კალმის ნაწარმოებს...“

სამწუხაროდ, „ანრდილი“ ილიას უკანასკნელი პოემა აღმოჩნდა, ხოლო ბოლო ოცდაათთმეგმა წელმა ცხოვრებისა მის ღირსიკულ რვეულს სულ შეიღად-შეიღი ლექსი შემავტა. აქედან მხოლოდ ერთი „ბაზალეთის გბა“ სამომავლო ნეგმაღ

მემორია თაობათა მესხიერებას. თუმცა, აი კიდევ ეს, მრავლისმეტყველი, სგრიქონები:

კარგი რამა ხარ, ჩემო ქვეყანავ,
ღამამად მორთულ და მოკაშპული;
მაგრამ რამდენადღე მშვენიერი ხარ,
იმდენად უფრო მიკვდება გული...

ვაი რომ, ეს მხოლოდ მეტაფორა არ იყო და ილიას მტკივან გულს ვერ შეუღიან ვერც თბილისელი უქიმები, იქვე კივეის უნივერსიტეტის პროფესორი ვაგნერ ი და ვერც პროფესორი ლეილენი, რომელსაც ილია და ოლია ჭავჭავაძეებმა 1903 წლის მაგზულში ბერლინში ჩააკითხეს.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ილიას ყოველი გადაადგილება ცა, რაღა თქმა უნდა, საჯარო გამოსვლა 1884 წლის გაზაფხულისა და პოლიციის საიდუმლო მეთვადეურობის ქვეშაა და თბილისის პოლიემისტერა ჩინოვნიკური პუნქტუალბობით აგვიბინებს ქალაქის გუბერნატორის ილიას ყოველ ნაბიჯს. ეს მეთვადეურობა შეწყდა მხოლოდ 1906 წელს, როდესაც ილია იმპერიის სახელმწიფო საბჭოს წევრად აირჩიეს.

ნიშანდობლივია, რომ თავისი პირველი გამოსვლა სახელმწიფო საბჭოში /საჯარაულოდ - 1907 წლის 17 აპრილს/ ილიამ მიუძღვნა სიკვდილით დასჯის აკრძალვის (აქ, რაღა თქმა უნდა, კვლავ მისი „სარჩობელამედ“ გვახსენდება). ილიას არგუმენტები ითვალისწინებდნენ არა მარტო ქრისტიანულ გულმოწყალებას, არამედ იმასაც, რომ სასჯელის სიმკაცრეს მზეობის საყოველთაო გაუხეშება მოსდევდა და დამნაშავეობის ეს მოკადრებული წრე დამტკიცელი აღმოჩნდებოდა თვით საზოგადოებისათვის.

კი გაიფიქრებს კაცი, რომ დიდი ქართველი პუმანისტი, რომელიც ედილობდა მოეღობო იმპერიის ხელსუფალნი, იმავდროულად სიციხლეს უნარჩუნებდა თავის მომავალ მკვლელებს. ამ თვალსაზრისით, სიმბოლური იყო, რომ ილიას მკვლელობის შემდგომ კნცინა ოლდამ იშუამდგომლა თბილისის გენერალ გუბერნატორთან, დამნაშავენი არ ჩამოეხრზოთ: „ეს საზარელი სასჯელი დაარღვევს იმ დეაწლს სიყვარულისას, ცხოვრების მასწავლებელ ქრისტეს იმ საკუნო მენებას, რომლითაც ეოცხლობდა ჩემი განსვენებული ქმარი...“ - წერდა იგი.

ილიას ქერივის ამ ჰუმანურ ეესტს დიდი

გამოძახილი ქიონდა და ყველბმე დარსშესანიშნავი - ლევ გოლბგოსია.

კალენდარულ სიმუსტეს თუ არ მივევებით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მეოცე საკუნე, მთელი თავისი 70 წლიანი კომპარით, საქართველოსათვის 1907 წლის 30 აგვისტოს დაიწყო - წიწამურთან ილიას მკვლელობის დღეს.

სოციალ-დემოკრატმა „მოგზაურებმა“ მიმანს მიადწიეს - ერის წინამძღოლის ადგილი დაცარეულდა და შეუშმრალი სიხხლით შეიღება.

გალაკტიონმა - მეოცე საკუნის პირმშომ და მხვეურპლმა, პირველმა ინტელეკრად იგროძო ეს ისტორიული პარადოქსი:

წიწამურში რომ მოკლეს ილია,
მამის ეპოქა გათავდა დიდი...

მაგრამ ილიას ლიგურბტურული პორტრეტი მინდა დაეასრულო ლექსით ქართველი მკითხველისათვის თითქმის უცნობი ემიგრანტი პოეტისა - გივი კობახიძის, რომელმაც, მე მგონი, მუსტად გამოთქვა ეს მოწიწება, ტკივილი და იმედი, რომლითაც ჩვენ დღეს შევიქტრით ილიას სხივნიულ ხატებას:

კოლბ-ივერთ პატრონო,
ილია, ბატონო,
უნდა გვიპატრონო
წმიდითა სულითა,
იმ წმინდა წყლულითა
მუბლზე რომ განწინა,
ჩვენ კი გულს გვაწინა,
მუბლზე რომ გაგვკვია,
ის ჩვენი მაგვკვია
და ჩვენი მაცნუა.
ჩვენ გულში გვაგვკვია
ჭრილობა და გვკვია -
ის, მუნ რომ გვსროლეს
და ჩვენც რომ გვესროლეს.
ილია, ბატონო,
იმ წმინდა წყლულითა
და წმინდა სულითა
უნდა გვიპატრონო,
ილია, ბატონო,
ილია, ბატონო,
ილია, ბატონო...

მარინე ჯაიანი უღანაშაულო ღამნაშავე

წერილი ეხება ქართულ კულტურულ გრადიციამე აღმრთელ და ქართული კულტურის წინაღი მოღვაწე, წარმოშობით აფხაზი მეცნიერის, აფხაზეთის პოეტის, გიორგი შარვაშიძის მიძინების ღაფი ქროგუას.

ღაფი ქროგუა იყო ურთულესი ბიოგრაფიის მქონე ადამიანი, რომელმაც თავისი ცხოვრების ღლი ნაწილი გადასახლებაში გაატარა. მას ბრალი დაელო კულტურობაში, კერძოდ, ვორონეჟის ექიმის ქალიშვილის, გიორგი შარვაშიძის ცოლისდის, ნინო ანდრევესკიას ამკეარში დახრზობაში. ღაფი ქროგუა მიძინების მამულის მმართველი იყო და, შობარულ ხმების თანახმად, გიორგი შარვაშიძემ ანგარებით გადაღამგუენია ეს ნიბიჯი, რათა ანდრევესკიას ქონება თავად დარჩნოღა.

მე-19 ს-ის მე-2 ნახევრის ქართული პრესის ურელები საცხა თანადგომის წარლებითი, იმ ნდობით, რაც ღაფი ქროგუას მიეღმა ქართულმა ინგლისეგრიამ გამოუცხადა. ვინე გულდახმით გაეცნობა ამ წერილებს, თავად დარწმუნებდა ღაფი ქროგუას უღანაშაულობაში. ბოლო მეცნიერსა და პუბლიცისტის შემკვიდრება იმდენად დამაჯერებლად შეტყუვლებს აგეორის მწიგობრივ ორინგირებზე, რომ მის უღანაშაულობაში ეჭვი არ გუპარება.

მაინე რაში იყო საქმე?

მკეკრის პირის მღებარე ანდრევესკების ხახლ-ში, სადაც ცხოვრობდა გარეოვე ღაფი ქროგუა, 1876 წლის 22 იელის საშინელი უბელერება დაგროაღდა. ამკეარში ბანაობისას დაიბრზო გიორგი შარვაშიძის ცოლისა ნინო ანდრევესკია. იგი მფორე ღღეს იბოვეს მფოვემეებმა მდინარის თაფიბელ წყლებში.

მეფის ხელისუფლებამ დააპაგმირა ამ ოჯახის ყველა მსახური, ბოლო განსაკუთრებულა იფრში მფიგანა ღაფი ქროგუაზე, როგორც ამ საშარელი ანაშაულის სატულეებელ მოთავეზე.

ეს საქმე მოვლ საქართულელოში, კერძოდ, თბილისში გახშარდა და სასამართლო პროცესი წლების მანძილზე გრძელდებოღა. წარმოიბედა მკულელობის მრავალი საგნო გემეოი „ღროუბა“ წერდა: „იბრეულად ეხეღაფი ზენის ქალაქლებს ასე ურთგებარად მომართულს, ასე აბელეებულსა და აბმეოთებულს... ყველას ერთი სიგუა აღგია ენაზე: „ვინ არის ანდრევესკის ქალის მკულეო?“ (ს. მესხი, „ღროუბა“ 1876 წ., № 77).

ადგეობრივ მმართველობას სურდა საბრალდებო სკამზე ღაფეა პირველ რეგში გიორგი შარვაშიძე, რომელიც გარკვეული მიმუღების გამბო არ მოსწონდა ღლი შობარის მსხვილს „კაკუკიანში მეფისნავეალს, რომლის სინდისზე იყო გიორგის მამის, აფხაზეთის შობარის მიხილ (ამმუღებო) შარვაშიძის დღაუგეა და ახლა სურდა, რაც მამას დააკლო, მფიღზე ვუარა ჯაფირ“ (ბოღ. იამშვილი, ღღგერატორული ნარკვევები, თბ., 1962 წ.), ხელისუფლების სურვილი, თფი გიორგი შარვაშიძე ღაფეათ საბრალდებო სკამზე, ვერ განხორციელდა, სამაგეოროღ გაწირეს მისი მიძინების ღაფი ქროგუა.

სასამართლო ძირითაღად გ შარვაშიძის მიერ ქეთაისიღან მოსული ღღემის მინარსს ღაფერღნი.

ეს ღღემა და ქროგუას ხახელზე იყო გამოგზანული და მის თანახმად ღაფის უღლები ებელეოღა, ესარტულად მადმუღლის უმღღრეგში ბბღლიოეკით, რომეღვე ანდრევესკების ოჯახში იყო ღღელო.

სასამართლოზე და ქროგუას ხახელს იგაღღენ როგორც ქართული, ისე რუსეთის ინგლისეგნიის სატულეო წარმომაღღენლბე. არაფის ხუროღა, ვინე კი დაახლებოთი მამიე იფრობდა მღღალი მწიგობითა და განათლებით გამორჩეულ ღაფის, რომ მას არამეოუ ხელ აღღმართა, არამეულ ფქრშიე კი გველო ასეთი შემმარაგი რამ. ისიე ცნობილია, რომ ასეთივე ამრისასი იყენენ ღაფითმე თფი თლია ჭგაჭგაჭაე, აკაკო წერეთელი, სერგეი მესხი და მრავალი სხეა საშოგელო მოღვაწე.

მეფის მოავრობის წარმომაღღენლბე არაფერს უწეღა ანგრომს... ეს იყო ყოვლად უსინდისო, ყოვლად წრეგაბასული ბრალდება და ამკარა ცილისწამება. გ შარვაშიძე იფრობდა თაფის სიბარის ანგრობს, რაც გარკვევით იყო აღნიშნული, რომ ვინეცობა, თუ ნინოს რაიმე მოვეიღოღა, მეშკვიდრეობა მამე გადალიღა და არა სხეა ვინმეზე. ეს იყო მეგად მიამიგერი ბრალდებ“ (ო. ჭერულღია, ღაფი ქროგუა, სისუბი, 1969 წ.).

გამეო „ღროუბის“ რეაღქეა ყოველმხრივ ცილიბდა, გაემართლებინდა პირველ რიგში გ შარვაშიძე, შემღღეო ყოვლად უსამართლო ღაკეებულ და ქროგუა. „ღახამალღი აღარ არის, რომ საშოგელობა რამღენისამე პირს აბრალდებს ამ საქმეში მონაწილეობის მიღებას. ჩვენ დარწმუნებულბე ვართ, რომ ეს ბრალდება ყოვლად უსაფეჭელოა, მაგრამ, თუ ამ პირებს სურთ, რომ საშოგელო ეჭვი აფილენ თაფიღან, თუ სურთ, რომ თაფიანი სხხელი გასწინდონ იმ ღაქისგან, რომელსაც იმათ უბრალღო სცხებენ, უნდა თფითორევე ყოველი ღონისძიება იბმარონ, უნდა თფითორევე შეკადნებონღენ, რომ გამოძიებამ საშღელი მკულელი აღმოამჩინოს.“ წერდა აღმფოთებული ს. მესხი („საკვირაო“, „გამ. ღროუბა“, 1876 წ., № 79).

თფითონ ნინოს ღღეა, ბარბარე თუ მამინიშული გულ-მოკლელი იყო ამ ცილისწამებით და 1876 წლის 2 მარტის სასამართლოს სხდომამე აიხახლებდა: ძალიან მაწხებეს, რომ ამ საქმეს ჩემს სიძეს და ღაფი ქროგუას აბრალდენ... არაფითარი უმამეოფიღება ნინოს და ქროგუასთან არ მქონია.

ბოელი კორის განსამღღობში მიმდინარეობდა სასამართლო პროცესი (27 თებერღიღან 6 მარტამღე). მიღელი ქალაქის საშოგელობა აქ იყო მფორეოილი. დარბაშში მესელის მხრეველები ათახობით იყვნენ. ბილეთი 300-მე მფი არ გაიღღეღა. ყველას ურღოღა მფეგეო ... თუ მართლა ამ უმღღლეს სწავლა მიღებულ ყმაწილს კაცს ჩაუღენია ეს საძაგელი საქმე, ყველას სურდა მფეხეღა ბრალდებულისათფის, და იმის ხახეი, იმის თფაღებში ამოეკითხა - მფეღლო იმას ამ ბარბაროსულ საქმის ჩაღენა, თუ არა?“ (ღ. ქროგუას გამგეუნება, „ღროუბა“, 1878 წ., № 48).

პირველ ღღეს გამამგეუნებელი აქტების გაცნობას მოუნდა სასამართლო. ოთხ ღღეს მოწმეოღა ღაკობების

და ჩვენების მოხმენას. ორი დღე პროკურორისა და ადვოკატის სიგეობა. საზოგადოება ხამ ნაწილად იყო გაყოფილი. შვირე ნაწილად აღიარებდა ქმის - ჩქოტკუების უდანაშაულობას. მეორე ნაწილად ქმის მტკვარნი უნებელი დახრების მომხრე იყო. მომტკვებული ნაწილი ამ საქმეში შინაურის სდებდა ბრალს: შობჩრევის და მტკვარნი გალაგაფეს მტკვარნი მტკვარნი (ნიკო ჩქოტკვა მძისთან ერთად ცხოვრობდა თბილისში).

საზოგადოება, მიუხედავად უდიდესი განრი-სხებისა და გულისწყრომისა, იმთავსვე თანაგრძობობით განიმტკვალა და ჩქოტკვასადმი. მას „ერთხელ არ მივტრუნებია პირი საზოგადოებისაკენ. ხელ მოხამართლისაკენ თუკრებოლა. უმერობა მძა იქითვე თუკრება აქითვე, წყნარის მშვიდობიანის სახით, მაგრამ ამ ორ მძას შამინათვე თუკრებით მუღელვარება... ამით მშვიდობიანობა გარეგანი მშვიდობიანობა და გულში კი ჯიჯობითი აქეს, განსაკუთრებით და ჩქოტკვას ხელ უკესებებს ხმა, ორი სიგევა ერთმანეთზე ვერ მიუბამს, ენა ემტება და გუქნული ურთიან მომტკვებლის მუღელვარებისაგან“ (და ჩქოტკვას გამტკვება, „დროება“, 1878 წ., № 48).

მიუხედავად იმისა, რომ ფაქტობრივი მოძებნა ხელ-შესახებს არაფერს იძლეოდა, ოფიციალის ამრით ბრალ-დებულ და ჩქოტკვას მთხავეს 20 წლის საკატორლო სამუშაო და სამუღამო გადასახლება ციმბირში. სასამართლო დარბაზში, რომელიც ერთიანად გადატკვული იყო ხალხით ბუგის განტრენის ხმასეუ კი გაითვლებდით: „თავტვლომარტვის განჩაგენის თუკრელი კითრებს ხელში და კითხულობს. ხმა ძლიეს ოსხის, თითქოს ეს ხმა საამართლო მოდისო, პირველ სიგევანდვე ცხადად ჩანს, ამ ხმით წაითხულს განჩაგენს დაახლოვებული კამშირ უნდა ჰქონდეს სამარხთან... სასამართლო აღიარებს და ჩქოტკვას დანაშაულს. ხევა საჭირო აღარ არის ყველას თაბევი ერთბაშად ჩქოტკვასკენ მიბრუნა, ჩემს დღეში ამისთანა სახე, ამისთანა თუღლები არ შინახავს. უკერად გათითრდა კაცი, გუქნები ისე გათითორდა, როგორც ქაღალდი, ესე მეგრის გატკვება კაცი...“ (ს. მესხის (ხელდაკვლი), „დროება“, 1878 წ., № 48).

ასევე უღმობელი აღმოჩნდა სასამართლო ხევა ბრალდებულთა შამირთ, უსამართლო განჩაგენის დარღვევის არე უმადეს ინსტანციებში გადატკვალმა კისაცინამ უმეველა სრულიად უდანაშაულო ციმბირის სასკიკ განს გატკვნეს, ხოლო გ. შარვაშიძის პიროვნებას ჩირქი მოსხეს.

და ჩქოტკვას დატკვამი მეტობრების მოწვევით აქტიურ მონაწილეობას დებულობდა რუსეთში მტხოვრები ერთ-ერთნი პოლენერი, გამორჩენილი იურისტი პეტერბურგის უნივერსიტეტის პროფესორი, შესანიშნავი მწერალი - ვლადიმერ სასოვილი. მან ბრწყინვალე სიგევა წარმოიტკვა სასამართლოზე ეს სიგევა გამორჩეული იყო ამრითა დოგითი, მოქალაქეობით პათოხით. ვერე ვ სასოვილის გამოსულამ შუაბრუნა და ჩქოტკვას ბუღ. ნინო ანდრევიკიასი საქმე, როგორც უსამართლო განჩაგენის ნიმუში, ხეხათა შორის სამუღამო გულისტკვილად გასევა შრავალნეად იურისტი. და ჩქოტკვას საქმეს ფართო გამოცხამურენს და მტხი და მტხი „დროება“, ნიკო ნიკოლიაძე და სხვები. პერიოდული პრესა - „თერია“ და „გიულისსკი ვესტნიკი“ თანამომღერულად აქვეყნებდნენ მასალებს ამ სასამართლო პროცესის გარშემო.

როგორც მოხალოდნელი იყო, ქართველთა მუღდარბებულმა მტისინამა აკაცი წერეთელმავე მომობრჯევა კალამი და ჩქოტკვას დასაყებად. მან შხარინ დატკვირა

საზოგადოების იმ ნაწილს, რომელიც უსამართლობისა და უკანონობის წინააღმდეგ იბრძოდა და ჩქოტკვას ხელუხურნად გატკვიანებულ სასამართლო პროცესს პოეტმა ორი წერილი უძღვნა გავით „გიულისსკი ვესტნიკი“ ამ სკატეებში აკაცი წერეთელმა ამხილა ცირიშმის მანკიერ მართლმსაჯულებაში გამტკვებული ბიუროკრატიში, სიყაღე, რიხი მხხვერულიც ვახლად და ჩქოტკვა. ერთ-ერთი წერილში მის რუსული ანდამა მოსკეეს: „სხვის გაბარში მუნი კანონით მესულად არ მუიძლებაო“. და ამბობს, რომ და ჩქოტკვას საქმის გარჩევა უნდა მოხდეს ეროვნული სასამართლო სიგე-ძელვის გითვალისწინებით, მაგრამ, როგორც ვნახო, წინასწარ მუითახინდი განჩინების აღმრლეუვი და მუ-მეველესი ძალა არსად იყო.

აქვე უნდა აღვნიშნო, რომ გ. შარვაშიძეს 1878 წელს დაუწერია მისა „ბუღისაგან დღენილი კაცი“, სადაც და ჩქოტკვას გრავიკული თაგვადამხავალი ყოფილა აღწერილი. ნაწარმოები დაკატრულია. მუისინახული ცნობა (გამ. „დროება“, 1878 წ., № 187), სადაც ირკე-ვევა, რომ გ. შარვაშიძეს მუითო აღნიშნული მისევა გადატკვა „მოსკოვის უწვევების“ და „რუსის მოამბის“ რედაქტორის უკ კატკოვიახოვის მას ოსმულევა დასახ-ბტვლად არ მუღია, თუკეა აღვნიშნავ: ამ ოსმულევის დამწერი კაცი ბორიგი არ უნდა იყოსო, ანდრევიკის ქალის მუღელვობაში იმას მონაწილეობა არ უნდა მუღლოსო.

მიუხედავად ყოველივე ამისა, და ჩქოტკვას შინეც მოუხდა თბილისის ხოლოცი სასამართლოს შიერ გამოსაგინალი განჩაგენის - საკატორლო სასჯელის მოხდა შორეული ჩიგას გუტერნიანი.

დავით ჩქოტკვას პიროვნების ვინაობის და მისი ცხო-ვრების ვმის გასარკვევად ხევა შრავალითან ერთად, თბილისში ვუწვევი ქალბატონ ბაბო დღიან-მისხარა-მილიხისა, რადგან იგი აბლო ნათესავია ოფხამეთის უკანასკნელი შთაგრის მხხვილ შრავამიძის ოჯახისა. ბაბო დღიანი ნიკოლოზ (კოკი) დღიანის ქალიშვილია. იგი ოსრდებდა ბუგის (მამის ღელის) თამარ შარვაშიძის ოჯახში, ხოლო თამარი მხხვილ შრავამიძის უეროსი ქალიშვილი იყო რახაკვირულია, ქალბატონმა ბაბომ მუღმწეწეწით იფლდა და ჩქოტკვას თაბევი ატარადატკვული გრაველის დაბაევი. მან საამოთეებო მთხევენა და ვამტვირო შარვაშიძეთა საგვარეულოს წარმომადგენელთა ვინაობის აღწესსხვევი ფოტო-მასხალა და ღელის ანდრევიკიკიკიკის უღამამესი სურათიც მანუღ. ჩემს მუკითხვამ, მომდებოდა თუ არა და ჩქოტკვას მოუკლა წინო ანდრევიკიკიკი? ასეუხი ასეთი იყო: როგორც ამ წუთში თქვენგან არ მოვედი ომას, ორი მომკლავი და ამ მთერის რღვიკიკიკის გათკვებო, ოსე დეითოსხალა... ამ ჩინებული ნიქთერი, უკაციონსესი კაციისაგან... მტგეისი რამის გათქურბაევი კი მტრეხვებოდად მომჩანდა.

იმ წუთებში გამახსენდა დავით ჩქოტკვას სიგევენი: „საწყალო ნინა ვრასტოვანა! რომ შუეღლოს მუიგაცი, თუ რამღეი ადამიანი გაუბეღურდა მისი მიმეწით“ (შ. გომალდმევი, და ჩქოტკვას ცნობი წერილები „ვეფხისტყაოსნი“ შესახად, ვერ. „მნათობი“, 1966 წ., № 12). ეს სიგევენი კიდეც ერთხელ მუგავინშნებს ჩაუღუნული დანაშაულის აუკანლად მძიმე ვიტიომე.

მაგრამ დავით ჩქოტკვას ცხოვრების მუღამდომევე კვლავ უნდა ვიწმუწითი ჰუმანიტეტმა, რომ მუღამეწეწევი პიროვნების ფიმიკური მოხარობა კია მესაძღებელი, ოღინდ არა მწიობრთვი. მთელი მისი მუეწიერული მუეკვიდრელობა ამის ნათელი დასტურია.

მიხო მოსულიშვილი

ხანჯალი ქარბორბალაში, ანუ ჰარმონია მოითხოვს დისონანსს

ო, ეს სიმღერა ოქროს მშისა, რომელიც მიდის,
რათა ხაშყოფდეს ჰარადისის გადაღვსი ხილი...
ო, მწუხარება ჩვენი სულის, ისეთის რილით
ისმენს სიმღერას ოქროს მშისა, რომელიც მიდის...
ო, ეს სიხუმე, ხუდისფერად ფენილი კილით-
კიდელებ, ნივლად ოქროს მშისა, რომელიც მიდის.

ჰიმნების ლექსი, თარგმნილია ოტია
პაჭკორიას მოთხრობა „გობელენის“
პერსონაჟის, ბუჩუკურის მიერ.

ინტერმედია:

„წავიკითხე, გამახსენდა - მგერია. ეს რო-
გორ წერს ამას-მეთქი! - ვიფიქრე ვესტგურე,
ველაპარაკე - სულელია, ციკო! წამოუვდი, წავი-
კითხე - მაგარი მწერალია. იცეკობა, შეჩვენება-
მეთქი. ისევ წავიკითხე - კარგია. მივედი, ველა-
პარაკე - ისევ სულელი შემჩრა ხელში... წამოუვდი,
წავიკითხე - მხეცია! მოდი და ნუ გადაირევი...
რამდენჯერაც არ გავიმეორე, ასე მოხდა...“
ამგეარად მოყვება ერთ კარგ მწერალზე,
რომელსაც შეპირად ლაპარაკი არ ეხერხებოდა.

1928 წლის 5 იანვარს დაიბადება თბილისში,
ვერისუბანში, პეტრიაშვილის ქუჩაზე; ექიმ-
ონკოლოგის, მიხეილ პაჭკორიას ოჯახში.

„მამა კაფანდარა, მოხდენილი კაცი იყო; ევება,
უფორმო ცხვირი ხშირწამწამებთან თვალების
უჩუქულო სილამაშის უფარავდა. ქირურგის
სერეიული, ნატიფი თითები ჰქონდა და უყვარდა
მსჯელობა“ - ასე გაიხსენებს ერთ მოთხრობაში
„პაქქიშვილი“.

1948 წელს რამდენიმე თანამოაზრესთან
ერთად აიყვანენ უნივერსიტეტის პირველ
კორპუსში, ფილოლოგიის ფაკულტეტის სტუ-
დენტს.

შემდეგში თავად აღარ ილაპარაკებს ამაზე,
მაგრამ ეს ამბავი რომ ჩაიფლოს, იხუმრებენ კიდევ
- თურმე ოტია პაჭკორიას კრემლის გადაწვა
ქონია განმრახულიო.

სასამართლოზე გაყვანილებს ოცდახუთწლიან
მუხლს რომ მიუხადავებენ, მერმედა შეეკითხებიან
- ბოლოს რას გვეტყვითო და ერთ-ერთი მათგანი,

ოთხმოციანი წლების დამლეგს დადიანის ქუ-
ჩაზე, „ეისკრის“ რედაქციაში უმწიფარი მოთხრო-
ბებით მისულს, დაბნეულსა და შეშინებულს
რომელმე ოთახიდან ან ღერუნიდან ხშირად
გამიგონია, გამიგონია კი არა, ქარბორბალასავეთ
დამწყდომია ხარხარი თუ როხროხი; გაუკო-
ლებივარ, შევეუბუნებებარ, შევმდგარებარ და, სანამ
მის გაფიქრებას მოვასწრებდი, - ნეგაფი ვინ
ყო-მეთქი, მისი ავტორიუ გამოჩენილა - მაღალი,
მელოგი და ულვაშა; საკვირველი, მოგძიო თავის
ქალით. გამოჩენილა და ჩაუქროლია, ჩაუქროლია
და გამქრალა...

მინახავს მისი ხარხარიც - ღრმად ჩასუნთქულ
პურს პირველ „ხა“-ს ამოაყოლებს და მყისვე
მიბაბმს, დაუხანებლად, ავტომატავით - „ხა-ხა-
ხა“- და როხროხებს, ქოთქოთებს ხამამალა -
ამაყი ირონიითა და არისგოკრატული სიმშვიდით.
არადა მშვიდილო, ვერაფრით იტყვი, პირიქით -
მოუსვენარია, უცაბედი... თითქოსდა ადგილზეც
დგას და გარბის, გარბის კიდევ...

რედაქციიდან წამოსული ვხვდები, რომ
ირონიამ მისი იარაღი, ხასიათის წყობაც ამ ნი-
შნით არის აღბეჭდილი - თავაშიაბოთით შენიღ-
ბული ორამზროუნება თუ გადაკერით ნათქვამი,
ნათქვამი თავშეკავეებით, მშებლად, სერიოზული
გონით, გარეგნულად გამოხატული პატივისცემით
და თანაც პარადოქსით, გროტესკითა თუ პიპ-
ერბოლით...

შემდეგში თავადვე ახსნის, ასე ხშირად რატომ
მოიხსენიებს სიტყვა „ირონიას“. ალბათ, იმიტომ,
რომ უნებურად იმათ მიმართავს, ვისი უპირ-
ველესი თვისებაც ირონია იყო; ვინც რაღაც უფრო
მეტი იყო და ცხოვრებაზე, ვიდრე ადამიანთა
უწყვეტობაზე...

წამოდგება - იმაზე მეტს ნუ მოვცემთ, რამდენი წლისანიც ვართო, არადა, სულ რაღაც ოცი-ოცდაერთი წლისანი არიან.

შესგად 25 წელს მიუსჯიან და ეგაპით რომ უნდა წაიყვანონ მსჯაურდებულები, არჩილ სულაკაური და თამაზ ჩხეკელი საერთიხეს არ მოერიდებოდნენ, გასაიცილებლად მივლენ. ამით რომ დაინახავს, თვალები აუწყლიანდება და შესძახებს - მაგრად იყავით, ბიჭებო! - აქეთ გააშხნევენ.

ინტერმედია:

ერთხელ საკუთარ თავსაც არ დაინდობს, შემთხვევა რომ მივეცემა - თვითირონით იტყვის და ისე იტყვის, ნათქვამს სამუდამოდ დაამახსოვრებს თავის საყვარელ ეისკრულებს: - ეგეობა, 50 წლისა უნდა გავმხდარიყავი, რომ გამეგო, თუ ვინაა ოთარ ჩხეიძე - რამხელა მწერალიაო!

და ეს არ იყო ერთადერთი შემთხვევა - საკუთარი შეცდომის დანახვისა და აღიარების ნიჭი პქონდა.

მერმე რვა წელიწადია გადასახლებული ყაზახეთის უდაბნოში, სადაც კატორღელებს ქვის კარიერებში და მადაროებში ამუშავებენ.

სამუშაოზე მიმავალი ხედავს ხოლმე რკინაგზის მიწაყრილთან შეჩერებულ ქარავანს და გაოცებულ, წვრილთვალა ყაზახს, წარწერას რომ კითხულობს - „მოემდან საქიანი!“ /უერთხილდი მაგარებულს!/.

ვის საკანში ოგია პაჭკორია - ყარაბი და შვიგნობარი, არისტოკრატია და უპოვარი, კეთილი და ირონიული; ფეხი მოურთხამს საკნის კუთხეში, ყვრს უგულს მეცხოვნის ნაბიჯისა და საკეგთა ჩხაკუნის ხმას გაღანში, ჭვრიდან გადმოცევენს ნესტის ჭიების ტკაყანის ბუკონის იაგაკე. უსმენს სიჩქურს და აკვირდება პაერის რხევას, რომელსაც ხმაყ და ფერიც პქონია... პაერი უამრავი ნაკადისგან შედგება და ყოველი მათგანი ცალკე მოგონებას აღძრავს, და ოცი წლის კატორღელი უცნაური გზებით იწყებს ხეგიალს წარსულს, აჭმყობს და მომაველს შორის, დახეგიალობს ამ გზებით და, როგორც ყველა კარგამოკეგელი კაცი, ისიც ხედავს, რომ აღარ არსებობს დანაწევრებული სივრცე, მანძილი საგანთა შორის, დრო... არამგერადი და პირობითია ყველაფერი... პოდა, ისმენს, აყურადებს, აანალიზებს სულის სიღრმეიდან წამოსულ იდემალ ხმებსა თუ რეკივს.

გისოსებიანი ხარკმლის მიღმა კი, უდაბნოში, ქარბორბალა აღძრვის, სეგტად წამომიპართება, გრიალებს, ბრუნავს და რწვევა-რწვევით შეებჯინება ცის თვანს.

„ნათქვამია - ხანჯალს თუ შეგებენ ქარბორბალას სეგტში, სიხლის წვეთები დაანლებათ პირზე“ - დაწერს შემდეგ.

ინტერმედია:

ერთხელ ოგია პაჭკორია ჭადრაკს ეთამაშებდა გარეულ ჭანგურაბს „ეისკრის“ ერთ ოთახში და

არცთუ სახარბილოდ აქვს საქმე-

ექვე თანამშრომელს შეილი ეღიჯინება - მანეთი მომეციო.

ის ქალბატონიც ბიჭს დაუცეცხანებს - სადა მიქვს სამურო მანეთიო.

-და არიან ერთ ამბავში.

მოწყინდება, მობეზრდება ამისი სმენა.

ბიჭო, მოდი შენ აქო, - დაუძახებს. - სულ ფული როგორ გინდა? განუმი, თორემ გისვრი ფანჯრიდან! ა, შენ ხუთი მანეთი და შენი ხმა არ გავიგო ხუთი დღეო.

1956 წელს დაბრუნდება თბილისში, იმავე წელს ალაღვენენ ფილოლოგიის ფაკულტეტზე, იმ კურსზე, სადაც თეიმურაზ მაღლაფერიძეც სწავლობს და იმათ ჯგუფში უკვე ლექტორად შესული თენგიზ ბუაჩიძე თავის წინანდელ ჯგუფელს შეიგნობს რვა წელს ნაკლოვალში. 1958-დან 1982 წლამდე ევრნალ „ეისკრის“ თანამშრომელია.

შემდგომ „მნათობში“ გადადის, მაგრამ ინფარქტი გაუმეორდება და ორი წლის მერმე, 1984 წელს აღესრულება, სულ რაღაც 56-ოდე

წლია.

სიკვდილის დღეს დადიანის ქუჩაზე, „ციხის“ რედაქციაში შეივლის, ყველას მონახულებს, მოუწერება, გამოელაპარაკება, თითქოს გამოუთხოვება, მინ დაბრუნდება და ამგვარად დაგოვებს ამა სოფელს, ასე შემოადამდება.

„ეკვე შორია ჩუენი სიჭაბუკე: აღარ შიიქვს წყაღილობას მტკვარზე წიხეილები, ვერ დალო მუთუშებს შეხედები და აღარე ამ ერთი ჩე-ღრეთული ბიჭის სახლი დგას რიყეზე... სხვისია მაღალი სახლიე ვერაზე, სადაე პერულიას, შაია-კოხისკის, ბლოს გვიკითხავდა ნაგოფი ინკელი-გენგი, დიდი პოეტების მეგობარი და თეაბდე პოეტი - ბაგონი მიქელი. შერე თეის პორტრეტსაც გვისახსოვრებდა ისეთი წარწერით, თითქოს მისი ვაფის კი არა, მისი გოლები ვყოფილიყავით. ისეე შკეაფის ერთი პაგარა ბადი სოლოდაკში და ახლა სულ სხეა ოცნებებს დაუსადგურებია მის ნოგოო ჩრდილში... ჩუენ განმორებათა ტკივილიე ვნახეთ /და არა ერთგმის/, დაბრუნების, ისეე შეხედრის სიხარულიე განგვიცდია და ახლა, ხანდაშულობის მიჯნაზე, ეკლავ მოვიპოვეთ ჩუენიე სიყმაწვილის მინაგანი არსია და სათნობა“, - დაწერს თამაზ ჩხენკელისადმი მიძღვნილ წერილში, ასე გამოუთხოვება თეისი ბავშვობის თბილისს.

დროდადრო ყოფილი კატორღელები ჩამო-აკითხავენ ხოლმე, ესტუმრებიან, სხედან და იხსენებენ, მოგონებათა უსიერ ტყერებში და-ხეხებებიან, შიე იკარგებიან და თეიე ვეღარ დაუღწევიათ.

აი, თეად მისი ჩანაწერიე:

„ლეონოვიში იყო ჩემთან, ლაპარაკობდა ვაკუუმზე, რომლის ამოხსნა საჭიროა - ერთი სიგყით, რუსეთი ეღის შესიას; და როცა შესიად არ მოდის, მაშინ ყაბულს არის მიიღოს პოლიტიკური ავიანტურშიე.

ლეონოვისს ესმის, რომ ეროვნული თითქმის ყოველთვის გრაფიკულს უახლოვდება... ეს უნდა ახსოვდეს ყველას, - ქადაგებს იგი“.

ერთ ჩანაწერში გაამჟღავნებს:

„თუ მე ავიმჩიე „თემატური“, პირობითი რკალი, მინდა ავტორთა შერჩევის პრინციპშიე ჩანდეს წიგნის სუბლოტიკურ სფეროში ჩადებული აზრიე, პირადი სიმპატიაცა და დაინტერესებუ-

რკალიე. ამ შემთხვევაში მე თეეს ნებას ვაძლევ, ვიყო გენდენციური და ვიდაცის მომხრე“.

მისი სიკვდილის შემდეგ არჩილ სულაკაურის რედაქტორობით გამოცემული წიგნის - „ხმა სინათლეს“ მართალი და გაუმართავი სარკეების შწკრივი ქართული ლიგურატურის 1959-1984 წლების ძირითად გენდენციებს აირეკლავს, შესგად ამ ავტორთა რკალს წარმოაჩენს, ვისაც ემხრობა კრიტიკოსი; ესენია არიან: გიორგი შაგბურაშვილი და რევაზ ინანიშვილი, არჩილ სულაკაური და გურამ გუგუშიე, ვლადიმერ სიხარულიე და ნოდარ წულკისკირი, გივი მაღლარია და თამაზ ჩხენკელი, ნოდარ ჩხეიძე და ოთარ ჭილაძე, კონსტანტინე გამსახურდია და რეზო ჭიომელი, თამაზ ჭილაძე და ოგია იოსე-ლიანი, ბაჩანა ბრეგვაძე...

ყოველი კრიტიკული წერილი თუ ესე ღამის აღმოჩენის გოლფასია, ისეთ დაკვირვებებს სთავ-ებობს ოგია შაკკორია თეისი შკითხულს და იგრძნობა, პორტრეტების შწკრისეც რომ უახლო-ვდება თანდათან.

იქნება ჩინებული წერილები მიქელანჯელოს პოეზიაზე, საშხრეთამერიკულ შწერლობაზე - სადაე ბრწყინვალე აღმოჩენას აკეთებს, ხსნის არსს თუ გულსტურს, შეთოდს იბერიულ-ამერიკული შწერლობისა - „სახსლი თეისი ფიმიკურად მეუძღვებულ დისნებას ამთავრებს შწეობრივად შესაძლებელ ერთადერთ წერტილში - დედასთან - და ეს უკვე სიმართლეა, ემოციურად და ლოგიკურად დასაბუთებული, განსაყვიფრე-ბული. სისხლი მორიდებულეე კია. არ სურს დასვაროს ბუნდიების სახლის ხალხიე. იქნებ აქ ირონიაა? ირონიაც და მეუძღვებელთან, შდაბრულთან შერწყმული ჩვეულებრივი, ყოფითი წერილმანი, გამომხატველი შეიღის შოკრძა-ღეისა“. აქვე იმასეე უნდა გავწვიოთ ანგარიში, რომ ეს ლიგურატურა აღძრავს ვარკვეულ უკმა-რისობის განცდას - „ეს არის ამ ლიგურატურის ერთევარი ექსპორტული ხასიათი, გასაგან დ-რინულიეგათა გამევიადება, შინაგანი ავიანტურ-ობისა“.

ნახეთ, რა საგელისხმო დასკვნას გააკეთებს ღონ კიხოგისა და შიმიკინის შეიღისპირები:

„ღონ კიხოგი შოგადკაციობრიული შოვლენაა, რომელიე გოვებს ლიგურატურულ პერსონაგის სფეროე და იქეევა ცნებად, როგორე ოკელი, შაშლეგი, ფაუსტი და სხეა. შიმიკინის სიკეთე არ წარმოადგენს ღამიანის ოცნებას სიკეთეზე, იგი, როგორე ლიგურატურულ პერსონაგე, უადრესად რთულია, შრავალშხრივი, მაღალი ოსტაგობით დასურათხატველი, შაგრამ ვერ აღწევს ამ შოგად-კაციობრიულ შღვრებს, რომელსაც ღონ კიხოგი აღწევდა“.

უენაური გზების რეკვიემს ასრულებს ცხოვრების მიმწუხრზე თავადაჲ ამგვარი გზების რაინდი - წინასწარმეტყველებით, ნათელხილვებით, პარადოქსებით აღსაყუ პროზას ქმნის - „გობელენს“, „უკუქცევისა“ და „შენლობს“.

მომაველ შევლევართათვის ცალკე მსჯელობის თემად შეიძლება იქცეს მისი „ჩანაწერები“, რომელთაგან ზოგიერთი პარაბოლის სიმაღლეს აღწევს.

პირადად ჩემთვის უახლაულებელი და მთელი ცხოვრების გზაზე საგარებელია მისი ერთი შეგონება:

„საკუთარი შემოქმედების გაფეცილება - მანიაკურობის გაერყელებული ფორმაა. საკუთარი შემოქმედების უარყოფის სურვილი - პროფესიონალიზმი“.

და აჲ, უენაური გზების რაინდი, კაცი-ქარბორბალა თავის რუბიკონს გადალახავს, ცის თავანს შეეხებინება - დიდებულ პორტრეტებს შექმნის ჩვეული ხერხებით: პარადოქსებით და ირონიით, მშვიდად და მღვლეარედ, ჩადრმავეებით და უეახუდად.

წამკითხველი ვეღარ დაივიწყებს მისგან დახატულ ალექსანდრე ციბულევსკის თუ რამაშ პაგარიძის, ჭაბუა ამირეჯიბის თუ ბრუნო პონგეკორგოს, თამაშ ჩხენკელს თუ გავი ძხელაძეს, გურამ რჩეულიშვილს თუ ნოდარ ჩხეიძეს.

ხოლო ლევ სოფიანიდის პორტრეტი - „მოყვასი ჩემი“ თან აგლევენება, თავს აღარ დაგანებებს, ხელახლა მიგაბრუნებს, ბევრსაჲ ახალს აღმოგაჩინებებს - ეს უკვე მარადისობის კუთვნილი, დიდი ლიგურაგურაა

ჩვენს წინაშე მწერლის უენაურზე უენაური, თითქოსდა მოულოდნელი, მაგრამ შინაგანად ღრმად კანონზომიერი ესე - „E-m-c“ ეს არის ლიგურაგურისა და თეორიული ფიზიკის უახლეს აღმოჩენებს შორის მწერლის მიერ მიგნებული უმდიერესი, ნიშანდობლივი და საგულისხმო კავშირისა თუ შესაბამისობის მოძიებისა და პოინტის რთული გზა /პატიმრობისას განცდილი გაიხსენა, ალბათ, უენაური გზებით რომ ხეცა-ალობდა/.

აი, ერთი მათგანი:

„იანგი წერს - ჩვენ მივხვდით, რომ აბსტრაქცია ჩნდება მას შემდეგ, როცა მყარდება ჩადებული საძირკველი და არა მანამდე კონკრეტულ ვითარებათა კომპლექსი ქმნის აბსტრაქციის პირობას ლიგურაგურაში; აქჲ აბსტრაქცია ჩნდება მას მერე, როცა მყარია კონკრეტული საფუძველი.

მე ვერ ვეუბნები სუპარაგისტულ მწერლობას, - რაც არ ნიშნავს, რომ სუპარაგისტული და ეროვნული ერთი და იგივეა... სუპარაგისტული-მოვინიშნავ: ეროვნული - სტილი, მარგობისაგან თავის დახსნა, თვითდამკვიდრება“.

უკვე მერამდენედ ვფიქრობ, ვაკვირდები მის შემოქმედებას, ვცდილობ მისივე მეთოდით გაეაზრო - ირონიით, უეახუდად და ჩადრმავეებით... და მოდის მაღალი ფიქრი:

ოგია პაქკორია - კაცი-ქარბორბალა, რაინდი უენაური გზებისა - ადგილზე ღვას და გარბის... ქარბორბალას სუეგებით წამომართულა ხროიკ შეგანზე თუ გადახრუკულ უდაბნოში - ბრუნავს, გრიადებს, ირწევა, მადლდება სულ შემოთ და შემოთ და ცის თავანს ეხებინება...

ნურე ამას დაევიწყებთ: ნათქვამია ყოფილა - ხანჯალს თუ შეაგდებ ქარბორბალას სუეგში სიხხლის წვეთები დაიხსლებაო პირზე.

„მოგონება ზოგჯერ დილეგივითაა, გატყვევებს და ვერასდღებით ვერ დაადრევე თავს“ - იცყის ერთგან და მეც იმ მოგონებას დაუკავყვევებეარ, გისოსებთან დილეგში გამოუქმწყველევიეარ - ოთხმოციანი წლების დამდეგს დადიანის ქუჩის დასაწყისში, „ციკრის“ რედაქციაში უმწიფარი მოთხოვნებით მისულსა და დაბნულს რომელიმე ოთახიდან ან დერეფნიდან ქარბორბალასაკით რომ დამწყდომია ხოლმე მისი კომერული ხარხარი...

1998 წლის 5 იანვარს ოგია პაქკორია საბოცდაათის შესრულებულია...

და მეც იმ სიყვეებით უნდა დაეამთავრო ეს პაგარა ესე, ლევ გოლსტოის შესახებ რომ უთქვამს:

„...გადრით აღგაყება ღუმილია“.

დედის დაზღვევა

INSURANCE OF MOTHER

საქართველოს დაზღვევის სახელმწიფო კომპანიის
GEORGIAN STATE INSURANCE COMPANY

გამომცემლობა „მერანმა“ გამოსცა

hp 234/1

ნთქრში
ტამიქუნქულია
კუთლ უკარკის
ნამქუქუკატა
ტკბტდუქციქმი

ფასი 2 ლარი

საქართველოს
საბჭოთავო
სამხრეთი